

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

LATİNLERE BORÇLU, TÜRKLERE TUTSAK BİR
İMPARATORLUK: V. IOANNES PALAIOLOGOS (1354-
1391) DÖNEMİNDE BİZANS

Murat YILMAZ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa DAŞ

İZMİR - 2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Latinlere Borçlu Türklere Tutsak Bir İmparatorluk: V. Ioannes Palaiologos (1354- 1391) Döneminde Bizans” adlı çalışmanın, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını veya yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06/07/2023

Murat YILMAZ

ÖZET

Doktora tezi

**Latinlere Borçlu Türklere Tutsak Bir İmparatorluk: V. Ioannes Palaiologos
(1354- 1391) Döneminde Bizans**

Murat YILMAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Tarih Programı

XIV. yüzyıl Bizans Tarihi'nde büyük bir değişim ve dönüşümün yaşandığı bir dönemdir. Bu yüzyılda Bizans İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküşünün de başladığını söyleyebiliriz. Yüzyılın ikinci yarısı büyük oranda V. Ioannes Palaiologos egemenliğinde geçmiştir. V. Ioannes Palaiologos'un imparatorluk dönemi sürekli toprak kayıplarının yaşandığı ve imparatorluk gelirlerinin de buna eşlik ettiği bir dönemdir. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu "imparatorluk" vasfını yitirmiştir. V. Ioannes Palaiologos Latinlerin ticari kaygılarla sürekli artan baskısı ve yükselen güç Osmanlıların fetihleri karşısında Katolik dünyasından yardım almak için büyük çaba sarf etmiştir. İmparatorluğu yıkımdan kurtarmanın çaresini Batı'da gören V. Ioannes, Türklere karşı bir Haçlı Seferi düzenlenmesini sağlayabilmek için bizzat Roma'ya gitmiş ve Katolikliği kabul etmiştir. Olası tüm riskleri alarak çıktığı Roma yolculuğunun sonunda Bizans siyaseti büyük bir değişim yaşamıştır. Katolik dünyasından yardım alamayan V. Ioannes, Osmanlıların vassalı haline gelmiştir. Bu durum hayatının sonuna kadar devam edecektir. Bu yönüyle Bizans'ın gerileme ve çöküşü aynı zamanda Osmanlıların kuruluş ve gelişimi sürecine işaret etmektedir. Bu çalışmanın amacı V. Ioannes Palaiologos dönemindeki Bizans'ın durumunu, Batı ve Türkler ile ilişkileri ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimler: V. Ioannes Palaiologos, Bizans, Osmanlı, Latin

ABSTRACT

Doctoral Thesis

An Empire Captive to the Turks, Indebted to the Latins: Byzantine Empire during the Reign of Ioannes V Palaiologos (1354- 1391)

Murat YILMAZ

Dokuz Eylül Universtiy

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History Program

XIVth century is a period of great change and transformation in Byzantine history. We can say that the decline and collapse of the Byzantine Empire also began in this century. The second half of the century passed largely under the rule of Ioannes V Palaiologos. The imperial period of Ioannes V Palaiologos was a period of constant territorial losses, accompanied by the losses in imperial revenues. During this period, the Byzantine Empire lost its status as an “empire”. In the face of the ever-increasing pressure of the Latins due to commercial concerns and the conquests of the rising power Ottomans, Ioannes V Palaiologos made great efforts to get help from the Catholic World. Seeing the means of saving the empire from destruction in the West, Ioannes V personally went to Rome and converted to Catholicism, in order to organize a Crusade against the Turks. At the end of his journey to Rome, which he embarked on by taking all possible risks, Byzantine policy underwent a major change. Ioannes V, who could not receive help from the Catholic World, has become a vassal of the Ottomans. This state of affairs will continue for the rest of his life. In this respect, the decline and fall of Byzantium also points to the establishment and development process of the Ottomans. The aim of this study is to reveal the state of affairs of Byzantium during Ioannes V Palaiologos’ reign and its relations with the West and the Turks.

Keywords: Ioannes V Palaiologos, Byzantium, Ottoman, Latin

**LATİNLERE BORÇLU TÜRKLERE TUTSAK BİR İMPARATORLUK:
V. IOANNES PALAIOLOGOS (1354-1391) DÖNEMİNDE BİZANS**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
EKLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZANS'IN SON HANEDANI PALAIOLOGOSLAR

1.1. PALAIOLOGOS HANEDANI: KURULUŞU VE DIŞ GÜÇLER	6
1.1.1. Palaiologos Ailesi ve Hanedanlığa Dönüşmesi	7
1.1.2. Palaiologoslar ve Dış Güçler	11
1.2. PALAIOLOGOSLAR DÖNEMİNDE DİPLOMASİ VE HANEDANLAR ARASI EVLİLİK	14
1.2.1 Palaiologos Diplomasisinin Kullanışlı aracı Union	14
1.2.2. Palaiologoslar Hanedanı Dönemi Siyasi Evlilikler	17
1.3. III. ANDRONİKOS PALAIOLOGOS İLE SAVOY'LU ANNA'NIN EVLİLİĞİ VE V. IOANNES'İN DOĞUMU	20
1.3.1. Savoy Hanedanı ve Savoy'lu Jeanne	22
1.3.2. Bizans Sarayında İmparatorluk Gelininin Kabulü	24
1.3.3. İmparatoriçe Anna'nın Dimetoka Sarayındaki Yaşamı	25
1.3.4. Ioannes Kantakuzenos'un Savoy'lu Anna'ya Sadakat Yemini	26
1.3.5. İmparatoriçe Savoy'lu Anna'nın Siyasi Etkinliği	28

1.4. İMPARATOR III. ANDRONİKOS'UN ÖLÜMÜ	30
1.5. V. IOANNES'İN ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİMİ	31

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK İMPARATOR VE BİZANS İKİNCİ İÇ SAVAŞI 1341-1347

2.1. NAİPLİK ÇEKİŞMESİ	33
2.2. BİZANS İKİNCİ İÇ SAVAŞI	35
2.2.1. Kantakuzenos'un İstifası	37
2.2.2. Kantakuzenos'un Başkentten Ayrılışı	39
2.2.3. Bir İmparatorluk İki İmparator	43
2.2.4. Kantakuzenos'un İttifak Arayışları	49
2.2.5. Umur Bey'in Yardımı ve Değişen Dengeler	53
2.2.6. Orhan Bey ve Kantakuzenos İttifakı	60
2.2.7. Naiplikten Kıdemli İmparatorluğa	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR İMPARATORLUK İKİ HANEDAN 1347-1354

3.1. KANTAKUZENOS'UN MEŞRULUK TARTIŞMALARI	69
3.2. İKİNCİ İÇ SAVAŞ SONRASI İMPARATORLUĞUN GENEL DURUMU	74
3.2.1. 1346 Veba Salgını	76
3.2.2. Stephan Duşan'ın Etkisi ve İmparatorluğun Genel Görünümü	77
3.3. KANTAKUZENOS'UN GEMİ YAPIM ÇALIŞMALARI VE LATİNLER İLE İMTİHANI	79
3.4. V.IOANNES PALAIOLOGOS SELANİK'TE	86
3.5. BİZANS ÜZERİNDE VENEDİK CENOVA ÇEKİŞMESİ	89
3.6. KANTAKUZENOS HANEDANLIĞI'NIN İKTİDARI	93
3.7. VI. IOANNES KANTAKUZENOS DİPLOMASİSİN ÇÖKÜŞÜ: BİZANS İMPARATORLUĞU'NDAN KEŞİŞLİĞE GİDEN SÜREÇ	99
3.7.1. Osmanlıların Rumeli'ye Geçışı ve Osmanlı Diplomasisi	99
3.7.2. V. Ioannes Palaiologos'un Başkaldırısı	104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN İLK İMPARATORLUK DÖNEMİ**

4.1. V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN DEVRALDIĞI İMPARATORLUK	113
4.2. HANEDAN KRİZİ	114
4.3. STEPHAN DUŞAN'IN ÖLÜMÜ	117
4.4. GENÇ İMPARATORUN BATI YANLISI SİYASETİ	120
4.4.1. V. Ioannes'in Papa VI. Innocentius'a Mektubu	123
4.4.2. V. Ioannes'in Mektubuna Verilen Cevap	129
4.4.3. Bizans'ta Papalık Elçileri	131
4.5. PIERRE THOMAS'IN KIBRIS ZİYARETİ VE LAPSEKİ HAÇLI SEFERİ	134
4.6. ŞEHZADE HALİL OLAYI	136
4.7. V. IOANNES'İN TÜRKLERE KARŞI YARDIM BULMA ÇABALARI	138
4.8. SAVOY KONTU AMEDEO VE SAVOYARD HAÇLI SEFERİ	142
4.8.1. Demetrios Kydenos'in Kapıları Açtıran Söylevi	144
4.8.2. Savoyard Haçlı Seferi'nin Sonu ve Union Görüşmeleri	146
4.9. V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN ROMA SEYAHATI	149
4.9.1. V. Ioannes Palaiologos'u Roma'ya İten ve Çeken Sebepler	149
4.9.2. V. Ioannes Palaiologos'u Roma Seyahati	150
4.9.3. Roma Seyahat'inin Dini Sonuçları	154
4.9.4. Roma Seyahatinin Siyasi Sonuçları	155
4.10. ORTODOKS İTTİFAKI KURMA ÇABALARI	161
4.11. GELİBOLU MESELESİ VE DEMETRIOS KYDONES'İN ROLÜ	162
4.12. UNION SİYASETİNE OSMANLI TEPKİSİ	165
4.12.1. Çirmen Savaşı	166
4.13. IV. ANDRONIKOS VE SAVCI ÇELEBİ İSYANI	169
4.14. ANDRONIKOS'UN İKTİDARI VE I. MURAD'IN DİPLOMASİ ZAFERİ	171

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN İKİNCİ İMPARATORLUK DÖNEMİ

5.1. BİZANS BARIŞI VE PALAIOLOGOSLAR EGEMENLİĞİ	179
5.1.1. Bizans Barışı Sırasında Rumeli'de Osmanlı Faaliyetleri	184
5.2. SELANİK'İN FETHİ	186
5.3. KOSOVA SAVAŞI	188
5.3.1. VII. Ioannes'in İsyanı ve Bayezid'in Bizans Tasarrufu	191
5.4. V. IOANNES'İN BİZANS TAHTINA SON ÇIKIŞI VE ÖLÜMÜ	192
5.4.1 V. Ioannes'in Ölümü	195
SONUÇ	201
KAYNAKÇA	206
EKLER	

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
CSHB	Corpus Scriptorum Historia Byzantina,
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
Kr.	Kronik
PG	Patrologiae cursus completes, series Graeca
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu

EKLER LİSTESİ

EK 1: Sikke Örneği - 1	ek. s. 1
EK 2: Sikke Örneği - 2	ek. s. 2
EK 3: Sikke Örneği - 3	ek. s. 3
EK 4: Sikke Örneği - 4	ek. s. 4
EK 5: Sikke Örneği - 5	ek. s. 5
EK 6: Sikke Örneği - 6	ek. s. 6
EK 7: III. Andronikos ve Savoy’lu Anna Minyatürleri	ek. s. 7
EK 8: Ayasofya Doğu Kemerindeki V. Ioannes Mozaiği	ek. s. 8
EK 9: V. Ioannes Palaiologos’un Portresi	ek. s. 9
EK 10: Palaiologos Soy Ağacı	ek. s. 10
EK 11: 1341 Yılı Bizans Haritası	ek. s. 11
EK 12: 1354: Yılı Bizans Haritası	ek. s. 12
EK 13: 1391 Yılı Bizans Haritası	ek. s. 13

GİRİŞ

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Bizans İmparatoru V. Ioannes Palaiologos dönemi konu edinmiştir. V. Ioannes Palaiologos'un tek başına iktidara sahip olduğu yıllara (1354-1391) odaklanılmış olmakla birlikte çalışmanın sınırları Palaiologosların Bizans iktidarına gelişinden V. Ioannes Palaiologos'un ölümüne kadar ki dönemi kapsamaktadır. Çalışma, V. Ioannes Palaiologos'un çocuk yaşta olmasına rağmen en azından varlığı ile Bizans siyasetinde etkisinin görülmeye başlandığı 1341 yılından itibaren ayrıntılı bir hal almaktadır.

V. Ioannes Palaiologos dönemi hem Bizans Tarihi hem de Türk Tarihi için önemli gelişmelerin olduğu bir aralık olmasına rağmen daha önce bu dönemi doğrudan konu edinen kapsamlı bir çalışma oldukça azdır. Oscar Halecki'nin 1929 yılında kaleme aldığı eseri 'Un empereur de Byzance à Rome' kısmen bu dönemi konu edinmekle birlikte genel bir V. Ioannes biyografisi veya monografisi niteliğinde değildir. Halecki'nin 1355-1375 yıllılarını kapsayan eserinde V. Ioannes dönemindeki union meselesi ve imparatorun bu uğurda çıktığı Roma yolculuğu anlatılmaktadır. Sırp tarihçi Radivoj Radić tarafından 2013 yılında kaleme alınan "Crno stoleće Vreme Jovana V Paleologa (1332-1391)" [Kara yüzyıl John V Palaeologus Zamanı (1332-1391)] adlı çalışma V. Ioannes Palaiologos ve zamanı hakkında yazılan en ayrıntılı eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki eser haricinde V. Ioannes dönemine veya bu dönemde yaşanan gelişmelere değinen birçok çalışma bulunmaktadır fakat daha önce de belirtildiği gibi bu çalışmalar kapsayıcı nitelikte V. Ioannes Palaiologos biyografisi veya monografisi değildir.

Bu dönemin tarihçiler tarafından göz ardı edilmesinin iki temel nedeni olduğu görülmektedir. İlk husus Bizans kroniklerinin XIV. yüzyılın ikinci yarısına denk gelen tarihsel boşluğudur. XIV. yüzyıl Bizans tarih yazıcılığının son temsilcileri Nikeforos Gregoras ve İmparator Ioannes Kantakuzenos'dur. Gregoras anlatımını 1359 yılına kadar getirmektedir. Kantakuzenos eserini büyük oranda okuyucularına iç savaş sırasındaki haklılığını gösterebilmek için kaleme almıştır. Bu yönüyle bir anı kitabı olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak o da eserini oğlu Mathaios'un tahttan feragat ettiği 1357 yılına sonlandırmaktadır. Bizans tarih yazıcılığının sonraki temsilcileri Dukas, Georgios Sfrantzis ve Laonikos Khalkokondyles gibi isimler ise

XV. yüzyıla ait tarihçilerdir. Dolayısıyla V. Ioannes dönemi ile ilgili aktardıkları bilgiler ayrıntılı değildir ve kronolojik olarak hatalarla doludur. Bu durumda V. Ioannes Palaiologos'un imparatorluk dönemini aydınlatmak için diğer kaynak grupları önem kazanmaktadır. Manuel Palaiologos'un mektupları, Demetrios Kydones'in söylevleri ve mektupları ayrıca Kısa Kronikler bu konuda ön plana çıkmaktadır. V. Ioannes Palaiologos dönemi Latin Cumhuriyetleri, Papalık ve Türkler ile ilişkilerin çok yoğun ve girift olduğu bir dönemdir. Bundan dolayı dönemin aydınlatılmasında Papalık kayıtları, diğer Batılı kaynaklar ve Osmanlı Kronikleri de oldukça değerlidir.

Bu dönemin göz ardı edilmesinin diğer bir nedeni ise Bizans tarihine karşı oryantalist bakış açısı ve Batı merkezli milliyetçi yaklaşımdır. V. Ioannes dönemi Bizans İmparatorluğu'nun dış müdahalelere açık hale geldiği ve gerileyişinin ivme kazandığı bir dönemdir. Türk ilerleyişini tek başına durduracak gücü olmayan Bizans çareyi Batı desteğinde aramıştır ve bu uğurda V. Ioannes birçok denemenin ardından Papa'nın isteği doğrultusunda bizzat Roma'ya gitmiştir. Katoliklerin union'dan bekledikleri gibi Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul etmiştir. Bu süreçte yükselen güç Osmanlılar, 1371 Çirmen Savaşı'nda Sırpların önderliğindeki Balkan milletlerinden müteşekkil Haçlı ordusunu bertaraf edince Balkanların hâkimi haline gelmişlerdir. Bu tarih Osmanlı-Bizans ilişkilerinde büyük bir kırılma noktasıdır çünkü Çirmen Savaşı'ndan sonra Sırplar ve Bulgarlar hemen ardından Bizans Osmanlıların vasalı haline gelmiştir. Bu tarihten sonra -1402 Ankara Savaşı'ndan sonraki on beş yıllık süreyi saymazsak- Bizans İmparatorluğu Osmanlı hegemonyasından kurtulamayacaktır. Dolayısıyla bu dönemi yazmak demek bir ölçüde Türk tarihinin başarısını ifade etmek demektir. İşte bu zaman dilimi çok uzun süre Batılı tarihçiler tarafından görmezden gelinmiş veya veya en azından Osmanlı tesiri göz ardı edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

V. Ioannes Palaiologos 1332 yılında III. Andronikos Palaiologos ve Savoy Kontu V. Amedeo'nun kızı Savoy'lu Anna'nın ilk oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Tezimizin ilk bölümü Palaiologos sülalesinin ilk bilinen üyelerinden başlayarak ailenin iktidara gelişi ve dış politikada izledikleri temel siyaset ele alınmıştır. Özellikle Savoy'lu Anna'nın Bizans sarayına gelin olarak gelişi gibi V. Ioannes döneminin hazırlayıcısı olan son gelişmeler üzerinde durulmuştur.

1341 yılında henüz V. Ioannes çocuk yaştayken babasının ölümü onun hayatında büyük değişikliklerin başlangıcı olacaktır. Beklenildiği gibi babasının ölümüyle birlikte en büyük oğlu olarak Bizans tahtına geçmiştir. V. Ioannes Palaiologos'un 1341-1347 yıllarında geçen çocuk imparatorluk dönemi tezimizin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. İmparatorluk makamındaki ilk yılları annesi Savoy'lu Anna ile babasının dostu ve Bizans bürokrasinin en önde gelen ismi Ioannes Kantakuzenos arasında çocuk imparatora kimin naiplik yapacağına dair çıkan tartışmalar yüzünden imparatorluğu oldukça güç duruma düşüren bir iç savaş ile geçmiştir. 1341-1347 aralığında V. Ioannes Palaiologos Bizans İmparatoru olarak anılmaktadır ancak bu durum sadece bir sıfattan ibarettir. Yaşanan gelişmelerin hiçbirinde karar veren ve uygulatan konumunda değildir. V. Ioannes bu dönemde henüz kendi kararlarını verebilecek erginlikte değildir.

Palaiologos ailesi ile Ioannes Kantakuzenos arasında yaşanan iç savaş 1347 yılında Kantakuzenos'un İstanbul'a girmesiyle şimdilik son bulmuştur. Kantakuzenos VI. Ioannes ismiyle kıdemli imparator olurken V. Ioannes Palaiologos ortak imparator ilan edilmiştir. Bu dönemde V. Ioannes'in etkin ve karar alıcı bir konumda olduğunu söylemek mümkün değildir. Büyük oranda Kantakuzenos'un gölgesinde kalmıştır. V. Ioannes Palaiologos ancak yirmili yaşlarına geldiğinde gücünün, yetkisinin ve devraldığı mirasın ciddiyetinin farkına varmaya başlar. Artık Bizans tahtını hiç kimseyle paylaşmak niyetinde değildir. Aynı şekilde Kantakuzenos'da uğrunda yıllarca savaştığı Bizans tahtından kolayca feragat etmek istememektedir. Tezimizin üçüncü bölümü 1347-1354 yıllarını kapsayan Kantakuzenos ve V. Ioannes'in ortak imparatorluk dönemini ele almaktadır. Palaiologos Hanedanı'nın sürekliliği göz önünde bulundurulduğunda Kantakuzenos'un kendini güç kullanarak imparator ilan etmesi beraberinde meşruluk tartışmalarını getirmiştir. Bu bölümde ilk olarak Bizans veraset geleneği içinde Kantakuzenos'un meşruluğu üzerine bir tartışma yürütülmüş ve bazı eleştiriler getirilmiştir. Takip eden kısımda ise tarihi akış içindeki olaylar ele alınmış ve Kantakuzenos'u başarıya götüren sonrasında ise V. Ioannes'i başarıya götüren süreç ve sebepler incelenmiştir.

1341 yılından 1354 yılına uzanan gelişmeleri takip etmek 1354-1391 yıllarındaki gelişmeleri takip etmekten çok daha kolay olmuştur. İyi bir eğitime ve

geniş bir tarih anlayışına sahip olan Gregoras ve Kantakuzenos'un eserleri dönem hakkında olağanüstü ayrıntılı bilgiler verirler.

V. Ioannes Palaiologos, 1354 yılında Cenevizlilerin de desteği ile ani bir baskınla başkente girmeyi başarır. Kısa süre sonra kayınbabası VI. Ioannes Kantakuzenos'u tahttan uzaklaştırarak tek başına Bizans imparatoru olarak taçlandırılır. V. Ioannes de kayınbabası gibi dışarıdan destek almadan tahta kalıcı olamayacağını farkındadır ancak güttüğü siyaset bir önceki dönem ile kıyaslandığında büyük farklılıklar içermektedir. Türkler ile hiçbir şekilde ittifak kurma girişiminde bulunmaz. Aksine onlarla mücadele edebilmek için Katolik güçlerin yardımına başvuracaktır. Ancak umduğu yardımı hiçbir zaman ulaşamaz. Üstelik I. Murad'ın 1371 yılındaki Çirmen Zaferi'nden sonra diğer Balkan devletleriyle beraber Osmanlı vasalı olmayı kabul etmek durumunda kalmıştır. Tezimizin dördüncü bölümü V. Ioannes Palaiologos'un 1354 yılında iktidara gelişinden ilk iktidar döneminin bitişine ve 1379 yılın tekrar Bizans tahtına oturmasına kadarki dönemi kapsamaktadır. Bu bölümde V. Ioannes Palaiologos'un Katolik dünya ile ilişkileri ve Türkler ile yaşadığı mücadeleler ayrıntılarıyla işlenmiştir. V. Ioannes Palaiologos'un Türklerle karşı union politikası, I. Murad'ın ise union siyasetine karşı diplomatik ve askeri cevapları bu bölümün temel meselelerini oluşturmaktadır.

Gregoras ve Kantakuzenos'un eserlerinde V. Ioannes Palaiologos'un bağımsız iktidarının ilk yılları hakkında kısıtlı da olsa bilgiler bulunmaktadır. Ancak 1350'li yılların sonlarına gelindiğinde şahitliklerini sonlandırırlar ve Bizans tarih yazımında boşluk başlar. Bizans tarih yazımındaki boşluk V. Ioannes Palaiologos saltanatının önemli yıllarına denk gelmektedir. Bundan dolayı 1354-1391 yıllarındaki V. Ioannes Palaiologos saltanatı söz konusu olduğunda doyurucu bir anlatının yokluğu araştırmacıyı dağınık verileri inceleyerek bir çatı oluşturmaya itmektedir. Bu durumda ilk olarak takip eden yüzyıldaki Bizans tarihçilerinin eserleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle Dukas ve Laonikos Khalkokondyles'in anlatıları önemlidir. Diğer bir önemli kaynak gurubu Kısa Kronikler'dir. Kısa kroniklerde savaşlar, fetihler, hanedan içi kavgalar, taht değişiklikleri, evlenme, doğum, ölüm, doğal felaketler ve kiliselerle ilgili meseleler gibi önemli görülen gelişmeler hakkında kısa ve net bilgiler tarihleriyle birlikte verilmektedir. Çoğu zaman ele alınan meselenin tarihlendirmesinde kullanılmaktadırlar. Ancak söz konusu olan V. Ioannes Palaiologos dönemi olduğunda

tek başına bilgi veren kaynak niteliğine de bürünebilmektedirler. Diğer bir önemli kaynak gurubu ise döneminin önde gelen entelektüellerinden biri olan Demetrios Kydones'in zengin yazınsal mirasıdır. Kydones, hem Kantakuzenos döneminde hem de V. Ioannes Palaiologos döneminde uzun süre önemli idari görevler üstlenmiştir. Union meselesinin en ateşli savunucularından biridir ve bu yönüyle V. Ioannes Palaiologos'un üzerinde tesiri büyüktür. Günümüze ulaşan büyük mektup koleksiyonu ve söylevlerinin dönemin en önemli kaynakları olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Büyük bir entelektüel olan V. Ioannes'in oğlu ve halefi II. Manuel Palaiologos'un yazınsal mirası da dönemi aydınlatma hususunda oldukça önemlidir. Bu dönemdeki Osmanlı-Bizans ilişkilerinin yoğunluğu düşünüldüğünde doğası gereği Osmanlı kaynakları da XIV. yüzyıl Bizans tarihinin aydınlatılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu hususta Âşıkpaşazâde Tarihi, Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman, Hoca Sadeddin, Enverî, Neşrî, gibi eser ve müelliflerden istifade edilmiştir.

1379 yılına gelindiğinde imparatorluk sıfatı alışlageldiği gibi devam etmektedir. Ancak bunun altını dolduracak gereklilikler artık yoktur. Devlet giderek küçülmüş, dış kuvvetlerin kontrolüne girmiştir. Tüm bunlara rağmen Bizans tahtında hak iddia edenlerin sayısında bir azalma görülmemektedir. Nitekim 1376 yılında IV. Andronikos babasını tahttan uzaklaştırmayı başararak üç yıl boyunca İstanbul'da hakimiyet sürmüştür. V. Ioannes Palaiologos büyük oranda I. Murad'ın yardımıyla 1379 yılında ikinci kez Bizans tahtına sahip olur. Tezimizin son bölümü V. Ioannes'in tekrar tahtına çıkışından 1391 yılında ölümüne kadar geçen süreci kapsamaktadır. Bu yıllar da Bizans İmparatorluğu'nun Katoliklerden medet umulduğu ancak bir noktadan sonra Osmanlı tesiri ile bu politkadan dönüldüğü bir dönem olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZANS'IN SON HANEDANI PALAIOLOGOSLAR

1.1. PALAIOLOGOS HANEDANI: KURULUŞU VE DIŞ GÜÇLER

Roma İmparatorluğu'nun devamı niteliğinde olan Bizans İmparatorluğu'nda tıpkı klasik Roma döneminde olduğu gibi çeşitli hanedanlar tarafından yönetilmiştir. Tez çalışmasında dönemi incelenen İmparator V. Ioannes'in mensubiyetinden dolayı Bizans İmparatorluğu'nun son ve en uzun iktidarda kalan hanedanı olan Palaiologoslar üzerinde durmak, söz konusu dönemde yaşanan gelişmeleri, izlenen siyaseti ve idare tarzını anlamak bakımından şüphesiz faydalı olacaktır. Bizans'ta aristokrat, oldukça zengin ve imparatorluk erkine sahip hanedan dışındaki aileler Dynatoi olarak adlandırılmaktadır. Taht sahibi imparatorlar, sayıları oldukça az olan Dynatoi'a (Klasik Roma'nın Patricii veya Pateras'ı) hem hükümdarlıkları için bir tehdit oluşturmamaları hem de onların sahip olduğu askeri ve mali güçten kendi iktidarlara lehine yararlanmak için devlet sistemi içinde makamlar verir, devlet protokolünde mevki ve unvanlar bahşeder, pronoia türünde araziler temlik ederlerdi. Bunların karşılığında da İmparator Dynatoi'un biatini alır, sadakatini sürekliliğini sağlardı. Buna rağmen Bizans imparatorunun tahttan devrilmesi konusunda iki tehdit her daim varlığını devam ettirmiş ve gerekli şartlar oluştuğunda da bu tehditler amacına ulaşmıştır. Bunlardan ilki hanedan mensuplarından birinin ayaklanarak mevcut imparatoru tahtından atması ve kendisinin imparator olmasıdır. Böyle bir olayda bilindiği üzere erk (taç ve taht) yine aynı hanedana ait kalmaktadır. İkinci tehdit ise başka bir Dynatoi mensubunun mevcut şartları kendi lehine kullanarak darbeye imparatoru devirmesi ve imparatorluk iktidarına el koymasındır. Eğer muktedir iktidarı haleflerine devredebilirse artık yeni bir imparatorluk hanedanı kendisini kabul ettirmiş demektir. Bizans tarihinde Dynatoi'dan sayılan birçok aile iktidarı elde etme ve hanedan kurma uğruna izledikleri siyaset veya mücadele dolayısıyla yok olmuştur. Bu mücadelede başarılı olanlar ise Dukas'lar veya Komnenos'lar örneklerinde olduğu gibi adlarını Bizans İmparatorluk Hanedanı olarak tarihe yazdırmışlardır.

1.1.1. Palaiologos Ailesi ve Hanedanlığa Dönüşmesi

Bizans'ın seçkin aristokrat ailelerinden olan Palaiologosların varlığı XI. yüzyıla kadar gitmektedir. Ailenin ismi bilinen ilk temsilcisi Nikeforos Palaiologos'tur.¹ Timarion adlı Bizans kaynağı Nikeforos Palaiologos'u Büyük Frigya'nın en saygın ve en zengin vatandaşlarından biri olduğunu söylemektedir.² Aynı kaynakta onun dedesinin Selanik Dükü ve babasının da Dukas ailesinden soylu bir kadınla evlenmiş olan ünlü bir general olduğu söylenmekle beraber isim belirtilmez.³ Jean-Claude Cheynet ile Jean-François Vannier'nin çalışmasında babanın adı Georgios Palaiologos ve evlendiği soylu kadının yani annenin adı ise Anna Doukaina olarak tespit edilmiştir.⁴ 1070 yılında Nikeforos Palaiologos'un İmparator Romanos Diogenes'in 26 Ağustos 1071'de Bizans adına hezimetle sona erecek askeri operasyonlarına muhalif tavrıyla adından söz ettirdiğini görüyoruz. 1077'de Nikeforos, Mezopotamya Thema Valisi unvanıyla anılırken, oğlu Georgios Palaiologos Dukas'ların taraftarı olarak kendinden bahsettiriyor. Baba ve oğul Palaiologosların çatışan Dukaslar ile Botaniates arasında farklı cephelerde yer almaları belki de onların ileriye dönük ailevi kazanımlarıyla ilgilidir. Her halükârda XI. yüzyılın son çeyreğinde ve XII. yüzyıl boyunca yani Komnenoslar döneminde de Palaiologos ailesinin önde gelenleri general, Protonobilissimos, Kuropalates, Sebastos gibi üst düzey unvanlar taşıyarak, İmparatorların ve hanedanların yanında yer almışlar ve bilhassa askeri alanda devlet yönetimine katılmışlardır. Bu noktada sadece şu gelişmeyi ifade etmek yeterli olacaktır: 1147 yılında Sebastos Mikhail Palaiologos, yanında Khartularios (Nişancı) Basileios Tzintzikoules olduğu halde Sofya civarına yaklaşmakta olan II. Haçlı ordusunu karşılamak ve iaşesini temin etmekle görevlendirilmiştir. Ayrıca Tuna'yı geçmiş bulunan Fransa Kralı VII. Louis'yi Niş

¹ Alexander Kazhdan, "Palaiologos", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol: 3, s. 1557.

² Pseudo-Luciano, "**Timarione: Testo critico, introduzione, traduzione commentario e lessico**", çev. Roberto Romano, Cattedra di Filologia Bizantina, Università di Napoli-Università degli studi - Napoli, Byzantina et Neo-Hellenica Neapolitana II, Napoli, 1974, ss. 56-57.

³ Eserde Nikeforos Palaiologos'un da ismi geçmemektedir ancak Roberto Romano ilgili kısımda bahsedilen kişinin Nikeforos Palaiologos olduğunu izah etmektedir. Pseudo-Luciano, "Timarione, 130-131.

⁴ Jean-Claude Cheynet, Jean-François Vannier, "Les Premiers Paleologues", *Etudes Prosopgraphiques*, Publications de la Sorbonne, Paris 1986, s. 133.

valisiyle birlikte karşılayıp ağırlayacak ve Bizans topraklarında Haçlılara rehberlik ve refakat edecektir.⁵

Palaiologos ailesinin yıldızı XIII. yüzyılın hemen başlarında daha fazla parlamaya başlamıştır. Ailenin temsilcisi Aleksios Palaiologos (hanedanın kurucusu VIII. Mikhail'in dedesi) Büyük Dük unvanını taşımıştır. Bu zamana kadar hem Dukas, Komnenos gibi hanedanlık haline gelen aileler hem de diğer soylu ailelerle yaptıkları evliliklerle hukuken, veraset yoluyla, konumlarını güçlendirmiş olan Palaiologoslar öyle anlaşıyor ki İmparatorluk yönetiminde ve idari sisteminde vazgeçilmez aktörler haline gelmişlerdir. 1203'ten önce öldüğü anlaşılan Aleksios Palaiologos, Komnenoslu bir prenses olan Irene ile evlenmiş olmasından dolayı, imparatorluk teşrifat hiyerarşisinde imparatorun oğluna veya damadına verilen despotes unvanını taşımıştır. Aleksios ve Irene'nin oğulları Andronikos Palaiologos 1190 civarında doğmuş olmalıdır.⁶ Palaiologosların bu imtiyazlı statüsü Laskarisler döneminde de güçlenmeye devam etmiştir. I. Theodoros Laskaris, Palaiologos sülalesinden Irene adlı bir hanımla evlenmiştir.⁷ İmparator I. Theodoros'un başka hanımdan olan bir kızıyla da Andronikos Palaiologos İznik'te 1211 yılında hayatını birleştirirler.⁸ Bu evlilikle o da despotes unvanıyla birlikte hukuken tahtın varisleri arasında yerini almıştır. Laskaris İmparatorluğunda, Andronikos'un Büyük Domestikos olarak atanması 1222 veya 1224 yılında gerçekleşmiştir. 1233 yılında Laskaris ordularının baş komutanı olarak Rodos adasında kendini Sezar ilan etmiş olan ayrılıkçı Leon Gabalas üzerine sefer düzenlemiştir.⁹ Sonraki süreçte Büyük Domestikos Andronikos, İmparator Ioannes Vatatzes'in Balkanlardaki iki seferine katılmış fakat Moğolların Anadolu'ya gelişi İznik Bizanslılarını yeniden doğuya çekmiştir. Balkanlardaki seferler 1246'da Selanik'in kontrol altına alınmasıyla sonuçlanmış ve Büyük Domestikos Andronikos, bu şehri idari merkezi yaparak Batı Eyaletlerinin genel valiliğine atanmıştır.¹⁰ 1247 yılında Andronikos Selanik dükü unvanını taşıyorken ölmüştür.¹¹

⁵ Ioannes Kinnamos, **Ioannes Kinnamos' un Historia'sı (1118-1176)**, çev. I. Demirkent, TTK, Ankara, 2001, ss. 57, 64-65.

⁶ Vitalien. Laurent, "La généalogie des premiers Paléologues", **Byzantion**, 8.1, 1933, s. 131.

⁷ V. Laurent, *Généalogie*, s. 147.

⁸ Cheynet, s. 121.

⁹ Georgios Akropolites, **Vekayiname**, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 54.

¹⁰ Akropolites, *Vekayiname*, ss. 71-74, 87.

¹¹ Akropolites, *Vekayiname*, s. 153.

Selanik Dükü Andronikos Palaiologos'un oğulları Ioannes ve Mikhail de İznik Laskaris Devleti'nin tarihinde önemli gelişmelerde rol oynamışlardır. Sebastokrator unvanlı Ioannes Palaiologos, İznik Bizanslılarının Balkanlarda üstünlüğünü kabul ettirdiği Pelagonia savaşında (1259 sonbahar) Laskaris ordusunun başkomutanıdır. Mikhail ise sadece Laskarislerin kaderini belirlemekle kalmadı aynı zamanda Palaiologos ailesini Bizans tahtına taşıyarak, Bizans'ın son büyük hanedanını da kurmuştur. 1224 yılı civarında İznik'te dünyaya gelen Mikhail, Palaiologos ailesinin sahip olduğu nüfuz dolayısıyla İznik İmparatoru III. Ioannes Vatatzes'in sarayında yetişir. Parlak bir asker olarak kendini gösteren Mikhail Palaiologos kısa sürede general unvanıyla komutanlık ve idarecilik görevleri üstlenmiştir. İmparator Vatatzes'e karşı bir komploya adı karşınca tutuklanır fakat kısa sürede III. Ioannes Vatatzes'le arasını düzeltmeyi başarıp, önceki mevkiini tekrar kazanmıştır. Hatta daha fazla terfi ederek Megas Konostavlos [Büyük Emir-i Ahur] unvan ve görevini elde etmiştir.¹² Sonrasında Mikhail Palaiologos önde gelen birkaç Bizans ailesinin isimlerini taşıyan Ioannes Dukas Vatatzes (İmparator III. Ioannes Vatatzes'in yeğeni) ve eşi Eudokia'nın kızı Theodora Vatatzes (Theodora Doukaina Komnene Palaiologina) ile evlenmiştir. Bu evliliğin tasarlayıcısı İmparator III. Ioannes'dir. Mikhail'in başarılı bir komutan ve aristokrasinin önde gelen temsilcilerinden biri olması alınan kararda etkili olmuştur. Mikhail'in sadakatini güvence altına almak ve muhalefet ile ittifak kurmasını engellemek için onu imparatorluk ailesine dahil etmiştir. Bu evlilik Mikhail için de oldukça önemlidir. Mevcut hanedan ile akrabalık kurarak siyasi emellerine meşruluk katmak için bir adım atmıştır.¹³ Büyük Konostavlos olarak Laskaris ülkesindeki yabancı Frank ücretli askerlerin komutanı da olan Mikhail Palaiologos bir süre Selanik merkez olarak Makedonya bölgesinin valiliğini daha sonra Bithynia eyaletinin askeri valiliğini üstlenmiştir. III. Ioannes Vatatzes'in ölümü ve yerine 1254'te oğlu II. Theodoros Laskaris'in tahta oturması Mikhail Palaiologos'un hayatında önemli bir değişiklik getirir. Askeri yeteneği kadar bilgeliğiyle de tanınan II. Theodoros, bir hayli güçlenmiş olan Mikhail'in Laskaris iktidarı için büyük tehdit haline gelmesinden endişe etmektedir. İmparatorun olumsuz tavrı ve rakiplerinin kışkırtmaları karşısında hayatını tehlike altında gören Mikhail Palaiologos çareyi,

¹² Akropolites, Vekayiname, sss. 94-100.

¹³ Petra Melichar, **Empresses of Late Byzantium: Foreign Brides, Mediators and Pious Women**, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Berlin, 2019, ss. 73-74.

1256 yılında, komşu Türkiye Selçuklu Sultanlığına sığınmakta bulur.¹⁴ Türk ülkesinde bir süre Kondistabl unvanıyla Selçuklulara hizmet eden Mikhail Palaiologos, Moğolların önlenemez yükselişi karşısında Selçuklu iktidarının yıkılmakta olduğunu görünce tekrar İznik'e dönmenin yollarını arar.¹⁵ Akrabalarının ve ruhbanların aracılığıyla II. Theodoros'tan af temin eden Mikhail, Laskaris başkentine geri döner ve yeniden etkin biçimde Bizans sarayı ve devlet sisteminde yer alır.

İznik İmparatoru II. Theodoros 18 Ağustos 1258'de öldüğünde tahtın varisi IV. Ioannes Laskaris henüz yedi yaşındadır. Müteveffa İmparator, bütün itirazlara rağmen taşra kökenli ve asil olmayan Georgios Mouzalon'u naip tayin etmiştir. Palaiologoslar dahil tüm aristokrasinin dışladığı Mouzalon, imparatorun ölümünden yaklaşık on gün sonra yapılan bir ayinde ailesiyle birlikte katledilir. Bu katliamı gerçekleştirenler Mikhail'e bağlı ücretli Frank askerleridir. Olaydan hemen sonra toplanan İznik aristokrasisi, devlet sisteminde nüfuzuyla her kademedede söz sahibi olan Palaiologos ailesinin temsilcisi Mikhail'i Büyük Dük unvanıyla çocuk imparatora naip olarak seçerler. Bu seçimi kilisenin onaylaması da sorun olmamıştır. Naiplik sıfatı Mikhail Palaiologos'un iktidar hırsını tatmin etmeye yetmeyecektir. İmparatorluğun sahip olduğu politik ve siyasi gücün kaynaklarını tamamen kendisine bağladıktan sonra Mikhail Palaiologos despotes unvanıyla, güya meşru imparator genç Ioannes'in tahtını korumak adına, İznik Patriği Arsenios tarafından ortak imparator olarak taçlandırılır (1 Ocak 1259).

Resmî ve meşru bir şekilde İznik İmparatorluk iktidarının bütün dizginlerini böylece eline geçirmiş olan Mikhail Palaiologos için çocuk Laskaris'i tamamen saf dışı bırakmak sadece zaman meselesidir. Beklenen an başkent İstanbul'un Latinlerden geri alınması olacaktır. 25 Temmuz 1261'de küçük bir Bizans birliği Latinlerin elindeki İstanbul'a ani bir baskın yaparak hâkim olmayı başarmıştır. Yaklaşık bir ay sonra 15 Ağustos 1261'de Ortak İmparator Mikhail, kurtarılan şehre Bizanslı halkın sevinç gösterileri eşliğinde bayram havasında girmiştir. Ayasofya'da taç giymek Bizans teşrifat ve teamüllerinde bir imparator için olmazsa olmaz koşuldur.

¹⁴ Akropolites, Vekayiname, s. 129-131; Yusuf Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, TTK, Ankara, 2014, ss. 257-258; Deno John Geanakoplos, **Emperor Michael Palaeologus and the West, 1258-128**, Harvard University Press, 1959, ss. 26-32.

¹⁵ M. Daş, "Selçuklularda Kullanılan Batılı Bir Unvan: Kondistabl", **Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, . Sayı 6, 2021, s. 126-132.

Mikhail Palaiologos, hukukunu korumaya yemin ettiği IV. Laskaris'in varlığını dahi umursamaksızın Ayasofya'da Patrik tarafından bir kez daha taçlandırılmıştır. Artık o İmparator VIII. Mikhail ve eşi Theodora da İmparatoriçe'dir. Bu taçlandırma töreni aynı zamanda Bizans İmparatorluğunun yeniden ihyası anlamına gelmektedir. Bizans hukukunda genel kural olan uygulama da ihmal edilmez ve VIII. Mikhail'in henüz üç yaşındaki oğlu Andronikos veliaht olarak imparator ilan edilmiştir. Bununla da yeni hanedanın kurulması resmiyet kazanmıştır. Palaiologos Hanedanı için, çocuk yaştaki IV. Ioannes Laskaris'in ileride bir tehdit olmaması için gözlerine mil çekilerek Gebze'deki kaleye hapsedilmiştir.¹⁶

1.1.2. Palaiologoslar ve Dış Güçler

Başkent İstanbul'un geri alınmasıyla Bizans İmparatorluğu, devletler arası arenada büyük devlet olma vasfına yeniden bürünmekle birlikte hem doğuda hem de batı büyük tehditler altındadır. Balkanlarda Sırlar ve Bulgarlar Bizans aleyhine önemli gelişmeler kat etmişlerdir. Epiros'taki ayrılıkçı Bizans despotluğu emellerinden vazgeçmeye niyetli değildir. Yunanistan anakarası, Mora, Adriyatik ve Ege adalarında mevcut olan irili ufaklı Latin unsurlar güçlü bir Bizans'ın varlığını asla istememektedir. Sicilya merkezli Norman hükümdarı Manfred en azılı düşman olarak Bizans'ın karşısındadır. Gerçi 1259 Pelagonia savaşında, Adriyatik kıyılarında birtakım kazanımlar elde etmiş olan Norman Manfred, Epiros Despotluğu ve Akhaia hükümdarı Guillaume Villehardouin'in yaptıkları üçlü ittifak ağır bir hezimete uğramıştır. Ama bu mağlubiyet onların düşmanlıklarını bitirmemiştir. Katolik Kilisesi'ni hâkim kıldığı İstanbul'un tekrardan Ortodoks Bizans'ın eline geçmiş olması Papalık tarafından kabullenilecek bir durum asla değildir. İstanbul'a karşı yeni bir Haçlı seferi ufukta görünmektedir fakat Papalığın, Haçlı Seferi'nin lideri olması kaçınılmaz olan Sicilyalı Manfred'e karşı husumeti, bu seferi şimdilik dizginlemektedir. İmparator VIII. Mikhail bu durumdan ustaca yararlanacaktır.

Fakat Fransa Kralı'nın kardeşi ve Anjou Kontu Charles'ın 1266'da Manfred'i mağlup ederek Sicilya ve Napoli krallığına sahip olması Bizans için büyük bir

¹⁶ Geanakoplos, Emperor Michael Palaeologus, ss. 119-122.

tehlikeyi de beraberinde getirmiştir. Haçlı Seferi taraftarı ve fetihçi bir politikanın yılmaz savunucusu olan Charles d'Anjou'nun şahsında Papalık, İstanbul'a yeniden sahip olacak lideri bulmuş olur. İstanbul'dan kovulmuş olan son Latin İmparatoru Baudouin, Charles ile kolayca anlaşmıştır. Charles'ın oğlu Philippe ile Baudouin'in kızı Beatrice'in evliliği Latin İmparatorluğu'nun mirasına sahip olma hususunda Charles d'Anjou'ya hukuki bir gerekçe de sağlamıştır. Papalıkla tam bir uzlaşısı içinde olan Charles, Balkanlara da el atarak, Adriyatik kıyılarındaki Manfred'in kalelerini zapt etmiştir. Akhaia Dükü II. Guillaume Vilherdouin'in kızı Chrales'in oğullarından biriyle nişanlanarak, Akhaia'da da Anjou otoritesi tesis edilmiştir.¹⁷ Bulgar ve Sırp Krallıkları da Charles'ın ittifakına katılmakta tereddüt etmezler.¹⁸ 1270'li yıllara gelindiğinde Bizans askeri bakımdan büyük bir Haçlı tehdidi ile karşı karşıyadır. İmparator VIII. Mikhail Palaiologos, askeri olarak karşı koyamayacağı bu tehlikeyi diplomatik yolla, union'u yani kiliselerin birleştirilmesini kabul ederek aşmayı başaracaktır. Aşağıda biraz daha ayrıntılı değinileceği üzere union Bizans diplomasisinin Batı'ya karşı vazgeçilmez aracıdır. Gerçi 1274'te Lyon Konsili ile kabul edilen Katolik inancı, Bizans'ın iç bünyesinde büyük çalkantılara ve sorunlara sebep olmuşsa da acil tehlike önlenmiştir.

Diğer taraftan Bizans'ın mücadele etmek zorunda olduğu iki büyük denizci güç Venedik ve Ceneviz vardır. Latin İmparatorluğu'nun varlığını idame ettirmesinde büyük çıkarları olan Venedik, İstanbul'un geri alınışıyla en büyük zarara uğrayan güçtür. Ege'nin batısındaki başta Eğriboz ve Naksos Adalarıyla Akdeniz'deki Girit'i kolonileştirmiş olan Venedik için ticari-ekonomik çıkarlarını koruyabilmek her şeyden öncedir. Venedik'in tehdidini Bizans, daha 1261 öncesinde Ceneviz'le yaptığı ittifak anlaşmasıyla bir ölçüde bertaraf edebilmiştir. Fakat sonraki süreçte bu defa Ceneviz, Bizans ülkesinde, başta Doğu Ege adaları Sakız, Midilli olmak üzere onlarca koloni kurarak, Bizans'ın tüm ticari, mali ve doğal kaynaklarını sömürgeleştirecektir. Palaiologos Hanedanı Bizans İmparatorluk yönetimleri için, XIII. yüzyılın ikinci yarısından Ceneviz'in bir güç olma özelliğini kaybettiği XV. yüzyıl başlarına kadar, başat hedef bu iki İtalyan denizci cumhuriyetinin kendileri aleyhine birleşmelerini önlemek olacaktır. Bizans bu hedef ve amacına ulaşacaktır. Fakat Palaiologoslar

¹⁷ Jean Dunbabin, **Charles I of Anjou: power, kingship and state-making in thirteenth-century Europe**, Routledge, 2014, ss. 4-5.

¹⁸ Geanakoplos, Emperor Michael Palaeologus, s. 232.

yönetiminde hem Venedik'e hem de Ceneviz'e karşı bazen diplomasi yoluyla bazen de savaşarak çok bedeller ödeyecek ve Türkler gibi rakipleri karşısında sürekli zayıflayacaktır.

Doğu'da ve Kuzey'de de Palaiologos Hanedanı'nın ilk dönemlerinde Bizans İmparatorluğu'nu zorlayan sorunlar ve güçler bulunmakla birlikte, ilk zamanlarda bunlar Batılılar kadar tehlikeli değillerdir. İran Moğolları 1260 yılında Memlükler karşısında mağlubiyet almış olsalar da Anadolu'da Selçuklu Türkleri üzerindeki tahakkümünü gittikçe arttırmaktadırlar. Moğollar karşısında mağlup olan Türkmen kitleleri 1260 sonrasında her ne kadar Batı Anadolu'daki Bizans sınırlarına yığılmış ve günden güne daha saldırgan ve cüretkâr olsalar da 1280'lerin ortalarına kadar bu taarruzlar hayati nitelikte olmamıştır. Bizans bu dönemde İran'daki İlhanlılarla iyi ilişkiler kurarak Selçuklu yönetimini ve Türkmenleri dizginleme politikası izlemiştir. VIII. Mikhael Palaiologos, imparatorluğunun son yıllarında Türkmenlere karşı askeri tedbirler almayı düşündüyse de beklenen etki sağlanamamıştır. İmparator II. Andronikos (1282-1328) döneminde Bithynia'da Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıkışı ve Batı Anadolu'nun tamamında diğer Türk Beyliklerinin teşekkülleriyle Bizans'ın maruz kaldığı ağır tehlikeyle yüzleşmiştir. 1302'de Bapheus Savaşı İmparatorluk yönetiminin Osmanlılar karşısında ilk mağlubiyeti olur. Bursa ve İznik'in Türklerce fethi artık Türk ilerleyişinin İstanbul'a uzanacağını göstergesidir. Bu durum karşısında en ciddi tepkiyi Palaiologoslardan İmparator III. Andronikos (1328-1341) gösterecektir. 1329'da Palekanon savaşında Osmanlı hükümdarı Orhan Gazi'nin ordularının karşısına bizzat çıkmış fakat mağlubiyetle savaş meydanından ayrılmıştır. Sonrasında ise Osmanlılarla uzlaşma yapan III. Andronikos artık Anadolu'nun kaybedildiğini kabullenmek zorunda kalmıştır.¹⁹ İncelediğimiz İmparator V. Ioannes Palaiologos döneminde ise Bizans, Osmanlı Türklerinin Trakya ve Balkanlarındaki fetihlerini durdurma mücadelesi içinde olacaktır.

İlk Palaiologoslar döneminde diğer önemli dış güçler Karadeniz'in kuzeyindeki Altın Orda Hanlığı ile Mısır Memlükleridir. İnsan kaynağı temini ve ekonomik münasebetler bakımından Altın Orda ve Memlüklerin bağları hayati derecede güçlü ve yoğundur. Doğu Akdeniz ve Karadeniz'in bu iki Müslüman Türk gücü arasındaki iletişim ise Boğazlar yoluyla Bizans üzerinden gerçekleşmektedir. Bu

¹⁹ Mustafa Daş, **Bizans'ın düşüşü**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006, ss. 189-190.

bakımdan Bizans İmparatorluğu'nun her ikisiyle de temasları kaçınılmazdır. Memlûklerle ilişkiler tamamen diplomatik ve ticari alanda cereyan ederken Altın Orda ile durum daha farklıdır. Zaman zaman Tuna'ya ve Tuna'nın güneyine kadar nüfuz alanını genişleten Altın Orda Hanlığı'nın Bulgarla yaptığı ittifaklar Bizans için ciddi tehlike oluşturmıştır. İmparator VIII. Mikhail Palaiologos bu tehlikeyi siyasi ve diplomatik temaslarla engellenmenin yolunu aramıştır.

1.2. PALAIOLOGOSLAR DÖNEMİNDE DİPLOMASİ VE HANEDANLAR ARASI EVLİLİK

Bizans İmparatorluğu'nun bin yılı aşkın sürede ayakta kalmasında, Klasik Roma'dan miras kalan ve yüzyıllar boyunca geliştirilen diplomasi kurumunun elbette çok büyük katkısı vardır. Devletler arası sorunlarda veya ağır bir askeri sorunla karşılaşınca etkili biçimde uygulamaya konulan Bizans diplomasisi çözüm üretmekte ve araç kullanmakta son derece başarılıdır. Diplomasi doğrudan imparatora bağlı olarak yürütülür ve onun bilgisi veya emri olmadan bir adım atılmazdı. XIV. yüzyılın ortasına kadar, devletler arası diplomatik yazışmalar başında Büyük Logothetes'in başında bulunduğu dairenin sorumluluğundaydı. Hariciye işlerinde imparatora danışmanlık ve nazırlık yapan Büyük Logothetes'in âlim, dindar ve ehil olmasına özen gösterilirdi. II. Andronikos Palaiologos dönemi Büyük Logothetes Theodoros Metokhites bu bağlamda en dikkat çeken isimlerden biridir. İncelediğimiz dönemde Büyük Logothetes'in yerini Mesazon almıştır. Dönemin en ünlü şahsiyetlerinden Demetrios Kydones Mesazon olarak görev yapmıştır.

1.2.1 Palaiologos Diplomasinin Kullanışlı aracı Union

Palaiologoslar döneminde diplomaside araç olarak kullanılan veya üzerinden siyaset yapılan üç önemli unsurun Batı ile union yani Katolik ve Ortodoks Kiliselerin birleştirilmesi müzakereleri, hediye veya haraç olarak yapılan ödemeler ve evlilik ittifakları olduğunu söyleyebiliriz.

Roma Batı Kilisesi ile Ortodoks Bizans Kilisesi arasında birleşme müzakereleri daha büyük Schizma'dan beri sürekli gündemde olan bir konudur. 1204'te Latinlerin

Haçlı Seferi ile İstanbul'u zapt etmelerini dönemin Papası III. Innocentius, "Tanrı'nın inayetiyle Kilise'ye sırtını dönmüş olan sapkın Bizanslıların cezalandırılması" olarak kabul etmiş ve Kiliselerin kılıç zoruyla birleştiğini ilan etmiştir.²⁰ 1204 sonrası Bizanslıların amansız direnişi ve Ortodoks Kilisesinin diz çökmeyişi Roma Kilisesini müzakereleri devam ettirmek zorunda bırakmıştır. Bundan sonraki süreçte İznik Bizanslıları için union müzakereleri, İstanbul'u diplomatik yollarla kurtarmanın bir aracı olarak görülmüştür. Nitekim İznik İmparatoru Ioannes Vatatzes, Papalığa, Latin İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılarak İstanbul'un Bizanslılara iadesini union'un karşılığı olarak teklif etmiştir. 1261'de İstanbul'un kurtarılması ve Bizans'ın yeniden ihyası sonrasında union Palaiologos yönetimi için, Batı'dan gelecek olan Haçlı Seferi tehdidini önlemek için kullanışlı bir diplomatik araç olarak görülmüştür. Nitekim Papa IV. Urbanus (1261-1264) Bizans'ın İstanbul'u geri aldığını duyunca ilk tepkisi Bizanslılara karşı Haçlı Seferi ilan etmek olmuştur. Fransa Kralı IX. Louis'ye yazdığı mektupta; "İstanbul'un alındığına dair korkunç haber bizi yıldırım gibi çarptı. Üzüntüyle atan kalbimiz ve kederli haberle çalkalanan zihnimizle bakışlarımızı sana çevirdik. Gözyaşlarımızı tutar tutmaz sapkın Bizanslılarca bize son derece sadık olan sadık imparatorun devrilmiş olmasını düşünüyoruz. Bu Latinlerin ebedi utancısıdır" demiş ve bu utancı silmek için de Papalığa bağlı ruhbanlar Avrupa'nın her tarafında Haçlı Seferi çağrıları yapmıştır.²¹ Bu Haçlı Seferi tehlikesini Palaiologoslu İmparator VIII. Mikhail, Papalığın "Kilise içinde barış ve birliği sağlama" siyasetini tahrik ve teşvik ederek bertaraf etme siyasetini benimsemiştir. Papa'ya yazdığı mektupta Roma ve Bizans arasında barışın sağlanması için samimi biçimde çalışma sözü vermiştir. Papa IV. Urbanus, Bizans İmparatoruna şöyle cevap vermiştir: "Samimi biçimde Latinler ve Bizanslılar arasında barışın hâkim olmasını istiyor musun? Bunun için anlaşmazlığın ilk sebebini ortadan kaldırmak gerekir. Dolayısıyla önce dinin birliği yeniden tesis edilmelidir. İman birliğine dayanmayan hiçbir barış kalıcı ve gerçek olmayacaktır. İman birliğini sağlamadan siyasi barışı kurmak uygun olmayacaktır."²²

²⁰ Innocentius III, Mektuplar, VII, s. 153 v.d., 203, 208'den nakleden Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, cilt: III, çev Prof. Dr. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 2018, s. 113.

²¹ G. Walter, **La ruine de Byzance**, Albin Michel, 1958, s. 173-174; Deno John Geanakoplos, "Byzantium and the Crusades, 1261-1354", **A History of the Crusades, Volume III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries**, (ed. Kenneth M. Setton, Harry W. Hazard), 1975, s. 33; M. Daş, Bizans'ın Düşüşü, s. 78.

²² G. Walter, **La ruine de Byzance**, s. 175; M. Daş, Bizans'ın Düşüşü, s. 79.

Batı dünyasının otoritesi Papalığın bu amaç ve beklentisi Palaiologoslu Bizans diplomasisi için kullanılmaya çok elverişli bir araç olmuştur. Papanın emri olmaksızın Norman Manfred ve Charles d'Anjou gibi kılıçla çözüm arayan Haçlı Seferi taraftarları harekete geçemeyecektir. Palaiologoslu İmparator VIII. Mikhail büyük bir maharetle, Katolik Batı dünyasının lideri Papalığın bu amaç ve beklentisini yıllar boyu umut vaat ederek canlı tutmuştur. Papa IV. Urbanus'tan başka onun halefleri IV. Clemens (1265-1268) ve X. Gregorius'u (1271-1276) ile de bitip tükenmek bilmeyen union müzakereleri yaparak, fiilen bir Haçlı Seferi'nin gerçekleşmesini önlemiştir ve İmparatorluğun ihtiyacı olan zamanı kazandırarak, başka tehditler ve sorunlarla uğraşabilme imkanını temin etmiştir. Bu müzakerelerin çıkmaza girmesi ve Haçlı Seferi'nin kaçınılmaz hale gelmesi söz konusu olunca da 1274'teki Lyon Konsili'nde Katolik olmayı kabul ederek union ilan etmiştir. Katolikliğin kabulüne Ortodoks Kilisesi ve Bizans halkı büyük tepki gösterince, Katolik olma sadece İmparator VIII. Mikhail'in şahsına münhasır bir gelişme olarak kalmıştır. Fakat İmparator bu durumu da Batı dini ve siyasi otoritelerine karşı yine ustaca kullanarak, "halkını ve kiliseyi Katolik olmaya ikna edeceği" gerekçesiyle yine Haçlı Seferi'nin teoriden pratiğe dönüşmesini uzun süre erteletmeyi başarmıştır. Bu noktada da tıkanma yaşanıp, Haçlı Seferi tehlikesi kapıya dayanınca İmparator VIII. Mikhail başka bir siyasi ve diplomatik aracı kullanmaktan çekinmemiştir. Haçlı Seferi'nin kumandanı olması kaçınılmaz olan ve Bizans için en büyük tehdit Sicilya ve Napoli hükümdarı Charles d'Anjou'nun muhalifleri Aragonluları siyaseten ve maddi olarak desteklemiştir. Aragonlulara hazineden yapılan muazzam mali kaynak aktarımları -Bizans'ı sonraki yıllarda ağır mali krize sürüklemiş olsa da- 1282'de çıkan Sicilya İkindisi adıyla anılan ayaklanmayla Charles d'Anjou devrilmiştir. Ostrogorsky'nin deyimiyile, "Yirmi yıldan beri yeniden ihya edilmiş olan Bizans'ın üzerinde toplanmış olan fırtına bulutları Palaiologoslu hükümdarın siyasi dehası sayesinde dağılıp gitmiştir".²³ Bundan sonraki süreçte Batı'da Haçlı Seferi sürekli dile getirilmiş olsa da artık böyle bir seferin yapılması için ne Papalığın otoritesi yeterli düzeyde olacak ne de Katolik aleminde böyle bir sefere komuta edecek siyasi güç bulunacaktır.

Katolik Kilisesiyle yapılan union Bizans İmparatorluğunun bünyesinde öylesine büyük çalkantılar ve sorunlara yol açtı ki Palaiologos Hanedanı iktidarı için

²³ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 2011, s. 430

hayati tehlike oluşturduğunu gören İmparator II. Andronikos, 1274'te kabul edilen union'u iptal etmiştir. Böylece Palaiologos iktidarı muhtaç olduğu halk ve kilise desteğini yeniden kazanmıştır. Fakat union konusu Bizans diplomasi ve siyasetinin asla vazgeçemeyeceği kullanışlı bir unsurdur. Katolikliği reddederek “doğru imana” yeniden sahip çıkmış olan II. Andronikos kısa bir süre sonra union müzakerelerine dönmek için bizzat girişimde bulunmak zorunda kalmıştır. Zira Bizans kendi askeri imkân ve kabiliyetleriyle Müslüman Türk fetihlerinin önüne geçememiş ve dış yardıma ihtiyaç duymuştur. Batı Hristiyan dünyasında beklediği bu yardımı alabilmek için Roma Kilisesi'nin büyük bir şevkle istediği union kartını Bizans bir kez daha kullanmıştır. Bithynia'nın en önemli şehri Bursa'nın Osmanlılar tarafından alınması üzerine İmparator II. Andronikos, dönemin en güçlü Batılı hükümdarlarından Fransa kralı Charles le Bel'e mektup yazarak union müzakerelerinin açılması talebinde bulunmuştur.²⁴ Artık union Bizans için Türklere karşı yardım elde etmenin bir aracı ve bedelidir. Ama Palaiologos Hanedanı dönemi boyunca Katolik Batı bu yardımı yapabilmek için evvela Bizans'ın Ortodoksluktan vazgeçmesi sonra yardım yapılması ilkesinde ısrar edecektir. Türk tehdidi Bizans'ı son kerteye getirince dönemini incelediğimiz İmparator V. Ioannes Palaiologos Batı'nın bu şartını kabul edecektir fakat beklenen sonuca ulaşmak her iki taraf için de mümkün olmayacaktır.

1.2.2. Palaiologoslar Hanedanı Dönemi Siyasi Evlilikler

İmparator V. Ioannes Palaiologos, III. Andronikos ve Savoy'lu Anna'nın siyasi saiklerle yapılan evliliğinden dünyaya gelmiştir. Bu evlilik Bizans'ın hem iç hem de dış siyasetinde etkili olan ve V. Ioannes'in yaşamak zorunda kaldığı gelişmelere ve bazı icraatlarına yön veren bir hadisedir. Dolayısıyla Palaiologos Hanedanı dönemi siyaseti ve diplomasisinde, hanedanlar arası siyasi evliliklere değinmek faydalı olacaktır.

Palaiologoslar öncesi Bizans'ın devletler arası ilişkilerinde ve diplomasisinde siyasi evlilik ve evlilik yoluyla ittifak tesis etmek bilinen bir husustur. İmparator VIII. Mikhail bu siyaseti ve diplomasiyi de etkili biçimde kullanan ve haleflerine bu konuda

²⁴ Henri Omont, “Projet de réunion des Eglises grecque et latine sous Charles le Bel en 1327”, **BEC**, 53, 1892, s. 251.

örnek olan icraatlar gerçekleştirmiştir. Onun bu diplomatik eylemleri ve siyaseti Bizans'ın çıkarlarını korumada, tehditleri bertaraf etmede ve siyasetle birlikte diplomasiye yeni zeminler oluşturmada çok başarılıdır. Diğer taraftan tarihi boyunca Roma'nın varisi olarak Bizans İmparatorluğu hem Batı hem de Doğu'da büyük bir saygınlığa sahiptir. Uzak yakın komşu devletler böylesi saygın bir imparatorluk hanedanıyla sıhri yakınlık kurmak ve böylece asaletlerini arttırmak veya daha da yüceltmek, Bizans'ta hukuken varis olabilmek için böylesi evlilikleri Bizans güçlü olsun ya da olmasın her zaman talep etmişlerdir.

XIII. yüzyılda doğuda en büyük güç olan İlhanlı Moğolları, Anadolu'da Bizans sınırlarına yığılan Türkmenleri dizginleyebilirdi. Böylece İlhanlılar Bizans çıkarlarına hizmet edebilirlerdi. 1265'te bu maksatla VIII. Mikhail, Maria Palaiologos'u İlhanlı hükümdarı Abaka'ya eş olarak vermiştir.²⁵ İlhanlılarla evlilik yoluyla ittifak siyaseti uzun bir süre Bizans'ın beklediği sonucu vermiş, en azından İlhanlı Moğolları Türkmenlerle bir uzlaşma içerisine girmeyip, iki düşman olarak kalmışlardır.

Balkanlarda sıkça Bizans için sorun teşkil eden Bulgarlarla da evlilik yoluyla uzlaşma ve ittifak yapma denemeleri olmuştur. VIII. Mikhail kızı Irene Palaiologos'u Bulgar Çarı III. İvan Asen ile evlendirmiştir. 1262'den beri Bizans'ın Bulgarların elinden aldığı Ahyolu (Ankhialos) ve Nesebar'ı (Mesembria) çeyiz olarak Bulgarlara iade etmeyi kabul etmiştir. Fakat Bizans bu şehirlerden vazgeçmeyince Bulgarlar, Altın Orda Hanlığı'ndan destek alarak Bizans'a karşı saldırılara başlamışlardır. Altın Orda Tatarlarının akınlarının Bizans için Balkanlarda yıkım ve tehlike haline gelmesi üzerine İmparator VIII. Mikhail, Altın Orda ile diplomasi yoluyla ittifak arayışına girmiştir. Gayrimeşru kızı Euphrosyne Palaiologos'u Altın Orda komutanlarından Nogay Han ile evlendirme karşılığında bu ittifakı tesis etmeyi ve Altın Orda Hanlığı vasıtasıyla Bulgarları dizginlemeyi başarmıştır. Diğer kızı Eudokia Palaiologos'u Trabzon imparatoru II. Ioannes Megaskommenos ile evlendirmiştir. Eudokia da eşinin ölümünden sonra İstanbul'a dönecektir.²⁶

İmparator VIII. Mikhail'in Katolik Batılılarla yürüttüğü union siyaseti, hanedanlar arası evlilikle desteklenirse, hem Bizans için daha etkili olacak hem de

²⁵ Melichar, *Emperresses of Late Byzantium*, s. 80.

²⁶ William Miller, **Trebizond: the last Greek empire. Society for promoting Christian knowledge**, Adolf M. Hakkert Publisher, 1968, ss. 29-32.

Katolikler arasında Bizans müttefikler temin etmiş olacaktır. Bu durumu değerlendiren VIII. Mikhail o dönemde önemli bir Katolik güç olan Macar Krallığı ile temaslar kurmuştur. Macaristan Kralı V. István'ın kızı ile oğlu II. Andronikos'u 1372 yılında yapılan tören ile evlendirip ve aynı yılın sonunda oğlunu ortak imparator olarak taçlandırmıştır. Bu ittifakla union konusundaki samimiyeti ve ciddiyetini Batı dünyasına göstermiş olduğu gibi Macar Krallığı vasıtasıyla Balkanlarda Bizans aleyhine genişlemeye çalışan Sırlar da durdurulmuş olmaktadır. Anna ismini alan Macar gelin 1382 yılında kocasının kıdemli imparator oluşunu göremeden imparatorluk üzerinde büyük bir iz bırakmadan vefat etmiştir.²⁷ Macar Anna'nın vefatından sonra VIII. Mikhail oğluna uygun bir eş bulabilmek için tekrar ciddi bir arayış başlatmıştır ancak 1282 yılında vefat etmesiyle yerine oğlu II. Andronikos geçmiştir. II. Andronikos, anne tarafından Kastilya Kralı X. Alfonso'nun torunu olan Monferrato Markisi V. Guillauma'nın kızı Yolanda ile evlenmiştir. Yolanda gelenek olduğu üzere Irene ismini almıştır. Bu marki atasının IV. Haçlı Seferi sırasında elde ettiği Selanik Kralı unvanının mirasçısı olduğu iddiasındadır. Kızını Bizans imparatoru ile evlendirince bu iddiasından vazgeçmiştir.²⁸

Irene (Yolanda), selefi Anna'nın aksine devlet işlerinde etkili olmaya çalışan biridir. İmparatorluk yönetiminde köklü değişiklikler istemektedir. Onun düşüncesine göre artık Bizanslıların alışageldiği gibi bir monarşi olmamalıdır. Bizans sahasını Latin geleneğine göre bölmek istemektedir. Her bölge kişisel miras ve mülkiyet olarak oğulları tarafından yönetilecektir. Bu talebini kendi çocuklarının imparatorluk yönetiminde yer alma şanslarının çok az olduğundan ötürü uygulamaya çalıştığını söyleyebiliriz. Ancak II. Andronikos eşinin önerilerini görmezden gelirken imparatorluğun ilk evliliğinden olan büyük oğluna geçmesinde kararlıdır ve 21 Mayıs 1294'te Mikhail'e taç giydirmiştir.²⁹ Irene 1303 yılında İstanbul'dan ayrılarak Selanik'e gitmiştir. 1317 yılındaki ölümüne kadar Selanik'te başarılı bir yönetim sergilemiştir.

İmparator II. Andronikos Palaiologos da Militun zamanında Bizans için büyük bir tehlike haline dönüşen Sırp tehdidini evlilik yoluyla durdurmayı düşünmüştür. Sırp

²⁷ Melichar, *Empresses of Late Byzantium*, ss. 105-116.

²⁸ Donald M. Nicol, **Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453** çev. Bilge Umar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.s. 144.

²⁹ Melichar, *Empresses of Late Byzantium*, ss. 122-123.

Kralı Milutin ile Trabzonlu II. Ioannes'in ölümü üzerine dul kalan kız kardeşi Eudokia'yı evlendirmek niyetindedir ancak Andronikos kız kardeşini Milutin ile evlenmeye razı edememiştir. Bir Bizanslı prensesi Milutin'e eş olarak vereceğine söz vermiştir ve sözünden dönebilecek durumda değildir. Bu yüzden ikinci eşi Monferrato'lu Irene'den doğan ve henüz beş yaşında olan kızı Simonis'in Milutin ile evlenmesine rıza göstermiştir. Simonis'in kocasına götürdüğü çeyiz Makedonya'daki şimdiye kadar Sırp'ların işgal ettiği topraklardan oluşmaktadır. Patrik XII. Ioannes bu evliliğe şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak II. Andronikos Patrik ile görüşmesinde bu evliliğin kendisine de çok sıkıntı verdiğini izah etmiştir. Kızını içten sevmektedir ayrıca kızını gelecekte Avrupa'nın saygıdeğer hükümdarlarından biriyle evlendirmek varken iğrenç bir barbara vermenin üzüntüsünü yaşamaktadır.³⁰

Palaiologos Hanedanı'nın Batılı Savoy Hanedanı ile evlilik bağı yoluyla akrabalık ilişkisi kurması da yine İmparator II. Andronikos zamanında yaşanmıştır. Konumuz açısından daha fazla önem taşıyan bu evliliği biraz daha ayrıntılı biçimde ele almak bir gerekliliktir.

1.3. III. ANDRONIKOS PALAIOLOGOS İLE SAVOY'LU ANNA'NIN EVLİLİĞİ VE V. IOANNES'İN DOĞUMU

İmparator V. Ioannes'in babası III. Andronikos'un tahta çıkması Palaiologos Hanedanı içinde yaşanan ve kaderin çizdiği gelişmeler sonucunda olduğu bilinen bir gerçektir. Ailede II. Andronikos (1282-1328) imparatorken, Bizans teamülleri ve hukuku gereğince büyük oğlu IX. Mikhail ortak imparator ve veliaht ilan edilmiştir. Eğitimi, cesareti ve bilgeliğiyle liyakatini birçok kez ispatlamış olan IX. Mikhail'in de Andronikos ve Manuel adlarında iki oğlu vardır. Büyük oğul Andronikos yetenekli, yakışıklı ve sağlam karakteriyle dede İmparator II. Andronikos'un gözdesi olduğundan, o da daha küçük yaşta ortak imparator unvanıyla taltif edilmiştir. Fakat zamanla Genç Andronikos'un yaşam tarzı ve karakterindeki değişim Palaiologos ailesinde bir facianın yaşanmasıyla sonuçlanacaktır. Düşüncesiz ve sefiş yaşam, müsriflik, kanun ve adetlere ters davranışlar son derece muhafazakâr biri olan dede

³⁰ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, ss. 150-152.

İmparator II. Andronikos'a ağır gelirken, dede ve baba vesayeti de genç prens için çekilmez niteliktedir. Genç Andronikos'un yaşadığı bir aşk macerası sonunda adamlarının yanlışlıkla kardeşi Prens Manuel'i öldürmeleri başka dramlara yol açmıştır. Küçük oğlunun kardeşi dolayısıyla işlenen bir cinayetle öldürüldüğünü duyan birinci veliaht ve ortak imparator IX. Mikhail'in hastalığı büsbütün artmış ve 1320'de Selanik'te vefat etmiştir. Yaşananlardan büyük üzüntü duyan yaşlı İmparator II. Andronikos, torunu genç Andronikos'un veliahtlık haklarını feshetmiştir. Palaiologoslar döneminde dede ile torun arasında yaşanan ilk iç savaşın fitilini ateşleyen de bu gelişme olmuştur. Trakya ve Makedonya'daki önemli idari ve kumanda mevkilerini ellerinde bulunduran Apokaukos, Kantakuzenos ve Syrgiannes gibi devlet adamları ve aristokratlar Genç Andronikos'un yanında saf tutmuşlardır. 1321 ve 1322 yıllarında dede İmparator Andronikos'la torun Genç Andronikos arasında yaşanan bu iç savaş, Palaiologoslar döneminde sonraki iç savaşlar dizisinin ilki olacak ve emsal teşkil edecektir. II. Andronikos, bu iç savaşın hem Palaiologos iktidarı hem de Bizans İmparatorluğu'nun bekası için feci sonuçlar doğuracağını anlayınca torun Genç Andronikos'la barış yapmak zorunda kalmıştır. Buna göre II. Andronikos büyük İmparator olarak başkent İstanbul'da iktidarına devam edecek, Trakya ve Makedonya'nın bazı kısımlarını Genç III. Andronikos doğrudan yönetecek ve ortak imparator unvanıyla veliahtlık haklarına sahip olacaktır. İşte III. Andronikos'un Savoy'lu Anna ile evlenmesi, dede ile torun arasında akdedilen bu sulh döneminde gerçekleşmiştir.

III. Andronikos Palaiologos daha önce, Mart 1318'de Brunswick'li Adelheid (Irene) ile evlenmiştir. Batılı Katolik bir hanedanla akrabalık tesis etmenin Bizans için iyi sonuçlar doğuracağını düşünen İmparator II. Andronikos, torununun bu evliliği yapmasını özellikle istemiştir. Brunswick'li Adelheid (Irene) 16 Ağustos 1324'te vefat edince Bizans tahtının varisi dul kalmıştır. Dede ve torun Palaiologosların uzlaşısı içinde oldukları bu dönemde dede İmparator II. Andronikos, veliahdını yine Katolik Batılı bir hanedandan prensesle evlendirmeyi uygun görmüştür. Bu defa Bizans sarayına gelin vermesi için çalınan kapı Savoy Hanedanı olacaktır.

1.3.1. Savoy Hanedanı ve Savoy'lu Jeanne

Savoy Hanedanı'nı kuran aile Burgonya Krallığı'nın varisleri olarak tarih sahnesine çıkmış, Lyon, Cenevre ve Torino arasındaki bölgede, XI. yüzyıldan itibaren feodal kontluk olarak teşekkül etmiştir. XIII. yüzyılda Kutsal Roma Germen İmparatorluğu bünyesinde bir güç olarak adından söz ettirmeye başlayan Savoy Kontluğu siyasi bir aktör haline dönüşmüştür.³¹ Prenses Anna'nın (Jeanne) babası Kont V. Amedeo (1285-1323) döneminde Cenevre ve Torino çevresindeki dükler ve markilerin biatları alınmış, Fransa Kraliyeti Savoy üzerindeki süzerenlik haklarından vazgeçmiş, Habsbourg Hanedanı ile rakip olacak güce ulaşılmıştır. Bu dönemde Savoy Kontluğu, Fransa Kraliyet ailesi, Montferrat ve Anjou Hanedanlarıyla yaptıkları evlilikler ve ittifaklarla, Batı Avrupa'da nüfuzlu bir siyasi güç konumundadır.³² V. Amedeo'nun oğlu Kont Eduard (1323-1329) babasının siyasetini devam ettirmiş ve üvey kardeşi Anna'yı (Jeanne) saygın, soylu ve Savoy Hanedanı'na hukuki ve siyasi güç katacak biriyle evlendirmeye karar vermiştir. Katolik Batı hanedanlarını yakından takip ettiği anlaşılan ve Bizans İmparatorluk yönetiminde etkili bir aktör olan Ioannes Kantakuzenos'un bu durum hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşıyor. Dolayısıyla dede İmparator II. Andronikos'a ve Ortak İmparator Genç Andronikos'a bu evliliği Kantakuzenos salık vermiştir.³³

Jeanne, Kont V. Amedeo'nun ikinci eşi Maria de Brabant'dan doğan kızıdır. Brabant'lar Kraliyet ailesiyle akrabadırlar. 1306'da dünyaya gelen Jeanne, o dönemin bir geleneği olarak Savoy Kontluğu'nun farklı şehirlerindeki şatolarında büyümüş ve her gittiği yerde o bölgedeki âlimler, bilhassa da Fransisken tarikat mensubu rahipler tarafından iyi biçimde yetiştirilmiştir. Bununla birlikte çocukluğu ve eğitimi hakkında fazla ayrıntılı bilgi bulmak pek mümkün değildir. Fakat şurası kesin ki asil bir ailenin mensubu olarak, aristokrat rafine bir yaşam tarzı ortamında ve zenginlik içinde yetişmiştir.³⁴ 1322'de Savoy Kontu Eduard'ın üvey kız kardeşi Jeanne'ı evlendirmek

³¹ Bu hanedan üzerine biraz eski olmakla birlikte önemli bir çalışma; M. José, **La Maison de Savoie. Les Origines Le Comte Vert-Le Comte Rouge**, Albin Michel, Paris, 1952.

³² Hudry Menos, "La Maison de Savoie, Ses Origines et Sa Politiques", **Revue des Deux Mondes**, Vol. 66, 1866, s. 355-395.

³³ Kantakuzenos, Ioannes. **Historia**, (Der. L. Schopen), Vol. I, CSHB, 1828. ss. 194-195.

³⁴ Savoy'lu Jeanne hakkında en yeni ve kapsamlı çalışma Elisabeth Malamut, "Jeanne-Anne, princesse de Savoie et impératrice de Byzance", **Impératrices, princesses, aristocrates et saintes souveraines: De l'Orient chrétien et musulman au Moyen Âge et au début des temps modernes**, Aix-en-

için uygun bir eş aramaya başladığı anlaşıyor zira bu yılda Savoy’a komşu ülkelerden çeşitli taliplerin olduğu bilinmektedir.³⁵ Kont Eduard, talipler arasında Bizans’ın ortak İmparatoru III. Andronikos’u tercih etmiştir. Her ne kadar Bizans bu dönemde gücünden çok kaybetmiş olsa da bin yıllık Roma İmparatorluğu geleneğinin temsilcisi olarak hâlâ saygınlığını korumaktadır.

Eylül 1325’te Bizans elçileri İmparator III. Andronikos’un genç prensesle evlilik sözleşmesini imzalamak için Savoy Kontluğu’nun başkenti Chambéry’ye gelmiştir. Gelen elçiler sıradan kimseler değildir; bunlar parakoimomenos unvanına sahip Andronikos Komnenos Doukas Palaiologos Tornikes ve Bizans’ın hizmetinde olup Kıbrıs Latin soylu sınıfının bir üyesi olan Jean de Gibelet’dir. Biri saray aristokrasisine mensuptur ve imparatorluk ailesine bağlıdır, diğeri ise ordu komutanı olup Latinlerle yakınlığı olan bir şahsiyettir.³⁶ Evlilik sözleşmesi 22 Eylül’de hazırlanmış ve Eduard bu sözleşmeyi büyük bir memnuniyetle onaylamıştır: “Tanrı’nın iradesine göre kız kardeşi bundan böyle üstün bir rütbeye ve şerefe sahip ve Romalıların İmparatoriçesi, onun hükümdarı oldu” ve bu noktada Kantakuzenos, “[böyle bir evlilik] sadece barbarlar değil, Romalıların heybetini kendileri için daha üstün ve daha göz kamaştırıcı gören İtalyanlar ve diğer tüm hükümdarlar için de çok arzulanıyordu” diye ifade eder.³⁷ Jeanne kısa bir süre sonra İstanbul’a doğru yola çıkacağı Savona’ya dönmek üzere Chambéry’den ayrılmıştır. Seyahat ve çeyiz için Kont Eduard hiçbir masraftan kaçınmamış, gelinin çeyizini çok büyük bir kervan taşımıştır. Meşakkatli ve uzun bir yolculuktan sonra ancak 18 Ekim’de Savona’ya ulaşmıştır. Kont Eduard, prensesin çeyizi ve yolculuk için gerekli malzemelerinin yanı sıra, kız kardeşinin refakatçilerini, özellikle de ona İstanbul’a kadar eşlik edecekleri, mümkün olduğunca gösterişli bir şekilde giydirmeye özen göstermiştir çünkü onların gelişleri büyük bir etki bırakacaktır. İmparatoriçenin maiyeti aslında yedi cesur şövalye, La Rochette’in kız kardeşleri dahil dört asil hanım, dört genç hanım, yirmi üç

Provence, (ed. Elisabeth Malamut et Andreas Nicolaïdes), Presses universitaires de Provence, 2014, s. 85-118

³⁵ E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 86; Bernard Demotz, “La politique internationale du Comté de Savoie durant deux siècles d’expansion (début xiiie -début xve siècles)”, **Cahiers d’Histoire**, Vol. 19, 1974, s. 29-64.

³⁶ Kantakuzenos I, ss. s. 195.

³⁷ Kantakuzenos I, ss. s. 196.

yaver, papazı ve diğer üç küçük erkek kardeşi, on beş oda uşağı ve dokuz hizmetçiden oluşmaktadır.³⁸

1.3.2. Bizans Sarayında İmparatorluk Gelininin Kabulü

Jeanne, Bizans elçilerinin Galata'dan getirmiş olan kadırgaya Kasım ayının sonu veya Aralık ayının başında binmiştir. Dolayısıyla seyahat kötü bir mevsimde gerçekleştiğinden 1326 Şubat'ında hasta ve bitkin bir halde İstanbul'a gelmiştir. Pseudo-Codinos'a göre yabancı ülkeden deniz yoluyla gelen imparatorluk gelinleri genellikle "şehrin dışındaki Blakhernai Kilisesi'nin yanına", yani Haliç'in ortasına, surların hemen ötesine inerdi.³⁹ İmparator II. Andronikos ve nişanlısı imparator III. Andronikos karşılamaya bizzat gelmiştir. Daha sonra onu ünlü kırmızı çizmeleri ve imparatorluk kıyafetlerini giymesi için saray kadınlarının yanına bırakırlar. Gelin daha sonra at sırtında saraya gider ve ardından düğün töreni gerçekleşir. Kantakuzenos, Savoy'lu Jeanne'in yanı sıra maiyetinin, şövalyelerin, toprak sahiplerinin ve diğer soyluların büyük bir ihtişamla karşılandığını ve kabul merasiminin ihtişamının, o zamana kadar yurtdışından gelen imparatoriçelere yapılanları aştığını belirtmektedir.⁴⁰ Müstakbel İmparatoriçe onuruna yakışır bir cömertlikle karşılanmıştır. Ancak geleneğin aksine evlilik hemen icra edilemez zira Jeanne yatağa düşecek kadar hastadır ve III. Andronikos'un Trakya'ya acilen sefere çıkması gerekmektedir. Damat Ekim ayında İstanbul'a döndüğünde, evlilik Bizans törenine göre yapılmıştır. Kocasının imparator tacını giymiş olmasından dolayı İmparatoriçe bundan böyle Anna Palaiologina adını taşıyacaktır. Bu noktada, o dönemde Ayasofya'da gerçekleşen bu evlilik ve taç giyme töreni sırasında, isim değişikliğinin de işaret ettiği gibi, Jeanne Ortodoksluğa geçmiş olabilir miydi? Hem Ortodoks hem de Katolik kanonistler [Hristiyan fakihler] böyle bir durumda evliliğin geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Kont Eduard tarafından evlilikten geç haberdar olan Papa XXII. Jean ise, ona Katolik bir prensesin bir kafirle evlenmekten kaçınması gerektiğini hatırlatan oldukça muğlak bir mektup göndermiştir. Kanonistler, sıradan vatandaşlar için böyle bir evliliği

³⁸ E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 88.

³⁹ Jean Verpeaux, (Ed.), **Pseudo-Kodinos, Traité des Offices Introduction, Texte et Traduction**, Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1966, ss. 286-287.

⁴⁰ Kantakuzenos I, ss. s. 204.

geçersiz saysalar da hanedanlar söz konusu olduğunda görmezden gelmek veya önemsizleştirmek adettendir. Tıpkı Bizans din adamlarının kraliyet aileleri arasındaki evlilikleri diplomatik nedenlerden dolayı diğerlerinden farklı görmesi gibi, papanın tutumu da gerçek bir muhalefetten ziyade kendisine danışılmamasına verilen karamsar bir tepkiyi yansıtmaktadır.⁴¹

1.3.3. İmparatoriçe Anna'nın Dimetoka Sarayındaki Yaşamı

Düğünden bir süre sonra genç imparator eşiyle birlikte Dimetoka'ya yerleşmek için ayrılmıştır. Tören ve eğlencelerden sonra Savoy'lu Anna'nın Katolik maiyetinden bazıları ülkelerine dönmüş olsa da bir kısmı İmparatoriçeyle birlikte sarayda yaşamaya devam etmiştir. Kantakuzenos, kalan Fransızların asil ve iyi eğitilmiş olduklarını, Anna'ya danışmanlık yapmak ve hizmet etmek için sarayda kalmaları gerektiğini belirtmektedir. Kalan Savoy'un soyluları, kendilerini iyiliğiyle ödüllendiren imparatorun maiyetinde yaşamaktan mutludurlar. Kantakuzenos, onların erkekliklerini, savaştaki cesaretlerini ve III. Andronikos'un eğlencelerini paylaşma isteklerini takdir ediyordu: İmparatorluk avlarına katılıyorlardı ve Bizanslılara o zamana kadar neredeyse hiç bilinmeyen mızrak dövüşü ve turnuva sanatını ilk öğretenler onlardır. Bazıları ülkelerine gittiğinde diğerleri imparatora hizmet etmeye gelmiştir. Böylece imparatorun sarayında kalıcı bir Savoyard çekirdeği var olmuştur.

Dimetoka'ya varışlarında öncelikle bölgeyi, Trakya'nın köylerini kasıp kavuran Bizans ordusunun eski paralı askerleri olan Türk savaşçıları temizlemek gerekmiştir. Daha sonra, 1325'ten beri bir uzlaşma içinde olan iki Andronikos, büyükbaba ve torun arasındaki ilişkiler yeniden bozulur ve Dimetoka yeniden eski imparatora karşı muhalefetin merkezi haline gelir. Komşu Sırlar ve Bulgarlar, imparatorluk ailesi içindeki bu yeni çatışmadan yararlanarak iç savaşa müdahale etmiş ve kendi düşmanlıklarını yeniden alevlendirmişlerdir. III. Andronikos, Bulgar Mikhail Şişman ile ittifak arayışındayken, II. Andronikos, Sırp Kral Duşan'a, Makedonya'nın torununun ordularına karşı savunmasında kendisine yardım etmesi için bir elçilik

⁴¹ E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 89

göndermiştir (Nisan 1327).⁴² Ekim 1327'nin başında III. Andronikos, birçok akrabası ve yandaşıyla birlikte Silivri'ye taşınmıştır. Ancak İmparatoriçe hakkında hiçbir şey söylenmemektedir ve her şey onun Dimetoka'da kaldığını işaret etmektedir. Üstelik, Makedonya'nın hâkimi, 23 Mayıs'ı 24 Mayıs 1328'e bağlayan gece, büyükbabasına üstün geleceğinden emin olarak İstanbul'a girdiğinde ve yeniden imparator ilan edildiğinde Anna, kocasının yanında değildir.⁴³

İç savaşın hâlâ sürdüğü birkaç yıl boyunca Savoy'lu Anna, başkente dönmektense, bir sarayın ve avlunun keyfini çıkardığı ve görünüşe göre sağlığa faydalı bir havanın olduğu, Meriç'e hâkim bir kale şehri olan Dimetoka'da kalmayı tercih etmiştir. Ayrıca Dimetoka, III. Andronikos'un seferden ayrılmasından sonra da birliklerin toplanma üssü olmaya devam etmiştir. Nitekim genç imparator, 1328 yılının Haziran ayı sonunda Bulgarların Edirne'ye saldırdığını öğrendiğinde İmparatoriçe'nin yanındadır.⁴⁴ 1329 sonbaharında yaşanan gelişmelerden, İmparator III. Andronikos'un yanında Büyük Domestikos Kantakuzenos'un sürekli bulunduğunu, Dimetoka'daki sarayda ise İmparatoriçe Anna'ya Kantakuzenos'un annesi Theodora'nın refakat ettiği anlaşıyor. Önemli bir siyasi role sahip olduğu bilinen anne Kantakuzenos Theodora, İmparatoriçe Anna'nın kararlarında şüphesiz etkili olan bir isimdir.⁴⁵

1.3.4. Ioannes Kantakuzenos'un Savoy'lu Anna'ya Sadakat Yemini

1330 kışında, İmparator III. Andronikos Dimetoka'dayken ciddi bir şekilde hastalanmıştır. İmparatorun o zamanlar mirasçısı yoktur ama İmparatoriçenin bir çocuk beklediği bilinmektedir ve onun bir erkek çocuk olması umulmaktadır. Ocak 1330'daki o gün, tüm saray, hastalığa yakalanan III. Andronikos'un yalnızca birkaç saati kaldığına ikna olduğunda, Andronikos vasiyetlerini sıralamıştır. Önce Ioannes Kantakuzenos'u ortak imparator ilan etmeyi düşünür ancak Kantakuzenos bunu reddeder. Daha sonra İmparator, Senato üyelerini, aristokratların geri kalanını ve hatta orada bulunan diğer Romalıları çağırmıştır. Ayrıca İmparatoriçeyi de davet etmiştir.

⁴² Ursula V. Bosch, **Kaiser Andronikos III Palaiologos. Versuch einer Darstellung der byzantinischen Geschichte in den Jahren 1321-1341**, A. M. Hakkert, Amsterdam, 1965, s. 42.

⁴³ Nikephoros Gregoras, **Historia**, Vol. I, (Der. L. Schopen), CSHB, Bonn, 1829, s. 419 v.d.; Ursula V. Bosch, s. 48-52; E. Malamut, s. 90

⁴⁴ Kantakuzenos I, ss. 258-259; Gregoras I, s. 430.

⁴⁵ E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 91

Bu ciddi toplantı sırasında, imparatorluğu Savoy'lu Anna'ya ve devlet işlerinin yürütülmesini de herkesin itaat edeceği mutlak efendi olacak Ioannes Kantakuzenos'a emanet etmiştir. O sırada, imparatorluğun sakinlerine şu sözleri söylemiştir: “Bütün Romalıları sana emanet ediyorum, onlarla ilgilen”. Kantakuzenos'a, elleriyle İmparatoriçenin ellerini avuçlatır (Anna'nın her iki eli de Kantakuzenos'un elleri tarafından kenetlendi). O da Meryem Ana simgesinin önünde yemin ederek Anna'nın koruyucusu olmuştur.⁴⁶ Bu statü hiyerarşisi Nikeforos Gregoras tarafından da doğrulanmıştır: Anna, eğer erkeğe basileus olarak doğacak çocuğuyla birlikte taca ait olan biati (sebas) almıştır ve Ioannes Kantakuzenos, naip (épitropos) olarak atanmıştır.⁴⁷ Hastalık kötüleştikçe teyzesi Theodora Palaiologina Kantakuzenos, İmparatora annesi İmparatoriçe Xénè (Rita) ile ilgili düzenlemeler yapılması gerekip gerekmediğini sormuştur. “Yok” cevabını verince hastalığından dolayı kendisinden ne istediğini anlamadığını düşünerek üç kez sorgulamıştır. Üçüncü kez işlerin başında iki kadının olamayacağını söylemiştir.⁴⁸ Selanik'te oğluna karşı komplo kurduğu andan itibaren III. Andronikos ile annesi arasında hüküm süren düşmanlık, ölümün eşiğindeyken bile yatıştırılmaktan çok uzaktır. Üstelik III. Andronikos, kadınların birlikte yönetemeyeceği konusunda Bizanslılar tarafından paylaşılan bir duyguyu aktarmıştır. Son olarak, daha sonra göreceğimiz gibi, karısına büyük saygı duymaktadır ve annesi pahasına onu seçmiştir; bu da şüphesiz ikincisini, o sırada ikamet ettiği Selanik'te komplo kurmaya ve asi Syrgiannes'in hırslarını desteklemeye sevk etmiştir.⁴⁹ Büyük Domestikos Kantakuzenos'un ayrılmasından sonra, orada bulunan herkese, “hükümdarın ölümü halinde Bizans'taki teamüller gereği”, kendilerini her şeyin efendisi İmparatoriçe Anna'ya bağlayacakları ve ona karşı saf ve hilesiz bir tavır sergileyecekleri, Büyük Domestikos Kantakuzenos'a itaat edecekleri ve onun emirlerine boyun eğecekleri konusunda yemin ettirmiştir.⁵⁰ Bir süre sonra bu yemin geçersiz hale gelir çünkü imparator mucizevi bir şekilde sağlığına kavuşmuştur ve bu nedenle bu hükümler, özellikle de hiçbir resmî belgenin onları mühürlememesi nedeniyle hükümsüz kalmıştır. İki kız çocuğunun ardından 18 Temmuz 1332'de

⁴⁶ Kantakuzenos I, ss. 393-394; Ioannes Kantakuzenos, **Historia**, (Der. L. Schopen), Vol. II, CSHB, Bonn, 1831, s. 91.

⁴⁷ Gregoras I, s. 439-440

⁴⁸ Kantakuzenos I, s. 395; E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 92

⁴⁹ Gregoras I, s. 439-440; Ursula V. Bosch, Kaiser Andronikos III, s. 179-180

⁵⁰ Kantakuzenos I, s. 396.

Ioannes adında bir oğlunun beklenen doğumu gerçekleşmiştir. Bu doğum tahtın varisi Anna'nın hanedan meşruiyetini ve statüsünü teyit etmiştir. III. Andronikos, haberi duyduğunda büyükbabasının cenazesindedir ve yas elbisesini çıkarıp parlak kıyafetler giymek ve tüm hızıyla Dimetoka'ya koşmak için yeterli zamanı vardır. İmparator doğumu kutlamak için sarayında Latinlerin mızrak dövüşü oyunlarında bizzat yer almıştır.⁵¹

1.3.5. İmparatoriçe Savoy'lu Anna'nın Siyasi Etkinliği

Bizans imparatorluk yönetiminin Batı Avrupa ile özellikle de Papalıkla ilişkilerinde imparatoriçenin rolünün önemli düzeyde olduğu kesindir. Zaten II. Andronikos'un saltanatının sonunda başlatılan yakınlaşma, Türklerin Bizans'a ve aynı zamanda Ege'de Latinler aleyhine artan akın ve fetih faaliyetleri karşısında her iki taraf için de bir gerekliliktir. Bu dönemde de yine Haçlı Seferi ve Kiliselerin birliği gündemdeki yerini korumaktadır. Savoy sarayı Bizans ile Latinler arasında doğal bir aracıdır ve bu nedenle 1330 ile 1333 yılları arasında Bizans ve Savoy sarayları arasında birçok elçi teatisi gerçekleşmiştir.⁵² Hristiyan ülkelerin hepsinde bir şekilde varlık gösteren tarikatlardan Dominikenler ve Fransiskanlar, Savoy'lu Anna'nın sarayına serbestçe gidip gelmektedirler ve bu diyalog, teolojik tartışmalar ve müzakere süreçlerinde aktiftirler.⁵³ Nitekim Mayıs 1336'da İmparatoriçe'nin kardeşi Savoy'lu Edmond'a gönderdiği elçisi Ravistelle başrahibi Guichard de Balam sayesinde imparator, kayınbiraderi vasıtasıyla yeni bir Haçlı Seferi hazırlıklarından haberdar olmuştur. Bunun üzerine Kiliselerin birliği konusunda iyi niyetinden emin olması için Avignon'lu Rahip Étienne Dandolo'yla mektuplar göndermiştir. İmparatoriçenin kocasıyla bağları samimi ve güçlü görünmektedir. İmparator, Savoy sarayıyla ilişkilerde ona belirli bir diplomatik girişim bırakarak Savoy'lu Anna'ya güvenmiştir. Üstelik Papa, Etienne Dandolo'nun elçiliği sırasında yaptığı gibi, İmparatoriçe ve kardeşini de imparatorla yapılan müzakerelere ayrı mektuplar göndererek dahil etmektedir. Bizans İmparatoriçesi Andronikos'un eşi "Jeanne de Savoie'ya" hitaben

⁵¹ Gregoras I, s. 482-483.

⁵² E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 93

⁵³ Gregoras I, s. 501 v.d.

yazılan mektupta Papa, çocuklarını Katolik inancına göre yetiştirmesini, İmparator Andronikos'u union'a ve uzlaşmaya razı etmesini emretmiş ve onu Roma'ya elçiler göndermeye ikna etmesini istemiştir.⁵⁴

Mayıs 1335'te İmparator III. Andronikos, Rodoslu Hospitalier Şövalyeleri, Foçalı Cenevizliler ve Kiklad Adaları'ndaki Venedikliler tarafından gizlice hazırlanan taarruzu engellemek için donanmanın başına geçtiğinde İstanbul'un korumasını İmparatoriçe Anna'ya emanet etmiştir. Nikeforos Gregoras, imparatorun Midilli Adası'nı geri alma seferi sırasında sarayda büyük bir gevşeklik yaşandığını ve genç aristokratların, imparatorluğu ele geçirmek amacıyla Galata Cenevizlilerinin yardımıyla darbe girişiminde bulunduğunu anlatır.⁵⁵ Bazı genç soylular İmparatoriçeye, oğlu V. Ioannes'e ve kendilerine karşı çıkan herkese suikast düzenlemeye karar vermişlerdir. Bu komplonun hazırlıkları, İmparatorun bir sefere çıkarken eşi İmparatoriçeye yardım etmek için sarayda bıraktığı Büyük Domestikos'un annesi Theodora Kantakuzenos'un gözünden kaçmaz. Saygıdeğer, soğukkanlı, zeki olan bu kurnaz kadın kritik bir durumla karşılaşabileceğini tahmin etmiştir. Bu büyük hanım ve İmparatoriçe olağanüstü bir dikkat göstererek aşırılıkları sınırlamayı başarmışlardır. İmparator, başkentteki sıkıntıları duyunca filosuyla birlikte geri döner. İsyancıları ve onların ortaklarının yanı sıra komplonun tüm tanıklarını tutuktur ve onları senatoyu, başkentte ikamet eden piskoposları, Patrik ve halkın seçkinlerini bir araya getiren bir mahkeme huzuruna çıkartır. İmparatoriçe Anna'nın yanı sıra diğer soyluların hanımlarının da orada olduğunu biliyoruz. Komplocuların arasında imparatorun akrabalarının, özellikle de III. Andronikos'un amcası despot Demetrios'un da yer aldığını söylemek gerekir. Bununla birlikte, bu doğaçlama oluşturulan mahkemede kadın varlığı, onların siyasi rollerine ve İmparatoriçe'nin nüfuzuna tanıklık etmektedir.⁵⁶

İmparatoriçe Anna, Palaiologos Hanedanı'nın çıkarlarını korumanın öneminin farkındadır ve bundan ötürü kırk yıl önce, altı yaşın altındaki kızı Simonis'i Sırp sarayına göndermek zorunda kalan II. Andronikos'un yaşadığı acıya kendisi de tahammül göstermiştir. 1337'de dokuz yaşındaki kızından ayrılıp onu Bulgar Çarı İvan

⁵⁴ Lettres closes et patentes intéressant les pays autres que la France, éd. J. M. Vidal, G. Mollat, Paris, 1950, no 1199, 1200, 1201'den nakleden E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 94.

⁵⁵ Gregoras I, s. 523 v.d.

⁵⁶ E. Malamut, Jeanne-Anne, princesse de Savoie, s. 95

Aleksandr'ın oğluyla evlendirmek zorunda kalmıştır. Genç çocuk Mikhail Asen on beş yaşındadır. İmparatoriçe, kocasına, 1331'de müzakere edilen evlilik sözleşmesinin imzalanacağı Edirne'ye kadar eşlik etmiştir. Kantakuzenos, imparatorun bunu gönülsüzce yapmaya karar verdiğini, çünkü kızının ülkesinde kalmasını tercih ettiğini belirtir. Bizans gelenek ve görenekleriyle büyümüş olduğundan barbarlar arasında mutlu olmayacağını bilmektedir ama bu evlilik imparatorluğun çıkarlarına hizmet edeceğinden aslında Bizanslılar ile Bulgarlar arasındaki barışı da sağlamlaştıracaktır. Bu nedenle düğün Edirne'de yapılmıştır. Şehir içinde gerçekleştirilen dini törenlerden sonra düğün, ziyafetler, içkiler ve şöenin zevklerine uygun olan her şeyle Edirne'den çok da uzak olmayan Tunca Nehri kıyısındaki "Komnenos" çayırlarında devam etmiştir. Şenlikler sekiz gün sürer ve dokuzuncu gün, şafak vakti, Çar Aleksander ve Bulgarlar, imparatorun kızı şimdi onların Çariçe Irene (veya Maria) ile birlikte ülkelerine giderler.⁵⁷ Anna, 1335 civarında doğan diğer kızı Maria ve iki oğlu Ioannes ve Mikhail ile kalmıştır.

1.4. İMPARATOR III. ANDRONIKOS'UN ÖLÜMÜ

İmparatoriçe Anna seyahatlerinde sıklıkla kocasına çocuklarıyla birlikte eşlik etmiştir. Böyle bir seyahat dolayısıyla 1340 baharında bütün aile Selanik'tedir. Orada on iki gün kalırlar, sonra Dimetoka'ya gelip ve orada da birkaç gün kalırlar. Baharın sonlarına doğru III. Andronikos hastalığa yakalandığında tüm aile İstanbul'a dönmüştür. Bizanslı ve Müslüman hekimler imparatoru tedavi etmek için çaba göstermektedir. Yirmi günün sonunda imparator, Meryem Ana Mabedi'ni (Hodegon) ziyaret etmenin kendisine şifa getireceğini düşünmüştür. Kantakuzenos, kendisine hastalığa rağmen oraya gitmek için başkanlığını yaptığı sinodun kapanmasını beklediğini ifade eder. Ama her şey boşunadır. Önce ateşi tamamen düşer, sonra şiddetli baş ağrıların kurbanı olur ve üçüncü günde artık hiçbir umut kalmamıştır. Bazı hırslı insanlar (Parakoimomenos Aleksi Apokaukos gibi) çoktan bunu öngörmüşlerdir. Bu yüzden iktidarın devredilmesini sağlamaya ve Büyük Domestikos'u imparatorluk kıyafetlerini giymeye teşvik etmektedirler. Bu tür öğütlere

⁵⁷ Kantakuzenos I, s. 504 v.d.; Gregoras I, s. 546

Büyük Domestikos, İmparator ister hayatta ister ölü olsun, her zaman İmparatorun çocuklarının ve karısının çıkarlarını kendi çıkarlarının önünde tutacağı karşılığını vermiştir. İmparatorun ölümünün yaklaşmasıyla imparatorluğu tehdit eden tehlikeyi anlayan Kantakuzenos, kederli imparatoriçenin yanına giderek onu kendini toparlaması için teşvik etmiştir. İmparatoriçe, Kantakuzenos'un soğukkanlılığına, çocuklarını ve imparatorluğu koruma konusundaki endişesine hayran kalır ve ona devletin iyiliğine uygun olanı yapma konusunda tam hareket serbestliği verir. Kantakuzenos hemen çocukları alıp saraya geri götürdü. Onların güvenliğini sağlamak için, imparatora en sadık unsurları ve yaklaşık 500 civarındaki akrabalarının en sadıklarının yanı sıra tüm balta taşıyan Vareg'leri seçerek ordunun yakın korumasını emretmiştir. 15 Haziran 1341'de imparator Hodegon Manastırı'nda hayta gözlerini yummuştur.⁵⁸ O zaman 45 yaşındadır. Anna, üç gün boyunca cenaze huzurunda ağıt yakar, ardından saraya dönerek dokuz gün boyunca yas tutar.

1.5. V. IOANNES'İN ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİMİ

V. Ioannes henüz çocuk yaştayken Bizans iç savaşının acı yüzüne şahit olmuştur. Dokuz yaşındayken imparator olarak taçlandırılmıştır fakat uzun bir süre alınan hiçbir kararda doğal olarak etkisi olmamıştır. V. Ioannes çocuk yaşta Bizans tahtına oturmuş olsa da kaynaklar onun çocukluğunun nasıl geçtiği veya nasıl bir eğitim aldığı konusunda sessizdirler. "Halbuki gençken, adını daha önce andığımız, savaş işlerinde basiretli ve son derecede yetenekli bir adam olan, soylular takımının kokulu çiçeği, Ioannes Kantakuzenos hazretleri, onun eğitmeni idi" diyerek sessizliği bir cümle bozan tek kaynak Dukas'tır.⁵⁹ Dukas imparatorun eğitmeni olarak Kantakuzenos'u işaret etmektedir. Ancak bununla daha çok Kantakuzenos övgüsü peşindedir ve birebir eğitmenden ziyade rol modeline işaret etmektedir.

Bizans şehzadeleri için eğitim çocukluğun ve ergenliğin ayrılmaz bir parçasıydı. Her çocukta olduğu gibi eğitim okuma yazma ile başladı. Daha sonra eğitim daha ayrıntılı bir hal alarak özel hocalar tarafından ayrı ayrı yürütülürdü. Tarih, belagat, edebiyat yönetim, askeri strateji, ahlak, felsefe ve din eğitimi gibi çeşitli

⁵⁸ Kantakuzenos I, s. 509 v.d.; Gregoras I, ss. 559-560.

⁵⁹ Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 11.

dallarda eğitime tabi tutulurlardı. Bunların yanı sıra Bizans şehzadeleri beden eğitimi, okçuluk, binicilik gibi fiziksel ve askeri eğitimler de alırlardı.⁶⁰

V. Ioannes'in hangi teorik ve fiziksel eğitimleri aldığı, eğitim yeri ve eğitmenleri, birebir eğitim mi yoksa kardeşleriyle beraber mi eğitim aldığı gibi soruları cevapsız kalmaktadır. Eğer normal bir çocukluk dönemi yaşamış olsaydı, hakkında kaynaklar yazmamış bile olsa imparator çocuğuna yakışır, standart bir eğitim aldığını söyleyebilirdik. Ancak çocukluk dönemindeki kargaşa ve iç savaş imparatorluğun tüm işleyişini etkilediği gibi onun eğitimini de etkilemiştir. Oğlu II. Manuel gibi gramer, retorik edebiyat eğitimi almış mıydı veya ne yoğunlukta almıştı şüphe barındırmaktadır. Kendine ait yazınsal mirası olsaydı iyi bir edebi eğitim aldığını hatta yazılarından çıkarımla eğitiminin içeriğine dair tahminlerde bulunabilirdik. Ancak kendisinin herhangi bir edebi faaliyete yatkınlığına dair hiçbir veri yoktur. Döneminin popüler entelektüel tartışmalarından uzak durmuştur. Bir yazar olmadığını, yazınsal herhangi bir miras bırakmadığını net olarak söyleyebiliriz.

Kantakuzenos veya kendi oğlu ve halefi II. Manuel'in aksine edebiyata ve teolojiye uzaklığı, entelektüel kaygılarının olmayışı eğitimindeki eksikliklerden kaynaklanıyor olmalıdır. Babasının yokluğunda ve iç savaş şartlarında büyümüş olması eğitimindeki eksikliğin temel sebeptir. Ayrıca Bizans geleneklerine göre büyütülüp büyütülmediği konusunda da şüphe vardır zira babasının yokluğunda Katolik kökenli olan annesi Sovay'lu Anna tarafından yetiştirilmiştir. Katolik bir anne tarafından yetiştirilmiş olmasının imparatorluğu sırasında alacağı kararları da tesir etmiş olabileceğini söyleyebiliriz.

⁶⁰ Dimiter G. Angelov, "Emperors and patriarchs as ideal children and adolescents: literary conventions and cultural expectations." **Becoming Byzantine: Children and Childhood in Byzantium**, (ed. Arietta Papaconstantinou, Alice-Mary Talbot), Harvard University Press, 2009, ss. 105-117.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK İMPARATOR VE BİZANS İKİNCİ İÇ SAVAŞI 1341-1347

2.1. NAİPLİK ÇEKİŞMESİ

V. Ioannes Palaiologos'un naipliğini doğal olarak Kantakuzenos'un üstlenmesi beklenmektedir. Kanakuzenos, III. Andronikos'un çocukluğundan beri yanındadır. Andronikoslar arasındaki iç savaşta III. Andronikos'un en büyük destekçisi konumundadır. Onun iktidarında megas domestikos⁶¹ görevini yürütmüştür ve imparatorluğun bütün işlerinde III. Andronikos'un en güvendiği kişi olmuştur. Kantakuzenos da bulunduğu konum ve babası ile olan yakın dostluğundan dolayı V. Ioannes Palaiologos'a naiplik görevine kendisinin getirilmesini istemektedir. Merhum imparatorun Kantakuzenos'a yakınlığından hareketle yakın çevresi onun naip değil, bizzat imparator olarak taç giymesi gerektiği yönünde fikirler beyan etmişlerdir. Kantakuzenos, imparator olmasını isteyen görüşlere bu dönemde çok sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Niyeti III. Andronikos ve mirasına bağlılığını göstermektir.

Kantakuzenos, III. Andronikos'a olan bağlılığını onun ölümünde ve ölümünün hemen sonrasında da göstermiştir. İmparator ölüm döşegindeyken eşi Savoy'lu Anna'yı ve çocuklarını saraydaki Vareg birliklerinin korumasına vererek muhtemel bir ayaklanma veya kargaşaya karşı onların güvenliğini temin etmiştir.⁶² İmparatorun cenaze töreni ile bizzat ilgilenip, törenin masraflarını kendi cebinden karşılayarak imparatorlara yakışacak bir cenaze töreni tertip ettirmiştir. Yani asli görevinin Palaiologos ailesine sahip çıkmak olduğunun bilincindedir ve şimdilik bundan daha fazla bir beklentisi yoktur.

Kantakuzenos, cenaze töreni sonrasında meşru varisin naibi gibi davranarak imparatorluk sarayına taşınmayı düşünmüştür.⁶³ İmparatorlukta idareyi korumak ve olası isyanlara karşı tedbir almak amacıyla birçok idareciye gözdağı veren ikaz

⁶¹ XI-XV. yüzyılları arasında imparatorlardan sonra en yüksek askeri komutana verilen unvan, Bizans orduları başkumandanı. Kantakuzenos bu göreve muhtemelen III. Andronikos'un 1325 yılındaki taç giyme töreninden sonra atanmış ve ikinci iç savaş dönemine kadar görevini kesintisiz sürdürmüştür. Brian Steven McLaughlin, **An Annotated Translation of John Kantakouzenos Histories Book III, Chapters 1-30**, Royal Holloway, University of London, 2017. s. 254.

⁶² Kantakouzenos Histories Book III, ss. 96-97.

⁶³ Palaiologoslar döneminde Blaherna Sarayı (Tekfur Sarayı) imparatorluk konuta olarak aktif kullanılmıştır. Büyük sarayda ise ara sıra sadece törenler yapılmıştır.

mektupları göndermiş ve vergi memurlarına da yolsuzluk yapmamaları için ikazda bulunmuştur. Böylelikle III. Andronikos'un ölümünden sonra asayişin bozulmasına, bir kargaşa ortamının doğmasına müsaade etmemiştir.⁶⁴ İmparatorluğun varisleri arasında da bir iç savaşın doğması şimdilik mümkün gözükmemektedir çünkü henüz çocuk yaştadırlar.

Savoy'lu Anna, III. Andronikos'un ölümü sırasında Kantakuzenos'un korumacı tavrından memnundur. Fakat Kantakuzenos hem siyasi hem de askeri alanda oldukça başarılı bir yöneticidir. Bu yönüyle III. Andronikos'un üzerinde büyük bir etkiye sahip idi. Anna'nın, bu etkinin V. Ioannes'in üzerinde de devam edeceğinden şüphesi yoktur. Anna, hem imparatorluk üzerinde kendi etkisi kısıtlanacağından hem de oğlu reşit olduğunda imparatorluk mirasını almasına engel olabileceğinden dolayı böylesine güçlü bir karakterin naipliğinden çekinmektedir. Benzer kaygıları Kantakuzenos da Anna için taşımaktadır. İmparatoriçe Anna devlet işlerinde tecrübesizdir. Daha önce hiçbir önemli devlet görevinde bulunmamış ve kritik durumlarda karar almamıştır. Tecrübesizliğinin yanı sıra Kantakuzenos nazarında kadınların akıllı doğası gereği devlet işlerini yürütmeye yetecek kapasitede değildir. Bu nedenlerle devlet idaresini Anna'ya bırakmak niyetinde değildir.⁶⁵

1341-1347 yılları arasındaki iç savaşın ilk yıllarında çatışmalar kimin imparator olacağı değil, kimin çocuk yaştaki imparatorun naiplik görevini üstleneceği üzerine yaşanmıştır. Fakat küçük yaştaki bir varise naiplik yapmak unvan olarak olmasa da fiiliyatta imparatorluğun en etkili kişisi olmak demektir. Kantakuzenos, imparatorluk yönetiminde yıllardır süregelen etkisini kaybetmek istememektedir. İmparatoriçe Anna, Kantakuzenos'un himayesinden çekinmekte haklıdır. Nitekim, ilerleyen kısımlarda ayrıntılarıyla bahsedileceği gibi Kantakuzenos'un naiplik beklentisi zamanla ve şartlar olgunlaştıkça imparatorluk yönetiminin başı olmaya doğru evrilecektir. Dolayısıyla ortak imparator olarak kendi hanedanını Bizans tahtına

⁶⁴ Kantakouzenos Histories Book III, s. 97.

⁶⁵ Kantakouzenos Histories Book III, s. 124. Kadınlar genel olarak zayıf, dengesiz, günaha yatkın ve aşırı duygusal olarak görülmüştür. Özellikle askeri liderliğe uygun görülmemeleri İmparatoriçe yönetimi için büyük dezavantaj oluşturmaktadır. Kadın bir yöneticinin varlığından duyulan rahatsızlık hemen hemen bütün Bizans kaynaklarında dile getirilmektedir. Dukas, İmparatorluk yönetiminin baskılarından kaçıp Kantakuzenos'a sığınanların sözlerini aktarırken "imparatorluk erki kadın ellerinde bulunuyor. Sanki kötü iplik büken bir iğ onun eline verilmiş de mor/erguvan giysinin biçimi bozulmuş gibi." kadın bir yöneticinin varlığın duyulan rahatsızlığı vurgulamaktadır. Michael Doukas, **Tarih: Anadolu ve Rumeli 1326-1462**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 16-17.

getirmeye çalışan Kantakuzenos ile kendi oğlunun imparatorluğunu ve Palaiologos sülalesinin devamlılığını isteyen Savoy’lu Anna, Bizans tarihindeki en büyük iç savaşlardan birinin temel karakterleri olmuşlardır.⁶⁶

2.2. BİZANS İKİNCİ İÇ SAVAŞI

Bizans tarihi boyunca belki de ayrıntılarına ikinci iş savaş dönemi kadar hâkim olduğumuz başka bir dönem yoktur. Savaşın taraflarından olan Kantakuzenos bizzat bir tarih kaleme almış ve yaşanan her şeyi en küçük detayına kadar aktarmıştır. İç savaş dönemini anlattığı üçüncü kitabına başlarken bu dönemi “Genç Andronikos’un ölümü üzerine Romalıların o güne kadar gördüğü en kötü iç savaş patlak vermiştir. Bu, büyük Roma İmparatorluğu’nun eski halinin zayıf bir gölgesine indirgeyerek, neredeyse tamamen yıkıma yol açan bir savaştı.” diye ifade eder.⁶⁷

Kantakuzenos’un hatırat tarzında yazdığı eserinin kapsayıcı hikâyesi onun kahramanca mücadelesi, iktidara yükselişi ve davasının haklılığıdır.⁶⁸ “Tarihler” ismini verdiği eserini 1369 yılında tamamlamıştır. Dolayısıyla eserini yazarken tekrar tekrar inceleyebilmek için bolca zamanı vardır. Kantakuzenos, giriş kısmında eserinin yazılış amacını açıkça ifade eder. Yazmaktaki amacı Bizans İmparatorluğu’nun siyasi ve politik tarihini anlatmak değil, kendi haklılığını ispat etmektir.⁶⁹ Yani Kantakuzenos eserinde kendini açıklayabilmek ve hatta aklayabilmek için meseleleri kendi görüşünce aktarmıştır. Bu durum Kantakuzenos’un eseri kaynak olarak kullanılırken; özellikle iç savaş dönemi söz konusu olduğunda akıllardan çıkarılmaması gereken bir husustur. Verdiği bilgilerin doğruluğunu kontrol edebileceğimiz onunla çağdaş pek fazla anlatı kaynağı bulunmamaktadır. Bunun tek

⁶⁶Bizans İmparatorluğu’nda oturmuş bir veraset sistemi yoktu. Gücü eline alan herhangi bir aristokrat veya komutan Bizans imparatoru olabiliyordu. Bu nedenle tarih boyunca birçok farklı hanedan Bizans yönetimine gelmiştir. Yine de taht kavgalarına engel olabilmek için imparatorun varis belirlemesi ve varisini ortak imparator ilan etmesi beklenen bir davranıştır. Ayrıca Palaiologoslar yaklaşık 100 yıldır Bizans yönetimindeydiler. Dolayısıyla III. Andronikos varisi olarak ilan etmemiş olsa da tahtın meşru varisi olarak oğlu Ioannes Palaiologos görülüyordu. Bizans veraset sistemi ve Kantakuzenos’un meşruiyeti meselesi ikinci bölümde tartışılacaktır.

⁶⁷ Kantakouzenos Histories Book III, s.95.

⁶⁸Alexander Kazhdan, “L’Histoire de Cantacuzène en tant qu’oeuvre littéraire”, *Byzantion*, Vol: 50.1, 1980, s.286.

⁶⁹ Kantakuzenos I, ss. 9-10.

istisnası olarak 1361 yılında vefat eden Nikeforos Gregoras'ın "Romalıların Tarihi" isimli eseridir. 1341-1347 iç savaşı ile ilgili verdiği bilgiler Kantakuzenos ile büyük ölçüde benzemektedir. Gregoras'ın Kantakuzenos ile dostluğu ve aristokratlardan yana tutumundan hareketle söylenebilir ki; eserinde en azından iç savaş dönemini anlattığı kısımlarında birkaç küçük eleştiri dışında Kantakuzenos'un aleyhine olacak bilgilere rastlamak pek mümkün değildir. Gregoras ancak Palamas'ın zafer kazanması ve kendisinin mahkûm edilmesinden sonra Kantakuzenos'u ciddi şekilde eleştirmeye başlayacaktır. Dolayısıyla Kantakuzenos'un anlatılarını teyit ederken Gregoras'ın eseri kullanılabilir fakat ihtiyatlı davranmakta yarar vardır.

1341 yılında naiplik görevini isteyen veya bu göreve layık görülen tek isim Kantakuzenos değildir. Kantakuzenos'un naipliğine çıkarları doğrultusunda karşı çıkan ve naiplik görevinin kendi hakkı olduğunu düşünen devlet adamları da olmuştur. Bunların başını çekenler ise Kantakuzenos'un büyük desteği ile makam ve servet sahibi olan İstanbul Patriği Ioannes Kalekas⁷⁰ ve Aleksios Apokaukos'dır.⁷¹ Patrik

⁷⁰ 1282'de Apros'da (İnceik, Tekirdağ) doğdu. Sıradan bir papaz olan Kalekas evli olması hasebiyle dini zümrelerde yükselmesi beklenen bir isim de değildi. Fakat Kantakuzenos ve III. Andronikos'un himayesi sayesinde önce Selanik metropolitliğine getirildi. 1334 yılında XIV. Ioannes olarak Patrik olarak atandı. Patrik Kalekas imparatorluğun dinsel işlerinde olduğu kadar siyasi işlerinde de söz sahibi olmak istiyordu. Aslında bu dönemde dini tartışmalar ile siyasi çekişmeler iç içe geçmiş durumdaydı. İsihazm'ın savunucusu Gregori Palamas ve destekçileri Kantakuzenos etrafında toplanmıştı. Karşı cephe ise Palamas'ı aforoz eden Patrik Kalekas, Aleksios Apokaukos ve imparatoriçe Anna vardı. Palamas'ın öğretilerine karşı Barlaam'ın davasını savunan Gregorios Akindinos'u destekliyorlardı. Patrik Kalekas ikinci iç savaşın en önemli figürlerinden biri haline geldi. İmparatorçenin desteği ile naip ilan edildi. Kantakuzenos'un ortak imparator olarak başkente geldiği 1347 naiplik görevine son verildi. Ayrıca toplanan bir sinod ile Patriklikten el çektirilip sürgüne gönderildi. Hem dini hem de siyasi bütün görevlerinden el çektirilen Kalekas aynı yıl vefat etti. Alexander Kazhdan, "John XIV Kalekas", **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Vol: 2, ss. 1055-1056.

⁷¹ Aleksios Apokaukos XIII. yüzyılın sonlarında Bithynia'da doğdu. Sıradan taşralı bir aileden geliyordu. Sıradan bir aileden gelmesine rağmen iyi bir eğitim almıştı. 1320'den sonra Bithynia'dan Avrupa'ya geçerek imparatorluğun vergi tahsildarlarının yanında çalışmaya başladı. Kantakuzenos tarafından tuz işlerinin müfettişi yapıldıktan sonra büyük bir servet edindi. Kantakuzenos'un desteği ile *parakoimomenos* (Bizans sarayında bulunan en yüksek rütbeli bürokratlardan birisidir.) görevine getirilmiş ilerleyen yıllarca ise *megas duks* (Bizans donanmasının başı) olarak donanma onun kontrolüne verilmiştir. II. ve III. Andronikos arasındaki iç savaşta Kantakuzenos ile birlikte III. Andronikos'u destekledi. İç savaşın III. Andronikos'un lehine sonuçlanması ile Kantakuzenos'un bıraktığı Mesazonluk göreviyle ödüllendirilmiştir. Kazandığı servet ile Epibatai'de bir kale inşa ettirmiştir. Bu sırada muhtemelen imparatorluğun en zengin kişisi olan Apokaukos ikinci iç savaş döneminde Kantakuzenos'u imparator olması yönünde teşvik etmeye çalışmıştır. Kantakuzenos'un imparator olması durumunda imparatorluk içindeki gücü daha da artacaktı. Ancak Kantakuzenos'un aksi yöndeki net kararını üzerine Apokaukos taraf değiştirerek Patrik Kalekas ve İmparatoriçe Anna'nın safına geçmiştir. İç savaş sırasında soylular genellikle Kantakuzenos'u desteklerken orta sınıf, şehirliler, tüccar ve denizciler Apokaukos'u desteklemiştir. İç savaş sırasında iç savaşın en güçlü figürlerinden biri haline gelen Apokaukos Haziran 1345'te Kantakuzenos yanlılarının tutulduğu bir hapishaneyi denetlemeye gittiği sırada mahkûmlar tarafından linç edilerek öldürülmüştür. Apokaukos'un ölümü iç savaşta dengeyi Kantakuzenos lehine çeviren önemli gelişmelerden biri olmuştur.

Kalekas, naipliğin kendi hakkı olduğunu düşünmektedir. İddiasını ise III. Andronikos'un 1334 yılında Syrgiannes Palaiologos isyanını bastırmak üzere Selanik'e gittiğinde ve 1340 senesinde Kuzey Yunanistan'a doğru imparatorluk merkezinden ayrıldığında başkentte naip olarak kendisini bırakmasına dayandırır.⁷² Aleksios Apokaukos da Kantakuzenos'un himayesi ile varlık edinen isimlerden biridir. III. Andronikos'un ani ölümünden sonraki belirsizlikte Kantakuzenos'a bel bağlamıştır. İmparatorluk tacını takması için onu ikna etmeye çabalamaktadır. Kantakuzenos'un imparator olması; onun hem servetinin artması hem de imparatorluk içindeki statüsünün yükselmesi anlamına gelecektir. Kantakuzenos'u bu yönde ikna edemeyeceğini anladığında saf değiştirerek İmparatoriçe Anna'nın yanında yer almaya başlar.⁷³

2.2.1. Kantakuzenos'un İstifası

III. Andronikos'un ölümünden sonra kargaşa ortamı sadece Bizans iç siyasetinde ile sınırlı kalmamıştır. Fırsatı değerlendirmek isteyen Bizans'ın rakipleri de harekete geçmiştir. Arnavutlar Teselya'da ayaklanma çıkartırken Saruhanogulları Trakya kıyılarına akınlar düzenlemişlerdir. Makedonya toprakları ise yine fırsatı değerlendirme niyetinde olan Stefan Dušan'ın saldırısına uğramıştır.⁷⁴ Bu sırada Bulgar Çarlığı'nda yönetimi el alan Çar Ivan Aleksander'in rakibi Mikhail Şişman Bizans'a sığınır. İstanbul'da Mikhail Şişman'ın durumu görüşülmek üzere senato toplantısı yapılır. Toplantı görünürde Bulgar meselesi için toplanmış olsa da asıl gündem Bulgar tehdidi değil; Bizans iç siyasetinin geleceğidir. Kantakuzenos, burada yaşanan tartışmaları uzun uzun anlatır.⁷⁵ Kantakuzenos'un aktardığına göre; o hiçbir zaman kendi fikrini ve otoritesini kabul ettirmeye çalışmamıştır. Toplantıda tartışmanın seyrinin hâkimiyet mücadelesine kaydığını görünce naiplik iddiası ile bir

⁷² Her iki sefere de Kantakuzenos Megas Domestikos olarak katılmıştır. Alexander Kazhdan, "APOKAUKOS, ALEXIOS", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol: 1, ss. 134-135.

⁷³ Apokaunos çıkarları doğrultusunda hareket eden biriydi. Anna'nın safına geçtiğinde bile eğer işleri ters giderse diye Marmara kıyısına sığınmak ve oradan kaçabilmek adına bir kale inşa ettirmişti. : Donald M. Nicol, *The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk, c. 1295-1383*, Cambridge University Press, 2002. s. 48.

⁷⁴ George Christos Soulis, *The Serbs and Byzantium during the reign of Tsar Stephen Dušan (1331-1355) and his successors*, Dumbarton Oaks, 1984, ss. 10-11.

⁷⁵ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 101-105.

çatışma ortamı yaratmaktansa tüm görevlerini bırakıp emekliye ayrılmayı düşünmüş ve Patrik aracılığı ile İmparatoriçe Anna'ya bu niyetini açıkça dile getirmiştir.⁷⁶ Kantakuzenos bu sırada İmparatoriçe Anna ile yaptığı istişareyi de ayrıntılarıyla aktarmaktadır. Patrik aracılığıyla istifasını sunduğunda, Anna'nın bu durumu büyük bir üzüntü ve gözyaşları ile karşıladığını aktarır. Bu durum üzerine Anna ile yüz yüze görüşen Kantakuzenos, Patrik'in söylediklerinin doğruluğunu bizzat kendisinden teyit eder ve Anna'ya kendini ifade etme şansı bulur. Hiçbir şekilde imparatorluk yönetiminde gözü olmadığını belirtir. Buna kanıt olarak zamanında III. Andronikos'un kendisine ortak imparatorluk teklif ettiğini fakat kendisinin bunu kabul etmeyerek orduların başkumandanı olarak kalmayı tercih ettiğini; ayrıca imparator öldükten sonra ailesini derhal koruma altına aldığını gösterir. Kantakuzenos aslında III. Andronikos'un teklifini dile getirerek naiplik görevinin kendi hakkı olduğunu da vurgulamaktadır. Ancak bu teklifin III. Andronikos'un ölümüyle birlikte ortaya çıkan belirsizlik ortamında Kantakuzenos'a naiplik veya ortak imparatorluk için bir meşruiyet sağlamadığını söyleyebiliriz. 1330 yılında yapılan teklif sırasında Andronikos'un erkek evladı yoktur. 1341 yılında ise oğlu Ioannes Palaiologos dokuz yaşındadır. Dolayısıyla tahtın meşru varisi bellidir ve naiplik görevini kimin üstleneceğini karar verecek olan ise o esnada taç giymiş tek kişi olarak kalan İmparatoriçe Anna'dır.⁷⁷

Nihayetinde Patrik ve İmparatoriçe Anna'nın uzun istişareleri neticesinde Kantakuzenos'a istifasının reddedildiği bildirilir ve taraflar arasında bir uzlaşma sağlanır. Uzlaşmaya varıldıktan sonra Anna ve Kantakuzenos, Patrik huzurunda yemin ederler. Kantakuzenos tam yetkili bir şekilde oradan ayrıldığını, kısa süreli bir uzlaşma ortamı ile görevine devam edebildiğini ifade eder.⁷⁸ Kantakuzenos'un anlatımını doğru kabul edecek olursak, İmparatoriçe Anna, Kantakuzenos'un istifasını kabul etmeyerek akıllıca hareket etmiştir. Kendi otoritesini ve oğlunun tahtını garantiye almadan önce tehlike olarak gördüğü güçlü bir ismin yanından ayrılmasına izin vermemiş; halkın da destekleyebileceği olası bir isyan durumunu engellemeye çalışmıştır.

⁷⁶ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 106-109.

⁷⁷ Nicol, The Reluctant Emperor, s.47.

⁷⁸ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 111-127.

2.2.2. Kantakuzenos'un Başkentten Ayrılışı

Fakat bu uzlaşî ortamı çok uzun sürmeyecektir çünkü yukarıda bahsedildiği gibi III. Andronikos'un ölüm haberini alan güçler hemen harekete geçip kendi paylarına çalışmaya başlamıştır. Bu kargaşaya son vermek Megas Domestikos Kantakuzenos'un görevidir. Kantakuzenos, görevini icraya çıkmadan önce İmparatoriçe Anna'ya çocuk yaştaki veliaht Ioannes Palaiologos'un imparator ilan edilip taç giydirilmesini teklif etmiştir. Bu teklif muhtemeldir ki aynı zamanda veliaht ile kendi kızı Eleni'nin de nişanlanmasını içeren ikili bir tekliftir. Kantakuzenos İstanbul'dan ayrılmadan önce yeni imparator ile kuracağı akrabalık bağı üzerinden konumunu güçlendirmek istemiştir ancak teklifi İmparatoriçe Anna tarafından kabul görmeyecektir. Kantakuzenos 1341 yılı Temmuz ayında imparatorluğun kuzeyindeki kargaşaya son vermek üzere başkentten ayrılmıştır.⁷⁹ Türk akıncı birliklerinin Trakya'daki faaliyetleri durdurulur. Umur Bey ile yapılan anlaşma neticesinde onun donanma gücü kullanılarak Bulgarlar ile anlaşma sağlanır ve son olarak Stafen Duşan da anlaşmaya yanaşmak zorunda kalır. Nihayetinde Kantakuzenos'un başarılı girişimleriyle kısa süre içinde kuzey sınırlarında tekrar düzen sağlanmıştır.⁸⁰

Kantakuzenos anlatımına göre başkente dönerken hem kendi açısından hem de imparatorluk açısından her şey olumlu ilerlemektedir. Fakat düşmanları onun yokluğunda boş durmamışlardır. Sefer öncesi Megadük unvanı ile kenti koruyacak donanmanın komutanı yapılan Aleksios Apokaukos anlaşılan görevini layıkıyla yerine getirmemiş, Türklerin Trakya'ya geçişine göz yummuştur. Yine Kantakuzenos'un aktardığına göre; Apokaukos kurtuluş akçesi alabilmek için Kantakuzenos'un yokluğunda V. Ioannes ve İmparatoriçe Anna'yı kaçırmaya teşebbüs etmiştir. Başarısız olunca kalesine geri çekilmiştir. Kantakuzenos başkente döndükten sonra İmparatoriçe konuyu görüşüp suçlunun affedilmesini ve ona bir şans daha verilmesini kabul etmiştir.⁸¹ Nicol'un da eserinde yer verdiği Kantakuzenos'un anlatımı şüphe uyandırıcıdır. Apokaukos'un gerçekten böyle ciddi bir teşebbüste bulunmasından

⁷⁹ Kantakouzenos Histories Book III, s. 172.

⁸⁰ Nikephoros Gregoras, **Historia**, Vol. II, (Der. L. Schopen), CSHB, Bonn, 1830, ss. 598-599.

⁸¹ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 143-144.

sonra İmparatoriçe Anna'nın onu bağışlaması ve tekrar üst düzey unvanlar vererek onunla beraber hareket etmesi akla yatkın gelmemektedir.⁸²

Gregoras'ın anlatımına göre Kantakuzenos'un başkente dönüşü ani bir şekilde olmuştur. Çünkü başkentten uzaktayken İmparatoriçe Anna'nın ciddi bir hastalığa yakalandığı haberini almıştır. Kendisinin yokluğunda İmparatoriçenin ölümü Apokaukos için büyük bir fırsat olacakken Kantakuzenos imparatorluk yönetiminde tamamen saf dışı kalabilirdi. Dolayısıyla İmparatoriçe Anna ölmeden önce İstanbul'a yetişmek istemiştir.⁸³ Kantakuzenos da İmparatoriçenin hastalığından bahsetmektedir ama geri dönüş nedeni olarak bu durumu sunması onun anlatısına ters olacaktır. O, geri dönüş gerekçesi olarak baharda yapmayı planladığı seferin hazırlıklarını öne sürer. Ancak Kantakuzenos Eylül ayının başında İstanbul'a vardığında İmparatoriçe çoktan iyileşmiştir.

Kantakuzenos'un düşmanları asıl Kantakuzenos ikinci kez başkentten ayrıldığında kendilerini göstereceklerdir. 1341 yazında Kantakuzenos Dimetoka'dayken Mora'dan gelen bazı elçiler Akhaia Fransız Prensliği'nin (Mora Prensliği) Bizans'a teslim olmasını sağlama önerisinde bulunmuşlardır.⁸⁴ Mora'nın zayıf bir hükümdara bağlılık göstermesinden bıkmışlardır. Topraklarını ve kalelerini tımar olarak tutmak şartıyla Bizans'a bağlılıklarını bildirmeye ve vergi ödemeye hazırdırlar.⁸⁵ Yunanistan'ın kuzeyinde Bizans yönetiminin yeniden kurulmasından etkilenmişlerdir ve bu operasyonda önemli bir rol oynayan Ioannes Kantakuzenos'un fiilen Bizans İmparatoru olduğu sonucuna varmış olmalıdırlar. Bu şaşırtıcı bir tekliftir. Uzun yıllar Latin egemenliği altında kaldıktan sonra Mora'nın gönüllü olarak teslim olması Bizans İmparatorluğu'nu kurtarabilirdi. Çünkü Kantakuzenos'un dediği gibi; eğer Tanrı'nın yardımıyla Mora'da Latinler Bizans'a katılırsa, Atina civarındakiler de

⁸² Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 234. Palaiologoslar dönemi söz konusu olduğunda eserleri sıkça kullanılan ve bizim de istifade ettiğimiz Nicol'un kendine has bir Bizans algısı vardır. Eserlerinde idealize edilmiş bir Bizans dünyası yaratmaktadır. Bu örnekte ve diğer birçok meselede olduğu gibi kendi algısına uyan bilgilere kritik etmeden eserlerinde yer vermektedir. Dolayısıyla Nicol'un eserlerinden istifade ederken onun Bizans Tarihi'ne olan bakış açısını göz önünde bulundurmakta fayda vardır.

⁸³ Gregoras II, s. 599.

⁸⁴ Dördüncü Haçlı Seferi sonrası Bizans İmparatorluğu'nun yerini alan Latin Devleti'ne bağlı olarak kurulan Prensliklerden biridir. İstanbul'daki Latin hâkimiyeti nihayete ermesine rağmen Fatih Sultan Mehmet'in Mora'yı fethine (1460) kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Peter Lock, 'Achaiaé' **The Crusades: An Encyclopedia**, (Ed. Alan Murray) Vol. 1, ABC-CLIO, California, 2006, ss. 5-8.

⁸⁵ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 147-148; John Julius Norwich, **Bizans III Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2012, s.256.

isteyerek veya zorunluluktan Bizans'a katılacak; tıpkı daha önce olduğu gibi Mora'dan İstanbul'a kadar uzanan her yer Romalıların egemenliğinde olacaktır. Dolayısıyla Sırplar ve diğer komşuları ile mücadelede güçlü bir konum elde edeceklerdir.⁸⁶ Bunun Kantakuzenos sayesinde gerçekleşecek olması ise onun imparatorluk içindeki gücünü ve otoritesini zirveye çıkaracaktır. Kantakuzenos, bu heyecan ile başkentteki durumunu kesinleştirmeden 28 Eylül 1341'de Mora'ya gitmek üzere Trakya'ya geçmiştir. Hesabına göre Mora fatihi Megas Domestikos olarak; daha güçlü bir şekilde başkente dönecektir. İlk bakışta Kantakuzenos'un başkentten ayrılarak hata yaptığı düşünülebilir. Nitekim ilk ayrılışında rakiplerinin yürüttüğü faaliyetler ortadadır. Şüphesiz rakipleri onun yokluğunda ikinci kez aleyhinde çalışmalara başlayacaktır. Ancak Kantakuzenos bu durumu öngerelemeyecek birisi değildir. Ayrıca büyük bir sefer hazırlığı için başkente döndüğünü ima etmesine rağmen başkentte bir aydan daha kısa bir süre kalmıştır. Burada "Kantakuzenos bir kahraman olarak geri dönmenin peşinde miydi yoksa rakiplerinin aleyhine çalışacağını tahmin ederek kendi isyanına uygun bir zemin mi yaratmak istiyordu?" sorusu akıllara gelmektedir. Aslında her iki düşüncenin de etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kantakuzenos, kendi mağduriyetini yaratıp imparatorluk makamını gasp etmesine uygun bir zemin yaratmak istemektedir. Emrindeki Bizans ordusunun gücüne dayanarak rakiplerini kısa sürede alt edebileceğini düşünmüştür. Yine ordusunun gücüyle Mora fethini de kısa sürede tamamlayacaktır. Böylelikle İstanbul'a bir kahraman olarak dönecektir ve hem "fatih" imajı ile hem de ordusunun gücü ile başkentteki rakiplerini kolayca bertaraf edecektir. Ancak kendisinin girişimi Bizans tarihinde görülmüş en büyük toplumsal hareketlerden biriyle sekteye uğramıştır. Dolayısıyla hesap ettiğinin aksine, başkente dönüşü beş yıldan daha uzun bir vakit alacaktır.

Tam olarak Kantakuzenos'un hesap ettiği gibi şehirden ayrılmasıyla birlikte Apokaukos onun aleyhinde çalışmalara başlamıştır. Amacı kendi davasına hizmet edecek şekilde Kantakuzenos'un vatan haini ilan edilmesini sağlamaktır. Kantakuzenos'un diğer rakibi Patrik Kalekas da Kantakuzenos'u saf dışı bırakabilmek için desteğe hazırdır. Nitekim Kalekas, aralarında Kantakuzenos'un kayınpederi Bulgar Andronikos Asen'in de bulunduğu birçok ileri gelene vaatle bulunarak, tehdit

⁸⁶ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 151-152.

ederek veya rüşvet vererek Kantakuzenos'a karşı örgütlemeyi başarmıştır.⁸⁷ Ancak bu kadarı Kantakuzenos'un gücünü kırmaya yeterli değildir. İmparatoriçe Anna'nın da ikna edilmesi gerekmektedir. Kantakuzenos'un anlatımını doğru kabul edecek olursak, Apokaukos'un İmparatoriçe Anna'yı da ikna etmesi zor olmamıştır. III. Andornikos'un ölümünden sonra imparatoriçe zaten Kantakuzenos'un gücünden çekinmektedir. Kantakuzenos'un başkentten ayrılmadan önce verdiği sözleri unutarak oğluna karşı bir komplo hazırlığında olduğuna çabucak kanaat getirmiştir.⁸⁸ Artık Kantakuzenos'a karşı kurulan ittifak daha da netleşmiştir ve onun yokluğunda her şey Apokaukos'un istediği gibi ilerlemektedir.⁸⁹ Anna, Apokaukos'u başkent Praefectus'u yapmıştır.⁹⁰ Bu durum ona unvan ve rütbe dağıtma yetkisi vermektedir. Apokaukos Kantakuzenos'un bütün düşmanlarına cömertçe çeşitli unvanlar dağıtır. Patrik Kalekas kendini çocuk yaştaki imparatorun naibi ilan eder ve böylelikle Kantakuzenos'un tüm destekçilerine karşı büyük bir baskı ve eziyet dönemi başlamıştır. Bu baskılardan Kantakuzenos'un ailesi de kurtulamamıştır. En küçük oğlu Andronikos, büyük oğlu Mathaios'un eşi Irene ve Kantakuzenos'un annesi Theodora ev hapsine alınmıştır.⁹¹ Annesinin başına gelenler bununla da sınırlı kalmamıştır. Ev hapsinden sonra hücre hapsine alınır ve burada kötü muamele görmeye devam eder. 6 Ocak 1342 tarihinde kötü muamele ve bakımsızlık sonucunda vefat etmiştir.⁹² Theodora ve Kantakuzenos'dan geriye kalan mülklerin çoğu yakılıp yıkılmış veya

⁸⁷ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 178-190.

⁸⁸ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 196-200.

⁸⁹ Kantakuzenos Palaiologos ailesine bağlılığını ispat edebilmek ve kendisinin bir gaspçı olarak görülmesini engelleyebilmek için her fırsatta İmparatoriçe Anna'nın aslında kendisi hakkında müspet düşüncelere sahip olduğunu fakat Apokaukos tarafından kandırıldığını vurgular. Ona göre İmparatoriçe kandırılmış, masum bir insandır. Ancak Gregoras Kantakuzenos'un aksine İmparatoriçeyi özünde masum bir insan olarak göstermeye pek hevesli değildir. Çünkü onun Kantakuzenos gibi kaygıları yoktur. Dolayısıyla İmparatoriçe hakkındaki fikirlerini açıkça beyan etmektedir. Apokaukos'un kötülüğü hususunda ise Gregoras Kantakuzenos ile hem fikirdir. Kantakuzenos'un adaletini ve Apokaukos'un kötülüğünü her fırsatta işler. "Apokaukos'un ne kadar sahtekâr ve adaletsiz olduğunu sadece Romalılar ve Yunanlılar tarafından değil aynı zamanda barbarlar ve diğer bütün uluslar tarafından da bilinmektedir." Gregoras II, s. 590-591; 599-600.

⁹⁰ Kantakouzenos Histories Book III, s. 201.

⁹¹ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 200-201.

⁹² Nicol, The Reluctant Emperor, s. 54-55; Anna Theodora'ya yapılan kötü muameleye engel olmaya çalıştı fakat diğerlerinin baskısı bu yardımı engelledi. Theodora öldükten sonra ise bu duruma gerçekten isyan eden tek kişi III. Andronikos'un kardeşi rahibe Theodosia olmuştur. En azından cenazesinin dini kurallara uygun bir şekilde defnedilmesini sağlamıştır. Kantakuzenos II, ss. 222.223.

Apokaukos ve Patrik arasında paylaşılmıştır.⁹³ Kantakuzenos'un destekçilerinden 50-60 civarında kişi başkentten kaçıp Dimetoka'ya varmayı başaramıştır.⁹⁴

2.2.3. Bir İmparatorluk İki İmparator

Başkentten kaçıp gelenlerin anlattıklarıyla konudan haberdar olan Kantakuzenos bir heyet oluşturup İmparatoriçe Anna'ya gönderir. Maksudı kısa süre önce Patrik huzurunda ettikleri yeminleri hatırlatmak ve gıyabında karar verilmesini engellemektir. Kabul edilmesi halinde başkente gelip mahkeme karşına çıkmak istemektedir.⁹⁵ Eğer fırsat verilir, mahkeme çıkartılırsa ve haksız bulunursa tüm görevlerinden istifa edeceğine dair yeminler etmektedir.⁹⁶ Kantakuzenos'un beklentisinin tam aksine İmparatoriçe Anna, onun tüm görevlerinden istifa etmesini ve ordularını dağıtmasını emreden bir ferman yayınlamıştır. İmparatorluğun diğer şehirlerine de Kantakuzenos'un düşman ilan edilmesine ve hiçbir şehrin ona sahip çıkmamasına yönelik fermanlar gönderilmiştir.⁹⁷

Kantakuzenos Dimetoka'da iken başkentte yaşanan gelişmeler onun aleyhine gibi gözükmemektedir. İmparatoriçe Anna ve Patrik, Kantakuzenos'a açık bir kapı bırakmazlar. Savunma yapmasına dahi izin verilmemiştir. Ancak bu gelişmeler aynı zamanda Kantakuzenos'un destekçilerine harekete geçmek için uygun ortamı sağlamaktadır. Gelineen noktada Kantakuzenos'un önünde iki seçenek vardır: 1354 yılında yapacağı gibi tüm haklarından ve iddialarından vazgeçip sade bir hayat yaşamaya başlayacaktır veya kendisine yapılan haksızlığı kabul etmeyip merkezi otoriteye baş kaldıracaktır. Destekçilerinin bu konudaki tavrı nettir. Özellikle başkentten kaçmak zorunda kalan destekçilerinin geride kalan malları çoktan yağmalanmıştır. Mevcut durumda başkente dönmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla Kantakuzenos'un imparator olması dışında onları kurtarabilecek başka bir ihtimal yoktur. Bundan dolayı Kantakuzenos'un tereddüt etmeden imparatorluk giysilerini giymesinin zamanının geldiğini düşünmektedirler. Kantakuzenos'u aksi takdirde

⁹³ Kantakuzenos II, ss. 223-224.

⁹⁴ Gregoras II, ss. 608-609.

⁹⁵ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 203-204

⁹⁶ Kantakouzenos Histories Book III, s. 212.

⁹⁷ Kantakouzenos Histories Book III, s. 206.

kendisinin ve destekçilerinin güvenliğini sağlayamayacağına ikna etmişlerdir.⁹⁸ Kantakuzenos kendi söylemesiyle gönülsüz de olsa imparator ilan edilmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Dimetoka’da destekçilerinin üzerinde kurduğu haklı baskıyı ve onlara ne cevap vermek durumunda kaldığını diyalog şeklinde aktarır. Anlattıklarıyla, “imparatorluk makamını gasp etmeye çalışan bir asi” değil, “tahtın meşru varisleri ve devletin bekası için canını ortaya koyan bir hizmetkar” olarak anılmak istemektedir.

Şu anda diyebilirim ki, onlar tarafından sebepsiz yere ve her türlü adalet düşüncesine karşı ilan ettikleri savaşın ardından, kitlelere İmparatoriçe ‘ye karşı iktidarı ele geçirmek amacıyla bir savaş başlattığım şeklindeki algılardan uzak kalabilmek adına en çirkin muameleye dahi katlanmayı tercih ettim. Memleket meselelerinden çekilmem diğer ihtimallerden daha beter sonuçlar yaratacağından - açıkça sizi de riske atmış olurum- buna yönelmek istemiyorum. Tavsiye ettiğiniz şekilde ikna edilmemin gereğini anlıyorum. Ne şan şöret arzusundan (çünkü şu anda da mevcut görevimde en büyük tatmini yaşıyorum) ne de paradan (çünkü şu anda sahip olduğum miktar neredeyse daha fazla; onu çalmak isteyenlere özgürce veriyorum), daha ziyade hepinizin iyiliği ve Romalıların ortak kurtuluşu için şu anda güvenlik yerine beklenebilecek büyük ve sayısız tehlikeyi tercih ederim ve benim için en faydalı olan şeyleri aptallık yahut tembellik ettiğimden değil, savaşmak için bahane yaratma isteğimin olmamasından dolayı, kendi irademle bırakıyorum ve söylediğim üzere, size yardımcı olacağımı umduğunuz şeylerle yöneliyorum.⁹⁹

26 Ekim 1341’de, Aziz Demetrios Yortusu’nda yapılan törende Kantakuzenos imparator ilan edilir ve imparatorluk giysileri giydirilir. Kantakuzenos, bu zorunluluğu sadece belli şartlar altında kabul etmiştir. İlan sırasında kendisini ölen imparator III. Andronikos’un kardeşi olarak ilan ettirir. Ayrıca Kantakuzenos’un ısrarıyla tören sırasında çocuk yaştaki V. Ioannes ve annesi Anna’nın isimleri imparator Kantakuzenos ve eşinin isimlerinden önce zikredilir.¹⁰⁰ Bu öncelik sırası Kantakuzenos’un savunusunda temel noktayı oluşturmaktadır. Sıralamayı iç savaş boyunca uygulayan Kantakuzenos, tahtın yasal varislerine karşı duyduğu saygının herkes tarafından görülmesini sağlayarak bir gaspçı olmadığını ispatlamaya çalışmaktadır. Kantakuzenos, vurgusunu güçlendirebilmek için taç giydirilmesini de kabul etmemiştir. İmparatorlara özgü erguvan renkli kıyafetleri ise törenin ertesi günü çıkartıp başkente girinceye kadar üzerinden çıkarmayacağı beyaz kıyafetleri giymiştir. Gregoras, Kantakuzenos’un beyaz elbiseler giymesinin sebeplerini açıklar. Beyaz kıyafetler kişinin yas tuttuğuna işarettir. Kantakuzenos, III. Andronikos’un ve ölen

⁹⁸ Kantakouzenos Histories Book III, s. 218.

⁹⁹ Kantakouzenos Histories Book III, s. 218.

¹⁰⁰ Gregoras II, ss. 611-612; 643-644.

annesinin yasını tuttuğunu göstermek istemiştir. Ayrıca pahalı imparatorluk giysilerini giyerek ekonomik olarak ezilen halkın tepkisini çekmekten çekinmiştir.¹⁰¹

Kantakuzenos eserinde birçok defa imparator ilan edilmesinin bir zorunluluk neticesinde olduğunu vurgular ve ahlaki açıdan haklılığını ispatlamaya çalışır.¹⁰² Kantakuzenos'un anlatımıyla kendisi sadece tahtın meşru varisi, dostu III. Andronikos'un oğlu V. Ioannes Palaiologos'un ve İmparatoriçe Anna'nın haklarını savunan müşterek imparatorudur. Kantakuzenos, bu tutumundan dolayı taraftarlarından çokça eleştiri almıştır. Cesaret ve kararlılıktan yoksun isteksiz imparator görüntüsü vermektedir. Eğer daha kararlı bir duruş sergileyerek doğrudan kendini imparator ilan etseydi belki de daha çok taraftar bulacaktı.¹⁰³ Ancak şu da bir gerçektir ki; her ne kadar isteksiz görünse de Kantakuzenos'un bu vakitten sonra beklentisi naiplikten ortak imparatorluğa dönüşmüştür. Bunun en net kanıtına yine Kantakuzenos'un kendi eserinde rastlıyoruz. İç savaşın ilerlediği dönemde Arabuluculuk yapmak üzere Galatalı Cenevizlileri temsilen gelen ve içlerinde Anna'nın hemşerisi, Savoy'lu bir elçi de bulunan heyete kendi haklılığını ispat etmeye çalışan Kantakuzenos, çözüm olarak kendisinin ortak imparator ilan edilmesini işaret eder. Eğer rakiplerinin hukuka ve barışa uymaya niyetleri yoksa var gücüyle savaşmaya hazır olduğunu vurgular.¹⁰⁴

Kantakuzenos her ne kadar haklılığını, mecburiyetini ve mahcupluğunu defalarca dile getirmiş; eyleme dökmüş olsa da netice itibarıyla Palaiologos Hanedanı dışından birisi imparator ilan edilmiştir. Bu bir başkaldırıdır. Apokaukos iddiasında haklı çıkmıştır. Aslında bu durum başkent yönetimi için bir fırsat niteliğindedir. Zira bu başkaldırı bir yönüyle savaş ilanı anlamına gelmektedir. Artık Kantakuzenos'u tahtı gasp etmeye niyetli, barışı bozan bir asi olarak göstermeleri için hiçbir engel kalmamıştır.

XIV. yüzyıl Bizans İmparatorluğu için genel olarak iç savaşlar yüzyılıdır. Bu yüzyılda sırasıyla II. ve III. Andronikos arasında, Kantakuzenos ve İmparatoriçe Anna ile destekçileri arasında, son olarak V. Ioannes Palaiologos ile oğlu IV. Andronikos ve torunu VII. Ioannes arasındaki taht mücadelelerinden kaynaklı iç savaşlar yaşanmıştır.

¹⁰¹ Gregoras II, ss. 612-613.

¹⁰² Nicol, The Reluctant Emperor, s.57.

¹⁰³ Nicol, The Reluctant Emperor, s. 57.

¹⁰⁴ Kantakuzenos II, ss. 511-516.

İç savaşların tarihi sıralaması ile paralel olacak şekilde savaşa müdahil olan dış güçlerin tesiri de giderek artmıştır.

Mevcut çekişmenin taraflarının hepsi Andronikoslar arasındaki iç savaşın da şahitleridirler. İmparatorluğu ne denli zora soktuğunu hepsi bilmektedir fakat yine de ne Kantakuzenos ne de İmparatoriçe Anna, Apokaukos veya Patrik Kalekas patlak vermek üzere olan ikinci iç savaşı engelleyebilmek adına ciddi adımlar atmamışlardır. Belki de taraflar rakiplerini kolayca alt edebileceklerini düşünmüşlerdir. Fakat bu çatışma Kantakuzenos'un "Büyük Roma İmparatorluğu'nun eski halinin zayıf bir gölgesine indirgeyerek neredeyse tamamen yıkımına yol açan" olarak tanımladığı büyük bir iç savaşa dönüşecektir.¹⁰⁵

İkinci iç savaş ilkin nazaran çok daha yıkıcı olmuştur. İlk iç savaş sırasında altüst olan ekonomi henüz toparlanamamışken daha büyük bir iç savaşın yaşanması imparatorluğu ekonomik olarak yıkımın eşiğine getirecektir. Ayrıca yöneticilerinin bir kez daha birbirlerine savaş açtığını duyan halkın öfkesi de iç savaşın etkilerini arttırmıştır. Ağır vergiler altında ezilen halk bu durumun sorumlusu olarak gördükleri zengin aristokratlara karşı ayaklanmıştır. Aslında halkın ayaklanması her iki taraf için de sürpriz olur. Onlar halkın kendilerine meydan okumasını değil, itaat etmesini beklemekteydiler.¹⁰⁶ İkinci iç savaşın daha sarsıcı sonuçlar doğurmasında ekonomik sebeplerin yanı sıra daha yoğun bir dış müdahaleye kapı aralanmış olması da etkili olmuştur. Andronikoslar arasındaki iç savaşta Bizans'ın komşuları olaylara müdahil olarak büyük kazançlar elde edebileceklerini görmüşlerdir.¹⁰⁷ İkinci iç savaş Türkler, Cenovalılar, Venedikliler, Sırlar ve Bulgarlar için yeni bir fırsat niteliğindedir. İkinci iç savaş esnasında savaşın tarafları diğer ülkelerin desteğine daha çok ihtiyaç duyacakken, Bizans'ın komşuları bu durumu başarılı bir şekilde kendi menfaatleri için kullanacaktır. Özellikle Türkler Bizans siyasetinde belirleyici konuma gelecektir.

Ortaya çıkan tabloda Kantakuzenos aristokrat sınıfın temsilcisi olarak görülmektedir. Apokaukos, bu durumu çok iyi işlemiştir. Başkentte isyancıları

¹⁰⁵ Kantakouzenos Histories Book III, s.95.

¹⁰⁶ Nicol, The Reluctant Emperor, s. 58.

¹⁰⁷ II. ve III. Andronikos arasında gerçekleşen 1321-1328 yılları arasında devam eden iç savaş imparatorluğun mali kaynaklarını tüketmiş ve Bizans halkına ağır vergiler yüklenmesine sebep olmuştur. Birbirine karşı üstünlük sağlayamayan taraflar Bizans'ın komşuları Sırlar ve Bulgarlardan askeri destek alarak savaşa tutuşmuşlardır. Bu durum Bizans siyasetini dış müdahalelere açık hale getirmiştir. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, ss. 460-464.

Kantakuzonus'un ve taraftarlarının mallarını yakıp yıkmaları, yağmalamaları için kıışkırtmış, böylece zengin azınlığa nefret duyan halkın öfkesini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmiştir. Kantakuzenos'a olan öfke şiddete dönüşürken isyan eden fakir halkın kanaat önderi haline gelen Apokaukos'un itibarı giderek arttırmıştır. Aslında Apokaukos sadece gerçekleri kendi lehine kullanmaktadır. Çünkü Kantakuzenos ailesi gerçekten de isyancıların öfkesini hak edecek derecede zengin bir aristokrat ailedir.¹⁰⁸ Kantakuzenos'un annesi tutuklandığı zaman evinden çıkan altın, gümüş eşyalar, mücevherler bol miktarda yiyecek stokları aristokrat sınıf ile halkın arasındaki maddi uçurumun kanıtı niteliğindedir. Kantakuzenos, iç savaş sırasında Makedonya'daki mallarına el konulduğunda 5.000 baş büyükbaş, 1.000 çekim hayvanı, 2.500 kısrak, 200 deve, 300 katır, 500 eşek, 50.000 domuz ve 70.000 koyun kaybettiğini kendi ağızdan anlatmaktadır.¹⁰⁹ Ayrıca iç savaş sırasında başkent, Selanik ve diğer şehirlerdeki destekçileri aristokrat sınıfa mensup varıl aileler oluşmaktadır. Kantakuzenos ailesinin zenginliği ve halkın tepkisine neden olan aristokrat destekçileri Apokaukos'un propagandası için iyi malzemeler olmuştur.

Kantakuzenos'un imparator ilan edilmesinin ardından Apokaukos'un teşvikiyle tüm başkenti saran başkaldırı havası kısa sürede Balkanlarda da yayılım gösterir. Kantakuzenos karşıtı cephe isyanın bu denli büyüyeceğini ve kendi kontrollerinden çıkıp bir halk ayaklanmasına dönüşeceğini tahmin etmemiştir. Yine Kantakuzenos da imparator ilan edildiğinde halk tarafından böylesine büyük bir tepkiyle karşılaşıacağını farkında olmasa gerektir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi savaşın tarafları Andronikoslar arasında yaşanan iç savaşa bizzat tanıklık etmişler hatta savaşın içinde bulunmuşlardır. Yani Andronikoslar iç savaşının Bizans üzerinde yarattığı tahribatın canlı tanığıdır. Bu kötü tecrübelerine rağmen hiçbirisi iktidar yürüyüşünden vazgeçmemiş; Bizans İmparatorluğu'nu yıkıma sürüklemek pahasına davalarının peşinden koşmuşlardır.

Başkent dışında Kantakuzenos'a karşı harekete geçen ilk şehir Edirne olmuştur. 27 Ekim 1341'de Edirne soyluları halkı toplayıp Kantakuzenos'un imparator ilan edildiğini haber eden mektubu okumuşlardır. Soylular haberden

¹⁰⁸ Kantakuzenos ailesi hakkında yazılmış en kapsamlı eser bkz. Donald M. Nicol, **The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100-1460**, Dumbarton Oaks Studies Harvard University, Washington. 1968.

¹⁰⁹ Kantakouzenos Histories Book III, s. 241.

memnun olmakla birlikte halk nazarında bu haber büyük bir tepkiye neden olmuştur. Kentte Kantakuzenos'dan yana olduğunu açıklayanlara karşı isyan başlamıştır. Çoğu aristokratın malları yakılıp yıkılmış, kalanlarına ise el konulmuştur. Hatta Kantakuzenos yanlısı olan soylulara karşı halkın çıkarlarını koruyabilmek için kentte bir yönetim oluşturulmuştur.¹¹⁰ Kendi çıkarları doğrultusunda gelişen isyana İstanbul hükümeti de kayıtsız kalmamıştır. İsyanın liderleri Edirne'nin yasal yöneticileri olarak tanınmıştır. Apokaukos kendi oğlu Manuel'i naiplik yönetiminin temsilcisi ve Edirne valisi olarak kente göndermiştir.

Edirne örneğini sırasıyla diğer şehirler takip etmiştir. İsyanların genel ilerleyişi aynıdır. Kentteki soylular Kantakuzenos'a bağlılıklarını bildiriyorlar, halk ise bu duruma karşı isyan başlatıyor ve yönetimi ele alıyordu. Kantakuzenos'a karşı durma fikri, fakir kitlelerin zengin azınlık ile mücadelesine dönüşmüştür. Neredeyse tüm şehirlerde Kantakuzenos karşıtları yönetimi eline almıştır. Kantakuzenos lehine karar açıklayan kent yöneticileri de birer birer kararlarından dönmeye başlamıştır. Çünkü hısımlarına veya mallarına gelecek zarardan korkmaktadırlar.¹¹¹ Dimetoka'yı karargâh edinen Kantakuzenos, buradan dışarıyı çıkmayacak vaziyettedir. Dimetoka'da bile Kantakuzenos'un karşıtları birkaç ufak isyan denemesinde bulunmuşlardır. Ancak Kantakuzenos ordusuyla birlikte buradadır ve şehirdeki otoritesi oldukça sağlamdır. Dolayısıyla Dimetoka sakinlerinin diğer şehirlerdeki gibi bir seçim yapma şansı olmamıştır.

Kantakuzenos'un aktardığına göre, kendisinin imparator ilan edilmesinden sonra bile durumu sulh yolu ile halledilebileceğine dair inancı vardır. 1341 kışını Dimetoka'da İstanbul hükümeti ile anlaşma zemini bulmaya çalışarak geçirmiştir.¹¹² Fakat İmparatorluk ve naiplik iddiaları başkent yönetimi tarafından her seferinde kesin olarak reddedilerek hiçbir teklifi değerlendirilmeye alınmamıştır. Üstelik Kantakuzenos taraftarları "Kantakuzenizm" ile suçlanmaya başlanmıştır.¹¹³ Hem Kantakuzenos hem de taraftarları Patrik tarafından aforoz edilmiştir.¹¹⁴

¹¹⁰ Kantakouzenos Histories Book III, ss. 233-234.

¹¹¹ Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 240.

¹¹² Kantakouzenos Histories Book III, ss. 239-240.

¹¹³ Kantakuzenizm teriminin isim babası Apokaukos'tur. İç savaş boyunca Bir propaganda sloganı olarak kullanılmıştır. Nicol, The Reluctant Emperor, s. 58. Kantakuzenos kendi eserinde Selanik'te Zelotların başlattığı isyanda kendilerine destek olmayanları Kantakuzenizm taraftarı olmakla suçlandıklarını aktarır. Kantakuzenos II, ss. 234-235.

¹¹⁴ Kantakouzenos Histories Book III, s. 245.

Kantakuzenos'un imparatorluğunu ilan ettiği sırada Ioannes Palaiologos için henüz resmî tören yapıp taç giydirilmemiştir. Kantakuzenos'un başkentten ayrılmadan önce yaptığı Ioannes Palaiologos'un bir an önce imparator ilan edilmesi gerektiğine dair görüşü İmparatoriçe Anna tarafından kabul görmemiştir. Ancak Kantakuzenos'un imparatorluk iddiası netlik kazandıktan sonra acelece bir taç giyme töreni tertip edilmiş ve 19 Kasım 1341'de tahtın meşru varisi olan III. Andronikos'un büyük oğluna V. Ioannes Palaiologos olarak taç giydirilmiştir.¹¹⁵ Taç giyme törenini bizzat Patrik yönetmiştir. Töreni bir onur listesinin yayınlanması izlemiştir. Hükümete yakın olan isimler ve Kantakuzenos karşıtı bazı isimler terfi ettirilmiştir. Artık Kantakuzenos ve taraftarları imparatorluk tahtında gözü olan bir isyancı olarak anılmaktadır. Buradan en karlı çıkan, bu uğurda büyük çaba sarf eden, Megadük unvanıyla görevine iade edilen Aleksios Apokaukos olmuştur.¹¹⁶

2.2.4. Kantakuzenos'un İttifak Arayışları

Kantakuzenos için işler yolunda değildir. Başkent yönetiminin tavrı oldukça serttir ve imparatorluğun diğer şehirleri de yönetimin yanında yer almıştır. Ancak Kantakuzenos kolay pes edecek bir karaktere sahip değildir. Bir sonraki hamlesi Athos Dağı keşişlerine başvurmak olur. Keşişleri daha fazla Hristiyan kanı dökülmemesi için devreye girmeleri gerektiğine ikna etmiştir. Athos Dağı'ndan bir heyet Kantakuzenos adına müzakerede bulunmak üzere başkente gider.¹¹⁷ Heyet üyeleri yapılan istişareler neticesinde mevcut yönetimin Kantakuzenos ile hiçbir şartta görüşme veya uzlaşma gibi bir niyetinin olmadığını anlamıştır. Keşişler Kantakuzenos'un isteği üzerine İstanbul'dadırlar ve ortaya çıkan tabloda uzlaşmaya yanaşmayanın Patrik olduğu ortadadır. Keşişlerin halk üzerindeki etkisinin farkında olan Patrik Kalekas'ın aleyhlerine yapılacak bir propagandaya tahammülü yoktur. Nitekim keşişlerin şehirden ayrılmalarına izin vermez ve içlerinden daha önemli gördüklerini tutuklatır.¹¹⁸

¹¹⁵ Şahin Kılıç, **Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora): Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2013, Kr. 7-9, s. 59; Kr. 8-36, s. 72.

¹¹⁶ Kantakuzenos II, ss. 218-219.

¹¹⁷ Heyette birçok baş rahiple birlikte ileride (1350-1354 ve 1355-1363) İstanbul Patriği olacak olan Kallistos'da bulunuyordu. Kantakuzenos II, ss. 210-213.

¹¹⁸ Kantakuzenos II, ss. 211-213; Gregoras II, s. 620

Hem başkentte hem de Balkanlarda tüm gelişmeler Kantakuzenos'un aleyhine olurken onun için tek olumlu haber Selanik'ten gelmiştir. Selanik valisi olan Kantakuzenos'un eski dostu Theodoros Synadenos¹¹⁹ açıktan açığa desteğini ilan edemese de ordularıyla gelmesi halinde kentin kapılarını onun için açacağını bildiren tek kişi olmuştur. Bu Kantakuzenos için reddedilemez bir tekliftir. Selanik başkentten sonra imparatorluğun en önemli şehridir ve buraya hâkim olan güç imparatorluğun büyük bir bölümüne sahip olmuş olacaktır. 1342 Mart ayında Kantakuzenos Dimetoka'daki birliklerin başına karısı Irene ve kardeşi Manuel Asen'i bırakarak Selanik'e doğru harekete geçmiştir. Oğulları Mathaios ve Manuel de babalarına eşlik ederler.¹²⁰ Kantakuzenos şehrin teslim olacağına ve bu teslimiyetin kendisi şehre varmadan önce Theodoros Synadenos vasıtasıyla sağlanacağına dair bir kaniya kapılmıştır. Ancak şehrin teslim edilmesi sadece yönetici elitin ve aristokratların fikridir. Selanik halkı yöneticilerinin aksine diğer Balkan şehirleri gibi Kantakuzenos'a mesafelidirler. Kantakuzenos'un hiç savaşımadan şehri teslim alabileceğine dair yanlış beklentisi onu şehre müdahale konusunda tereddütte bırakmıştır. Daha o şehre girip girmeme hususunda tereddütlerini giderememişken Kantakuzenos karşıtları kentte örgütlenmiştir. Haber başkente ulaştığında ise rakipleri ondan önce davranarak bölgeye birlikler göndermiştir. Bu gelişmeler üzerine Theodoros Synadenos ve Kantakuzenos'un gelişine sevinecek tüm aristokratlar şehri terk etmek zorunda kalmıştır.¹²¹

Selanik'teki ayaklanma Edirne ve diğer şehirlerden bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Selanik'teki asiler iyi bir örgütlenmeye sahiptirler ve sadece amele takımının katıldığı bir ayaklanma değildir. Aristokrasiye başkaldıranların yanı sıra reform fikrinde sahip parti örgütlenmesi gibi hareket eden bir grup daha vardır. Zelotlar olarak adlandırılan bu grup Selanik'teki kargaşa ortamında kentin yönetimini

¹¹⁹ Theodoros Synadenos (1277-1346) kökleri dokuzuncu yüzyıla kadar dayanan köklü bir ailenin mensubudur. Bizans aristokrasinin en yüksek isimlerinden biridir. Andronikoslar arasındaki iç savaşta III. Andronikos'un ilk ve en büyük destekçilerinden biri olmuştur. İkinci iç savaş sırasında ise Kantakuzenos'u destekleyen Synadenos Selanik'i ona teslim etmek niyetindeydi ancak buna muvaffak olmadı. Hem Selanik'te hem de tüm imparatorluk nazarında oldukça güç duruma düşen Synadenos Apukaukos ile anlaşma yaparak saf değiştirdi. Bu sayede İstanbul'da kalan ailesinin yanına dönebilmiştir. Alexander P. Kazhdan, "Synadenos", **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Vol:3, Oxford University Press, 2005, s. 1557.

¹²⁰ Kantakuzenos II, s. 232.

¹²¹ Synadenos'un eşi ve çocukları başkentteydi. Kantakuzenos ile pazarlık yaptığı duyulunca ailesinin zarar görmesinden çekinerek Kantakuzenos ile iş birliği yapmaktan vazgeçti. Hatta Kantakuzenos'un Selanik'e gelmemesi için ona yalvardı. Kantakuzenos II, ss. 233-234.

ele geçirmiştir. Kantakuzenos'a ve aristokrasinin egemenliğine karşı çıkanlar tarafından da desteklenirler. Nihayetinde Selanik'te aristokratlara duyulan öfke büyük bir şiddete dönüşmüştür. Kantakuzenos ayaklanma sırasında Selanik'te yaşananların bir şehrin düşman tarafından yağmalanmasından veya zapt edilmesinden farksız olduğunu söyler.¹²² Gregoras Selanik'te yaşananları bir "kan banyosu" olarak ifade eder.¹²³

İsyanı lehine kullanmak niyetinde olan Apokaukos elliden fazla silahlı ve insanlı trireme donanması ile Selanik limanına ulaşmıştır.¹²⁴ Bu gelişmeler üzerine Kantakuzenos geri çekilmek zorunda kalır. Apokaukos oğlu Ioannes'i Selanik valisi olarak atar. Ancak bu atamanın fiiliyatta karşılığı yoktur. İmparatorluk yönetimi kentteki isyancıları meşru yönetim olarak kabul etmiştir. Zelotlar ise pasif bir valinin varlığını kabul ederek Palaiologos ailesine bağlılıklarını bildirmişlerdir. Zelotlar yönetimindeki Selanik bu şartlar altında yedi yıldan fazla süreyle yarı bağımsız bir şekilde yönetilmiştir.

Kantakuzenos Selanik'in alınamamasına dair sorumluluğu Synadenos'a yükler. Fakat şehre müdahale konusundaki kararsızlığıyla rakiplerine hem durumu idrak etmek için bir şans vermiş hem de onlara hazırlık için zaman kazandırmıştır. Gregoras bu konuda "zamanın hızlı akışı yavaş girmişleri sevmez" diyerek Kantakuzenos'u açıkça eleştirmekten geri durmaz.¹²⁵

Selanik'e girişi engellenen Kantakuzenos'un mevcut şartlarda Dimetoka'ya dönüşü de mümkün gözükmemektedir. Köşeye sıkışmış vaziyettedir. İçinde bulunduğu çaresizlik onu bu durumdan kurtarabilecek güçlü bir müttefik arayışına iter. Önce Teselya ve Epiros'taki arkadaşları ile temas kurarak bir çıkış yolu bulmayı düşünür fakat bu fikir arkadaşları arasında pek rağbet görmemiştir. Umutsuzluğa kapılan bazı yandaşları kendisini terk eder.¹²⁶ Kalan 2.000 kadar kişiye Sırbistan'a sığınma niyetinde olduğunu açıklar. Sırp Kralı Stefan Duşan ile III. Andronikos zamanından beri teması vardır. Kantakuzenos, Haziran 1342'de Vardar Nehri

¹²² Kantakuzenos II, ss. 234-235.

¹²³ Gregoras II, s. 634.

¹²⁴ Gregoras II, s. 634.

¹²⁵ Gregoras II, s. 633.

¹²⁶ Kantakuzenos yanındakilere başkent yönetiminin safına geçmeyi veya kendisiyle birlikte mücadeleye devam etmeyi bir seçenek olarak sunduğunu ve ayrılıkların bunun üzerine yaşandığını aktarır.

üzerinden Üsküp'e varmıştır. Yaklaşık on ay Sırp topraklarında kalacaktır. Fırsatı kaçırmak istemeyen Duşan ve eşi Helena da görüşme için hazırdırlar. Kantakuzenos'u bir kral gibi karşılayarak onurlandırır.¹²⁷ Ancak iş anlaşmaya geldiğinde Duşan'ın isteği Kantakuzenos'un düşündüğünden çok daha fazlasıdır.¹²⁸ Duşan yapacağı yardım karşılığında Bizans Makedonya'sının büyük bir bölümünün kendisine verilmesini talep etmektedir. Karşılığında iç savaş sırasında Kantakuzenos'a asker desteği sağlayacaktır. Normal şartlarda Kantakuzenos için kabul edilebilecek bir teklif değildir. Ancak Kantakuzenos, Selanik'te yaşadıklarından sonra dışardan bir destek olmadan imparatorluk yönetimine üstün gelemeyeceğine kanaat getirmiştir. Nitekim Kantakuzenos, Duşan'ın tüm isteklerine boyun eğerek Temmuz 1342'de bir ittifak anlaşmasını imzalamıştır.¹²⁹ Kantakuzenos böylelikle ikinci iç savaşa yabancı bir gücü dahil eden ilk kişi olmuştur.

Sırp birliklerinin desteğini alan Kantakuzenos yaz sonunda Dimetoka'ya dönebilmek için yola çıkmıştır. Bu esnada rakibi Apokaukos onun tüm hareketlerini yakından takip etmektedir. Kantakuzenos, Serez'e vardığında Apokaukos'un Trakya'ya geçmesini engellemek için bir ordu gönderdiği haberini alır. Yolu kesilen Kantakuzenos, Serez'de karargâh kurmayı düşünerek şehri kuşatmıştır. Serez'in kolayca teslim olacağını düşünmektedir fakat umduğunun aksine kuşatma esnasında askerleri arasında salgın hastalık baş göstermiş ve birkaç gün içinde ordusundan birçok askerini kaybetmiştir. Kendisine katılan Sırp paralı askerlerinin çoğu da mücadeleyi terk etmiştir. Netice itibariyle Kantakuzenos tekrar Sırbistan'a sığınmak zorunda kalmıştır.

Kantakuzenos'un aktardığına göre; bu esnada İmparatoriçe Anna, Duşan'a Kantakuzenos'u tutuklayıp teslim etmesi halinde ciddi yardımlarda bulunacağına dair iki sefer teklif götürmüştür. Kantakuzenos'un ölüsü veya dirisinin teslim edilmesi karşılığında hem büyük topraklar hem de V. Ioannes Palaiologos ile kralın kızı arasında bir evlilik teklif etmiştir. Duşan her iki teklifi de reddetmiştir. Ancak bu dostane bir tavırdan veya iyi niyetten kaynaklı değildir. O, Bizans iç savaşına müdahil olma fırsatını bulmuş bir dış güç olarak dostluğu değil çıkarını ön planda tutmaktadır. Kantakuzenos'u sadece mevcut şartlarda yararına olacağını düşündüğü için

¹²⁷ Kantakuzenos II, ss. 259-262.

¹²⁸ Kantakuzenos II, ss. 264-265.

¹²⁹ Kantakuzenos II, ss. 265-271.

desteklemektedir. Çünkü Kantakuzenos'un toprak vaatleri daha cezbedicidir. Ayrıca Kantakuzenos'u teslim etmesi iç savaşın sona ermesi manasına gelir ki bu Duşan'ın çıkarlarına ters düşecek bir durumdur.¹³⁰

Kantakuzenos henüz Sırbistan'dan ayrılmamışken Teselya'dan gelen bir heyetten bahseder. Heyet Teselya'yı Kantakuzenos'un idaresine bırakmayı teklif etmektedir. Onun seçeceği bir kişiyi vali olarak kabul edeceklerini bildirirler. Kantakuzenos için geri dönüşün kapılarını aralayacak kadar ciddi bir fırsattır. Nitekim Kantakuzenos, Teselya eyaletine Ioannes Angelos'u yönetici olarak atamıştır. Bu atama için imzalamış olduğu Chrysobull Kantakuzenos'un imparator olarak yayınladığı ilk belgedir. Ancak bu belgede de protokole dikkat ederek V. Ioannes'in ve İmparatoriçe Anna'nın isimlerini eklettirmiştir.¹³¹

2.2.5. Umur Bey'in Yardımı ve Değişen Dengeler

Kantakuzenos ikinci kez Dimetoka'ya doğru başarısız bir sefere çıktığında Bulgarlar Dimetoka'yı kuşatmıştır. Kantakuzenos'un yanında Duşan'ın görevlendirdiği kısıtlı sayıdaki asker vardır fakat bu yardım iç savaşın dengelerini değiştirebilecek bir yardım olmaktan çok uzaktır. Ancak bu andan sonra Stefan Duşan yardımına gerek kalmayacak şekilde gelişmeler yaşanır. Kantakuzenos, III. Andronikos zamanında birçok kez imparatorun yardımına koşan ve büyük yararlılıklar gösteren Umur Bey'e yardım çağrısında bulunmuştur.¹³² Yardım çağrısını alan Umur Bey hazırlıklarını tamamladıktan sonra irili ufaklı 380 gemi, 29.000 kişilik kuvvet ile Meriç ağzına kadar gelmiştir¹³³. Buradan askerlerinin bir kısmını Dimetoka'ya sevk

¹³⁰ Kantakuzenos II, ss. 305-306.

¹³¹ Kantakuzenos II, ss. 309-313.

¹³² Aydınoğulları Bizans ilişkileri Mehmet Bey döneminde başlamış ve Umur Bey döneminde de gelişerek devam etmiştir. Kantakuzenos ile Umur Bey'in ilk karşılaşmaları III. Andronikos'un 1335 yılı sonunda Midilli ve Foça'ya düzenlediği sefer sırasında olmuştur. Karargahını Karaburun'da kuran III. Andronikos Umur Bey'i görüşmeye davet etmiştir. Karaburun'da yapılan görüşmeler sırasında Umur Bey III. Andronikos'tan fazla Kantakuzenos ile vakit geçirmiş ve dostluklarının temelleri böylelikle atılmıştır. Yusuf Ayönü "Umur Bey Döneminde Aydınoğulları-Bizans İttifakı", **Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I Aydınoğulları Tarihi**, (ed. M. Ersan, M. Şeker ve C. Kanat), TTK, Ankara, 2013.

¹³³ Kantakuzenos II, s. 344. Gregoras rakam vermez. Enveri ise 300 gemi ve 15.000 asker olduğunu ifade eder. Irène Melikoff Sayar, **Le Destan d'Umur Pacha (Düsturname-i Enveri) Texte, Traduction et Notes, Presses Universitaires**, De France, Paris, 1354, s.95. Çok daha sonra tarihçi Dukas, Umur'un '500 Türk atlısı, 500 piyade ile geldiğini sonradan bu birliklere biraz daha asker eklendiğini ifade eder. Dukas, Kantakuzenos'u savunmak adına kasıtlı olarak iç savaş dönemi çağdaş

edip Bulgarların kuşatmayı kaldırmasını sağlamıştır. Dimetoka'da birkaç gün konaklayan Umur Bey, Kantakuzenos'un eşi Irene'den Kantakuzenos'un yaşadığı haberini almıştır. Onunla birleşebilmek için seçkin kuvvetiyle Trakya'ya ilerler fakat olağanüstü hava şartları Sırbistan'a doğru giden yolları kapatmıştır. Mevcut durumda Kantakuzenos'a ulaşma şansı olmadığını anlayan Umur Bey planından vazgeçip geri dönmek zorunda kalmıştır.¹³⁴ Umur Bey geri çekilse de yaptığı yardım Sırp Kralı'nın yaptığı yardımdan çok daha etkili olmuştur. Kantakuzenos açısından gidişatı tam tersine çevirecek mahiyettedir. Hepsinden önce yanına güçlü ve güvenilir müttefik almıştır ki Umur Bey'in güvenilirliğini Bizans kaynakları da net olarak ifade eder. Onun sayesinde Dimetoka'yı muhasaradan kurtarmıştır. Ayrıca Umur Bey'in seferinden sonra Makedonya'nın güney ve batısındaki bazı yerler de Kantakuzenos'un imparatorluğunu kabul etmeye başlamıştır. Bu durum Umur Bey'in etkisidir.¹³⁵

1343 yılının başlarında hava düzeldiğinde Kantakuzenos'un niyeti tekrar Dimetoka'ya doğru yola çıkmaktır. Onun fazla güçlenmesinden çekinen Stefan Duşan'ın yardımları artık yanında değildir. Çünkü Duşan için bu savaşın bir kazananı olmamalıdır. Apokaukos, Kantakuzenos'un ilerleyişini kesebilmek için bir donanma ile Selanik'e gelir ancak Kantakuzenos'un müttefiki Umur Bey tekrar kendini göstermiştir. İkinci defa Kantakuzenos'a yardım için 60 gemi ve 6000 asker ile buradadır. Umur Bey'in kuvvetleri karşından hiç şansı olmadığını bilen Apokaukos adeta başkente kaçmıştır.¹³⁶ Selanik'in dışında bunlar yaşanırken içeride Kantakuzenos'a karşı ciddi bir örgütlenme vardır. Dışarıdan gelecek olası yardımlar Selanik içindeki ayaklanmalarla birleşirse kuşatmanın tehlikeye girme ihtimali vardır. Dolayısıyla Umur Bey zaman kaybetmeden savaşa girilip şehrin teslim alınmasından yanadır. Kantakuzenos ise şehri kuşatma altında tutarak teslim olmalarını beklemeyi yeğlemiştir. İkinci kez Selanik kuşatmasında yanlış karar vermiştir. Zira Zelotlar

kaynaklarının aksine Kantakuzenos'un Umur Bey'i yardıma çağırmadığını, Bizans iç savaşından haberdar olan Umur Bey'in kendiliğinden yardıma kalkıştığını ifade eder. Dukas'ın Türklere karşı aynı kasıtlı tavrını Kantakuzenos'un Orhan Bey ile kuracağı ittifak vesilesi ile de görüyoruz. Dukas, Orhan Bey ile kurulan ittifakı Bizans'a yapmış bir ihanet gibi gösterir fakat ittifak dolayısıyla doğrudan Kantakuzenos'u suçlamak yerine bu fikri Tanrı'nın Rumları cezalandırmak için onun aklına soktuğu iddiasında bulunur. Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 20-21. Enveri Umur Bey'in Kantakuzenos'un yardım çağrısı üzerine kurtarma operasyonuna çıktığını vurgular. Melikoff, Le Destan, s.94.

¹³⁴ Kantakuzenos II, ss. 347-348.

¹³⁵ Nicol, The Reluctant Emperor, s. 67.

¹³⁶ Kantakuzenos II, ss. 390-391. Gregoras Umur Bey'in 300 parçalık bir donanma ile yola çıktığını ancak şiddetli kuzey rüzgarları nedeniyle donanmasının bir kısmının battığını; ancak 200 parça ile Selanik'e varabildiğini aktarır. Gregoras II, s. 672.

kararlı bir şekilde şehri savunmaya devam ederler.¹³⁷ Bir ayın sonunda müttefikler kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır.¹³⁸ Umur Bey kuvvetlerinin büyük bir kısmını ülkesine geri göndermiştir. Sadece 2.000 kişilik kuvveti yanına alarak Kantakuzenos ile yola devam etmiştir. Umur Bey'in askeri desteği de Selanik surlarını aşmaya yetmemiştir. Fakat Kantakuzenos onun desteği ile Dimetoka'ya ulaşmış, ailesine kavuşmuştur. Burada asıl zarar gören kesim Selanik içinde Kantakuzenos'un şehri alacağına güvenerek kendini açığa çıkaran taraftarları olmuştur. Zelotlar Kantakuzenos taraftarlığından şüphelendikleri kişileri türlü işkencelerle öldürürler ve çok ağır tedbirler alırlar.¹³⁹

Kantakuzenos eserinde sıkça İmparatoriçe Anna'ya barış ve uzlaşma zemini bulabilmek için elçiler gönderdiğinden bahseder. Başarısız Selanik muhasarasından sonra da bir elçilik heyeti göndermiştir. Bu seferki elçilik heyetinde bulunan isimlerden biri oldukça dikkat çekicidir. Umur Bey'in adamlarından olan Selatines (Selahaddin) isimli bir Türk Kantakuzenos'un heyetinde elçi olarak görevlendirilmiştir.¹⁴⁰ Bu kez verilen mesaj büyük bir tehdit de içermektedir. Kantakuzenos, Türklerin savaşta ki meziyetlerinde ve acımasızlıklarından bahsederek uzlaşma sağlanmadığı takdirde Türklerin kendi müttefikleri olarak savaşa katılacaklarını yazmaktadır. Umur Bey de heyet ile bir mesaj göndermiştir. Mesajında İmparatoriçe Anna'ya barıştan yana tutum sergilemesini tavsiye etmektedir. Aksi takdirde Kantakuzenos'un dediği gibi onun yanında tüm varlığıyla yer alacağını ifade eder. Türklerle karşı aynı hassasiyet ve hatta korkunun başkent yönetiminde de görüldüğünü belirtmek gerekir. Her iki taraf da Umur Bey'in dostluğunun veya düşmanlığının savaşın seyrini değiştirecek nitelikte olduğunun farkındadır. Nitekim Apokaukos Umur Bey'in elçisi Selatines'i büyük bir onurla karşılar ve hediyeler takdim eder fakat Kantakuzenos'un elçisi aynı muameleye mazhar olamaz. Elçiye türlü işkenceler edilir ve getirdiği tehdit mesajına çok ağır ifadelerle cevap verilir. Ancak Umur Bey'in

¹³⁷ Kantakuzenos Zelotlardan ilk defa Theodoros Synadenos'un teşvikiyle Selanik'e gittiği sırada bahseder. Selanik'i alamayışına sebep olarak Zelotları gösterir. Ancak Gregoras Zelotlardan 1343 yılındaki Selanik kuşatması sırasında bahseder. Muhtemeldir ki, Kantakuzenos Selanikte iktidarı ele geçiren grubun kendilerine daha sonra verdikleri ismi öngörmektedir. Gregoras II, ss. 674-675.

¹³⁸ Gregoras II, s. 676. Kantakuzenos Umur Bey'in şehre saldırmak istediğinden bahsetmez. Zelotların zulmünü anlattıktan sonra kısaca şehri ele geçirme ihtimali görmediğini bundan dolayı kuşatmayı kaldırdıklarını ifade eder.

¹³⁹ Bu esnada Zelotların Kantakuzenos taraftarlığından şüphelendikleri çoğu kimseyi türlü işkencelerle öldürdüklerini aktarır. Kantakuzenos II, ss. 393-394.

¹⁴⁰ Kantakuzenos II, ss. 394-395.

mesajına verilen cevap oldukça yumuşaktır. Sadece Kantakuzenos'u destekleme kararının yanlış olduğu belirtilir.¹⁴¹

Trakya bölgesinde merkezi bir otoritenin yokluğu, asayişin sağlanamaması kolayca çatışmaların çıkmasına neden olmaktadır. Tarım arazileri gibi halkın temel geçim kaynağı olan alanlar birçok farklı askeri kuvvetin bölgelerinden geçmesiyle tahrip olmuştur. Bizans başkentine yakınlığı dolayısıyla iç savaş boyunca bölgedeki kaos hep aynı olmuştur. Nitekim uzlaşi teklifleri olumlu karşılanmayan Kantakuzenos da Trakya şehirlerini teslim almak için içinde Türk birliklerinin de olduğu kuvvetleri harekete geçirir. Kantakuzenos, Umur Bey'in desteği ile ciddi bir güç kazanmıştır ancak Trakya kentlerinin birçoğu ona teslim olmaya razı değildir. Henüz Kantakuzenos'un kazandığı gücün ve ciddiyetinin farkına varmamış gibidirler. Teslim olmayı reddeden şehirler Türk ve Bizans askerlerinden müteşekkil ordular tarafından tahrip edilmiştir. Kantakuzenos bu duruma engel olamamanın üzüntüsünü yaşadığını belirtir. Ancak Türklerin yardımı olmadan savaş kazanacak güce sahip değildir. Dolayısıyla savaşmaktan vazgeçmediği sürece Türklerle ittifakı devam ettirmek zorundadır.¹⁴² Kantakuzenos yine de savaşın sorumluluğunu hiçbir zaman kabul etmemiştir. Metninde yeri geldikçe kendi icraatlarının bir zorunluluk olarak gösterirken savaşın sorumlusu olarak karşı tarafı göstermeye devam etmiştir.¹⁴³

Umur Bey'in desteğiyle birlikte Kantakuzenos, iç savaşta çok avantajlı bir konuma gelmiştir. İmparatoriçe Anna, güçlenen rakibi karşısında ittifak arayışlarına başlamıştır. Saruhanoğulları ve Osmanlılar gibi yakın komşularından ciddi bir destek göremeyince Papa'dan yardım alabilmek için girişimde bulunmuştur. Bu sırada Papa VI. Clemens de Türklere karşı bir Haçlı Seferi düzenlemeyi planlamaktadır. Papalığın temel hedefi Batılıların Anadolu'daki çıkarlarını savunmaktır. Özellikle Anadolu kıyılarında ciddi bir güç haline gelen Umur Bey'in elinden İzmir'i geri almak niyetindedirler.¹⁴⁴ Dolayısıyla Papa ile İmparatoriçenin çıkarları belli derecede

¹⁴¹ Kantakuzenos II, ss. 395-401. "Artık söz konusu olan barbar Türklerin, müttefikleri olarak Rumlara karşı savaş açacak olmalarıdır; onlar için öldürmek hoşgörüdür, boyun eğdirmek ve köleleştirme en değerli kazançtır; dindeki aşırı çelişkiden dolayı doğaları gereği düşman olmayı, acımayı, merhameti bilmeyeceklerdi. Kantakuzenos II, s. 396.

¹⁴² Kantakuzenos II, s. 404.

¹⁴³ Kantakuzenos Türkleri Balkanlar'a getiren kişi olduğuna dair çokça eleştiri almıştır. Bu konuda kendisini savunma gereği duymuştur. Savunmasında Türkleri Balkanlar'a ilk getirenin kendisinin değil rakipleri olduğu tespitinde bulunur. Nicol, *The Reluctant Emperor*, s.70.

¹⁴⁴ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 246.

örtüşmektedir. Ayrıca Anna, Savoy sülalesinin bir mensubudur ve Bizans İmparatorluğu'na gelin olarak gelmiştir. Latin kökenli olması da onun batının kendisine yardım edeceğine dair inancını artırmıştır. Anna, Papa'ya gönderdiği elçi ile kendisinin, oğlunun, Megadük Apokaukos'un ve hatta Patrik Kalekas'ın da Katolikliğe geçip Papa'nın üstünlüğünü kabul etmeye hazır olduklarını bildirmiştir.¹⁴⁵ Hemen ardından Venedik ve Ceneviz'den de aynı yardım taleplerinde bulunmuştur. Onlardan istenilen yardımın bir maddi karşılığı olmaması düşünülemezdi. Ancak uzun süredir iç savaşlarla boğuşan imparatorluğun hazinesinde istenilenleri karşılayabilecek varlık yoktur. Anna, 30.000 duka altın borç karşılığında imparatorluk mücevherlerini Venedik'e rehin bırakır. Kısa süre sonra borçlarını ödeyip mücevherlerini geri alacağını hesap etmektedir ancak bu borçlar hiçbir zaman ödenememiş ve teminatlar geri alınamamıştır. 1453'te İstanbul fethedildiğinde Bizans hazineleri hâlâ San Marco'da olacaktır. Üstelik çokça tartışılan bu yardım hiçbir zaman karşılığını bulmayacaktır. Ne Venedik ve Cenova ne de Papalıktan Anna'nın istediği yardım hiçbir zaman gelmemiştir.¹⁴⁶

İmparatoriçe Anna yardım arayışındayken Kantakuzenos Balkanlarda üstünlüğü ele almaya başlamıştır. Ancak hedefinde doğrudan Selanik ve Bizans başkentinin olmasından dolayı güçlerinin tümünü bu bölgeye yoğunlaştırmıştır. Dolayısıyla geride kalan bölgeler tamamen Duşan'ın insafına bırakılmış durumdadır. Kantakuzenos küçük oğlu Manuel'i Selanik'in batısındaki Berroia (Ferecik) komutanlığına getirir. Kendisi Aydınolu Umur Bey ile Trakya'daki yerleşimlerin fethine girişmiştir. Bölgedeki tarım alanlarının tahribatı ve Karadeniz kıyısındaki bazı liman ve pazaryerlerinin kapatılması başkentte gıda sorunu yaşanmasına sebep olmuştur. Cenevizlilerin Kırım hakimiyeti için Altın Ordu ile savaşa tutuşması ise başkent in iaşesine asıl darbeyi vuran gelişme olmuştur. Görünen o ki iç savaşın ilk yıllarının aksine bu sefer her şey Kantakuzenos'un lehine dönmüştür. Komşu Türklerden veya Latinlerden beklediği yardımı hiçbir zaman bulamayan Anna bu sefer Stefan Duşan ve Bulgaristan Kralı İvan Aleksander'dan yardım beklemektedir. Fakat

¹⁴⁵Kantakuzenos bu mektubu Anna'nın haberi olmadan Apokaukos'un imparatorluk ailesine bir komplo kurmak niyetiyle gönderdiğini öne sürer. Ona göre Apokaukos'un amacı Anna'nın Papa'nın egemenliğini kabul ettiğini ifşa ederek başkent sakinlerinin onu ve çocuklarını bertaraf etmesini sağlamaktır. Böylelikle kendi hakimiyetini tesis edebilecektir. Kantakuzenos II, ss. 539-541.

¹⁴⁶Donald M. Nicol, **Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 247-248.

her iki isim de yardımları karşılığında kalıcı olarak toprak kazanmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla hiçbir zaman Umur Bey'in Kantakuzenos'a ettiği yardım kadar etkili olamamışlardır.¹⁴⁷

Savaşın seyri Kantakuzenos lehine döndükçe Anna'nın taraftarları onu terk etmeye başlamıştır. 1344 yılında Trakya'daki garnizonlardan birinin komutanı; aynı zamanda Patrik ve Apoakukos ile akraba olan Ioannes Vatatzes Kantakuzenos safına katılır.¹⁴⁸ Apokaukos'un Edirne valisi olarak atadığı oğlu Manuel Apokaukos'da saf değiştirenlerden biridir. Manuel Apokaukos, Kantakuzenos tarafına geçtiğinde bu kararı Edirne halkına kabul ettirememiştir. Bunun üzerine Edirne'yi terk edip Kantakuzenos'a sığınmıştır. Ancak Edirne halkı çok kısa bir süre daha direnmeye devam edip 1345 yılı başlarında Kantakuzenos'a teslim olmuştur.¹⁴⁹ Belki de tüm bu isimlerin saf değiştirmesinden daha önemlisi halkın taraflara bakış açısındaki değişimlerdir. Balkanlardaki Bizans tebaası iç savaşın tüm olumsuzluklarına şahit olmuştur. Asayişin kurulması ve ekonomik toparlanma doğal olarak arzuladıkları şeydir. Bunu sağlayabilecek kişinin ise artık daha güçlü durumdaki Kantakuzenos olacağına dair halk nazarında kanaat oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla Balkanlarda Kantakuzenos'a karşı başlayan ayaklanmaların coşkusu Edirne örneğinde olduğu gibi giderek azalmıştır.

Balkanlarda bu gelişmeler yaşanırken başkentte en çok tedirgin olan isim Apokaukos'dur. Kantakuzenos'dan yana esen rüzgarların başkenti de etkileyeceğinden endişe duymaktadır. İktidarının tehlikede olduğunun farkında olan Apokaukos muhafız birliğini yanından ayırmamaktadır. Ayrıca aksi bir durumda hemen kaçabilmek için Haliç'te bir savaş gemisini hazır bekletir.¹⁵⁰ Kendine muhalif olabilecek herkesi başkentten uzaklaştırmak niyetindedir. Bir korku iklimi yaratmak isteyen Apokaukos, sürgün edileceklerin listesini hazırlar ve kamu alanlarında bu listelerin açıkça dağıtımını sağlar. Sürgün listelerinin yanı sıra tutuklamalar da başlamıştır. Muhalif olabilecek herkes tutuklanırken özellikle Kantakuzenos lehine

¹⁴⁷ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, ss. 247-248.

¹⁴⁸ Ioannes Vatatzes oğlunu Patrik Kalekas'ın kızıyla; kızını ise Aleksios Apokaukos'un oğluyla evlendirmiştir. Kantakuzenos II, ss. 475-476.

¹⁴⁹ Manuel, Kantakuzenos'a sığındıktan sonra Kantakuzenos Edirne'yi teslim almak istediğini ancak direnen Edirne halkına daha fazla zarar vermemek için ve kendi kararlarını vermeleri için geri çekildiğini ifade eder. Kantakuzenos II, ss. 485-488.

¹⁵⁰ Daha önce de gerekli durumda kaçıp güvenliğini sağlayabilmek için Marmara kıyısında bir kale inşa ettirmiştir.

görüş bildireceğinden şüphelenilen zenginler öncelikli hedef olarak belirlenmiştir. Tutukluların sayısı o kadar artmıştır ki Büyük Saray'ın bir kısmına yeni hapisane ve zindan yaptırmaya başlamıştır.¹⁵¹ Hapishanenin bir kısmında inşaat devam etmekle birlikte halihazırda kullanılmaktadır. Apokaukos 11 Haziran 1345'te inşaat faaliyetleri denetlemek üzere yeni yaptırdığı hapishaneye gelir. Yanında muhafızları olmadan avluya girer. Bu hapishanede tutuklular içindeki üst düzey isimlerin avluda dolaşmasına izin verilmektedir. Mahkumlardan biri onun Apokaukos olduğunu anlar. Bir odun parçasıyla Apokaukos'a saldırır ve diğer mahkumlar da ona eşlik ederler. İsyancılar öldürdükleri Apokaukos'un kafasını gövdesinden ayırarak saray duvarına asarlar.¹⁵² Öldürülen kişi Bizans İmparatorluğu'nun Megas Domestikos'udur. Dolayısıyla buna verilen cevap aynı derecede ağır olmuştur. Kahraman ilan edileceklerini düşünerek hiç tedirgin olmadan yerlerinde bekleyen mahkumlar İmparatoriçe Anna'nın müsaadesi ile ağır şekilde cezalandırılmış ve Apokaukos ile aynı kaderi paylaşmışlardır. Anna, ağır cezalar ile Apokaukos'un öldürülmesinin tüm kente yayılacak bir isyana dönüşmesini engellemiştir fakat bu diyet Anna ve Patrik'in en önemli ve en güçlü ortaklarını kaybetmiş olmaları gerçeğini değiştirmemektedir. Kantakuzenos ise eserinde kötülüklerini anlatmakla bitiremediği en büyük rakibinden savaşmadan kurtulmuştur.¹⁵³

Stefan Duşan'ın Serez'i işgalini engellemekle uğraşan Kantakuzenos'a başkentteki taraftarları Apokaukos'un ölüm haberini ulaştırmıştır. Gelen mesajda Apokaukos'un ölümüyle birlikte kentte bir kargaşa ortamının hâkim olduğu ve bunun başkente girmek için iyi bir fırsat olduğu belirtilmektedir. Mesajı alan Kantakuzenos hâlâ müzakereyi mi savunmalı yoksa doğrudan başkente gidip yönetimi ele almaya mı çalışmalı kararsızdır. Konuyu istişare etmek üzere meclis toplamıştır. Mecliste bulunan önemli müttetikleri Umur Bey ve Saruhan Bey'in oğlu Süleyman vakit kaybetmeden başkente ilerlemek konusunda ısrar ederler.¹⁵⁴ Kantakuzenos, Türk beylerinin ısrarları neticesinde başkente yürüme kararı almıştır fakat çıkan kargaşa imparatorluk yönetimi tarafından kısa sürede bastırılmış, asayiş tekrar sağlanmıştır. Tüm bu gelişmeler üzerine başkent muhasarasından vazgeçilmiştir.

¹⁵¹ Bahsi geçen yer Tekfur Sarayı'dır.

¹⁵² Kantakuzenos II, ss. 541-545.

¹⁵³ Apokaukos'un öldürülüşü ve İmparatoriçe Anna'nın tepkisini Gregoras teyit eder. Gregoras II, ss. 731-737.

¹⁵⁴ Kantakuzenos II, ss. 546-550.

Apokaukos naiplik yönetiminin en önemli ve tesirli isimlerinden biridir. Onun ölümü başkent yönetiminden kopuşları da hızlandıracaktır. Bu esnada Apokaukos'un Selanik valisi olarak atadığı oğlu Ioannes Apokaukos safları terk eden ilk kişi olmuştur. Babasının ölüm haberini aldığı anda Kantakuzenos tarafına geçtiğini ilan etmiş ve kentin Kantakuzenos'a teslim edilmesini talep etmiştir. Ancak Zelotlar onunla aynı fikirde değildir. Bu anlaşmazlık bir çatışmaya dönüşecektir. Ioannes Apokaukos Selanik akropolünü kendine üs edinerek Zelotlar ile mücadeleye başlar. Kentte az sayıda kalmış ve kendilerini gizleyen Kantakuzenos yanlıları da harekete geçerek Kantakuzenos'un Berroia'daki oğluna haber gönderirler. Kantakuzenos ve oğlu şehre yetişmeden önce Zelotlar onların taraftarlarını bertaraf etmeyi başarırlar. Böylelikle Selanik'teki hakimiyetlerini bir kez daha kanlı bir şekilde pekiştirmişlerdir.¹⁵⁵

2.2.6. Orhan Bey ve Kantakuzenos İttifakı

Kantakuzenos, Selanik'i zapt edememiş olsa da imparatorluk yönetimine karşı eli epeyce güçlenmiştir. Artık hedefinde doğrudan başkente yürümek vardır. Fakat Apokaukos'un ölümüne rağmen İmparatoriçe ve Patrik Kalekas'ın hâlâ ciddi destekçileri vardır. Üstelik Kantakuzenos ortaklık kurduğu Stefan Duşan ile artık çatışma halindedir. Ayrıca dostum dediği Aydınoğlu Umur Bey'den etkili ve kapsamlı yardımlar alabilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Papa VI. Clemens'in örgütlediği Venedik, Ceneviz, Rodos ve Kıbrıs gemilerinden müteşekkil Latin donaması Ekim 1344'te İzmir'e düzenlediği sefer ile kentin kıyı kesimini ele geçirmiştir.¹⁵⁶ Umur Bey kentin yukarı kısmında, Kadifekale civarındaki hakimiyetini başarılı bir şekilde savunmuş ve burada kalıcı olmuştur fakat donanma gücü epey zayıflamış ve deniz aşırı sefer yapamaz hale gelmiştir.¹⁵⁷ Yine de Kantakuzenos'un yardım talebini geri çevirmeyerek biraz önce bahsedildiği gibi 1345 yılında Saruhan Bey'in de desteği ile Trakya kıyılarına sefer düzenlemiştir.¹⁵⁸ Bu sefer maksadını bulup İstanbul'a

¹⁵⁵ Kantakuzenos II, ss. 568-580; Gregoras II, ss. 741-742.

¹⁵⁶ Kantakuzenos II, s. 420.

¹⁵⁷ Murat Keçiş, *Aydınoğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003, s. 79.

¹⁵⁸ Donanma gücü zayıflayan Umur Bey Kantakuzenos'un yardımına karadan gidebilmek için Saruhanlı topraklarını kullanmak istemiştir. Saruhan Bey geçişi olumlu karşılamış ve oğlu Süleyman Bey

ulaşamamıştır. Umur Bey İzmir'e dönerek burada Latinler ile İzmir hakimiyeti mücadelesine devam etmiştir ve bu uğurda 1348 yılında vefat etmiştir.

Dışarıdan bir destek olmadan Kantakuzenos'un başkenti zaptı hâlâ imkânsızdır. Ancak o yine Türkler ile ittifak olma yoluna gitmiştir.¹⁵⁹ Umur Bey'in yokluğunu Orhan Bey ile giderecektir. Orhan Bey, Kantakuzenos için başkente giden yolda en büyük destekçi olacaktır. Kantakuzenos'un Türkler ile ittifak yapması Batıdan ve Papalıktan büyük tepki çekmiştir. Onlara göre; kafir olan güçlerle müttefik olunması kabul edilemez bir şeydir.¹⁶⁰ Fakat daha önce destek istediği Sırp lideri Stefan Duşan veya Bulgarlar Kantakuzenos'un mücadele verdiği topraklarda hak iddia eden; fırsatını bulduklarında bu bölgeleri zapt edecek kişilerdir. Dolayısıyla onlarla ortaklık her zaman büyük oranda risk barındırmaktadır. Latinlerden alınacak olası yardım da aynı risklere tabiidir ki Dördüncü Haçlı Seferi ile edinilen tecrübe Bizans hafızasından hiçbir zaman silinmemiştir. Çok fazla zaman geçmeden durum değişecek olsa da Kantakuzenos'un hesabına göre Umur ve Orhan Bey en azından toprak talepleri olmayacak kişilerdir. Kantakuzenos da onlara yardımları karşılığında hiçbir toprak parçası vaat etmemiştir. Dolayısıyla Türklerin yardımını almak onun hesabı açısından mantıklı görünmektedir. Üstelik Kantakuzenos'un Türkler ile iş birliği Bizans tarihinde münferit bir olay değildir.¹⁶¹ Kantakuzenos yakın dönemde Türklerden yardım alan veya almaya çalışan ne tek kişidir ne de ilk kişidir.

Mevcut durumda Orhan Bey Bithynia bölgesinin en güçlü beyidir. Üstelik hâkim olduğu coğrafya itibarıyla olası diğer müttefiklere göre İstanbul'a ve Trakya'ya

komutasındaki bir kuvvet ile sefere destek sağlamıştır. Haziran 1345'te Saruhan topraklarından Rumeli'ye geçen asker sayısını Kantakuzenos 20.000 atlı olarak verir. Karşıya geçen müttefikler kısa süre sonra Kantakuzenos ile buluşurlar ve İstanbul üzerine yürürler. Ancak İstanbul'da Kantakuzenos yanlılarının bertaraf edilerek asayişin sağlandığı haberini aldıklarında muhasaradan vazgeçmişlerdir. Bu esnada Süleyman Bey'in vefatı babası Saruhan Bey'i oldukça etkiler ve oğlunun ölümünden Umur Bey'i sorumlu tutmuş olmalı ki kurulan ittifak dağılır. Kantakuzenos II, ss. 549-551; Feridun M. Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021, ss. 110-111.

¹⁵⁹ Kantakuzenos II, s. 498.

¹⁶⁰ Kantakuzenos da eserinde bu yaptığının askeri bir zorunluk olduğunu vurgular ve bundan dolayı özür diler. Fakat onun açıklamaları eserinin genel olarak doğruluğunu kabul ettirmek üzere yapılmış manipülatif açıklamalardır. Türklerin yardımını alarak önce iktidara gelmeyi hedeflerken belki de onların bu kadar büyük işlere imza atacaklarını, Trakya'da hakimiyet kuracaklarını hesap edememiştir. Fakat tüm bunlar gerçekleştikten sonra yazılan eserinde mevcut durumun sorumluluğundan çekindiği için eserinde Türkler ile yaptığı ittifakı hata olarak kabul etmektedir.

¹⁶¹ Ernst WERNER **Ioannes Kantakuzenos, Umur Paşa ve Orhan**, çev. Derya Koray DÜŞÜNCELİ, Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi 1.2, 2020, ss. 670-673. (orijinal metnin künyesi: E. Werner, "Johannes Kantakuzenos, Umur Pasha und Orchan", Byzantinoslavica, XXVI, Prague 1955, s. 255-276.)

çok daha hızlı bir şekilde kuvvetlerini ulaştırma kabiliyetine sahiptir.¹⁶² Dolayısıyla onun yardımı iç savaş üzerinde oldukça etkili olacaktır. Kantakuzenos bu savaşı kazanmak istiyorsa Orhan Bey ile anlaşmak zorundadır. Aksi durumda Orhan Bey rakiplerine destek verme kararı alabilirdi ki bu Kantakuzenos'un göze alabileceği bir risk değildir. İmparatoriçe Anna da Orhan Bey ve Karesi Beyi ile temas kurmuş ve yardımlarını talep etmiştir.¹⁶³ Fakat Orhan Bey'in tercihi Kantakuzenos'dan yana olacaktır. Kantakuzenos'un rakipleri Orhan Bey'i reddettiği için değil, onu ikna edemedikleri için onunla ortaklık kuramamıştır.

Kantakuzenos eserinde Türkler ile kurduğu ittifaktan dolayı pişmanlık duyduğunu ifade edip özür dilese de Umur ve Orhan Bey ile her zaman iyi bir dost olmuşlardır. Onları "barbar" olarak nitelendirip "gaza" ülküsüyle hareket ettiklerini bilmesine rağmen yeri geldikçe zekalarını ve dürüstlüklerini takdir etmiştir. Hatta dillerini öğrenmek için çabaladığını bile aktarır. Gregoras'ın aktardığına göre; Umur Bey öldüğünde ona büyük iyi niyet gösteren gerçek bir dostunu kaybetmenin üzüntüsünü yaşamıştır.¹⁶⁴ Aynı şekilde Umur Bey de Kantakuzenos için dostane duygular beslemektedir. Nitekim askerlerine yaptığı bir konuşmada duygularını Kantakuzenos'un aktarımıyla şöyle ifade eder: "Çoğu insan gibi Kaiser'in dostu olarak anılmaya karar vermekle kalmadım, onunla o kadar bütünleştim ki, eğer ona korkunç bir şey olursa, ben de artık yaşamaya değmez bir hayat bulurum."¹⁶⁵

Kantakuzenos'un aktardığına göre Orhan Bey ile ittifakı ona öğütleyen de Umur Bey idi. Orhan Bey'in kızı ile evlenme isteği üzerine Kantakuzenos Umur Bey'e elçiler göndererek Orhan Bey hakkında fikrini almıştır. Umur Bey'in bu evliliği yararlı bir ittifak olarak tavsiye etmiştir. Umur Bey'in İzmir'de Latinler ile mücadele ettiği sırada Kantakuzenos'a yardım edebilecek durumu yoktur ve muhtemelen Umur Bey Kantakuzenos'a bu esnada Orhan Bey ile ittifak etmesini salık vermiştir.¹⁶⁶

¹⁶² Kantakuzenos II, s. 498.

¹⁶³ Doukas, Anadolu ve Rumeli, ss. 23-25.

¹⁶⁴ Gregoras II, s. 835. Gregoras eserinde Umur Bey'i soy olarak "barbar" ancak huy olarak bir Helen gibi diye ifade eder. Mertliğine ve dürüstlüğüne övgüler düzer. İkisinin dostluğunu şu sözler ile özetler: "Soyun değil ama tavrın aynılığı ruhların uyumunu ve akrabalığını gösterir." Gregoras II, ss. 649-651.

¹⁶⁵ Kantakuzenos II, s. 387.

¹⁶⁶ Yahya Başkan, "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un Kızı Theodora ile Evliliği", **Tarih Dergisi**, Sayı: 66, 2017, s. 49. Enveri Kantakuzenos'un kızı Despina'yı Umur Bey ile evlendirmek istediğini; Despina'nın da bu evliliği istemesine rağmen Umur Bey'in bu teklifi reddettiğini belirtir. Le Destan, ss.106-107.

Kantakuzenos ile Türklerin ittifakı bundan ibaret değildir. Bizans diplomasinin güçlü araçlarından biri olan evlilik siyasetini Kantakuzenos da etkin bir biçimde kullanmıştır. Orhan Bey'in desteğini kritik gören Kantakuzenos 1346 yılında Bizans camiasının vereceği tepkileri göze alarak kızı Theodora'yı Orhan Bey'e eş olarak vermiştir. Evlilik hakkında dönemin Osmanlı kaynakları suskunluğunu korurken Kantakuzenos, Gregoras ve sonraki Bizans kaynakları önemli bilgiler vermişlerdir. Gregoras'ın aktardığına göre; Kantakuzenos'un kızı olağanüstü güzellikte biridir. Orhan Bey Theodora'ya âşık olmuştur ve onunla evlenebilmek için Kantakuzenos'a yalvarmış, onu tehdit etmiş hatta kızıyla evlenmesi halinde tüm gücüyle bir vasal gibi ona hizmet edeceğine söz vermiştir.¹⁶⁷ Gregoras'ın ifadeleri oldukça abartılı olmakla birlikte Theodora'nın güzelliği hususunu Enverî de teyit eder.¹⁶⁸ Fakat bu durum evliliği daha çok arzulayanın Kantakuzenos olduğu gerçeğini değiştirmez. En nihayetinde bu bir siyasi evliliktir ve Kantakuzenos'un hem iç savaş sırasında hem de sonrasındaki faaliyetlerinde akrabalık bağı kurarak Orhan Bey'in desteğini alabilmek için güttüğü bir siyasettir. Kantakuzenos'un bu kaygısını Gregoras net ifadelerle aktarır. Orhan Bey'in İmparatoriçe Anna ile teması Kantakuzenos'u endişeye sevk etmiştir. Çünkü Orhan Bey dönemindeki diğer beyler içinde en güçlüsü ve İstanbul'a en yakın olanıdır. Dolayısıyla Kantakuzenos Orhan Bey'i kızı ile evlendirip onunla akraba olmayı gerekli görmüştür. Gregoras, Orhan Bey'in gücünü ve katkısını tarif ederken ortaklık sonrasında Kantakuzenos'un ordusunu “korkulan ve yenilmez bir rakip” olarak ifade eder.¹⁶⁹

*(Orhan Bey), Kantakuzenos'un hayatı için mücadele ettiğini görünce, isteğini kabul ettirmenin zamanının geldiğini düşündü. Bu nedenle onu bazen askeri yardım umuduyla kandırdı, bazen de tehditlerle korkuttu. Ne de olsa büyük ve görkemli bir zenginliğe ulaşmıştı, Asya'da görkemli bir imparatorluğa sahipti ve emrinde büyük bir ordu ve Pers birlikleri potansiyeli vardı. Bu yüzden istediğini alması uzun sürmedi ve İmparatoriçe Anna ile olan ittifakından derhal vazgeçti. O andan itibaren Kantakuzenos korkulan ve yenilmez bir rakip oldu.*¹⁷⁰

Khalkokondyles diğer yazarlar kadar teferruatlı bilgiler vermese de Kantakuzenos'un güçlü bir dost edinmek için Orhan Bey ile evlilik ittifakı yaptığını vurgular.¹⁷¹ Fikrin ve teklifin Kantakuzenos'dan geldiğini Dukas teyit eder. Dukas'ın

¹⁶⁷ Gregoras II, ss. 762-763.

¹⁶⁸ Melikoff, Le Destan, s. 106.

¹⁶⁹ Gregoras II, ss. 762-763.

¹⁷⁰ Gregoras II, ss. 762-763.

¹⁷¹ Laonikos Chalkokondyles. **The Histories**, Vol. I, Çev. Anthony Kaldellis, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts, London, 2014, s. 37.

aktardığına göre; Kantakuzenos Orhan Bey’e elçilerini göndermiş ve kendisi ile ittifak etmesi halinde kızını onunla evlendireceğini, büyük bir hazineden oluşan çeyiz vereceğini, ona oğlu gibi muamele yapacağını ve kendisine itaat edeceğini bildirmiştir. Orhan Bey ise bu teklifi oldukça olumlu karşılamış ve böylelikle evlilik gerçekleşmiş, ittifak kurulmuştur.¹⁷²

Orhan Bey ve Kantakuzenos’un kızı vasıtası ile kurulan evlilik bağı aynı zamanda ikili arasındaki diplomasi savaşının en önemli safhalarından biridir. Her iki tarafın da evlilikten beklediği faydalar vardır. Kantakuzenos rakiplerine karşı güçlü bir müttefik edinirken rakiplerinin Orhan Bey ile ittifak olmalarının yolunu kesmek istemiştir. İttifakın Orhan Bey içinde oldukça yararlı olacağı bellidir. Nitekim Kantakuzenos ile kuracağı bağlar sayesinde ileride görüleceği gibi kolayca Avrupa yakasına geçme fırsatı bulacaktır. Bundan dolayı ikili arasındaki evlilik ittifakı için çok yönlü bir diplomasi savaşdır diyebiliriz.

Kantakuzenos düğün merasimini de ayrıntılı şekilde tarif etmektedir. Onun aktardığına göre; Silivri’de görkemli bir düğün merasimi tertip edilmiştir. Kantakuzenos ve ailesi düğünde hazır bulunmuşlardır. Her şey geleneklere uygun şekilde yapılmıştır.¹⁷³ Ancak bu düğüne damat Orhan Bey iştirak etmemiştir. Orhan Bey olmadan düğün yapıp gelin çeyizi ile Orhan’a gönderilmiştir.¹⁷⁴

Kantakuzenos’un kızını Hristiyanların nezdinde “barbar” olarak görülen biriyle siyasi emelleri için evlendirmesi oldukça tepki çekmiştir. Kantakuzenos’un bu yola ilk başvuran kişi olmamasına rağmen diğerinden çok daha fazla tepki çekmesinin sebebi Osmanlıların bu evlilik ile kurulan ittifak sonrasında Rumeli’ye geçerek tüm Trakya’ya yayılan fetihler yapmasıdır. Kantakuzenos da Trakya’da Türklerin yolunu açığının farkında olacak ki yaptığıının hatalı bir davranış olduğunu kabul eder. Ayrıca

¹⁷² Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 25-26.

¹⁷³ Kantakuzenos II, ss. 587-588.

¹⁷⁴ İkinci iç savaş sırasında Theodora Orhan Bey evliliğinin yanı sıra birçok başka siyasi evlilikte gerçekleşmiştir. Bu evliliklerden ilki Karesioğlu Süleyman Bey ile Ioannes Vatatzes’in kızı arasında 1343 yılında gerçekleşmiştir. İç savaş sırasında aktif rol oynayan Vatatzes ilk başta Kantakuzenos yanında yer alırken daha sonra imparatorluk yönetiminin safına geçmiştir. Bu esnada kızını Karesi Beyi ile evlendirerek güçlü bir destek bulmuştur. Süleyman Bey ise bu sayede Rumeli yakasına akınlar düzenleyebilmiştir. İkinci evlilik Sırp lideri Stefan Dušan’ın oğlu ile V. Ioannes Palaiologos’un kız kardeşi arasında 1343 yazında gerçekleşmiştir. Kantakuzenos ile ittifakını bitirip Kraliçe’yi destekleyemeye başlan Dušan bu evlilik ile ittifakını güçlendirme yoluna gitmiştir. Tarihsel akış içinde yeri geldiğinde bahsedilecek olan en önemli siyasi evliliklerden birini yine Kantakuzenos tertip etmiştir. Kantakuzenos, Orhan Bey’in desteği ile başkente girip kendini ortak imparator ilan ettirdikten sonra diğer kızı Eleni’yi imparator V. Ioannes Palaiologos ile evlendirmiştir Yahya Başkan, ss. 56-57.

tepkileri hafifletebilmek için kızı Theodora'nın İslam'a geçmesi konusundaki tavsiyeleri reddettiğini; Ortodoks inanca bağlı kaldığını vurgular. Babası tarafından onun hayatı herkes için örnek alınması gereken bir iffet örneği olarak aksettirilir.¹⁷⁵

2.2.7. Naiplikten Kıdemli İmparatorluğa

Orhan Bey'in desteğini arkasına alan Kantakuzenos'un nihai hedefi İstanbul'a ulaşmaktır. Ancak tüm gücünü başkente varmaya adanmasından dolayı Sırlara rahatça hareket etme imkânı vermektedir. Stefan Duşan 25 Eylül 1345 tarihinde Serez'i ele geçirir. Ardından ikinci adım olarak gördüğü Selanik'e yönelir. 16 Nisan 1346'da Patrik olarak atadığı Sırp Kilisesi Başpiskoposunun elinden Üsküp'te "Sırların ve Yunanların İmparatoru" unvanıyla taç giymiştir.¹⁷⁶ Böylelikle hedefinin İstanbul olduğunu açıkça ilan etmiştir. Bu durumda Bizans tahtında hak iddia edenlerin sayısı üçe çıkarken mevcut iddiacılar bir rakip daha kazanmıştır. Kantakuzenos daha önce kendi ifadesi ile gönülsüz de olsa imparator ilan edilmeye razı gelmiştir. Taç giydirilmesini ise Palaiologos ailesine bağlılığından ötürü kesinlikle reddetmiştir. Ancak iktidar mücadelesinin giderek daha çetin bir hal aldığını gördüğünde iddiasındaki kararlılığı gösterebilmek için uzun süredir direndiği taç giyme meselesini alalecele hayata geçirmiştir. Daha önce kendisine sığınmış olan Kudüs Patriği'nin elinden 21 Mayıs 1346'da Edirne'de taç giymesiyle birlikte yönünü daha kararlı bir şekilde İstanbul'a çevirmiştir. Ancak Kantakuzenos'un anlatımına göre, aklında hâlâ V. Ioannes Palaiologos'un ortak imparator olması fikri vardır. İmparator unvanını alıp tacını takmasına rağmen büyük oğlu Mathaios'un ortak imparator ilan edilmesine şiddetle karşı çıkmıştır.¹⁷⁷

Yaşanan süreçte Kantakuzenos'un imparatorluğuna şiddetli bir şekilde karşı çıkan ve direnen Trakya ahalisi sürekli savaş ortamıyla yıpranmıştır. Aradan geçen beş seneden sonra Kantakuzenos lehine fikirlerini -belki de zorunluluktan- değiştirmiş görünmektedirler. Ancak Trakya ahalisinin desteği manevi bir destekten ibaret gözükmektedir çünkü ne Kantakuzenos'a asker sağlayabilecek insan güçleri ne de maddi yardım sağlayabilecek kaynakları kalmıştır. Trakya ahalisindeki bıkkınlık ve

¹⁷⁵ Kantakuzenos II, ss. 588-589.

¹⁷⁶ Gregoras II, s. 747.

¹⁷⁷ Kantakuzenos II, ss. 565-566.

yorgunluğun aynısını başkent ahalisinde de olduğu söyleyebiliriz. Burada da insanlar giderek fakirleşmiştir. Varlıklı kesim ise Patrik ve Anna'nın baskılarıyla şehri terk etmek zorunda kalmıştır. Kantakuzenos'un taç giymesinden iki gün önce, uzun yıllardır bakımsız kalan Ayasofya'nın bir bölümünün çökmesi Bizanslılar için son işaret gibidir. Düşüncelerine göre artık Tanrı onları terk etmiştir. Bu hadise iktidarın değişmesi gerektiği şeklinde yorumlanmış ve Bizanslılar mevcut yönetimin varlığından iyice rahatsız hale gelmiştir.¹⁷⁸

Savaşta muzaffer olarak ayrılmak isteyen taraflar kaçınılmaz olarak dışarıdan, özellikle Türklerden alacakları desteklere bel bağlamışlardır. Kantakuzenos Orhan Bey'den yoğun şekilde destek alırken Anna'ya Saruhan Beyi askeri yardımda bulunmuştur. Gönderdiği 6.000 civarı asker başkent kiyısına kadar gelmiş, ancak Anna'nın istediği desteği yaratmak bir yana civardaki yerleşimlere verdikleri zararlar ciddi tepkilere de yol açmıştır.¹⁷⁹

1347 yılına girildiğinde şartlar Kantakuzenos için iyice olgunlaşmıştır ve onun başkente girmesi için hazırlıklar başlamıştır. Başkentteki yandaşları gerekli planı yapmışlardır. Silivri'den yola çıkan Kantakuzenos önce Edirne'ye varır. Plana göre 1 Şubat'ta İstanbul'a varması gerekmektedir ancak fark edilmemek için sapa yolları tercih etmişlerdir. Bir gün gecikme ile, 2 Şubat 1347 tarihinde 1.000 kişilik ordusuyla başkent surları önüne gelmiştir. İstanbul surları düşman ordularının yüzyıllarca aşamadığı engellerdir ancak söz konusu olan Bizanslı ve İstanbul içinden de destek bulan bir kişi olduğunda surları aşmak çok kolay olmaktadır. Nitekim Kantakuzenos tuğlayla örülmüş Altın Kapı'da açılan bir delikten içeriye alınmıştır.¹⁸⁰ Herhangi bir direnişle karşılaşmadan 3 Şubat sabahı Blakhernai Sarayı'nın önüne kadar gelmiştir. İmparatoriçe ile görüşme talebinde bulunmuştur ancak İmparatoriçe Anna çok uzun süren iç savaşın sonunda kendisinin ve çocuklarının öldürüleceği endişesi ile

¹⁷⁸ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 7-10; Kr. 9-13, ss. 59-60; Gregoras II, ss. 748-751. Kantakuzenos'un anlatısında davasının haklılığını vurgulamak için anlattığı ilk ilahi işaret Ayasofya'nın bir kısmının yıkılması değildi. Kantakuzenos iç savaşın ilk yıllarında Apokaukos'un kendisini öldürtmek için bir suikastçı görevlendirdiğinden bahseder. Ok atma konusunda oldukça deneyimli olan bu suikastçı Kantakuzenos'un o esnada bulunduğu Betthoia'ya gider. Kantakuzenos'u öldürmek üzere yayını gerdiğinde oku düşürür. Ertesi günkü denemesinde de yine aynı yaşanır. Üçüncü denemesinde ise yayı gerdiği anda kiriş kopar. Tüm bunlardan sonra suikastçı yaşadıklarının bir tesadüf olamayacağını, Kantakuzenos'u koruyan ilahi bir güç olduğuna kanaat getirmiştir. Ardından olan biteni Kantakuzenos'a anlatır ve ondan af diler. Kantakuzenos II, ss. 376--380.

¹⁷⁹ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 254.

¹⁸⁰ Kantakuzenos II, ss. 606-607. Peter Schreiner, *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, Vol. II, (CFHB, XII), Wien 1977, Kr. 113-3, s. 681.

görüşmeyi reddeder. Kendisini ve oğullarını Saray’a adeta kilitlemiştir. Anna, haklı endişeleriyle görüşmeye veya uzlaşmaya yanaşmasa da Kantakuzenos ve İsihazm taraftarlarının daha fazla şiddetini çekmemek için adımlar da atmıştır. Bu doğrultuda Kantakuzenos’un başkente girişinden bir gün önce başkanlık ettiği sinod ile halk nazarında artık hiç seilmeyen Patrik Kalekas’ı görevinden almıştır.¹⁸¹ Palamas’ın tutsaklığına son vererek onun taraftarlarından Isidoros’u Patriklik makamına çıkarmıştır. Diğer yandan Kantakuzenos’a karşı son bir hamle yaparak Galata’daki Cenevizlilerden savunma için yardım talep etmiştir. Cenevizliler Anna ve oğullarını kurtarmak için iki gemi göndermiştir ancak Anna’nın son anda yaptığı bu hamleler de fayda etmeyecektir. Ceneviz gemileri fark edilince geri dönmek zorunda kalmıştır.¹⁸² Nihayetinde Anna direnmeye devam etse de dışarıdakilerin baskısına daha fazla dayanamayan subaylar sarayın kapılarını açmak zorunda kalmış, akabinde İmparatoriçe Anna da kaderine boyun eğmek zorunda kalmıştır.¹⁸³

Beş gün sonra 8 Şubat 1347’de uzlaşmaya varılmıştır. 15 yaşındaki Ioannes Palaiologos ile Kantakuzenos ülkeyi birlikte yönetecek, 10 yıl boyunca Kantakuzenos kıdemli imparator olacak, 10 yıl sonunda ikisi eşit hale gelecektir. Bütün siyasi suçlular özgür bırakılacaktır. Ayrıca Kantakuzenos öç almaya çalışmayacağına dair söz vermiştir.¹⁸⁴

¹⁸¹ Kantakuzenos II, ss. 602-607.

¹⁸² Kantakuzenos II, ss. 607-608; Gregoras II, ss. 775-776.

¹⁸³ Kantakuzenos II, ss. 612-613.

¹⁸⁴ Kantakuzenos II, ss. 614-615.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR İMPARATORLUK İKİ HANEDAN 1347-1354

Genel aften yararlanmayan tek isim Kantakuzenos'un ezeli düşmanı, onu 1341 yılında aforoz eden Patrik Ioannes Kalekas'dır. Kantakuzenos'un şehre gelişiyile birlikte görevinden el çektirilen Patrik Kalekas uzlaşmaya yanaşmamış ve aften yararlanmak istememiştir. Onun görevden el çektirilmesinin temel sebebi politiktir ancak siyasi gelişmeler ile iç içe geçmiş teolojik sebepler de azlinde etkili olmuştur. Patrik, Gregorios Palamas'a ve İsihazm öğretisine karşı durmuştur. Palamas'ın 1343 yılında tutuklanmasında ve 1344 yılında aforoz edilmesinde etkili olmuştur. İktidar yolunda Kantakuzenos'un en büyük destekçilerinden biri Athos Dağı keşişleri ve Palamas olmuştur. Dolayısıyla onun iktidarı ile İsihazm savunucuları serbest kalırken Patrik Kalekas'a görevden el çektirilmiştir. Şubat ayı sonunda Kantakuzenos ve İmparatoriçe Anna başkanlığında toplanan metropolitler kuruluna Kalekas katılmayı reddeder ve gıyabında görevden el çektirilmesi onaylanıp Dimetoka'ya sürgüne gönderilir. Aynı mecliste Palamas ve İsihazm öğretilerine destek kararı alınır. Eski bir keşiş olan İsihazm savunucusu İsidoros Baouharis Patrik olarak tayin edilir. Patrik İsidoros yakın arkadaşı Palamas'ı Selanik metropoliti olarak atar. Böylelikle İsihazm inancı ile Ortodoks Bizans inancının uygunluğu onaylanmış olur.¹⁸⁵

Patrik İsidoros'un ilk yaptığı işlerden birisi Kantakuzenos'un aforoz kararını kaldırmak olur.¹⁸⁶ Böylelikle Kantakuzenos'un Edirne'deki taç giyme töreninden tam bir sene sonra, 21 Mayıs 1347'de yeni bir taç giyme töreni düzenlenmiştir.¹⁸⁷ Kantakuzenos bu sefer meşru ve hukuka uygun şekilde İstanbul Patriği'nin elinden taç giymektedir. Tören Ayasofya'nın zarar görmesinden dolayı Blakhernai Sarayı'ndaki Bakire Meryem Kilisesi'nde yapılmıştır.¹⁸⁸ Taç giyme törenini Kantakuzenos'un kızı Eleni ile V. Ioannes'in evlilik töreni takip etmiştir. Bir hafta sonra 28 Mayıs 1347'deki evlilik töreni de Bakire Meryem Kilisesi'nde yapılmıştır.¹⁸⁹ Tören yapılırken V.

¹⁸⁵ Ioannes Kantakuzenos, **Historia**, (Der. L. Schopen), Vol. III, CSHB, 1832. ss. 25-28.

¹⁸⁶ Kantakuzenos III, s. 28.

¹⁸⁷ Gregoras II, ss. 787-788; Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 8-48b, s.75.

¹⁸⁸ Kantakuzenos III, s.31; Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 31.

¹⁸⁹ Kantakuzenos III, ss. 28-31; Kısa Kroniklerde 24 Mayıs olarak geçer. Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 8-48c, s.75.

Ioannes henüz 15 yaşına girmemiştir. Gregoras gelinin damattan iki yaş küçük olduğunu belirtir. Dolayısıyla Eleni evlilik esnasında 12-13 yaşlarında olmalıdır.¹⁹⁰ Orhan Bey, kayınpederi Kantakuzenos'un zaferini kutlamak ve düğün törenine katılmak için karısı Theodora ile İstanbul'a gelmiştir. Bu vesile ile İstanbul'da birkaç gün kalacaklardır.¹⁹¹

Kurulan akrabalık bağı Kantakuzenos'un meşruluğunu sağlayan ikinci vasıta olmuştur. 1341 yılında Kantakuzenos tahtın varisi Ioannes Palaiologos'un derhal imparator ilan edilmesini ve kızı Eleni ile yeni imparatorun evlendirilmesini teklif etmişti. Kendisi de imparatorun naibi olacaktı. Varılan sonuç Kantakuzenos'un III. Andronikos'un ölümünün hemen ardından İmparatoriçe Anna'ya aciliyetle gerçekleştirilmesi gerektiğini izah ettiği durum ile benzer niteliktedir. Teklif edilen evlilik şimdi gerçekleşmiştir ancak 1341 yılında Kantakuzenos'un yönetsel olarak isteği sadece naiplikken kendisi şu anda kıdemli imparatordur. Bu savaşın ne için verildiği varılan sonuç ile sabittir. Dolayısıyla genel olarak Bizans literatüründe altı yıl boyunca boşuna savaşıldığı, boş yere imparatorluğun uçuruma sürüklendiği ve çok daha önce de bu anlaşmanın sağlanabileceği yönündeki yorumlar yersizdir. Geçen altı yıl Kantakuzenos için boşa harcanan zaman değildir. O altı yıl uğraşarak nihai hedefi olan Bizans tahtına kavuşmuştur.

3.1. KANTAKUZENOS'UN MEŞRULUK TARTIŞMALARI

Böylesi bir durumda Kantakuzenos'un Bizans imparatoru olarak taçlandırılması meşruiyet açısından her zaman tartışma konusu olmuştur. Hem Bizans kaynakları hem de modern araştırmacılar Kantakuzenos'un imparatorluğu hususunda hemfikir olamamışlardır. Çağdaşı Gregoras, Kantakuzenos'un meşruluğunu onaylamış hatta bunu geç kalmış bir hamle olarak değerlendirmiştir. Sonraki dönem Bizans müelliflerinden Dukas da Kantakuzenos'un meşruluğunda bir beis görmeyenlerdendir. Laonikos Khalkokondyles ise III. Andronikos'un oğlu reşit olana kadar Kantakuzenos'u vasisi olarak bıraktığını ve devlet işlerini bu süre zarfında ona emanet ettiğini bildirir. Ancak Kantakuzenos'un III. Andronikos'un ölümünden kısa

¹⁹⁰ Dukas, Evlilik esnasında V. Ioannes'in ergenliğinin baharında, eşi Elene ise 13 yaşındadır der. Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 31.

¹⁹¹ Kantakuzenos III, s. 28.

süre sonra taraftarlarının kıskırtmasıyla tahtı ele geçirdiğini ve sonrasında da V. Ioannes'i tahttan uzaklaştırabilmek için çabaladığını aktarır.¹⁹² Modern araştırmalarda Kantakuzenos'un bir zorlama ile Bizans tahtına sahip olduğu vurgulanırken Bizans tarihine ve Kantakuzenos'a bakış açılarına göre onun imparatorluğuna ekseriyetle ılımlı yaklaşıldığını söyleyebiliriz. Örneğin sıkça istifade edilen Bizans tarihçisi Nicol net ifadelerden kaçınırken Kantakuzenos'un hakkı yenen taraf olduğuna dair izlenim yaratmaktadır.¹⁹³ Ancak Kantakuzenos yönetimini bir gasp olarak gören ve ağır eleştiriler getiren uç örnekler de vardır.¹⁹⁴

Kantakuzenos'un meşru imparator olma tartışmasını tahta geliş biçimi yani veraset sistemindeki yeri ve ilan edilme şekli üzerinden değerlendirmekte fayda vardır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki ne iç savaş sırasında ne de sonrasında Kantakuzenos tarafından ilke olarak imparatorluk fikrine karşı duruş yoktur. Yine Bizans halkı da imparatorluk fikrini her zaman benimsemiştir. Dolayısıyla verilen mücadele sisteme karşı değil sadece kimin imparator olacağına dairdir.

Bizans İmparatorluğu'nda VIII. yüzyıla kadar tahta çıkışlar halk, senato ve ordunun yeni imparatoru onaylamasıyla ve ilan etmesiyle meşruluk kazanmaktadır. Bu taç giyme törenleri genellikle hipodromda yapılmıştır. Takip eden yüzyıllarda İmparatorluğun dini kimliği netlik kazandıkça taç giyme törenleri de bu doğrultuda değişmiş, dini bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Tören yeri olarak Hipodrom'un yerini Ayasofya, onay mercii olarak halk, senato veya ordunun yerini Patrik almıştır. Böylelikle törenler kutsallaştırılırken İmparatorun ilahi gücü daha ön plana çıkartılmıştır. Özellikle 1204 Haçlı Seferi'nden sonra Katolik Latinlere karşı duyulan öfkeden dolayı Romalı kimliği ve mirası hiçbir zaman reddedilmemekle birlikte Ortodoksluğun İmparatorluğun temel kimliği haline gelmesi törenleri dini ritüeller

¹⁹² Chalkokondyles, *The Histories* Vol. I, s. 36.

¹⁹³ "Kantakouzenos'un anılarında pek çok sayfa, 1341 Ekim'indeki eyleminin ahlaki açıdan haklı çıkarılmasına ayrılmıştır. Bunları okumak epeyce acıdır, çünkü anlatılanlar, bir kez daha, kararlarını belirli koşulların etkisiyle almak zorunda kalmış, ama umutsuzca, bunun böyle olduğunu herkesin bilmesini isteyen bir insanın utangaçlığını ve tereddütünü açığa vurmaktadır." Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, ss. 235-236.

¹⁹⁴ Eva de Vries-van der Velden tarafından kaleme alınan "1341'den 1354'e kadar süren iç savaş sırasında Türk ilerleyişiyle karşı karşıya kalan Bizans eliti" isimli çalışmada Kantakuzenos bir gaspçı olarak ilan edilip çok ağır ifadelerle suçlamıştır. Ancak çalışmadaki Kantakuzenos eleştirisi temelde "Türk düşmanlığı" üzerine kurulu düşüncelerin eseridir. Eserde bilimsel tarafsızlık sergilemeyen hakaretamiz ifadeler kullanılmaktadır. Kantakuzenos da Türklerle kurduğu müttefiklik ilişkileri dolayısıyla eleştirilmektedir. Eva de Vries-van der Velden, *L'élite byzantine devant l'avance turque à l'époque de la guerre civile de 1341 à 1354*, Brill, Leiden, 1989. ss. 81-102.

haline getirmiştir. Aynı değişikliği imparatorlar için kullanılan unvanlarda da görmek mümkündür. Bizans imparatorları için Kaisar, Autokrator, Despotes, Sebastos gibi unvanlar kullanılmakla birlikte VII. yüzyıla kadar genellikle Roma geleneği ile Augustus unvanı kullanılmıştır. İmparatorlukdaki dönüşümün net olarak gözlemlenmeye başladığı Herakleios döneminden itibaren ise Helen kimliğini ön plana çıkaran Basileus unvanı kullanılmıştır.¹⁹⁵

Palaiologos dönemine gelindiğinde Bizans imparatorlarının Tanrı tarafından seçildiği fikri kabul görmüş bir gerçekliktir. İmparator tek başına yasama, yargı ve yürütmenin başı konumundadır. Onun asli görevi Tanrı ile kendi tebaası arasında aracılık etmektir. İmparatorun böylesine bir teokratik gücü olmasından dolayı iktidara karşı olan her şey ayrılıkçı hareketler olarak görülmüştür. Egemenlerin gerekli imparatorluk erdemlerini sergileyemediği durumlarda açıkça eleştirildiklerini de belirtmek gerekir.¹⁹⁶ Fakat mevcut imparator, Tanrı onu ortadan kaldırıncaya kadar Tanrı'nın seçimidir. En adi yollarla bile imparator olmak ilahi bir olayın işareti kabul edilmiştir. Bundan dolayı zafer bir iç savaşı haklı çıkarabilirdi çünkü bu Tanrı'nın tahttan indirilen hükümdardan desteğini çektiğinin ve onun yerine isyancıyı seçtiğinin bir işaretidir.¹⁹⁷

İmparatorun tüm dini ve dünyevi gücüne rağmen Bizans İmparatorluğu'nda net bir veraset sistemi yoktur. İmparatorluğa yükselişteki temel kaide Ortodoks Hristiyan olmaktır. Gücü eline geçiren, imkanını bulan bir ordu komutanı veya sivil bir yönetici iktidardaki hanedanın bir üyesi olmaksızın Bizans imparatoru olarak taç giyebilmektedir. Bundan dolayı Bizans İmparatorluğu ömrü boyunca yaklaşık on beş farklı hanedan tarafından yönetilmiştir. İktidara yürüyen kişi hangi toplumsal tabakadan veya aileden gelirse gelsin imparator ilan edilmesi onu tamamen farklı bir konuma yükseltmektedir. Tabanına, ailesine veya ekonomik gücüne bakılmaksızın Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu durum her zaman hanedanlık üzerinde bir tehdit unsuru olarak kalmıştır.

¹⁹⁵ Cüneyt Güneş, **Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları (IX. Ve XI. Yüzyıllar)**, Selenge, İstanbul, 2021, s. 52.

¹⁹⁶ Angeliki Laiou, Cecile Morrisson, **Bizans Dünyası 3, Bizans İmparatorluğu ve Komşuları (1204-1453)**, çev. Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2023, s. 129.

¹⁹⁷ W. Treadgold, "Byzantium, the Reluctant Warrior" **Noble Ideals and Bloody Realities. Warface in the Middle Ages**, (ed. N. Christie-M. Yazigi), BRILL, Leiden, 2006, ss. 227-228.

Kantakuzenos, 1341 yılında imparator ilan edilirken eski gelenek usulünce sadece ordu ve halk tarafından onaylanmıştır. Ardından Kudüs Patriği'nin elinden taç giyerek uygulamada meşru olana daha yakın ve dini olarak kabul görebilecek şekilde taç giymiştir. Ancak bu esnada çocuk yaşta olsa da halihazırda bir imparator olduğu unutulmamalıdır. Kaldı ki meşru hükümdar V. Ioannes Palaiologos bizzat İstanbul Patriği'nin elinden taç giymiştir. Kantakuzenos, 1347 yılında İstanbul'a girdiğinde aynı töreni kendisi için de uygulanmış ve İstanbul Patriği'nin elinden taç giymiştir. Ayrıca kızı Eleni ile ortak imparator V. Ioannes Palaiologos'u evlendirerek meşruluğunu aile bağı ile desteklemiştir. Dolayısıyla son geline noktada Kantakuzenos'un meşru imparator olabilmesi için uygulamada ne gerekiyorsa yerine getirilmiştir. Tüm bu törensel gerekliliklerin yerine getirilmesi ve Bizans İmparatorluğu'nun Selçuklular veya Osmanlılar gibi bir hanedan imparatorluğu olmadığı göz önünde bulundurulduğunda Kantakuzenos'un meşru imparator ilan edilmesinde hiçbir eksikliğin olmadığını söyleyebiliriz.

Hanedan devlet anlayışı olmamasına rağmen süreklilik arz eden yönetimlerde tahtın imparatorun oğluna geçmesi beklenen ve istenen bir şeydir. Bizans imparatorları da kendi hanedanlarının devamlılığı ve imparatorluğun istikrarını sağlayabilmek için genellikle oğullarını ortak imparator atama yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda Palaiologoslar Bizans İmparatorluğu'nun en istikrarlı ve en uzun süre yönetimde kalan ailesi olmuştur. Kantakuzenos'un yönetimde olduğu yedi yıllık süreyi çıkacak olursak 1261 yılında İstanbul'un geri alınışından Türkler tarafından fethine kadar yönetiminin başı olmuşlardır. Dolayısıyla Palaiologoslar döneminde oturmuş ve babadan oğula geçen bir veraset sistemi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim 1341 yılına gelindiğinde 80 yıllık bir Palaiologos yönetim geleneği vardır. Kantakuzenos mevcut durumu çok iyi bildiğinden ve bir gaspçı olarak anılmak istemediğinden hatıratında defalarca Palaiologos ailesinin haklarına saygılı olduğunu belirtme ihtiyacı hissetmiş ve uzun bir süre icraatlarında da bunu göstermeye çalışmıştır.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Teselya yöneticiliğine atama yaparken imzalamış olduğu Chrysobull'a V. Ioannes ve İmparatoriçe Anna'nın isimlerini ekletmesi; 1341 yılında imparator ilan edilmesi sırasında V. Ioannes ve İmparatoriçe Anna'nın isimlerinin kendi isminden önce zikrettirmesi Kantakuzenos'un Palaiologos ailesine bağlılığını bildirmek için yaptığı en net icraatlardır. Ayrıca kendisinin VI. Ioannes, genç imparatorun ise V. Ioannes olarak anılması da Kantakuzenos'un imparatorluk hakkının Palaiologoslara ait olduğunu kabul ettiğinin, kendisini Palaiologoslardan sonra ikinci planda, daha ziyade naip olarak gördüğünün bir işaretidir. Kantakuzenos II, ss. 309-313; Gregoras II, ss. 611-612; 643-644.

Kantakuzenos'un ortak imparator ilan edilmesini değerlendirecek olursak; bu uygulamanın Bizans geleneğinde en başından beri var olduğunu görüyoruz. 293 yılında İmparator Diocletianus'un idari reformu ile hayata geçen Tetrarşi yönetiminde Roma İmparatorluğu Doğu ve Batı olmak üzere iki yönetsel parçaya ayrılarak her bir parçanın farklı bir Augustus tarafından yönetilmesi ortak imparator ilan edilme geleneğinin başlangıcı olmuştur. Ortak imparator uygulaması 364 yılında yönetime gelen I. Valentinianus kardeşi Valens'i ortak imparator ilan etmesi gibi olası isyanları engellemek adına imparatorluğu yönetsel olarak bölgelere ayırarak yapılmıştır. Daha sonraki örneklerinde ise asıl maksat imparatorun bir varisi işaret ederek yönetimde devamlılığı sağlanmasıdır. Ortak imparator ilan edilecek kişinin durumu kesin kurallara bağlanmamakla birlikte atamalar genellikle baba-oğul ve kardeşlik gibi yakın akrabalık bağları ile olmuştur. Ancak bu durumun 656 yılında tahta çıkan II. Justinus'un General Tiberius'u ortak imparator ilan etmesi gibi istisnai örnekleri de yaşanmıştır. Hanedan dışından atanan ortak imparatorlar Bizans yönetiminde hanedan değişikliklerini başlatan gelişmeler olmuştur. VIII. Mikhail, 1258 yılında sekiz yaşındayken imparator ilan edilen IV. Ioannes'in önce naipliğini almış sonrasında kendini ortak imparator ilan ettirmiştir. 1261 yılında İstanbul'dan Latinleri çıkartmayı başardığında ise çocuk yaştaki imparatoru İzmit'te bırakarak kendisi ve oğluna imparator olarak İstanbul'da taç giydirmiştir. Kısa süre sonra ise IV. Ioannes'in gözlerini kör ettirerek tahttan resmen indirmiştir.¹⁹⁹ Görüldüğü üzere, Palaiologos sülalesinin Bizans tahtına gelme sürecindeki gibi hanedan dışından gelen naipler ve ortak imparatorlar yükseldikleri makamı gerçek ve tek imparator olabilmek için bir basamak olarak kullanmışlardır.

Yine ortak imparator ilan edilme şekline baktığımızda beklenen yönetimdeki imparatorun bir kişiyi imparator ilan etmesidir. Ancak VIII. Mikhail ve Kantakuzenos'un ortak imparator ilan edilme şekilleri mevcut imparatorun rızası ile değil kendi güçleri vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Bir önceki bölümde ayrıntılarıyla değinildiği gibi III. Andronikos ölmeden önce kimseyi ortak imparator ilan etmemiş ve varis göstermemiştir. Bu durumda tahtın doğal varisi olarak görülen büyük oğlu Ioannes ise çocuk yaştadır. Dolayısıyla o imparatorluğu yönetebilecek akıl yaşına erişinceye kadar birinin ona naiplik etmesi gerekmektedir. İkinci iç savaşın fitilinin

¹⁹⁹ Geanakoplos, Emperor Michael Palaeologus, ss. 119-122.

ateşlendiği naiplik meseli 1347 yılında Kantakuzenos'un ortak ve yetkili imparator olmasıyla son bulmuştur. Ancak unutulmaması gerekir ki tüm gelişmeler kendiliğinden ve Palaiologos ailesinin onayı ile değil Kantakuzenos'un zoruyla gerçekleşmiştir.

İç savaşın sonunda Kantakuzenos'un tek başına imparator olma gücü varken V. Ioannes Palaiologos ile ortak imparator olarak ilan edilmesi hanedana bağlılığının bariz bir göstergesidir. İmparatorluk yönetiminde Palaiologos ailesinin bulunması halk nazarında öyle bir yerleşmiştir ki Kantakuzenos gücü olduğu halde V. Ioannes'i tahttan uzaklaştırmaya şimdilik cesaret edememiştir. Bu bağlamda beklentinin yerleşmiş Palaiologos hanedanının devamlılığından yana olmasından dolayı Kantakuzenos'un bir hak gaspçısı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak tekrar vurgulamak gerekir ki Kantakuzenos'un gaspçı olarak nitelendirilmesine rağmen Bizans veraset sistemi, törensel gereklilikler ve kurulan akrabalık bağı göz önünde bulundurulduğunda meşru imparator sayılmaması için hiçbir gerekçe yoktur.

3.2. İKİNCİ İÇ SAVAŞ SONRASI İMPARATORLUĞUN GENEL DURUMU

Varılan neticeyle iç savaşın sona ermesi imparatorluğa kısa süreli olsa da bir istikrar getirmiştir. Ancak taraflar hiçbir zaman tam olarak silah bırakmamışlardır. Yapılan barışma yüzeyseldir. Verilen karardan memnun olmayan büyük bir kitle vardır. Palaiologos ailesini destekleyenlerin çoğu Kantakuzenos'u bir gaspçı olarak görmeyi sürdürürken V. Ioannes'i kışkırtmaya devam etmişlerdir. Kantakuzenos'un lütfu ile yaşıyor olmak onlar için kabul edilebilir bir şey değildir. Kantakuzenos destekçileri ise onun bir zafer kazandığını ancak Palaiologos ailesine bağlılık meselesini oldukça abarttığını düşünmektedirler. Onların isteği Kantakuzenos'un bağımsız bir imparator olması ve kendi hanedanlığını ilan etmesidir. Ancak Kantakuzenos şimdilik itidalli davranarak her iki tarafa da durumu kabullenmeleri ve bağlılık yemini etmeleri emrini vermiştir.²⁰⁰

Özellikle babası yetkili imparator olan Mathaios haklı olarak kendinin varis ilan edilmesini beklemektedir. Kantakuzenos'dan bekledikleri kararlı duruşu göremeyen taraftarları Mathaios etrafında birleşmeye hazırdılar. Kantakuzenos, ona

²⁰⁰ Kantakuzenos III, ss.10-11.

taç dışında tüm imparatorluk yetkilerini kullanması için izin vermiş ve veraset hakkı olarak Dimetoka'dan Kavala'ya kadar uzanan toprakları idaresine bırakmıştır. Saygınlığının bir göstergesi olması için imparatorunkilerden düşük olmak kaydıyla istediği nişanları takmasına izin verilmiştir.²⁰¹ Sırp lideri Duşan'a sığınan diğer oğlu Manuel de İstanbul'a gelmiştir. Kantakuzenos onu da despot unvanı ile ödüllendirerek yatıştırma yoluna gitmiştir. Şimdilik iç savaş sonu ermiş gibi gözükmektedir. Ancak kısa süre sonra Kantakuzenos-Palaiologos çatışmasının daha alevli bir şekilde geri döndüğüne şahit olacağız.

İstikrarın uzun süreli olmamasında taraflar arasındaki siyasal çekişmenin yanı sıra ekonomik faktörler de etkili olmuştur. İç savaş boyunca birçok toprak kaybı yaşanmıştır. Arnavutluk ve Makedonya Sırlara, Filibe Bulgarlara, Foça ve Sakız Cenovalılara kaptırılmıştır. Yaşanan toprak kayıpları imparatorluğun gelirlerini azaltırken Trakya'da elde kalan bölgeler savaş nedeniyle tarım yapılamaz hale gelmiştir. İç savaş yıllarında Bizans ticareti de tıpkı tarım faaliyetleri gibi durma noktasına gelmiştir. Ege ve Marmara sularında Türk beylikleri ve İtalyan denizci devletleri imparatorluğa söz söyletmeyecek kadar güçlü hale gelmiştir. İstanbul merkezli dönen ticaretin neredeyse tamamı Galata'ya yerleşmiş olan Cenevizlilerin eline geçmiştir. Gregoras, Galata'daki Cenevizlilerin yılda 200.000 hyperpyron ticaret hacimleri varken karşı tarafta ancak 30.000 hyperpyron kadar ticaret yapılabildiğinden bahseder.²⁰² Üstelik İstanbul'un iaşesi büyük oranda Ceneviz gemilerinin Karadeniz'den getirdiği erzaklar ile sağlanmaktadır ve Cenevizliler bunu her zaman bir tehdit unsuru olarak kullanmaktadırlar.

Bizans ekonomisindeki çöküş başkentte ve imparatorluk yönetiminde de bariz bir şekilde kendini hissettirmektedir. Öyle ki Ayasofya'nın tamiri için Rus Çarı tarafından gönderilen yardım paralı askerlerin ödemeleri için kullanılmak zorunda kalınmış ve taç giyme töreni Ayasofya'da yapılamamıştır. Taç giyme töreni ve ardından yapılan düğün merasiminde kullanılan eşyalar Bizans'ın düştüğü durumu gözler önüne sermektedir. İmparatorluğun eski ihtişamından ve zenginliğinden eser

²⁰¹ Gregoras II, ss. 814-815.

²⁰² Galata'daki Cenevizliler iç savaş esnasında büyük prestij ve güce ulaşmışlardır. İç savaş esnasında taraflara destek vermişler ve destekleriyle sürekli Galata'da ilerleme imkânı bulmuşlardır. Surlar, kuleler ve siperler ile Galata'daki durumlarını garanti altına almışlardır. Bu süreçte Bizanslıların zenginliğini ve deniz ticaretinden elde ettikleri gelirlerin neredeyse tamamını farketirmeden ellerinden almışlardır. Gregoras II, ss. 841-843.

kalmamıştır. İmparatorluk mücevherleri Venedik’e borç karşılığı rehin bırakılmıştı. Törenler esnasında altın ya da gümüşten tek bir kâse yoktur. Kalay kil ve toprak malzemeler kullanılmıştır. Törende İmparatoriçelerin kullandığı takılar değerli taş ve altın görüntüsü verilmiş sahte malzemelerden oluşmaktadır.²⁰³

3.2.1. 1346 Veba Salgını

İmparatorluk ekonomisinin bu derece kötü hale gelmesinde Kantakuzenos’un savaşın tarafı olması nedeniyle payı büyüktür. Ancak ekonomi üzerinde Kantakuzenos’un kontrol edemeyeceği ve onun şanssızlığı olarak değerlendirebileceğimiz gelişmeler de yaşanmıştır. 1346 yılında doğudan gelen ve Kefe’ye ulaşan veba salgını Kantakuzenos’un imparator ilan edilmesinden kısa bir süre sonra Bizans’a ulaşmıştır. İlk olarak Karadeniz ticaretinde önemli bir durak olan İstanbul’a Ceneviz ticaret gemileriyle gelen veba salgını 1347 sonbaharında başkentteki zirvesine ulaşmıştır. Aynı yıl içinde Girit, Rodos, Mora ve Selanik’e kadar yayılmıştır. Ticaret ve kervan yollarını takip eden salgın kısa sürede Anadolu ve Avrupa’da da yayılım göstermiştir.²⁰⁴ Bizans kaynakları salgının ne kadar insan kaybına neden olduğu konusunda sessiz kalırlar ancak hem fikir oldukları husus salgının çok büyük büyük bir felakete sebep olduğudur. Demetrios Kydones, salgını tarif ederken, “günden güne ölenlerin sayısı hayatta kalanların sayısını geçiyordu” der.²⁰⁵ Kantakuzenos ise hastalığın tabiatını ifade etmeye hiçbir sözün yetmeyeceğini ifade eder. Ona göre bu salgın insanın doğasına ait bir şey değil ancak ilahi olarak gönderilmiş bir azap olabilirdi.²⁰⁶

Gregoras; salgının etkisini “Hastalık erkekleri ve kadınları, zenginleri ve yoksulları, gençleri ve yaşlıları etkiledi, kısacası ne yaş ne de sınıf tanımadı. Sayısız ev bir gün içinde, bazen de iki gün içinde tüm sakinlerinden boşaltıldı” sözleriyle ifade eder. Salgının ne yaş ne de sınıf tanımadığı konusunda haklıdır çünkü salgın imparatorluk sarayına kadar girmiştir. Öyle ki Kantakuzenos’un küçük oğlu

²⁰³ Gregoras II, ss. 788-789.

²⁰⁴ Murat Keçiş, Sera Bodur, “Orta Çağ’da Kara Veba: Bir Son mu, Yeni Bir Başlangıç mı?”, **Tarihsel Süreçte Anadolu’da Veba**, (Ed. Eren Akçiçek, Fevzi Çakmak, Şükran Köse, Ahmet Çağrı Büke) Gece Kitaplığı, Ankara, 2021, ss. 35-36.

²⁰⁵ Demetrios Kydones, **Correspondance**, II, (Der.) R.-J. Loenertz, Vatikan, 1960, s. 122, No. 88.

²⁰⁶ Kantakuzenos III, s. 52.

Andronikos da veba yüzünden salgının üçüncü gününde İstanbul'da vefat etmiştir.²⁰⁷ Veba salgının imparatorluğun diğer şehirlerinde nasıl bir etki yarattığına dair elimizde veri yoktur. Yaklaşık iki ay süren veba salgının ilk dalgası iç savaşın yaşattığı yıkımdan sonra büyük insan gücü kaybına neden olmuş ve zaten kötü durumdaki ekonomiyi iyice dibe çekmiştir. Ayrıca askeri insan kaynağını da kurutmuş ve Kantakuzenos'un kalıcılığını sarsan temel unsurlardan biri haline gelmiştir.

3.2.2. Stephan Duşan'ın Etkisi ve İmparatorluğun Genel Görünümü

Kantakuzenos'un bir diğer şanssızlığı Stephan Duşan'ın çağdaşı olmasıdır. Kendisini "Sırların ve Yunanların Kralı" ilan eden Duşan iç savaş sırasında her iki tarafa da destek olarak savaştan en karlı çıkan kişi olmuştur. İç savaş devam ederken Tuna'dan Korint Körfezi'ne, Adriyatik'ten Ege Denizi'ne kadar uzanan bölgeleri egemenlik sahasına katmıştır. Duşan'ın ele geçirdiği bölge o dönemde Bizans İmparatorluğu'nun elinde kalan topraklardan daha büyüktür. Duşan'ın hiçbir zaman gizlemediği nihai hedefi İstanbul'u almaktır. Bizans İmparatoru olma iddiasıyla yönetim merkezini güneye kaydırmış, Sırbistan civarının yönetimini oğlu Uroş'a bırakmıştır. Yönetmeye başladığı yeni topraklarda Bizans devlet geleneğini bozmamak için gayret etmiştir. Eski kurumlar büyük oranda varlıklarını sürdürmüştür. Yerel yöneticilerin çoğu aynı kalmış sadece kritik görevlere kendine bağlı, güvenilebileceği Sırları getirmiştir.²⁰⁸

Stephan Duşan meşruluğunu sağlayabilmek ve fethettiği topraklarda kabul görebilmek için Patrik elinden taç giymesi gerektiğinin farkındadır. Dolayısıyla Bizans dini önderleriyle uzlaşması gerekmektedir. Athos bölgesini kendi topraklarına kattığında keşişlerin desteğini kazanabilmek için Athos Manastırlarını ziyaret etmiştir. Onlara çok büyük ayrıcalıklar vereceğini vaat ederek desteklerini almıştır. Stephan Duşan İstanbul'u fethedip Roma İmparatoru olabilmek için çabalamıştır. 1354 yılına gelindiğinde bu hedefine oldukça yaklaşmıştır ancak donanmasının olmaması önüne büyük bir engel olarak çıkacaktır. Diğer taraftan Bizans surlarının kuvveti düşünüldüğünde deniz tarafından destek olmadan surları aşmak mümkün

²⁰⁷ Kantakuzenos III, s. 52; Gregoras II, ss. 797-798.

²⁰⁸ John Van Antwerp Fine, **The late medieval Balkans: A critical survey from the late twelfth century to the Ottoman conquest**, University of Michigan press, 1994. ss. 309-317.

gözükmemektedir. Duşan, bu eksikliğini tamamlamak için Venedik'e başvuracaktır. Ancak başvuru sonuçsuz kalır çünkü Adriyatik'ten Ege kıyılarına ve Orta Avrupa'ya kadar uzanan güçlü ve merkezi bir devlet yerine zayıf bir devletin varlığı Venedik çıkarları için her zaman daha uygun olmuştur.²⁰⁹

Duşan'ın hâkimiyetine girmeyen tek şehir Selanik'tir ancak orada da Bizans hâkimiyetinin tam olarak tesis edildiğini söylemek mümkün değildir. Kent hâlâ Zelotların yönetimindedir. Piskopos olarak atanan Palamas'ın şehre girişine dahi izin vermemişlerdir.²¹⁰ Ayrıca Duşan'ın Serez'i alması Selanik'in İstanbul ile kara bağlantısını kesmiştir. Bizans başkenti ile Selanik'in bağlantısı deniz yolu ile kurulabilmektedir. Ancak Bizans ordusunun ve donanmasının durumu ortadadır.

Anadolu'da da durum Trakya'dan farklı değildir. Kıyı kesimde birbirinden bağımsız bir şekilde Türklere direnmeye çalışan birkaç kale haricinde tüm bölgeler Türklerin hakimiyetine geçmiştir. İç bölgelerde ise Bizans'a bağlılığını sürdüren sadece Alaşehir (Philadelphia) kalmıştır. Ancak bu bölgeler ile Bizans başkentinin bağlantısı yoktur. Merkezden bağımsız olarak tek başlarına direnmektedirler. İzmir Latin işgali altındadır. Sakız adası ise iç savaş sırasında 1346'da Cenevizlilere kaptırılmıştır. Bu durumda Kantakuzenos, Trakya'da kalan topraklara kendinin güvenebileceği ve daha etkili olabileceği şekilde oğullarının idaresine bırakmıştır. En küçük oğlu Andronikos 1347 yılındaki salgında vebaya yakalanmış ve vefat etmiştir. Ortanca oğlu Manuel 1347 Duşan'ın şehri almasına kadar Berroia valisi olarak görev yapmış ardından İstanbul'a dönmüştür. Kantakuzenos onu Mora Yarımadası'nın idaresine getirmiştir. 1380 yılında ölümüne kadar Mistra despotu olarak Mora Yarımadası'nı yarı bağımsız olarak yönetmiştir. En büyük oğlu Mathaios kardeşine göre şansızdır. Dimetoka ve Kavala arasında kalan Sırp sınırındaki toprakları onun idaresine verilir ve varis olduğuna işaret edecek hiçbir unvan ile ödüllendirilmez. Kantakuzenos'un damadı Epeiroslu Nikeforos yönetime getirilen diğer isimlerden biridir. Çanakkale civarındaki kentlerinin valiliğine atanmıştır. Kaybedilen toprakları geri alabilecek gücü olmayan Kantakuzenos bu yolla en azından daha fazla toprak kaybetmemek için çabalamıştır. Bu atamaları Kantakuzenos'un güvenebileceği kişileri yönetime getirmesi olarak veya oğullarına yetki dağıtarak olası isyanlarını

²⁰⁹ Fine, The late medieval Balkans, s. 322.

²¹⁰ Gregoras II, s. 793. Ancak onlar Palamas'a, dini yorumuna katılmadıkları için değil Kantakuzenos ile hareket ettiği için karşı çıkıyorlardı.

engellemeye çalışması olarak değerlendirebiliriz. Ancak Kantakuzenos'un yaptığı atamalar kendi yetkilerini paylaşarak mutlak imparator imajını zedeleyecek niteliktedir. Ortaya Kantakuzenos'un mutlak imparatorlardan ziyade eşitler arasında birinci (primus inter pares) olması gibi bir görüntü çıkmaktadır.²¹¹ Bu atamaları sebebinden bağımsız şekilde değerlendirdiğimizde ise Kantakuzenos'un imparatorluğun her kesimine hâkim olduğunu ve kendi hanedanlığını kurmak yolunda ilk adımını attığını söyleyebiliriz.

3.3. KANTAKUZENOS'UN GEMİ YAPIM ÇALIŞMALARI VE LATİNLER İLE İMTİHANI

Bu dönemde Bizans ekonomisi üzerindeki en büyük baskı Galata'daki Ceneviz varlığıdır. VIII. Mikhail zamanında Cenevizlilere başlatılan ilişkiler doğrultusunda onlara ilk defa İstanbul dışında yerleşme izni verilmiştir. Cenevizliler, İstanbul'un dışında tutularak olası bir çatışmanın önlenmesi amaçlanmıştır. Galata'da arazi verilen Cenevizliler başlangıçta Bizans İmparatoru'na bağlılıklarını bildirmek zorundaydılar. Ancak zamanla Galata'daki Ceneviz kolonisi Gümrük tarifelerini kendi belirleyen, vergilerini kendi koyan, Bizans İmparatorluğu'nun denetiminden bağımsız özerk bir bölge haline geldiler. Bizans siyasetine müdahale edebilecek kadar da güçlenmişlerdir. Güçleri temelde ticari gelirlerine dayanmaktadır. İstanbul merkezli ticaret peyderpey Galata'daki Cenevizlilerin tekeline geçmiştir. Galata'da ticaretten elde ettikleri gelir İmparatorluğunkinden çok daha fazlasıdır. Öyle ki Gregoras Galata'nın yıllık vergi gelirinin 200.000 hyperpyron İstanbul'un ise sadece 30.000 hyperpyron olduğunu ifade eder.²¹² Başkentin iâşesi büyük oranda Ceneviz ticaret gemilerinin getirdiği tahıllara bağlı hale gelmiştir. Cenevizliler bu bağımlılıktan ötürü yeri geldikçe İstanbul'a tahıl girişini durdurmayı bir koz olarak kullanmışlardır.²¹³

Kantakuzenos, Bizans ekonomisinin toparlanması için Galata merkezli tekelleşen ticarete son vermesi gerektiğinin farkındadır. Onun Cenevizlilerle mücadele etmek için daha başka sebepleri de vardır. Cenevizliler iç savaşta etkin bir rol oynamamışlardır ama savaştan faydalanmayı bilmişlerdir. İç savaş esnasında Sakız

²¹¹ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 286.

²¹² Gregoras II, s. 842.

²¹³ Gregoras II, ss.766-777.

Adası'nı ve III. Andronikos'un 1329 yılında yeniden Bizans'a kattığı Foça'yı zapt etmişlerdir. Ayrıca Kantakuzenos Cenevizlilerin İmparatoriçe Anna ve Palaiologos ailesinden yana olduklarını bilmektedir.²¹⁴

İç savaşta tüm kaynakları tükenen Bizans'ın elinde Cenevizliler ile mücadele edebilecek bir donanma veya donanma kurabilecek bir maddi varlık yoktur. Bu esnada Kantakuzenos örneği az rastlanır bir yola başvurur. İstanbul'un zenginlerini bir toplantıya çağırır ve İmparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik durumu ve donanmanın önemini izah eden bir konuşma yapar. Ardından bir donanma kurulabilmesi için herkesin maddi durumu oranınca katkı sunmasını ister. Zaten iç savaş boyunca büyük zarar gören varlıklı kesim bu fikre sıcak yaklaşmamıştır. Toplanan para 50.000 hyperpyron da kalmıştır.²¹⁵ Varsıl kesimden beklediği desteği alamayan Kantakuzenos gümrüklerde dış ticaretten alınan *kommerkion* vergisini düşürür ve ithal edilen tahıllara özel vergiler getirir. Amaç ticaret gemilerinin Galata'ya değil Haliç'in batı yakasına yanaşmalarını sağlamaktır ve Galata merkezli dönen hububat tekeli kırarmaktır. Kantakuzenos'un önlemleri bundan ibaret değildir. İstanbul tüketici pazarını Latinlere daha az karlı hale getirmek için yerli şarap üreticilerinden şarap satın alan tüccarlara özel vergiler getirilir. Ayrıca Bizanslı tüccarlardan alınan %10 oranındaki vergiyi %2'ye indirerek Latin rakipleriyle aynı şartları sağlamaya çalışır.²¹⁶

Kantakuzenos'un getirdiği yenilikler Bizans ticaretini canlandırabilir dolayısıyla hazine için faydalı sonuçlar doğurabilirdi ancak gemi yapım çabaları ve gümrük vergilerini düşürmesi doğal olarak Cenevizliler tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bunları kendi varlıkları için bir tehdit olarak algılamışlardır. Gregoras'a göre; Cenevizlilerin bir diğer korkusu Bizanslıların güçlü bir donanma kurması halinde 1346 yılında hakimiyet kurdukları Sakız Adası'ndaki varlıklarının tehlikeye düşecek olmasıdır.²¹⁷ Nitekim taraflar arasındaki gerilim kısa süre içinde savaşa dönüşecektir.

Kantakuzenos'un Dimetoka'da olması Galata'dakiler için beklenen fırsatı vermiştir. Küçük bir Ceneviz filosu Haliç'in karşı kıyısına geçer ve Bizans'ın elinde

²¹⁴ Nicol, Bizans-Venedik s. 252.

²¹⁵ Kantakuzenos III, ss.32-43.

²¹⁶ Nicolas, Oikonomidès, *Hommes d'affaires grecs et latins à Constantinople (XIIIe-XVe siècles)*, 1979, ss. 47-48.

²¹⁷ Gregoras II, ss. 842-843.

kalmış birkaç savaş gemisi ile orada bulunun bazı ticaret gemilerini ateşe verirler.²¹⁸ Kantakuzenos'un yokluğunu doğru zaman olarak düşünmüşlerdir ancak onun eşi Irene, oğlu Manuel ve damadı Nikeforos gelişmeler üzerine tüm İstanbul halkının da katıldığı bir meclis toplamıştır. Birçok nedenden dolayı Latinlerden nefret eden Bizanslıların meclisinde uzlaşma veya barışa dair hiçbir fikir dillendirilmemiştir. Latinleri kolayca alt edebileceklerini düşünmektedirler ve bundan dolayı sonucu silahların belirlmesine karar vermişlerdir. Kantakuzenos'un yokluğunda başkentte halkın katılımıyla büyük bir direniş başlamıştır. Başkentte başlayan direniş karşı taraf için saldırı kararına dönüşmüştür. Cenevizliler için denizde üstünlük kazanmak zor olmaz. Başkente girmek isteyen her türlü gemi engellenir. Özellikle tahıl tedariki için gelen gemilerin engellemesiyle direnişi kırmaya çalışmışlardır. Yiyecek tedarikindeki sıkıntılar ile en fazla 15 gün dayanabileceklerini, sonrasında barışı isteyen karşı taraf olacağını düşünmektedirler.²¹⁹ Ancak Bizanslılar da mücadeleyi elden bırakmamıştır. Galata surları dışında kalan Ceneviz depoları ateşe verilir. Mancınıklarla Galata'ya kayalar ve ateşe verilmiş büyük parçalar atılır. Çatışmalar aralıklı olarak iki hafta sürer. Cenevizliler iki büyük gemi üzerine devasa mancınıklar ve bir gemi üzerine de Bizans surlarını aşacak şekilde kule inşa ettirirler. Bu esnada başkente dışarıdan sürekli asker takviyesi gelmektedir. Irene başkent surlarına ağır silahlı askerler ve kulelere savunma silahları yerleştirmiştir. Bütün İstanbul kenetlenmiş durumdadır. Marangozlar, demirciler, çömlekçiler hepsi silah altına girmeye gönüllü olmuşlardır. Kölelere bile efendileri tarafından ok ve yay kullanılması öğretilip silahlandırılmıştır. Bizans surlarının büyüklüğünü bilen ve Bizanslıların direnişteki kararlılıklarını gören Cenevizliler kara savaşı için Sakız Adası'ndan takviye birlikler getirmiştir. Ceneviz kuşatma filosu Bizans surları önüne geldiğinde büyük bir savaş başlar. Gün boyu süren savaşta İstanbul halkı şehri başarılı bir şekilde savunur. Birçok askerini ve gemisini kaybeden Cenevizliler Galata'ya çekilmek zorunda kalırlar.²²⁰

1 Ekim'de Kantakuzenos başkente döner. Dönmesiyle birlikte ilk yapacağı iş tekrar gemi yapım çalışmalarını başlatmak olur. Tekrar bir halk meclisi toplayarak daha önce gemi yapım çalışmaları için yaptığı yardım çağrılarını Ceneviz ile yaşanan yavaş üzerinden değerlendirerek tekrarlar. Durumun vahametini İstanbul halkı bizzat

²¹⁸ Kantakuzenos III, ss. 68-70.

²¹⁹ Gregoras II, s. 850.

²²⁰ Gregoras II, ss. 850-853; Kantakuzenos III, ss.71-72.

deneyimlemiştir. Bu sefer çağrısı karşılık bulmuş, halk gemi yapım çalışmalarına büyük bir teveccüh göstermiştir. Ancak Kantakuzenos yine de planlarını halkın insafına bırakmak istemez. Bağışların yanı sıra vergiler de toplanır ve bu vergilendirilmeye Trakya ahalisi de dahil edilir.²²¹ Trakya ormanların kesilen kütükler kara yoluyla başkente taşınır ve burada gemiler inşa edilmeye başlanır. Bu çok zahmetli bir yoldur ancak imparatorluğun nakliye gemisi yoktur ayrıca tüm denizler Cenevizliler tarafından tutulmuştur.²²² Bu esnada Cenevizliler de ufukta gözükten savaşın hazırlıklarına koyulmuşlardır. Galata surlarını güçlendirirler. Ayrıca yukarıya doğru çıkan yeni surlar ve bu surların tepe noktasına İsa Kulesi adı verilen Galata Kulesi'ni inşa ederler. Sakız ve Foça gibi kolonilerinden gemi ve asker takviyesi yaparlar. Böylelikle 1348 yılı her iki taraf içinde daha büyük bir savaşın hazırlıklarıyla geçer. Hazırlıkların sonuna gelindiğinde Ortaya çıkan görüntüde Cenevizliler İstanbul'u denizden, Bizanslılar Galata'yı karadan kuşatmıştır.²²³

1349 baharı geldiğinde dokuz büyük savaş gemisi ve yüze yakın küçük gemiden oluşan Bizans donanması hazırdır. 5 Mart 1349'da ilk filo denize açılır ve Ceneviz gemilerinden birini ele geçirerek ateşe verir.²²⁴ Ancak bu küçük hamle yeni kurulan donanmanın ilk ve son başarısı olacaktır. Zira ertesi günü yaşanan gelişmeler Bizans denizciliğinin içler acısı durumunu gözler önüne sermektedir. Bizans donanması saldırıya geçmek üzere denizi açıldıktan sonra Sarayburnu önündeyken sert esen rüzgâr ile gemilerden biri alabora olur. Bunun üzerine paniğe kapılan mürettebat ve askerler daha düşmanla karşı karşıya gelmeden kendilerini denize atarlar. Gemiler kıyıya yakın bir yerde alabora olduğu için askerlerin 200 kadarı boğulur geri kalanları yüzerek kıyıya çıkarlar. Manzarayı uzaktan izleyen Ceneviz amirali ilk başta yaşananlara bir anlam veremez. Bunun bir savaş taktiği olduğundan şüphelenir. Ancak Cenevizliler biraz vakit geçtikten Bizans donanmasına yaklaşırlar ve gemilerin denizin

²²¹ Gregoras II, ss. 854-856.

²²² Kantakuzenos III, s. 72; Ayrıca Gregoras: "Bizans tersanesinin surların dışına kurulmasının nasıl bir akılsızlık olduğunu anladı". Gregoras II, s. 853.

²²³ Gregoras II, s. 857.

²²⁴ Gregoras II, ss. 858-859. Makrembolites savaşın tarihini net olarak verir. 4 Mart'a kadar hazırlıklar sürmüştür. 5 Mart'ta donanma denize açılır ve ertesi günü Cenevizliler hiç zorlanmadan Bizans donanmasını ele geçirirler. Alexios Makrembolites, **Logos historikos: Ἀλεξίου Μακρεμβολίτου λόγος ιστορικός**. In: **Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας**, (Der.) A. Papadopoulos-Kerameus, S. Peterburg, 1891, ss. 144-159.

ortasında bomboş salındıklarını görürler. Hiçbir direnişle karşılaşmadan gemileri kendi gemilerinin arkasına bağlayarak sakince hepsini Galata kıyısına çekerler.²²⁵

Gregoras, Kantakuzenos ve Aleksios Makrembolites olaya bir kasırganın neden olduğu konusunda hemfikirdirler.²²⁶ Hemfikir oldukları bir diğer konu ise Bizans tarih yazımında adeta bir gelenek halini gelmiş olan yaşananların Tanrı'nın bir cezalandırması olduğudur. Kantakuzenos bunu geçmişte işlenen birçok suçun cezası olarak düşünürken Gregoras durumu savaştan önce insanların kutsal şeylere yaptığı saygısızlık ve hazırlıklar esnasında yoksul insanlara zulmedilmesinin bir cezası olarak görür.²²⁷ Gerçek şu ki uzun süredir düzenli bir donanmanın olmaması, yıllar alan iç savaş ve salgın hastalıklar Bizans'ın elindeki yetişmiş gemi personelinin yok olmasına neden olmuştur. Ayrıca Anadolu kıyısındaki İzmir ve Gemlik gibi tersane ve deniz üssü konumundaki yerlerin kaybedilmesi Bizans'ın hem gemi ihtiyacını hem de denizci ihtiyacını karşılayamamasında etkili olmuştur. Kurulan donanmadaki mürettebatın en basit denizcilik kurallarını bile bilmeyen tecrübesiz kişilerden oluştuğu yaşananlarla sabittir.²²⁸ Muhtemeldir ki; mürettebat ekseriyetle gemi tecrübesi olmayan kara askerlerinden ve gönüllülerden oluşturulmuştur. Özetle, Bizans yıllarca denizlerden uzak kalmıştır ve bunun bedeli Cenevizliler ile girdikleri savaşta ödenmiştir.

Kantakuzenos yaşananları “kan olmadan zafer kazandılar” ifadesiyle özetler.²²⁹ Ancak Gregoras bu konuda çok daha gerçekçidir. Yaşanan durumu “yüksek beklentilerini denizin dalgalarına ve derinliklerine gömdüler ve anakaradaki varlıklarını su altında ıslak bir varlıkla değiştirdiler” diye ifade eder.²³⁰ Yine Gregoras “bu felaketin sefaleti o kadar eşsizdi ki, eski zamanlardan ona kolayca rakip olabilecek hiçbir örnek yoktur” der.²³¹

Bizans donanmasının uğradığı felaket sırasında Bizans surlarının üstü, kuleler, kapıların önü, arkası insan kalabalıklarıyla doludur. Denizcilerin herhangi bir düşman

²²⁵ Gregoras II, ss. 859-864; Kantakuzenos III, s. 76; Makrembolites, s. 158.

²²⁶ Kantakuzenos III, s. 76; Gregoras II, s. 860; Makrembolites, s. 167.

²²⁷ Gregoras II, ss. 862-863. Kantakuzenos III, s. 76.

²²⁸ Gregoras II, ss. 861-862;

²²⁹ Kantakuzenos III, s.77.

²³⁰ Gregoras II, s. 862. Gregoras gemi yapım çalışmaları esnasında insanlardan zorla vergi toplandığını, hatta evlerinin ahşap duvarlarının sökülüp gemi yapımında kullanıldığını, haksızlığa uğramış masum insanlardan dolayı Tanrı'nın Bizanslıları cezalandırdığını düşünür. Gregoras II, ss. 862-863.

²³¹ Gregoras II, s. 865.

gemisi ile karşılaşmadan, bir çatışmaya girmeden anlamsız kaçıışına onlar da şahit olmuşlardır ve şaşkınlık içerisindeyler. Anlaşılan donanmalarına güvenleri tamdı ve zaferden emindiler ancak ani ve çok kolay olan yenilgi onları da paniğe sevk etmiştir. Panik halinde şehrin içlerine doğru kaçışmaya başlarlar.²³² Bir yıl önce kahramanca şehri savunan Bizans halkının hali Cenevizlileri de şaşkına çevirmiştir. Ancak onlar yine de bu zaferi bir kuşatmaya çevirmek istemezler. Arkadan saldırmaları için Galata'nın doğusuna gönderilen Bizans askerleri panik kervanına katılan son halka olur. Bozgundan haberdar olduklarında ellerindeki silahları bırakarak başkente doğru kaçarlar.

Aradan birkaç hafta geçtikten sonra Cenova'dan barış antlaşması imzalamak üzere tam yetkili elçiler İstanbul'a gelirler.²³³ Cenevizlilerin antlaşma şartları savaşın neticesinden çok farklıdır. Eşit şartlarda ve karşılıklı hakların tanındığı bir antlaşma teklif ederler. Fakat daha başkasını beklemekte doğru olmaz çünkü Cenevizlilerin maksadı Bizans İmparatorluğu'na son vermek değil Galata'daki varlıklarını ve İstanbul merkezli deniz ticaretindeki üstünlüklerini sürdürmektir. Antlaşma uyarınca, Kantakuzenos'un almaya çalıştığı *kommerkion* ve diğer tüm vergiler eski haline getirilecektir. Bizanslı tacirler Tana'ya Cenovalıların izni olmadan gitmeyeceklerdir. Ancak Bizanslılar tüm Cenova limanlarını ziyaret edebileceklerdir.²³⁴ Cenovalılar savaş tazminatı olarak 100.000 hyperpyron ödeyeceklerdir. Galata'nın doğusunda işgal ettikleri toprakları bırakacaklardır. Bir daha da İstanbul'a saldırmayacaklardır. Sakız Adası 10 yıl daha Cenevizlilerin elinde kalacak, süre dolduğunda Cenevizliler adanın kullanımı için vergi ödemeye başlayacaktır. Adaya Bizans Kilisesinden bir papaz atanacak ve her hafta ayinlerde Bizans imparatorlarının ismi anılacaktır.²³⁵ Bizanslıların hak ettiklerinden çok daha fazlasını aldıkları bu antlaşma bir zafer gibi görülebilir ancak antlaşmanın Bizans'ın zaferiyle değil Cenevizlilerin gelecek planları çerçevesinde yapıldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bizans tüccarının Cenova limanlarını ziyaret ederken Cenovalılar ile aynı haklara sahip olmaları Bizans

²³² Kantakuzenos III, s. 77; Gregoras, Karada toplanan insanları teşvik edecek morallerini yüksek tutacak ne bir borazan ne de bir zil olmayışından yakınır. Eğer bunların olması halinde en azından kıyıdaki insanların bu duruma düşmeyeceklerini ifade eder. Gregoras II, s. 864.

²³³ Gregoras deniz felaketinin üzerinden dört gün geçmeden elçilerin geldiğini söyler. Gregoras II, s. 866.

²³⁴ Oikonomidès, s. 50.

²³⁵ Kantakuzenos III, ss. 32-83; Nicol, Bizans ve Venedik, s. 256.

ticaretinin serbest piyasa koşullarında Latinlerle eşit koşullarda gelişeceği beklenebilirdi.²³⁶ Bu bir ihtimaldir ancak anlaşmayla birlikte Bizanslılar denizlerde hakimiyet iddiasında bulunmadıklarını zımnen kabul etmişlerdir. Cenevizliler ise İstanbul'da gözleri olmadığını resmîyete dökerken İstanbul merkezli deniz ticaretlerini ve Galata'daki varlıklarını ayrıca Sakız Adası'ndaki hakimiyetlerini korumayı başarmışlardır.

Kantakuzenos'un gemi yapımına verdiği önem sadece Galatalı Cenevizliler ile verdiği savaşın bir vasıtası değildir. İmparatorluğun başkenti bir deniz şehridir ve hem burayı koruyabilmek hem de sorunsuzca yaşesini sağlayabilmek için deniz kuvveti elzemdir. Anadolu kıyılarında gittikçe güçlenen Türk denizciliğinin ve dolayısıyla kıyı güvenliğinin sağlanabilmesinin yolu yine güçlü bir donanmadan geçmektedir.²³⁷ Ayrıca hiçbir sıcak çatışmaya girmese ve hiçbir zafer kazanmasa bile donanmanın varlığı caydırıcı bir unsurdur ve müzakere süreçlerinde Bizans'ın elini güçlendirecektir. Bu doğrultuda Kantakuzenos İstanbul surlarının tahkimatı ve güçlü bir donanma oluşturulması için tekrar Bizans halkına başvurur. Ancak bir önceki başarısızlık göz önündeyken Bizanslılar yardıma yanaşmaz. Gönüllü olarak para toplayamayan Kantakuzenos otoritesinin sarsılacağına aldırış etmeden yeni vergiler getirerek donanmayı kurma yoluna gider. Yapılan yasal düzenleme ile varlıklı kesimden vergi alınmasına dikkat edilmiştir. Bu düzenleme iç savaşın en başından beri Kantakuzenos'u destekleyen Bizans aristokrasisi ve varlıklı kesim için bir işaret niteliğindedir. Gümrük vergilerinde de tekrar düzenlemeye gidilmiş ve bu yolla gelirler arttırılmaya çalışılmıştır. Halk vergilerden memnun olmasa da en azından kenti koruyabilecek bir donanmaya ve bir ticaret filosuna sahip olmuşlardır. Ayrıca Heptaskalon (Kadırğa) Limanı deniz üssü olarak kullanılmak için onarılmıştır.

Cenevizliler Venedik ile olan mücadelelerinden dolayı daha önce hiç olmadığı kadar Bizans İmparatorluğu ile dostane ilişkiler içerisindeyler. Venedik ile 1342 yılında yapılan, İmparatoriçe Anna ve oğlunun imzası bulunan anlaşmanın süresi dolmuştur. Venedikliler bir iyi niyet göstergesi olarak anlaşmayı yenileme teklifinde bulunurlar. Nitekim anlaşma 1342 yılında imzalanan şekliyle beş yıllık süre ile

²³⁶ Oikonomidès, s. 52.

²³⁷ Gregoras II, s. 842.

yenilenmiştir. Görünen o ki, Şimdilik Venedik-Cenova çekişmesi Bizans İmparatorluğu'na yaramaktadır.²³⁸

3.4. V. IOANNES PALAIOLOGOS SELANİK'TE

Utanç verici yenilgiye rağmen Kantakuzenos gemi yapım çalışmalarından asla vazgeçmeyerek en azından İstanbul'u koruyacak kadar bir deniz gücüne sahip olmuştur.²³⁹ Ardından Venedik ve Ceneviz ile yapılan anlaşmalar ile deniz yoluyla gelecek tehditleri belli bir süre durdurmayı başarmıştır. Sırada kara topraklarındaki düzeni sağlamak vardır. Kantakuzenos'un karadaki ilk hedefi hâlâ Zelotların elinde olan Selanik olmuştur. Ancak 1347 yılında Bizans'ın elinde kalan topraklar birbiriyle kara bağlantısı kopmuş ayrı ayrı kentler halindedirler. Stefan Duşan'ın Serez'i işgal etmesinden dolayı İstanbul'dan Selanik'e sadece deniz yoluyla gidilebilmektedir. Üstelik Selanik yönetiminde olan Zelotlar başkentten gelen emirleri umursamamaktadır. Selanik Piskoposu olarak gönderilen Gregoras Palamas kente alınmamıştır. Palaiologos ailesine en başından beri yakın gibi gözükseler de Zelotların başındaki Andreas Palaiologos ve Georgios Kokalas'ın Palaiologoslar ile en ufak bir ilişkileri yoktur. Kantakuzenos'un egemenliği ise onlar için yok hükmündedir. Başkentten gelen emirleri hiçe sayarak Kantakuzenos yerine Stefan Duşan ile anlaşmayı yeğlemektedirler.²⁴⁰

Kantakuzenos, Duşan'ı yaptıkları anlaşma ile belirlenen sınırlara çekilmesi için ikna etmeye çalışmıştır. Onu, aksi takdirde bir Türk ordusuyla karşılaşırsa başına geleceklerle tehdit etmektedir. Ancak çabası beyhudedir. Zira Orhan Bey 1348 baharında oğlu Süleyman Paşa komutasında 10.000-12.000 askerden oluşan birliği Kantakuzenos'a yardıma göndermiştir fakat Mathaios'un ordusu ile birleşip Sırbistan'a yönelmesi beklenen Süleyman Paşa Kavala'dan öteye geçmemiştir.²⁴¹

Zelotlar Selanik'in idaresini Stephan Duşan'a devretmek niyetindedirler ancak Selanik halkı bu hususta Zelotlar ile aynı fikirde değildir. Kentin Stephan Duşan'a teslim edilmesi fikrine tepkileri çok sert olmuştur. 1350 yılı başlarında Duşan'ın

²³⁸ Nicol, Bizans ve Venedik, ss. 256-258.

²³⁹ Kantakuzenos III, s. 77; Gregoras II, ss. 869-870.

²⁴⁰ Kantakuzenos III, ss. 104-105.

²⁴¹ Kantakuzenos III, s. 32; Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 270.

Selanik yakınlarında belirmesiyle halk ayaklanmış ve Zelotları yönetimden uzaklaştırmayı başarmıştır. Kentin yeni yöneticisi Bizans meşru yönetime yakınlığını gizlemeyen Theodoros Metokhites'in oğlu Aleksios Methokhites olmuştur. Daha önce Selanik üzerine çokça fırsatı kaçıran Kantakuzenos derhal oğlu Mathaios komutasında güçlü bir ordu hareket ettirir. Ordu esas itibariyle Orhan Bey'in oğlu Süleyman'ın komutasındaki 20.000 atlıdan oluşmaktadır.²⁴²

Oğlunun hemen ardından Kantakuzenos, V. Ioannes Palaiologos'u da yanına alarak deniz yoluyla Selanik'e doğru yola çıkmıştır. Bu sefer, V. Ioannes'in çıktığı ilk seferdir. Ancak sefere katılmasına İmparatoriçe Anna şiddetle karşı çıkmıştır. Çünkü Kantakuzenos'un sefere V. Ioannes'i de götürmesinin arkasında onu onurlandırmak veya tecrübe kazanmasını sağlamak gibi masumane sebeplerle yoktur. Selanik'i teslim aldıktan sonra V. Ioannes'i imparator sıfatıyla burada bırakıp İstanbul'dan uzaklaştırma niyetindedir. Selanik'e varmadan önce Süleyman'ın komutasındaki Türk askerleri geri çağırılmıştır ancak kuvvetlerinin büyük bir kısmından yoksun kalan Bizans ordularının şansı yine Türkler sayesinde dönecektir. Kantakuzenos, Ustruma (Karasu) ırmağı ağzında rastladığı 22 gemilik Türk filosundan yardım alarak Selanik şehrine ulaşmayı başarmıştır.²⁴³ Kantakuzenos ve V. Ioannes kentte gayet sıcak bir şekilde, imparator olarak karşılanırlar. Kentte kalan Zelot yöneticileri tutuklanıp içlerinden bazıları yargılanmak üzere başkente gönderilmiştir. Kantakuzenos imparatorluk yönetimindeki yeniliği izah ve Zelotlar hakkındaki görüşlerini beyan etmek üzere Selanik halkına bir konuşma gerçekleştirir. Konuşmasında doğal olarak Zelotları hainler olarak tarif etmektedir. Kısa süre sonra Gregoras Palamas da metropolitlik görevine başlamak üzere şehre gelecektir.

İmparatorluğun ikinci büyük şehri yaklaşık sekiz yıl aradan tekrar Bizans hâkimiyetine girmiştir. Selanik konumu ve kent olarak büyüklüğü sebebiyle civardaki diğer bölgelerin de geri alınması için bir hareket üssü konumuna gelmiştir. Nitekim Kantakuzenos Selanik'in ardından Türk gemilerinin de yardımıyla Berroia'yı geri almayı başarır. Sırlara uzun süre direnmiş olan Edessa ve diğer birkaç küçük kenti de Bizans hakimiyet sahasına tekrar dahil etmeyi başarmıştır.²⁴⁴ Ancak Kantakuzenos'un Sırp kontrolündeki kentleri bu kadar kolay almasının sebebi Stefan Duşan'ın o an için

²⁴² Kantakuzenos III, s. 109, Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 282.

²⁴³ Kantakuzenos III, ss. 112-117.

²⁴⁴ Kantakuzenos III, ss. 129-133.

bölgede olmayışıdır. Sınırlarının diğer ucunda Macarlar ile savaş halinde olan Duşan Kantakuzenos'un seferinden haberdar olunca derhal bölgeye gelmiştir. İki hükümdar anlaşmazlıkları konuşmak üzere Selanik yakınlarında görüşürler. Kantakuzenos'a inanılacak olursa toprakların paylaşıldığı ve sınırların yeniden çizildiği bir anlaşmaya varılmış, imzalar atılmıştır. Anlaşmaya göre Epiros ve Teselya tekrar Bizans egemenliğine girecektir.²⁴⁵ Selanik yakınlarında buluşan iki liderin görüşmesinden Kantakuzenos'un iddia ettiği şekilde bir sonuç çıkmamış gibi gözüküyor. Zira Stephan Duşan, Edessa ve diğer birçok bölgeyi Kantakuzenos'un iddia ettiği anlaşmadan kısa süre sonra geri alacaktır.²⁴⁶

Kantakuzenos 1351 yılı başlarında Selanik'te damadı V. Ioannes'i bırakarak İstanbul'a geri döner.²⁴⁷ İlk bakışta Kantakuzenos'un imparatorluğun birbirinden ayrı düşmüş parçalarına güçlü yöneticiler bırakarak koordinasyonu sağlamak niyetinde olduğu düşünülebilir.²⁴⁸ Ancak Kantakuzenos'un temel gayesi V. Ioannes'in İstanbul'dan uzaklaştırarak kendi istikbalini garantiye almak istemesidir. V. Ioannes başkentten uzaklaştırılmıştır ama bu potansiyel tehlikenin geçtiği anlamına gelmemektedir. Zira V. Ioannes'in Selanik'te iyi bir şekilde örgütlenmesi de Kantakuzenos için tehdit yaratabilirdi. Kent halkının Palaiologoslardan yana olması ve Sırp Kralı'na olan yakınlık düşünüldüğünde ayaklanma çıkma ihtimali oldukça yüksektir. Selanik'ten kendisine karşı doğacak bir ayaklanma Kantakuzenos'un almak isteyeceği bir risk değildir. Kantakuzenos bu durumu kendisine yakın başka bir ismi daha Selanik'te bırakarak telafi etmeye çalışmıştır. Bu yüzden Kantakuzenos'un kayınpederi Andronikos Asen'de Selanik'te bırakılmıştır ve muhtemelen kentin yönetimi asıl onun iradesindedir.²⁴⁹

1351 yılında Kantakuzenos başkente döndüğünde İsihazm tartışmaları devam etmektedir. Ioannes Kalekas ve Gregoris Akindynos'un ölümüyle İsihazm karşıtı cephenin sözcülüğüne Efes metropoliti ve tarihçi Nikeforos Gregoras geçmiştir. Kantakuznos meseleyi kesin karara bağlamak için 28 Mayıs 1351 tarihinde Blakhernai Sarayı'nda bir sinod toplar. Hem Palamas hem de Gregoras kendi düşüncelerini savunurlar ancak karar tahmin edileceği üzere 1341 ve 1347 sinodlarında olduğu gibi

²⁴⁵ Kantakuzenos III, ss.139-152.

²⁴⁶ Kantakuzenos III, ss. 160-161.

²⁴⁷ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 8-52, s.76.

²⁴⁸ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları s. 285.

²⁴⁹ Kantakuzenos III, s. 160.

Palamas'ın lehine sonuçlanır. Temmuz ayında toplanan dördüncü sinod ile İsihazm'ın Ortodoks öğreti ile birebir örtüştüğüne karar verilir. Karşıt görüşlüler aforoz edilir. 15 Ağustos 1351 tarihinde bir tomos imzalanır. V. Ioannes Palaiologos da yaklaşık bir yıl sonra başkente döndüğünde belgeyi imzalar. Böylelikle son iki sinod ile alınan kararlar resmen devlet hükmü haline gelmiştir.²⁵⁰

3.5. BİZANS ÜZERİNDE VENEDİK CENOVA ÇEKİŞMESİ

Kantakuzenos'un Venedik ve Ceneviz ile imzaladığı antlaşmaların üzerinden bir sene geçmeden iki denizci devlet arasındaki çekişme Bizanslıların da müdahil olmak zorunda kaldığı bir dizi savaşa dönüşecektir. Cenevizliler tüm Karadeniz ticaretini ve İstanbul Boğazı'nın kontrolünü ele almışlardır. Boğazdan kendilerinininki haricinde ticaret gemilerinin geçmesine izin vermemektedirler. Söz konusu boğazlarda hakimiyet olunca Bizans'ın desteğini almak elzemdir. Bunun bilicinde olan taraflar Bizanslıları yanlarına çekebilmek için gerektiğinde cazip teklifler ile gerektiğinde ise zor kullanarak Bizanslıların desteğini almaya çalışacaklardır. Daha Kantakuzenos Selanik'te iken İstanbul'a giden Venedik Balyosu Iacopo Bragadino onunla görüşmek için Selanik'e uğrayıp 1350 Ağustos ayında başlayan Venedik-Ceneviz savaşında kendilerine destek vermesini talep etmiştir.²⁵¹ Ancak Stefan Duşan'a karşı bir zafer kazanarak batı sınırlarında güvenliği sağlamayı öncelikli hedef olarak gören Kantakuzenos tarafsız kalmak niyetindedir. Bragadino, Duşan nezdinde arabuluculuk yapmayı ve İmparatoriçe Anna'nın borç karşılığı rehin bıraktığı Bizans mücevherlerini iade etmeyi teklif etmiştir.²⁵² Kantakuzenos, Duşan ile yapılacak bir anlaşmaya güvenilmeyeceğini yıllar içinde bizzat deneyimlemiştir. Ayrıca Bizans mücevherleri iade edilse de alınan borç ve faizlerinin ödemesi devam edecektir. Dolayısıyla ortada savaşa girmeye degecek bir teklif yoktur.

Kantakuzenos açık yüreklilikte Venediklilere tarafsız kalacağını ilan etmiştir.²⁵³ Ancak söz konusu olan çekişme İstanbul Boğazı ve İstanbul merkezli dönen ticaret olduğu için Bizans'ın bir şekilde savaşa dâhil olması kaçınılmazdır. Her

²⁵⁰ Kantakuzenos III s. 166-170.

²⁵¹ Gregoras II, ss. 876-877.

²⁵² Kantakuzenos III, ss. 189-190.

²⁵³ Kantakuzenos III, s. 186.

iki taraf da Bizans'ı kendi yanına çekebilmek için baskıyı arttırmaları. Mayıs 1351'de Niccolo Pisana komutasındaki Venedik filosu Galata'ya başarısız bir saldırıda bulunur. Kantakuzenos'un üzerindeki baskı giderek artmasına rağmen yine tarafsızlığını korumaya çalışmaktadır. Bunun üzerine Venedikliler İstanbul Balyosunu geri çekerler. Üzerinden çok geçmeden, muhtemelen karşı taraf ile anlaşacaklarından endişelendikleri için Cenevizliler mancınıklarla Bizans başkentine taciz atışlarına başlarlar. Galata'dakilerin Bizans başkentini tacizde ısrarcı olmaları Kantakuzenos'un tarafsızlığını bozan hamle olacaktır. Ancak Kantakuzenos Cenevizlilerin beklentsinin aksine Venedikliler ile anlaşmayı tercih etmiştir. Kantakuzenos bu doğrultuda Venedik elçisini çağırır ve onunla bir anlaşma imzalar.²⁵⁴ İlk iş olarak VIII. Mikhail zamanından beri Cenevizlilere verilen imtiyazlar kaldırılır ve derhal Galata'yı boşaltmaları istenir.

1351'de imzalanan anlaşma 1349'da yapılandan birçok yönüyle ayrılmaktadır.²⁵⁵ Ticaret veya imtiyazlar ile ilgili bir maddeler yoktur. Daha çok fırsatını buldukları her yerde Ceneviz'e savaş açmayı ve bu hususta birlikte hareket etmeyi taahhüt etmişlerdir. Anlaşma dört yıl geçerli olacaktır. Dört yıl boyunca taraflar diğerinin onayı olmadan Ceneviz ile anlaşma yapmayacaktır. Kantakuzenos Galata'yı ablukaya almak ve Cenevizlilerin faaliyetlerini engelleyebilmek için on iki kadirga sağlayacak, masrafları Venedik tarafından karşılanacaktır. Eğer Galata zapt edilirse yıkılıp yok edilecektir. Foça ve Sakız Adası ele geçirilirse Bizans'a geri verilecektir. Son olarak, eğer Galata Bizans'ın katkısıyla bertaraf edilirse Venedik Bizans mücevherlerini iade edecek edecektir. Görüldüğü üzere anlaşma bir ticaret imtiyazından ziyade Cenevizlilere karşı yapılmış bir ittifak anlaşmasıdır ve başarılı bir şekilde neticelenirse Bizans için büyük kazanım olacaktır.²⁵⁶

Kantakuzenos'un tarafsızlığını bozmak zorunda kalması Bizans'ın kaderinin tekrar dış güçlerin insafına bırakıldığı anlamına gelmektedir. Anlaşma kapsamında Galata'daki Cenevizlilere karşı Venedik önderliğinde ortak bir harekât başlatılmıştır. Ancak Venedik amirali Nicollo Pisana saldırıya geçmeyi planladığı anda Galata'ya

²⁵⁴ Gregoras II, ss. 880-881.

²⁵⁵ Franz Dölger, **Regesten der Kaiserurkunden des ostroemischen Reiches von 565-1453**, Vol. V, Regesten von 1341-1453, Verlag C. H. Beck, 1965. ss. 26-27, No: 2975; Nicol, Bizans ve Venedik, s.261.

²⁵⁶ Nicol, Bizans ve Venedik, ss. 261-262.

yardım için büyük bir Ceneviz filosunun geldiğinin haberini alır. Aynı haberde etrafının sarılması durumunda sayılarının yetersiz kalacağını, bundan dolayı derhal geri çekilmeleri gerektiği iletilmektedir. Venedik donanması bu haberle birlikte Bizans'ı Ceneviz karşısında kaderine terk ederek Eğriboz'a geri çekilmiştir. 28 Temmuz 1351'de Venedik desteğinden yoksun bir şekilde Ceneviz donanmasının karşısına çıkan Bizans donanması ağır bir yenilgiye uğramıştır.²⁵⁷ Görüldüğü üzere Venedikliler ile yapılan anlaşmayı yürürlüğe sokacak neticeler alınamamıştır ama Bizans'ın kaderini başkalarının belirleyeceği gerçeği de değişmeyecektir.

Temmuz ayında gerçekten de bir Ceneviz filosu hareket etmiştir. Paganino Daria kumandasındaki filonun ilk hedefi Eğriboz'dur. Bu süre içinde Venedikliler de Katalan destekli yeni bir filo hazırladıklarına dair haberler gelmiştir. Bunun üzerine Ceneviz donanması önce Sakız Adası'nda güvenliği sağlamaya çalışıp ardından İstanbul'a hareket etmiştir. Ceneviz filosu, Bozcaada (Tenedos) ve Marmara Ereğlisi'ne (Herakleia) uğramıştır. Özellikle Marmara Ereğlisi'nde halkın Cenevizlilere direnmeye çalışması üzerine şehir yağmalanmıştır. Kantakuzenos aynı senaryonun başkentte yaşanmaması için birçok tedbir aldırılmıştır. Yeni bir savaş girecekmiş gibi hazırlıklar yapılmış ve diğer kıyı Bizans kentleri de tedbir alınmasına dair uyarılmıştır. Kantakuzenos'un tedbirleri sayesinde aynı kaderi başkent yaşamamıştır. Ceneviz donanması hiçbir zarar vermeden boğazdan geçip Karadeniz'e açılmıştır. Ancak Ceneviz donanması fırsatını bulunduğu başka bir şehre saldırmaktan da geri durmamıştır. Zira Karadeniz kıyısındaki Sozopolis'te diğer kıyı kentleri gibi önlem alınmadığını gördüklerinde şehre saldırı düzenlemişlerdir.²⁵⁸

Venedik Amirali Pisana hazırlıklarını tamamlamış ve yeni oluşturulan bir Venedik donanması İtalya'dan yola çıkmıştır. Bu sefere Aragon Krallığı da 26 gemi ile katılmaktadır.²⁵⁹ Donanmanın hazırlanıp İstanbul'a varması hayli vakit almıştır. Bu sürede Cenevizliler de Galata savunmasını güçlendirmek için müttefik arayışına girmişlerdir. Orhan Bey'den de yardım talaabinde bulunmuşlardır. Orhan Bey, Venedik'ten duyduğu rahatsızlıktan dolayı Cenevizliler ile ittifakı kabul etmiştir.

²⁵⁷ Kantakuzenos III, s.193-200; Nikephoros Gregoras, **Historia**, Vol. III, (Der. I. Bekker), CSHB, Bonn, 1855, ss. 45-46.

²⁵⁸ Kantakuzenos III, s. S. 2515-216; Gregoras III, ss. 82-84. Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 8-55, s. 76.

²⁵⁹ Kantakuzenos III, ss. 218-219.

Kantakuzenos, damadı Orhan Bey'in Ceneviz safında yer almasından duyduğu üzüntüyü eserinde dile getirmektedir.²⁶⁰

Venedik donanması 1352 yılı şubat ayında başkente varmıştır. Ancak Venedik donanması Bizans sularına varıncaya kadar birçok fırtına atlatmıştır. Gelibolu Yarımadası kıyısına geldiklerinde Sestos açıklarında demirlemişlerdir. Burası büyük bir filonun kışlayabileceği bir deniz üssüne sahip değildir. Dolayısıyla filo sürekli kış şartları ile boğuşarak oldukça zayıf düşmüştür.²⁶¹ Bu durum savaşın seyrini de etkileyecektir. Venedik donanması Konstantinos Tarkhaniotes'in komuta ettiği Bizans donanması ile birleştikten sonra Ceneviz donanmasına karşı savaş düzeni alınır. Bizans donanması hiç çatışmaya girmeden geri çekilir. Aragon donanması ise çabucak bertaraf olmuştur. Dönemin en büyük iki denizci gücü artık baş başa ve karşı karşıyadırlar. Ceneviz donanması iyi bir savunma hattı oluşturarak Galata'yı başarılı bir şekilde savunur. Günün ilk ışıklarının görülmesiyle birlikte her iki tarafında çok ciddi kayıplar verdiği gözle görülür hale gelmiştir. Kantakuzenos tüm kayıplara rağmen başlanılan işin yeni bir hamle yapılarak bitirilmesinden yanadır. Bu konuda Venedik amirali baskı kurar. Pisana deneyimli bir denizcidir. Kantakuzenos'un baskısına rağmen ihtiyatlı davranarak tekrar savaşa girmez. Donanmasını geri çekip Venedik'ten gelecek emirleri bekler. Ceneviz donanması da büyük kayıplar vermiştir ama nihayetinde Galata'yı başarılı bir şekilde savunmuşlardır.

Venedik donanması belli bir süre daha Bizans karasularında kaldıktan sonra merkezden gelen emirler doğrultusunda Venedik'e dönmek üzere yelken açmıştır. İttifak dağılmış ve Bizanslılar yine kaderleriyle baş başa kalmıştır.²⁶² Venedik donanmasının çekilmesi Cenevizlilere savaşı devam ettirme cesareti vermiştir. Ayrıca artık Orhan Bey'in desteğini de kazanmışlardır. Galata'yı savunmak üzere bir Türk birliği gelmiştir. Tek başına kalan Bizanslılar Türklerin desteği ile güçlenmiş Cenevizliler ile baş edemeyeceklerinin farkındadırlar. Müttefikleri tarafından yalnız bırakılan Kantakuzenos, Venediklilerin anlaşmaya sadık kalmadıklarını öne sürerek 6 Mayıs 1352'de Cenevizliler ile başka bir anlaşma yapmıştır. Bizans için bu seferki anlaşmanın şartları oldukça ağırdır. Ancak kaybedilen bir dizi savaşın ardından

²⁶⁰ Kantakuzenos III, s. 228-229; Gregoras III, s. 88.

²⁶¹ Gregoras Venedik filosunun kış şartlarından dolayı oldukça zayıf düştüğünü, bundan dolayı Cenevizlilerin bu filoyu yenmesinin pek tabii olduğunu belirtir. Gregoras III, ss. 84-86.

²⁶² Gregoras III, s. 145.

savunmasız durumdaki bir devlet için şartları kabul etmekten başka çare gözükmemektedir. Anlaşmaya göre, Cenevizlilere daha önce verilen imtiyazların hepsi teyit edilecek hatta bazıları genişletilecektir. Ayrıca Galata üzerindeki Bizans'ın denetleme gücü tamamen ortadan kaldırılmıştır.²⁶³

3.6. KANTAKUZENOS HANEDANLIĞI'NIN İKTİDARI

Kantakuzenos'un dahil olmak zorunda kaldığı Venedik Cenova deniz mücadelesi Bizanslılar arasında yeniden iç savaş çıkmasına sebep olacaktır. Bizans İmparatorluğu her ne kadar savaşın dışında kalmak iste de iki Cumhuriyet arasındaki çekişme büyük oranda Karadeniz ticareti, boğazların kontrolü ve İstanbul üzerindedir. Bizanslıların desteklediği taraf doğal olarak bir üstünlük elde edecektir. Dolayısıyla Bizanslıların savaşın dışında kalma gibi bir şansı yoktur. Ayrıca Venedik ve Cenova Bizans içindeki karışıkları kullanarak menfaat elde edebileceklerinin farkındadırlar. Mevcut imparatorun desteğini alamayan taraf kendilerini destekleyecek bir imparatorun tahta geçmesi için çabalayacaktır. Nitekim Cenova ile yapılan anlaşma üzerine Venedikliler V. Ioannes'e kayınbabası Kantakuzenos'a savaş açması halinde borç para vererek destekleyeceklerini bildirdiler. Destekleri karşılığında Çanakkale Boğazı'nı kontrol edecek konumdaki Bozcaada'nın kendilerine bırakılmasını talep etmektedirler. Bu sırada Enez'de (Ainos) bulunan V. Ioannes'in ayaklanmasına Bulgar Çarı İvan Aleksander ve Stephan Duşan da destek olacağını bildirir. Çünkü onlar da daha önce Bizans taht kavgalarından ne kadar büyük menfaat elde edebileceğini deneyimlemişlerdir. Görüşmelerden haberdar olan Kantakuzenos V. Ioannes'in icraata geçmemesi için İmparatoriçe Anna ile görüşerek ondan oğlunu ikna konusunda yardım ister. Oğlunun egemenlik haklarının tanınacağına dair yeminli bir güvence alan İmparatoriçe Anna arabuluculuk yapmak üzere Selanik'e gider.²⁶⁴ Aslında Anna'nın arabuluculuğa ikna olması zor olmamıştır çünkü arabuluculukta başarılı olsun veya olmasın rakibinin iktidar alanından çıkıp Selanik'i oğlu ile veya onun yerine naip olarak yönetme fırsatı bulmuştur. Nitekim İmparatoriçe Anna bir daha başkente

²⁶³ Kantakuzenos III, s. 218-237. Şubat 152'de yapılan muhabere Venedik-Cenova arasında 1354 yılına kadar süren büyük savaşın sadece bir parçasıdır. Modon ve Patras Körfezi gibi yerlerde daha büyük çarpışmalar oldu. En büyük çarpışmaları Batı Akdeniz'de gerçekleşti. Nicol, Bizans ve Venedik, s. 265.

²⁶⁴ Kantakuzenos III, ss. 200-209.

dönmez. 1365 yılında ölümüne dek yaşamını Selanik'te sürdürür.²⁶⁵ Bu durum Kantakuzenos için bir taviz gibi görülse de o yönetim yetkisini rakipleri arasında dağıtarak olası isyanlarını engellemeye çalışmıştır. İmparatoriçe sayesinde yeni bir iç savaşın eşiğinden şimdilik dönülmüştür.²⁶⁶

1352 yılı başlarında V. Ioannes başkente dönmeye ikna edilmiştir ancak o artık yirmi yaşındadır. İmparatorluk üzerindeki haklarının farkındadır ve Kantakuzenos'a itaat edip onun emri altında yaşamak niyetinde değildir. Başkentte bir aydan fazla kalmış ancak beklentileri konusunda tatmin olmadığı için Dimetoka'ya dönmüştür. Kantakuzenos'un eşi Irene mümkünse iki imparatoru barıştırmak için Dimetoka'ya gitmeye karar verir. V. Ioannes'e yaşanan olayları anlatarak Kantakuzenos'un hâlâ onun haklarına saygılı olduğuna dolayısıyla bir savaşa gerek olmadığına ikna etmeye çalışır. Ayrıca oğlu Mathaios'un da aynı şekilde Palaiologoslara bağlı olduğunu vurgular. Ancak V. Ioannes kayınpederine karşı derin şüpheler beslemektedir ve artık niyeti hiçbir şekilde barışmak değildir. V. Ioannes babasının ölümünden sonra Kantakuzenos'un Palaiologos ailesine karşı savaş açmasını, Türkler ile yaptığı ittifakları ve nihayetinde kendisini imparator ilan ettirmesi gibi faaliyetlerini uzunca anlatarak ona karşı tavrını açıkça belirtmiştir. Dolayısıyla Irene eli boş bir şekilde geri dönmüştür.²⁶⁷ Bu esnada V. Ioannes'i kayınpederi ile çatışmaktan vazgeçirmeye çalışan tek kişi Irene Kantakuzenos değildir. Demetrios Kydones'de Trakya'da V. Ioannes'e ulaşabilecek bir elçiye mektup yazarak V. Ioannes'i ikna etmeye çalışmıştır. Irene Kantakuzenos'un girişimiyle kıyaslandığında çok cılız ve etkisiz bir girişim olarak kalsa da Kydones'in mektuptaki ifadeleri iç savaş açısından dikkat çekicidir.

O halde bu konuda hedefini şaşmayan biri kadar kendinize güvenmeli ve aynı zamanda İmparator'a ve bize bir şeyler borçlu olduğunuzu hissetmelisiniz. Bununla demek istediğim, imparatoru, onun kurtuluşunu babası ve imparatorun (Kantakuzenos'dan) daha fazla kimsenin umursamadığına ikna etmelisiniz; her şeyi alt üst edenleri kendi anne babasından daha iyi dost olarak görmemeli, ona gerektiği gibi itaat etmelidir: Birincisi, babası olarak; ikincisi, onun için takdire şayan bir şekilde endişelendiği için; üçüncüsü, ona olan derin sevgisinin güçlü kanıtlarını sunduğu için. O kişinin (Kantakuzenos'un) daha önce ona gösterdiği iyiliği böylesine eşitsiz bir şekilde geri ödemeye çalışmamalıdır. Çünkü savaştaki o uzun talihsizlik döneminden sonra onu yakaladığında ve herkesin onu öldürmesi için uyardığında uygun yasalar ve daha önce ondan çektiklerinin intikamını almak için onlar tarafından verilen özgürlüğe rağmen yüce

²⁶⁵ Nicol, Bizans' in Soylu Kadınları, s.100.

²⁶⁶ Gregoras III, ss. 148-149.

²⁶⁷ Kantakuzenos III, s. 237-241; Gregoras III, ss. 152-170. Gregoras işi bir adım öteye taşıyarak V. Ioannes'in Palamitler ile hareket etmesinden dolayı da şikâyetle bulunduğunu aktarır ancak bu durum Gregoras'ın Palamit karşıtlığından doğan bir abartı gibi durmaktadır. Gregoras III, ss. 163-164, 168.

gönüllülüğünden daha güçlü bir şey görmedi, hatta herkesi şaşırtarak sık sık ölümünü dilemesine rağmen hâlâ oğluna (V.Ioannes'e) ismini vermek istedi. Onun saygınlığını korumasına ve kendisi gibi büyük güçlerle imparator olmasına izin verdi. Buna kim inanabilirdi? Hem de başka hiçbir hak iddia etmeseler bile sırf yaradılışları gereği tahtı hak edecek oğulları olmasına rağmen. Hatta onu kendi çocuklarına o kadar çok tercih etti ki, onlara vermediği her şeyi yasal olarak ona verdi. Mümkün olsaydı onun babası bile olmayı isterdi. Ancak buna doğa izin vermediğinden kızının aracılığı ile babasının yerini aldı. Bu yüzden herkes haklı olarak onu imparatorun babası olarak anıyor... Ama yönetici konumundaki gençlerden şiddetle isyan eden ve kendileri için yararlı olan barışa misilleme olarak bu ayrıcalıklar talep edenlere sadece şunu söylüyorum: Romalılar, kötü yönetmektense iyi yönetilme arzusuyla kendi davalarına ihanet etmekten vazgeçmezlerse -hasta insanların tereddütsüz hekime itaat ettiği gibi her şeyi aynı zamanda en makul olan kişiye emanet etmezlerse- sadece iktidarlarını değil, canlarını ve uzuvlarını da kaybedecekler. ... ama yarın kamu kürsülerinden yankılanan yabancı bir dili duymak zorunda kalacaklar. O zaman özgürlüklerini mantıksız bir hayal uğruna satmış olan herkes feryat edecek.²⁶⁸

Görüldüğü üzere Kydones'in muhatabı doğrudan V. Ioannes değildir. Bir yönetici aracılığı ile V. Ioannes'i destekçileri konusunda uyarıp daha fazla geç olmadan kayınpederi Kantakuzenos'a karşı savaşını sonlandırması gerektiğini izah etmiştir. Kydones'in de Kantakuzenos'un koruyuculuğuna ve haklılığına vurgu yaptığını görüyoruz. Ancak onun uyarıları da tıpkı Irene Kantakuzenos'un konuşma gibi savaşı durdurmak için işe yaramamıştır.

Kantakuzenos kendi oğullarına büyük araziler vermiş, İmparatoriçe Anna da Selanik merkezli olmak üzere Makedonya'nın yönetimini almıştır.²⁶⁹ V. Ioannes de hakkının teslim edilmesini istemektedir ve bu konuda kararlıdır. Artık ne annesinin ne de kayınbabası Kantakuzenos'un yönlendirmesi onun için bir önem arz etmemektedir. İsteddiği karşılamadığı takdirde iç savaşın yeniden başlayacağını farkında olan Kantakuzenos Trakya'nın büyük bölümünü V. Ioannes'in yönetimine bırakır. Bu yolla iç savaş çıkmasını engellemeye çalışmıştır. Ancak bir sorun vardır. V. Ioannes'e verilen topraklar Kantakuzenos'un oğlu Mathaios'a verilen arazilerin de büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Mathaios'a Edirne ve civarının yönetimi verilmiştir. Mathaios bu değiş tokuştan hiç memnun değildir üstelik şimdi rakibi olarak gördüğü eniştesi V. Ioannes ile komşu olmuşlardır. Aralarındaki anlaşmazlığın bir çatışmaya dönüşeceği bellidir.

²⁶⁸ Kydones, Correspondance, I, ss. 96-98, No: 64.

²⁶⁹ Anna bir daha İstanbul'a dönmedi. Kısa bir süre Selanik'te oğlu V. Ioannes ile hüküm sürdüler. Oğlunun Ocak 1352'de Selanik'ten ayrılmasına rağmen Anna Selanik'te kalmaya devam etti. 1365 yılında ölümüne kadar yaklaşık on dört yıl Selanik'te tek başına İmparatoriçe olarak hüküm sürdü. Donald M. Nicol, Simon Bendall. "Anna of Savoy in Thessalonica: the numismatic evidence", **Revue numismatique** Vol. 6.19, 1977, ss. 90-91.

Mathaios ile çatışmanın fitilini ateşleyen ilk kişi V. Ioannes olur. 1352 yazında Mathaios'un kontrolünde toprakları işgal edip ve Edirne'yi kuşatır. Kantakuzenos'u gaspçı gibi görmeye devam eden Edirne halkı V. Ioannes'in kuşatmasına karşı bir direniş göstermemiştir.²⁷⁰ Edirne'de sıkışıp kalan Mathaios derhal babasına haber gönderir ve Kantakuzenos beraberindeki Orhan Bey'in kuvvetleriyle Edirne'ye hareket eder.²⁷¹ Türklerin desteği ile kısa sürede Edirne'de asayiş sağlanır.²⁷² Mathaios idaresi tekrar tesis edilir. Ancak V. Ioannes işin peşini bırakmak niyetinde değildir. Sırp ve Bulgarları yardıma çağırır Venedikliler de V. Ioannes'e maddi destekte bulunurlar. Duşan 4.000 asker gönderir. Kantakuzenos ise Orhan Bey'den tekrar yardım talebinde bulunur. Orhan Bey oğlu Süleyman idaresinde 12.000 asker gönderir.²⁷³ Bir kez daha Bizanslıların kaderini komşuları tayin edecektir. Bu durumu Gregoras şu sözleriyle ifade eder: "Çünkü iç savaşlar sonucunda Romalıların devleti öylesine zayıf bir duruma gelmişti ki, yönetmek isteyen her kim olursa olsun, dışarıdan yardım almadığı takdirde ne kendisine ne de tebaasına korkusuzca yaşama güvencesi veremezdi."²⁷⁴ 10 Ekim 1352 tarafları temsilen Türk, Sırp ve Bulgar orduları savaşa tutuşurlar. Meriç Nehri kıyısında yapılan savaşın galibi Türkler dolayısıyla Kantakuzenos olmuştur.²⁷⁵

Kantakuzenos V. Ioannes'e güvenemeyeceğini anlamıştır. V. Ioannes Palaiologos artık kolayca yönlendirilebilecek bir çocuk değildir. Müşterek imparatorluğun devam etmesi halinde Bizans iç savaşının da devam edeceği ortadadır. V. Ioannes, Kantakuzenos iktidarı önündeki büyük bir tehlike olurken vereceği taht mücadelesi ile Bizans İmparatorluğu'nu yabancı devletlerin müdahalelerine açık hale getirmektedir. Kantakuzenos'un itiraf ettiği gibi sıradan halk hâlâ genç imparatora yana tavır almaktadır.²⁷⁶ Kendi taraftarları ise 1341 yılından beri tek başına imparator

²⁷⁰ "Trakya şehirlerinin sakinleri kendiliğinden İmparator Palaiologos'a katıldılar ve onu işleri daha güçlü bir şekilde ele almaya ve baba mirası olan imparatorluk yönetimini ele geçirmeye çağırdılar, çünkü herhangi bir ihmal artık her zamankinden daha fazla yersizdi." Gregoras III, s. 150.

²⁷¹ Kantakuzenos'un Türklerden yardım almasını sürekli eleştiren Gregoras onun Türklere olan güvenini şu şekilde ifade eder: "Çünkü o (Kantakuzenos) onlara (Türklere) sığınmayı insani ve ilahi tüm diğer korunma silahlarından daha sağlam bir kale olarak görmektedir ve bu onun için mutsuz Trakyalılara ve onların bağlı olduğu imparatora (V. Ioannes) karşı her zamanki çaresidir." Gregoras III, s. 151.

²⁷² Gregoras III, ss. 177-178.

²⁷³ Gregoras III, s. 181.

²⁷⁴ Gregoras III, s. 179.

²⁷⁵ Kantakuzenos III, ss. 242-250.

²⁷⁶ Kantakuzenos aslında 1341'de Athos Dağı Vatopedi manastırına çekilmeyi düşünüyordum ancak imparator ile yakın ilişkimden dolayı ayrılamadım ancak yine de bu düşünceden tamamen

olması gerektiği yönündeki görüşlerini şiddetle sürdürmektedir. Ayrıca Kantakuzenos Türklerin yardımıyla neler başarabileceğini görmüştür. Orhan Bey ile yaptığı ittifakı rakiplerine ve destekçilerine göz dağı vermek için kullanmış gerektiğinde bizzat Türk kuvvetlerinin desteği ile savaflara girmiş ve kazanmıştır. Dolayısıyla Kantakuzenos Türk desteği ile V. Ioannes'i tahttan uzaklaştıracak güce de sahiptir.

Artık Kantakuzenos'un V. Ioanne'e dair fikri olgunlaşmıştır. Onu tamamen tahttan uzaklaştırmak niyetindedir. V. Ioannes'i 1353 başlarında karısı Eleni ve oğlu Manuel ile Bozcaada'ya gönderir. Genç imparatorun Mart ayında İstanbul'a ulaşmak için yaptığı başarısız bir girişimi olmuştur.²⁷⁷ Kantakuzenos ilk olarak Patrik Kallistos ile bir görüşme gerçekleştirir. Patrik'in taht değişikliği konusundaki fikirlerini merak etmektedir çünkü Bizans tahtında yapılacak bir değişiklik ve yeni bir imparator ilan uygulamasında ancak Patrik'in de onayı ile mümkündür. Patrik Kallistos imparatorluk tahtının halefiyeti konusundaki Kantakuzenos ile ters düşen görüşlerini açıkça ifade eder. Kantakuzenos Patrik Kallistos'un tavrı karşısında verasetin kendisi için de bir tartışma konusu değilmiş gibi davranır. Değişikliği kendi isteği gibi göstermemek için V. Ioannes'in görevden alınmasını ve oğlu Mathaios'un ortak imparator ilan edilmesini talep eden bir meclis düzenlemiştir.²⁷⁸ Patrik Kallistos 1347 yılında yapılan anlaşılmayı ve yeminleri hatırlatarak böyle bir durumda taç giyme törenini yönetmeyeceğini bildirir. Tepki olarak Patrikhane'yi terk edip daha önce satın aldığı Mamas Manastırı'na taşınır.²⁷⁹ Patrik Kallistos'un tepkisine rağmen Nisan 1353'te Blakhernai Sarayı'nda düzenlenen törenle V. Ioannes Palaiologos'u resmen tahttan uzaklaştırarak uzun süredir bunun mücadelesini veren oğlu Mathaios'u ortak imparator ilan edilir.²⁸⁰ Kantakuzenos halktan tepki çekmemek adına Palaiologosların taht haklarının devam edeceğini, V. Ioannes'in oğlu Andronikos'un varis olduğunu vurgular. Ancak oğul Andronikos'un aynı zamanda Kantakuzenos'un torunu olduğunu da unutmamak gerekir. Artık Bizans tahtında Palaiologos ailesinin hakları son bulmuş

uzaklaşmadım der. Ardından kısa süre sonra geri dönmek ve keşiler arasında yerimi almak aklımdaydı ancak imparatorun ani ölümünden sonra bütün yük benim omuzlarıma yüklendi. Kantakuzenos III, s. 178.

²⁷⁷ "Fitne yaratmak ve yeni maceralara atılmak için" Kantakuzenos III, s. 253. Donald M. Nicol, **The Byzantine family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca. 1100-1460: a genealogical and prosopographical study**, Dumbarton Oaks Studies, 1968, ss. 79-81.

²⁷⁸ Kantakuzenos III, ss. 258-259.

²⁷⁹ Kantakuzenos III, ss. 259-260; Gregoras III, s. 188.

²⁸⁰ "Mathaios Romalıların imparatoru olarak saraydaki kalkanın üzerinde yükseltildi. Gregoras III, ss. 188-189.

gibi gözükmetedir. Bundan sonra ayinlerde Mathaios Kantakuzenos'un adı V. Ioannes Palaiologos yerine alınacaktır.²⁸¹

Mathaios Kantakuzenos'un imparator olarak ilan edilmesinden birkaç ay sonra Patrik Kallistos'a ya bu değişimi onaylaması ya da istifa etmesi yönünde baskı kurulmaya başlanmıştır. Patrik Kallistos taht değişikliğini onaylamak bir yana onu zorlayan Kantakuzenos ve diğerlerini aforoz ettiğini duyurur. Kallistos'un tavrı üzerine bir sinod toplanır ve görevi kötüye kullandığı öne sürülerek Patriklik makamından indirilir. Kantakuzenos'un usulüne uygun olarak yapılmasını istediği şekliyle üç isim Patrik olarak önerilir. Kantakuzenos üç aday arasında Philotheos Kokkinos'u yani Palamas'ın öğrencisi ve Palamas'dan sonraki en yüksek Palamit'i seçmiştir. Kasım 1353 tarihinde yapılan kutsama töreni ile Patrikliğe getirilir.²⁸² Eski Patrik Kallistos çok geçmeden Galata'ya sığınmıştır. Cenevizliler onun V. Ioannes'in bulundu Bozcaada'ya geçmesine yardımcı olurlar. Kallistos, V. Ioannes'e bağlılığından dolayı burada çok iyi karşılanmıştır.²⁸³ 1354 yılı Şubat ayında Kantakuzenos, oğlu Mathaios ve eşinin taç giyme töreni için Edirne'den İstanbul'a gelmesini ister. Yeni patriğin yönettiği törenle Bakire Meryem Kilisesi'nde taç giyme töreni icra edilmiştir.²⁸⁴ Böylece Kantakuzenos'un başkaldırı ve gasptan meşru imparatorluğa geçiş süreci kendi hanedanlığını kurmasıyla tamamlanmıştır.

Kantakuzenos anılarında halkın desteğinin V. Ioannes'ten yana olduğunu açıkça dile getirir. Bu destek ile kendi iktidarının tehlikeye düşeceğinden V. Ioannes'i tahttan uzaklaştırma yoluna gitmiştir. Ancak hâlâ kesin kararlı ve güçlü bir görüntü vermemektedir. Palaiologos ailesi yerine kendi ailesini geçirmek niyetinde olduğunu hiçbir zaman açıkça dile getirmemiştir. V. Ioannes'i tahttan uzaklaştırmasını bir zorunluluk olarak ifade eder. Neden bunu yapmak zorunda kaldığını sayfalarca açıklar. Üstelik bu kararı sadece kendi iradesi ile değil senatörlerin ve subayların baskısıyla aldığını ifade etmektedir. Kantakuzenos'un sorumluluğu üstlenmek istememesine rağmen Kantakuzenos ailesini Bizans tahtına geçirmeye hevesli bir soylu çevresinin olduğunu da kabul etmek gerekir. Okuyucuyu bunu isteyen kendisi olmadığına, bu

²⁸¹ Kantakuzenos III, s. 271; Nicol, The Byzantine family, ss. 81-82.

²⁸² Gregoras III, ss. 195-202.

²⁸³ Kantakuzenos III ss. 271-275; Gregoras III, ss. 234-235; 257. Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 297.

²⁸⁴ Kantakuzenos III s. 275; Gregoras III, s. 204.

hususta baskı gördüğünden yapmak zorunda kaldığına inandırmaya çalışır.²⁸⁵ Ayrıca V. Ioannes'in veraset hakkına olan bağlılığını yerine getirmediği için üzgün olduğunu belirtir. Kantakuzenos ifadelerinde samimi bile olsa bu olayın ne anlama geldiği gayet açıktır. Veraset Palaiologoslardan Kantakuzenos ailesine geçmiştir. Ancak Kantakuzenos bu hamlesinde çok geç kalmıştır. 1341 yılında doğrudan Bizans tahtına çıksaydı çok daha az tepki çekeceği kesindir. Kantakuzenos'un son kararı bile birçok çekinceyi içinde barındırmaktadır. Halkın desteği V. Ioannes'ten yanayken ve V. Ioannes'in annesi Savoy'lu Anna İmparatoriçe sıfatıyla Selanik'te hüküm sürerken onu sürgüne göndermek bir çözüm değildir.

3.7. VI. IOANNES KANTAKUZENOS DİPLOMASİSİN ÇÖKÜŞÜ: BİZANS İMPARATORLUĞU'NDAN KEŞİŞLİĞE GİDEN SÜRECİ

3.7.1. Osmanlıların Rumeli'ye Geçiş ve Osmanlı Diplomasisi

Kantakuzenos Bizans tahtındaki varlığını Türkler ile yaptığı ittifaka borçludur. İç savaş sırasında Umur Bey ile ve ardından Orhan Bey ile ittifakı ona rakiplerine karşı ciddi bir üstünlük kazandırmıştır. Sadece iç savaş sırasında değil, sonrasında da her gerektiğinde mobilize Türk birlikleri yanında olmuştur. Ancak Kantakuzenos'un Türkler ile yaptığı ittifak çokça tepkilere de neden olmuştur. Bizanslılar arasında “kafir” ile yapılan ittifak olarak nitelendirilmiş ve hiçbir zaman onaylanmamıştır. Kantakuzenos hatıratında yeri geldikçe Türkler ile yaptığı ittifakın bir zorunluluk olduğunu belirtir. Hatta özür diler. Ancak Katolik Latin dünyası ile yapılan ittifakların Bizanslılar nazarında daha büyük tepkilere neden olduğunu belirtmekte fayda var. Kantakuzenos'un Türkler ile yaptığı ittifaklardan dolayı bazı modern araştırmacıların da gazabına uğradığını söyleyebiliriz. Basile G. Spiridonakis'in “Grecs, Occidentaux et Turcs de 1054 à 1453 Quatre Siècles d' Histoire de Relations Internationales”²⁸⁶ isimli çalışması ve daha önce ismini zikrettiğimiz Vries-van der Velden'in²⁸⁷ eserinde Kantakuzenos'un Türklerle kurduğu ittifak ağır bir şekilde eleştirilmektedir. Türklerin Rumeli'ye geçişinde

²⁸⁵ Kantakuzenos III ss. 261-269.

²⁸⁶ Basile G. Spiridonakis, **Grecs, Occidentaux et Turcs de 1054 à 1453 Quatre Siècles d' Histoire de Relations Internationales**, Institute for Balkan Studies, Thessalonica, 1990.

²⁸⁷ L'élite byzantine devant l'avance turque à l'époque de la guerre civile de 1341 à 1354.

Kantakuzenos'un da payının olduğu gerçeği yazarları en çok rahatsız eden husus olmuştur. Ceneviz-Venedik mücadelesinin, Stephan Duşan'ın veya 1204 yılında Latinlerin Bizans'a verdiği zararları hiç hesaba katmayarak bu yargıya varırlar. Ayrıca Katoliklerdense Türkler ile ittifakı tercih etmiş olması onun meşruluk tartışmaları üzerinden sürekli yargılanmasına sebep olmuştur. Maksat Kantakuzenos'un meşru imparator olmadığını varsayarak Türkler ile ittifakının da meşru bir durumu temsil etmediğini göstermektir. Tarihçilerin yanlılığı bir yana dursun, Türklerin Balkanlar'a geçişinde ve bölgeyi tanımlarında Kantakuzenos'un payı büyük olmuştur.

2 Mart 1354 yılında yaşanan deprem ve buna bağlı olarak Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu fethi Balkanların sistematik olarak Türkler tarafından fethinin başlangıcı olarak gösterilir. Ancak Rumeli'ye ilk geçiş 1304 yılında seferden dönen Katalan ücretli askerlerinin Gelibolu'ya yerleşmesiyle olmuştur. Gelibolu'daki Katalanlara 500 civarında Karasili Türkmen de eşlik etmiş ve iki buçuk yıl boyunca Çanakkale Boğazı'nın ötesine akınlar yapmışlardır.²⁸⁸ Katalanların bölgeyi terk edip Atina'ya gitmesiyle Gelibolu ötesine yapılan ilk Türk akınları da durmuştur. Takip eden yıllarda Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe beylikleri Ege Adaları ve Rumeli'ye defalarca sefer düzenlemiştir. Ancak bu beylikler gaza ve ganimet ideoloji ile hareket ederek kalıcı hakimiyet kurmamışlardır.²⁸⁹

Osmanlıların Rumeli tarafına geçişlerini 1345-1346 yıllarında Karesi Beyliği'ni ilhak edilmesiyle başlatmak mümkündür. Zira Osmanlılar Edremit Körfezi ve Marmara Denizi'nin güney kıyılarını uç bölge haline getirmiştir. Yapılacak fetihlerin yönü böylelikle tayin edilmiştir. Ayrıca Evrenos, Ece, Hacı İlbey gibi Rumeli sahasını daha önce tecrübe etmiş beyler de Osmanlı saflarına katılıp Gelibolu ve Rumeli fetihlerinde aktif rol oynamışlardır. Osmanlıların Rumeli yakasında ilk tutunma çabaları 1350'li yıllarda başlar. 1350-1352 yılları arasında Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa komutasındaki Türk birlikleri Rumeli'ye defalarca geçmiş, bölgeyi tanıma fırsatı bulmuştur.

Daha önce değinildiği gibi 1352 yılında V. Ioannes Palaiologos'un faaliyetleri karşında Kantakuzenos Orhan Bey'den yardım istemiştir. Fakat problem kolay

²⁸⁸ Feridun Emecen, "Gelibolu", **TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2000, ss. 1-5.

²⁸⁹ Feridun M. Emecen, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s.55.

halledileceğe benzememektedir çünkü V. Ioannes de Sırlar ve Bulgarlardan yardım talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Kantakuzenos bir kez daha Orhan Bey'den ricada bulunur ve 1352 kışında Süleyman Paşa idaresindeki 10.000-12.000 kişilik atlı birlik yardıma gönderilir. Meriç Irmağı boyunca yapılan savaşta Süleyman Paşa büyük bir zafer kazanır.²⁹⁰ Bu esnada Kantakuzenos Edirne'dedir ve muhtemelen Süleyman Paşa ile görüşmüşlerdir. Bu Osmanlıların Rumeli'de ilk ciddi başarısıdır.²⁹¹ Bu sefer esnasında Süleyman Paşa Gelibolu'da birçok yeri fethederek ilerlemiştir. Ayrıca karşı yakadan yardıma gelip tekrar geri dönmesi oldukça zor ve zaman kaybettirici olduğundan Gelibolu'daki Çimpe Kalesi ona üs olarak verilmiştir. Çimpe Kalesi'nin üs edinilmesiyle birlikte karşı kıyıda kalıcı Türk yerleşiminin başladığını söyleyebiliriz. Gregoras kalıcı Türk yerleşiminin başlangıcını şu sözlerle ifade eder:

*Barbar orduları, büyük çabalar ve sık talepler nedeniyle Bithynia "dan Avrupa'ya geçmeyi zaten reddetmişlerdi. Kantakuzenos onları çağırırsa, artık buna aldırış etmeyeceklerini söylediler. Bu yüzden Kantakuzenos, damadının girişimlerini önlemek için gerekli olduğunu düşündüğü sayıda, oradan seçilmiş adamları kiralamak ve onları eşleri ve çocuklarıyla birlikte Avrupa'ya getirmek zorunda kaldı.*²⁹²

Görüldüğü üzere Türklerin askeri desteği Kantakuzenos için hayati öneme sahiptir.²⁹³ İç savaştaki rakibi V. Ioannes ve imparatorluk için genel bir tehlike arz eden Stephan Duşan ile Orhan Bey'in kuvvetleri sayesinde baş edebilmiştir.²⁹⁴ Fakat Süleyman Paşa son seferinden sonra bölgeyi terk etmemiştir. Bu vakitten sonra Süleyman Paşa'nın faaliyetleri gerekli yardımı sağladıktan sonra hemen ülkesine dönen yardımcı kuvvetler gibi değildir. Gelibolu'da bir üs edinmiştir ve bu sayede Osmanlılar karşı yakada kalıcı olarak yerleşime başlamışlardır. 1353 yılına gelindiğinde Trakya'daki birçok bölgeye Süleyman Paşa komutasındaki Türkler Kantakuzenos'un da teşviki ile yerleşmişlerdir.²⁹⁵

²⁹⁰ Gregoras III, ss. 181-182. Bu savaşla ilgili Osmanlı kaynaklarında hiçbir bilgi yer almaz.

²⁹¹ Emecen, 1300-1600, s. 58.

²⁹² Gregoras III, ss. 202-203.

²⁹³ Kantakuzenos anlatısında Türklerin Çimpe kalesini işgal ettiğini söyleyerek yaşananların kendi bilgisi ve onayı dahilinde olmadığını aktarmaya çalışır. Kantakuzenos III, s. 276.

²⁹⁴ Dukas Süleyman Paşa'nın kalıcı bir şekilde Gelibolu'ya geçmesini Kantakuzenos'un Sırbistan sınırındaki mücadeleyle uğraşırken Türklerin faaliyetlerini göz ardı ettiğini ifade eder. Ancak hemen ardından hatalı bir şekilde Kantakuzenos'un oğlu Mathaios'un Süleyman Paşa'nın kuvvetleriyle karşılaşp tüm ordusuyla birlikte Süleyman Paşa'yı da kılıçtan geçirdiğini aktarır. Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 312.

²⁹⁵ "Orhan'ın oğlu sanki kendi kolonisiymiş ve atalarının topraklarıymış gibi Hellespont'u geçmeye başlamıştı." Gregoras III, s. 203.

Çimpe kalesinden sonra Süleyman Paşa Bolayır'ı alır böylelikle Gelibolu'nun Trakya ile bağlantısını keser.²⁹⁶ Kantakuzenos bölgenin peyderpey Osmanlı egemenliğine geçtiğini ve burada kalıcı olacaklarını gördüğünde Türkleri Gelibolu'dan uzaklaştırmak için girişimlere başlar. Kendi ifadesiyle, Bizans'ın askeri gücünün iç savaş sırasında tüketildiğinden Türkleri silah yoluyla çıkartmaya teşebbüs edememiştir. İşi diplomasiyle çözebilmek için girişimlere başlamıştır.²⁹⁷ Bölgenin boşaltılması karşılığında 10.000 hyperpyron ödemeyi teklif etmiştir. Ancak Süleyman Paşa Çimpe'yi fetih yoluyla aldığını ve dolayısıyla burasının kendi hakkı olduğu iddiasındadır. Kantakuzenos kalenin teslim edilmesi için Süleyman Paşa ile anlaşamayınca konuyu Orhan Bey'e götürür. Pazarlıklar sürerken 2 Mart 1354 gecesi tüm Trakya kıyılarını etkileyen bir deprem olur.²⁹⁸ Yaşanan deprem Kantakuzenos'un uzlaşıya dair cılız ümitlerinin sonunu getirirken Türklere Rumeli yolunda yeni bir kapı aralayacaktır.

Gregoras deprem anında yaşadıklarını, depremin yarattığı yıkımı ve sonrasında yaşananları ayrıntılı olarak verir.

Bizans şehrinin duvarlarının birçok yerde yıkıldığını ve birçok evin sakinlerini gömdüğünü, meydana gelen deprem hakkında rapor etti. Gelibolu şehirlerinden birçoğu insanlarla birlikte sular altında kalmıştı, çünkü oradaki toprak hemen çatlamış ve birçok yerde yarılmıştı. Diğer şehirlerde duvarlar çökmüş ve evlerin çoğu yıkılmıştı. Kent sakinlerinden bazıları vahşi bir şekilde ölürken, diğerleri aynı gün kendilerini komşu barbarların merhametine kalmış buldular.²⁹⁹

Kantakuzenos'un depremin yarattığı etki üzerine verdiği bilgiler Gregoras ile uyushmaktadır.

Deprem Trakya'daki hemen hemen bütün deniz şehirlerini yerle bir etti. Çünkü evler oturanların üzerine çökerek pek çok kişiyi ezmekle kalmadı aynı zamanda şehirlerin surları da temellerinden çöktü. Harabelerin koruyamadığı halk yıkılan duvarları kolayca onaramayacaklarını ve işgalci barbarlar ile mücadele edemeyeceklerini görünce onlar tarafından köleleştirilmekten korktuklarından çocuklarını ve eşlerini de yanlarına alarak büyük şehirlere kaçtılar.³⁰⁰

Her iki müellif depremden tüm Trakya kentlerinin etkilendiği ve bölgedeki halkın şehirleri terk etmek zorunda kaldığını vurgularlar. Depremden en çok etkilenen

²⁹⁶ Halil İnalcık, **Fatih'e Kadar Çanakkale Boğazı, Gelibolu Osmanlı Üssü ve Osmanlı-Venedik Karşılaşması**, Çanakkale Tarihi, Cilt. 1, 2008, s. 19.

²⁹⁷ Kantakuzenos III, s. 276.

²⁹⁸ Gregoras depremin net tarihi hakkında bilgi vermez. Kantakuzenos da bu depremden kısaca bahseder ve "ilkbaharın başları" olarak tarihlendirir. Kantakuzenos III, s. 277. Tam tarih olan 1-2 Mart 1354 kısa kronikler tarafından verilmektedir. Schreiner, Kleinchroniken II, s. 283.,

²⁹⁹ Gregoras III, ss. 223-224.

³⁰⁰ Kantakuzenos III, s. 277.

şehirlerden biri Gelibolu olmuştur. Büyük bir yıkıntı haline gelen Gelibolu'da sağ kalan insanlar ancak deniz yoluyla oradan uzaklaşabilmiştir.³⁰¹ Süleyman Paşa depremten büyük zarar gören Gelibolu'ya derhal birliklerini gönderir. Savunmasız halde olan şehir herhangi bir direniş ile karşılaşılmadan ele geçirilir. Gelibolu surlarını tahkim ettirir ve Anadolu'dan aileleriyle birlikte getirdiği Türkleri Gelibolu'ya ve civarda boş kalan diğer kasabalara yerleştirir. Artık Gelibolu'da kalıcı olarak yerleşilmiştir ve Osmanlılar Rumeli fetihleri için mükemmel konumda bir hareket üssü kazanmıştır. Dolayısıyla tarihsel süreç bakımından deprem hadisesi ve Gelibolu'nun fethini 1071 Malazgirt Zaferine benzetmek mümkündür. Şöyle ki Gelibolu'nun fethinden önce de Türkler birçok kez Rumeli'ye geçmişler ve bölge hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmuşlardır. Gelibolu'nun fethinden sonra ise kalabalık Türk kitleleri yurt edinmek amacıyla karşı kıyıya geçmeye başlamıştır.

Gregoras Gelibolu'da yaşanan gelişmelerden düşmanı haline gelen eski dostu Kantakuzenos'u sorumlu tutar. Deprem sonrasında Türklerin Gelibolu ve diğer şehirleri hızlı bir şekilde yerleştiğini bunlara sebep olanın Kantakuzenos'un yanlış politikaları olduğunu ısrarla vurgular. Çünkü Asya'dan Avrupa'ya tekrar tekrar geçmek istemeyen Türklere iki yıl önce Gelibolu'da bir üs vererek burada kalıcı olarak yerleşimlerini sağlamıştır.

*İmparator Kantakuzenos, dediğim gibi, iki yıl önce onlara oradaki en sağlam kentlerden birini mesken olarak vermişti, böylece onun için bir siper ve damadı Palaiologoslara karşı her zaman hazır bir silah arkadaşı oluşturmuşlardı. Ancak daha sonra aynı yerde kalmaya dayanamadılar, tekrar tekrar dışarı çıktılar, erkekleri, yük hayvanlarını ve tüm sürüleri yanlarına alarak yakınlarındaki kasabaların tarlalarını birbiri ardına yağmaladılar. Kısa bir süre içinde Chersones'in tüm iç kesimlerini süvarileri için güvenli bir alan ve açık gökyüzünün altında bir ordugâh haline getirdiler, böylece asırlardır aşına oldukları Asya topraklarından hiçbir şekilde farklı görünmüyordu.*³⁰²

Osmanlılara Balkanlarda kalıcı yerleşimin önünü açan Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişi ve fetihleri hakkında ilk dönem Osmanlı tarihlerinde ayrıntılı kayıtlar bulunmaz. İlk Osmanlı tarihlerinde Rumeli'ye geçiş hususunda Kantakuzenos bağlantısından bahsedilmeyerek, Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçmeye bir gün aniden ve kendiliğinden karar verdiği ve böylelikle Osmanlıların Trakya Balkan fütuhatının başladığı aktarılır. Bu daha çok efsanevi bir anlatımdır.³⁰³

³⁰¹ Kantakuzenos III, s. 278; Gregoras III, ss. 225-226.

³⁰² Gregoras III, s. 224.

³⁰³ Emecen, 1300-1600, 59; Süleyman Paşa bir gün Aydıncık tepesinden karşı kıyıyı seyrederken kâfirin haberi olmadan karşı kıyıya geçmeyi düşündü. Ece Bey ve Gazi Fazıl ile görüşüp karşıya geçmeye karar

Mathaios ve karısı Irene'nin taç giyme törenlerinden daha bir ay geçememiştir ki Gelibolu'yu alt üst eden deprem hadisesi yaşanır. Başlarına gelen felaketleri Tanrı'nın bir işareti veya cezalandırması olarak değerlendirmekte üstlerine olmayan Bizanslılar muhtemelen depremi de meşru varis olarak gördükleri V. Ioannes Palaiologos'un tahttan uzaklaştırılarak Kantakuzenos'un oğlu Mathaios'un ortak imparator ilan edilmesinin bir cezası olarak değerlendirmişlerdir.

Gelibolu hem Anadolu ve Trakya arasında bir geçiş noktasıdır hem de Boğazlardan geçişi kontrol edebilecek bir konumdadır. Stratejik önemi hasebiyle kolayca vazgeçilebilecek bir bölge değildir. Nitekim Bizanslılar Gelibolu fethi sonrasında da bölgenin boşaltılmasına dair müzakerede bulunmak üzere Orhan Bey'e tekrar büyük bir heyet gönderir. Süleyman Bey'in aldığı şehirleri iade etmesini talep ederler. Süleyman Paşa, kentin kendisine Allah'ın inayetiyle sunulduğunu geri vermenin ancak kafirlere yakışacak bir hareket olacağını söyler.³⁰⁴ Süleyman Paşa'nın kararı kesindir. Ancak Kantakuzenos Gelibolu'nun Bizans için ne denli önemli olduğunun farkındadır. Bundan dolayı bölgenin boşaltılması için Çimpe'nin teslimine vadettiği tutarın dört katını (40.000) teklif eder. Kantakuzenos bir kez daha meseleyi sulh yoluyla halledebileceğine inanarak Orhan Bey ile İzmit'te bir görüşme ayarlar. Kantakuzenos İzmit'e vardığında damadı Orhan Bey bir ulak göndererek hasta olduğunu ve görüşmeye gelemeyeceğini bildirir. Dolayısıyla Kantakuzenos büyük beklentiler ile gittiği İzmit'ten hüsrana uğramış ve eli boş bir şekilde başkente dönmüştür.³⁰⁵

3.7.2. V. Ioannes Palaiologos'un Başkaldırısı

Bahar gelirken V. Ioannes Selanik'ten yelken açarak Bozcaada'ya geçmiştir. Bozcaada'ya giderken Kendisine bağlılık konusunda tereddütte olanları cesaretlendirmek için Limni (Lemnos), Gökçeada (İmbroz) ve Midilli adalarını sırasıyla ziyaret etmiştir.³⁰⁶ Gelibolu politikası ile halk nazarında itibarını kaybeden

verdiler. Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, Çev. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2013 s.67; Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, (F. Giese Neşri), (Der. Nihat Azamat), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992, ss. 17-18.

³⁰⁴ Kantakuzenos III, ss. 269.

³⁰⁵ Kantakuzenos III, ss. 279-281.

³⁰⁶ Kantakuzenos III, s. 276; Gregoras III, s. 226.

Kantakuzenos'un artık damadı Orhan Bey'in desteği de yanında değildir. İktidarının tehlikede olduğunun farkındadır. Yine de V. Ioannes'i barışa ikna edebileceğini düşünmektedir. Bu doğrultuda 1354 yazında V. Ioannes Palaiologos ile çatışmaya son vermek için Bozcaada'ya gitmiştir. Ancak kendisinin de anlattığı gibi işler yolunda gitmeyecektir. Kantakuzenos'un Bozcaada yolculuğuna oğlu Mathaios ve onun eşi de eşlik etmiştir. Kantakuzenos'un anlatımına göre barışçıl niyetlerini ifade etmek için doğrudan Bozcaada'ya yanaşmamışlar, adanın yakınındaki küçük adacıklarda konaklayarak V. Ioannes'in elçilerini göndermelerini beklemişlerdir. Ancak beklediği elçiler hiçbir zaman gelmemiştir. Kantakuzenos bunun suçlusu olarak kendi tayfası içindeki V. Ioannes taraftarlarını gösterir. Aslında zamanın kendi lehine işlediğini bilen V. Ioannes Kantakuzenos ile görüşme gereği duymaz. Kantakuzenos su sağlamak için adaya yanaşmaya karar verir. V. Ioannes'e son derece bağlı olan ada halkı Kantakuzenos'un adaya çıkmasına dahi izin vermez. Burada kalmanın bir faydası olmayacağını gören Kantakuzenos, V. Ioannes ile savaşa girmek istemediği için geri dönmeye karar verir. V. Ioannes ise adada kalmıştır ve egemenliği kazanmak için yapacağı işlerine devam etmiştir.³⁰⁷ Fakat Gregoras'ın anlatımı Kantakuzenos'unkinden oldukça farklıdır.

*Güneş yaz gündönümüne henüz ulaşmışken, imparator Kantakuzenos on bir gemiyle Bizans limanlarından yola çıktı ve altı gün içinde damadı Palaiologos'a savaş açmak için Bozcaada'ya ulaştı. İçeriden bir ihanet ile ya da dışarıdan savaşılarak tedbirsiz insanlara saldırarak kendisini (V. Ioannes'i) bir darbede ele geçirerek Bozcaada Kalesi'ni fethetmeyi düşünüyordu. Orada bırakmak istediği oğlu Mathaios eşiyile birlikte babasına eşlik etti.*³⁰⁸

Görüldüğü üzere Gregoras, Kantakuzenos'un damadına savaş açmak için on bir gemi ile İstanbul'dan yola çıktığını ifade eder. Kantakuzenos gemilerinin sayısı hakkında bilgi vermez. Gregoras'ın ifade ettiği on bir gemi doğru kabul edilecek olursa bunu bir barış ziyareti olarak görmek mümkün değildir. Kendi tayfası içinde güvendiği adamlarının olduğu dört gemi ile karaya çıkmayı denemiş olması ve burada çatışmaların yaşanması savaş niyetinin bir göstergesidir. Kantakuzenos kendi tayfası içinde bir birlik olmamasına rağmen şansını denemek istemiştir. Oğlu Mathaios ve onun eşinin de yanlarında olması Bozcaada'yı fethederek buranın yönetimini oğluna bırakacağı içindir.³⁰⁹ Ayrıca barış görüşmelerine gelirken V. Ioannes'in daha önce

³⁰⁷ Kantakuzenos III, ss. 281-283.

³⁰⁸ Gregoras III, s. 236.

³⁰⁹ Gregoras III, ss. 236-237.

savaşa tutuştuğu Kantakuzenos'dan sonraki en büyük rakibi olan oğlu Mathios'u yanında getirmesi uzlaşma niyeti gibi görünmemektedir. Kantakuzenos'un V. Ioannes'i saf dışı bırakmak için Bozcaada'ya yaptığı seferi başarısız olunca okuyucuları nazarında kötü bir imaj oluşturmamak için seferini bir barış görüşmesi gibi göstermeye çalışmıştır.³¹⁰

Artık V. Ioannes için şartlar olgunlaşmıştır. İstanbul'a girip kenti ele geçirdiğinde halkın kendi yanında olacağının farkındadır. 19 Kasım'da birkaç kadirga ve teçhizatlı bir dizi askerle gizlice Bozcaada'dan yola çıkar. Kolayca Çanakkale Boğazı'nı geçip Heptaskalan limanına ulaşır ve 22 Kasım gecesi gizlice şehre girer.³¹¹ Venedik desteğinden sonra şimdi yanında Cenevizli korsan Francesco Gattilusio vardır. Dukas'ın aktardığına göre Gattilusio 1354 yılında yaşananndan depremde sonra Boğazların Avrupa yakasındaki toprakları ele geçirmek niyetiyle buraya gelmiştir. Ancak Bozcaada'da V. Ioannes ile karşılaştıktan sonra niyetinden vazgeçip imparatoru desteklemeye karar verir. Söylenene göre Gattilusio faydalı da olmuştur. Onun becerileri sayesinde İstanbul'daki nöbetçiler gemileri yük gemisi zannettiklerinden kolayca şehre girmişlerdir.³¹² Ancak V. Ioannes İstanbul'a girerken Gattilusio'nun bizzat yanında bulunduğu ne Gregoras ne de Kantakuzenos'un eserinde yer almaktadır. Gregoras özellikle Bozcaada'dan İstanbul'a yanında hiçbir yabancı kuvvet olmadan bir kısmını kendi parasıyla yaptırdığı bir kısmını civardaki yerli Bizans ahalisinden topladığı iki büyük trireme ve on bir küçük gemi ile geldiğini vurgulamaktadır.³¹³ Ancak Gregoras anlatısının devamında hem Galata'daki Cenevizlilerin hem de korsanlık yaparak zengin olan Gattilusio'nun V. Ioannes'i desteklediğini ve genç imparatorun iktidarı ele geçirmesinden sonra Cenevizlilere Galata'da kuzeye ve doğuya doğru genişleme izni verildiğini; Gattilusio'nun da imparatorun kız kardeşi ile evlendiğini ve çeyiz olarak Midilli'nin verildiğini ifade eder.³¹⁴ V. Ioannes'in kız kardeşini Francesco Gattilusio ile evlendirmesi ve

³¹⁰ Kantakuzenos'un eserini kaleme almadan önce Gregoras'ın anlatısını okuduğunu biliyoruz. Dolayısıyla Kantakuzenos kendi anlatısını Gregoras'ın söylediklerinin bir reddiyesi olarak; barış seferi olarak anlatmıştır. Kantakuzenos III, s. 175.

³¹¹ Schreiner, *Kleinchroniken II*, ss. 284-285.

³¹² Doukas, *Anadolu ve Rumeli*, s. 34.

³¹³ Kantakuzenos III, s. 284; Gregoras III, ss. 241-242.

³¹⁴ Gregoras III, ss. 503-504; 554.

Gattilusio'nun Midilli hâkimi olmasına bakılırsa doğrudan İstanbul'a girenler arasında bulunmasa bile V. Ioannes'in iktidarı ele almasında yardımcı olduğu kesindir.³¹⁵

V. Ioannes'in şehre geldiğine dair dedikodular hızlı bir şekilde yayılır. Şehirde kimliğini açıkladıktan sonra sabaha kadar onun için savaşmaya hazır olan taraftarları etrafında toplanmıştır.³¹⁶ Kantakuzenos durumu karısı Irene ve her zaman yanında olan Demetrios Kydones ile müzakere etmiştir. Kantakuzenos'un aktardığına göre o tahttan feragat etmekten yanayken danışmanları ve Katalan muhafız birliği onu direnmeye ikna etmiştir. Kantakuzenos, oğlu Mathaios ve Trakya'daki Türk komutanlara kendisine yardımcı birlikler çıkarmaları için haber gönderir.³¹⁷ Bu esnada V. Ioannes'in başkentte olduğu haberi her yere yayılmış ve İstanbul halkı V. Ioannes'e desteğini göstermek için sokaklara dökülmüştür. Halkın Kantakuzenos'a olan öfkesi şiddete dönüşmeye başlamıştır. İçlerinden bazıları Kantakuzenos'un yakınlarının mülklerine saldırmış diğer bir grup limandaki devlete ait silah deposunu ele geçirmiştir. V. Ioannes gördüğü destekle birlikte iyice cesaretlenmiştir. Halkın desteği ile Blakhernai Sarayı'nı abluka altına alırlar. Kantakuzenos kuşatılmış durumdadır ancak emrindeki ücretli Katalan askerleri şimdilik onları durdurmayı başarmıştır. Fakat sarayın içinde savunma yapabilecek kadar teçhizat veya günlerce yetecek kadar erzak yoktur. Ayrıca V. Ioannes'in baskınından önceden haber alamadığından oğluna ve diğer yardımcı kuvvetlere ancak o şehre girdikten sonra haber ulaştırılabilmektedir. Bundan dolayı yardımcı kuvvetlerin gelişi zaman alacaktır. Kantakuzenos her bakımdan köşeye sıkışmış durumdadır ve damadı V. Ioannes ile anlaşmaktan başka çaresi kalmamıştır.³¹⁸

Kantakuzenos, kendi iddiasına göre artık çatışmalara son vermeye ve tahttan feragat etmeye hazırdır. İstanbul'a girişinden üç gün sonra V. Ioannes Palaiologos

³¹⁵ Midilli'deki Gattilusio döneminin tarihini ele alan Midilli Kısa Kroniği'nde Gattilusio'nun Bizans imparatoru V. Ioannes Palaiologos'un kayınbiraderi olduğu vurgulanmaktadır. 17 Temmuz 1355'te Midilli'deki hakimiyetinin resmen başladığı aktarılır. Ardından Francesco Gattilusio'nun 1354-184 yılları arasındaki hakimiyeti tek cümle ile özetlenir. George T. Dennis, "The short Chronicle of Lesbos (1355-1428)", *Λεσβιακή* 5, 1965, ss. 3-24; yeniden basım: George T. Dennis, **Byzantium and the Franks, 1350-1420**, 1982, ss. 3-22.

³¹⁶ Gregoras'a göre halkın V. Ioannes'e teveccüh göstermesinin daha doğrusu Kantakuzenos'a öfkeli olmasının iki sebebi vardır. Bunlardan ilki Palamit öğretisiyle Ortodoks inancını çiğnemesidir. Ancak bu neden halkın görüşünden ziyade Gregoras'ın bireysel tutumundan dolayı öne sürüldüğü gerçeği çok da yansıtmayan bir nedendir. Gregoras ikinci sebep olarak Kantakuzenos'un Türkler ile kurduğu sıkı bağları göstermektedir. Bu ilkinin nazaran daha kabul edilebilir bir sebeptir. Gregoras III, s. 242.

³¹⁷ Kantakuzenos III, ss. 286-288.

³¹⁸ Kantakuzenos III, ss. 289-291.

üzerinde anlaşabilecekleri şartlar için Kantakuzenos'a görüşme teklif eder. Anlaşma temel olarak kapsamlı bir af ilan edilmesini ve imparatorluğu ortak imparator olarak birlikte yönetilmesini içermektedir. Kantakuzenos yine kıdemli imparator olarak Blakhernai Sarayı'nda kalacaktır fakat yönetim yetkisi, kaynaklar ve gelirler eşit şekilde paylaşılacaktır. Kantakuzenos'un oğlu Mathaios kendisine bırakılan Edirne'de bağımsız bir imparator olarak kalacak ve V. Ioannes bir daha ona savaş açmayacağına dair yemin edecektir. Kantakuzenos, Altın Kapı Burcu'nu V. Ioannes'e devredecektir.³¹⁹ Genç imparatorun teklifi beklenenin aksine gayet ılımlı olmuştur. Belki de hâlâ Kantakuzenos'un destekçilerinden çekindiği için böyle bir adım atmıştır. Sebebi ne olursa olsun kriz şimdilik bu anlaşma ile aşılmıştır. Sarayda imzalanan anlaşmadan sonra Kantakuzenos oğluna ve Türk dostlarına gönderdiği yardım çağrılarını iptal etmiştir. Bu sırada kaynaklar Patrik Philotheos Kokkinos'un durumundan da bahseder. Onun Patriklik makamına nasıl yükseldiğini anlattıktan sonra V. Ioannes'in şehre gelmesiyle birlikte yaşananlara şahit olan Patrik alel acele Ayasofya'ya saklanır. Çünkü kendisi tahtın meşru varisi olarak V. Ioannes haklarını savunun Kallistos yerine getirilmiş ve selefini aforoz etmiştir. İsyanın kendisine de yöneltileceğinden korkmaktadır.³²⁰

3.7.3. Eski İmparatorun Yeni Hayatı: Keşiş Ioasaph

Uzlaşmaya rağmen Kantakuzenos'un itibarı oldukça zedelenmiştir. Hâlâ imparatorluk makamında olmasının sebebi halkın desteği değil belli bir süre daha aristokrat destekçilerinin ve Türklerin vereceği zarardan çekinilmesidir. Ancak Türklere karşı alınması gereken tavır konusundaki görüşleri imparatorluk içinde iyice tepki çekmesine neden olmuştur.

Kantakuzenos, devlet işlerini müzakere etmek için saraydan ayrılıp V. Ioannes'in kaldığı Theodoros Metokhites'in evine gider. Görüşme senatörler ve devletin ileri gelenlerinin de iştiraki ile senato toplantısına dönüşür. Temel mesele

³¹⁹ Kantakuzenos III, ss. 291-292. Gregoras konuyu "Birkaç gün içinde durum o kadar kritik hale gelmişti ki, ortak imparatorluk yönetimi konusunda anlaşmaya varıldı ve hem saray içinde hem de dışında birbirleriyle iyi ilişkiler kurmaya başladılar." diyerek Kantakuzenos'a nazaran çok yüzeysel aktarmıştır. Gregoras III, s. 243.

³²⁰ Gregoras III, ss. 257-259; Kantakuzenos III, s. 291.

Türklerin Gelibolu'yu fethedip Trakya'ya yerleşmiş olmalarıdır. Toplanan mecliste “Türkler Trakya'dan güç kullanarak mı yoksa müzakere edilerek mi uzaklaştırılmalıdır” tartışması vardır. Kantakuzenos, Türkler ile çokça zaman geçirmiş, birlikte birçok savaşa girmiştir. Dolayısıyla Türklerin Bizans üzerinde ne nerece etkili olabileceğini iyi tahlil etmektedir. Nitekim Kantakuzenos konuşmasına Türklerin ve Bizanslıların askeri gücünün analizi ile başlar. Türklerin hem asker sayısı olarak hem de eğitim ve donanım olarak Bizans ordularından üstün olduğu gerçeğini vurgular. Ayrıca Türklerin uzun yıllardır Anadolu'da ve Avrupa şehirlerinde giderek daha güçlü hale geldiğini dolayısıyla psikolojik üstünlüğün de Türklerden yana olduğunu belirtir. Buna karşılık Bizans ekonomisi kötü durumdadır. Düzenli askeri birlikleri ve donanması yoktur. Kantakuzenos eğer mümkün olsaydı hepsini birden ezip geçmeyi en çok kendisinin isteyeceğini ancak mevcut durumda Türklerden uzak durulmasını tavsiye etmektedir. Aksi takdirde henüz geri kazanamadıklarına ek olarak kalanları da kaybedeceklerdir. Kantakuzenos'a göre çözüm doğrudan Türklerle savaşa girmek değildir. Bu savaşı verebilmek için öncelikle para ve düşman ordusuna eşit güce sahip bir askeri desteğe ihtiyaç vardır. Ayrıca denizlerde denetimi sağlamak ve düşmanın yardım almasını engellemek için donanmaya ihtiyaç vardır. Çünkü eğer denizlerde kontrolü sağlayamazlarsa sadece Orhan Bey ve Trakya'daki adamlarıyla değil Asya'daki bütün Türklerle savaşmak zorunda kalacaklardır. Bu sırada savaşmak yerine yapılması gereken Türklerle müzakere ederek aldıkları yerleri bırakmaları için onları ikna etmektir. Görünüşü göre Kantakuzenos hâlâ müzakere ile Türkleri Balkanlardan çıkarabileceğini düşünmektedir.³²¹ Türkleri müzakere ile Trakya'dan çıkartabileceğini düşünmesi biraz hayalcilik olsa da savaş yoluyla bunun başılamayacağını dair haklı gerekçeler sunmuştur. Dolayısıyla Kantakuzenos'un müzakere sürecinden asıl beklentisi para ve askeri destek bulmak için zaman kazanmaktır. Şartlar olgunlaştığında kesin ve kalıcı bir planla Trakya şehirlerini geri alacaklarına dair inancı tamdır. Ancak Kantakuzenos'un savunusu mecliste tepkiyle karşılaşır. Hatta toplantıda bulunanlardan bazıları Kantakuzenos'un Orhan Bey ile kurduğu akrabalıktan dolayı Türkler ile savaşmak istemediğini dair suçlamalarda bulunurlar. Çoğunluk diplomasiye başvurmaktansa savaşa girilmesinden yanadır. Hal

³²¹ Kantac III, ss.295-299.

böyle olunca Kantakuzenos daha fazla cevap verme gereği duymadan toplantıdan ayrılır.³²²

Toplantıdan üç gün sonra Kantakuzenos verdiği sözü tutmak üzere V. Ioannes ile Altın Kapı'ya gider. Altın Kapı'da bıraktığı Juan Peralta komutasındaki Katalan muhafız birliği Kantakuzenos'un emrine rağmen karara direnmelerinin Kantakuzenos'un yararına olacağını düşündüklerinden ilk başta teslim etmek istemezler. Kantakuzenos zorlukla Katalanları ikna eder ve Altın Kapı Burcu'nun V. Ioannes'e teslimi gerçekleştirilir.³²³

Ancak bir kez Kantakuzenos'a karşı tepkiler şiddetlenmiştir ve ardı arkası kesilecek gibi değildir. Başkentte adeta istenmeyen adam ilan edilmiştir. Kantakuzenos'un hâlâ ortak imparator olması Bizanslılar arasında ciddi bir huzursuzluk kaynağıdır. Eğer imparatorluk cübbesini çıkarmazsa katledileceğine dair tehditler almaya başlamıştır.³²⁴ Kantakuzenos uzun süre direnmiş, savaşmış ve büyük oranda Türklerin yardımıyla Bizans tahtına geçmeye muvaffak olmuştu ancak artık siyasal olarak yolun sonuna gelmiştir. Nihayetinde damadı V. Ioannes'i Blakharnai Sarayı'na taşınmaya davet etmiştir ve tahttan çekilme niyetini ona bildirmiştir. 10 Aralık 1354 tarihinde yapılan tören ile VI. Ioannes Kantakuzenos tacını ve bütün imparatorluk simgelerini çıkartarak siyah keşiş cübbesini giymiştir.³²⁵

Kantakuzenos'un tahttan kendi isteği ile mi feragat ettiği yoksa el mi çektirildiği hep tartışma konusu olagelmıştır. Tahttan kendi isteği ile feragat ettiğine işaret eden en büyük şey Kantakuzenos'un kendi beyanıdır. Hatıratında damadı V. Ioannes'in bir zorlaması olmadığını ve tüm görevlerini kendi isteği ile bıraktığını ısrarla savunmuştur.³²⁶ Yine eserindeki temel savunusu kendisinin istemeyerek, zorla imparator olmak zorunda kaldığına dairdir. Ayrıca sıklıkla dile getirdiği bir keşişin sessiz yaşamına yani manastır hayatına duyduğu özlem bu argümanı destekleyecek niteliktedir. Onun samimi dini duyguları ve teolojik konulardaki bilgisini küçümsemek gerekir. Daha 1341 yılında iken Athos Dağı'ndaki Vatopedi Manastırı'ndan bir arazi satın almıştır. Tahttan feragat ettiğinde çekildiği ilk yer olan

³²² Kantac III, s. 300.

³²³ Kantakuzenos bu anlatısıyla son anda bile Palaiologos ailesine karşı sorumluluk hisseden ve sözünü tutan biri olduğuna dair okuyucularını ikna etmek istemiştir. Kantakuzenos III, ss. 300-304.

³²⁴ Kantakuzenos III, s. 305, Gregoras III, s. 243.

³²⁵ Kantakuzenos III, s. 307; Gregoras III, s. 243.

³²⁶ Kantakuzenos III, ss. 306; 308.

Aziz Georgios (Aya Yorgi) Manastırı'na 1350 yılında yüklü miktarda bağışta bulunmuştur. Ancak kendisini göstermeye çalıştığı gibi zorunluluktan tahta çıkan ve sadece imparatorluğun geleceği ile Palaiologos ailesinin varlığı için mücadele eden masum biri olduğunu düşünmek eksik olacaktır. Sonuçta Kantakuzenos yıllarca sürdürdüğü iç savaş ile Bizans tahtına kavuşmuştur. Savaşını bir gün tahtı V. Ioannes'e bırakmak için verdiğini düşünemeyiz.

V. Ioannes'in Kantakuzenos'a zorla el çektirdiğini düşündürecek bir neden de bulunmamaktadır. Zira 1354 yılından sonra V. Ioannes'in ile aralarında ciddi bir çatışmanın olmadığını görüyoruz. Kantakuzenos bir daha Bizans tahtına geçmeye yönelik bir hamlede bulunmamıştır. V. Ioannes büyük ihtimal kayınpederinin en sadık adamlarından biri olan Demetrios Kydones'in yönlendirmesi ile de olsa imparatorluğu döneminde birçok kez Kantakuzenos ile siyasi meseleleri istişare etmiştir. Eğer son aşamada ciddi bir çatışma veya zorla el çektirme söz konusu olsaydı aradaki samimi diyalogun devam etmesi mümkün değildir.

Sonuç olarak, Kantakuzenos ne görevden zorla el çektirilmiştir ne de kendiliğinden istifa etmiştir. Kantakuzenos sadece istifa etmek zorunda kalmıştır. Bu durumun sebeplerinden ilki kendisinin kararsız ve ürkek tavrıdır. Kantakuzenos eline geçen fırsatları değerlendirmek istememiştir veya buna cesaret edememiştir. Bizans siyasetinden bir gün komple el çektirileceği korkusuyla hareket etmiştir. Daha 1330'larda III. Andronikos'un ortak imparator teklifini kabul etseydi; ciddi bir irade gösterip 1341 yılında tek başına tahtın sahibi olsaydı veya 1347 yılında gücünün zirvesinde olmasına rağmen alacağı tepkilerden korkarak Palaiologos ailesini bağlılığını sürdürmeseydi 1354 yılında çok daha farklı bir tablo ile karşılaşabilirdik. Diğer bir sebep olarak imparatorluğun içinde bulunduğu genel kötü gidişata Bizans halkının verdiği tepkiyi gösterebiliriz. Gerçekten de Kantakuzenos her zaman egemen toprak sahibi soylu sınıfın temsilcisi olarak görülmüştür. Uzun süren iç savaşın ardından gelen ekonomik buhranın faturasını halk Kantakuzenos'a kesmiştir.

Nicol, Kantakuzenos'un tahttan çekilmesini "Kantakuzenos'u tahtı bırakmaya zorlayan V. Ioannes değildi. Onu tahtı bırakmaya zorlayan kamuoyu baskısının ve feodal aristokrasinin Tanrısız Türkler ile yaptığı hiç de kutsal olmayan bağlaşıklığa halkın karşı çıkmasıydı" diye ifade eder.³²⁷ Türklerle ittifakın tepkiler hususunda ne

³²⁷ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 305.

derece etkili olduğu tartışmaya açık olmakla birlikte Kantakuzenos'un başarısızlığa uğramasında en büyük pay Osmanlıların ortaya koyduğu siyasi ve diplomatik iradedir. Orhan Bey özellikle Gelibolu'nun fethinden sonra Kantakuzenos'u eskisi gibi destekleme ihtiyacı hissetmemiştir. İkili arasındaki ittifakın işlemez hale gelmesi Kantakuzenos'u güçten düşürerek başarısızlığa itmiştir. Bu durum Osmanlı diplomasisinin Bizans'a karşı kazandığı büyük bir zafer olmakla birlikte Kantakuzenos'un en büyük yenilgisidir.

İstifa sonrasında Kantakuzenos'un eşi İmparatoriçe Irene, Eugenia ismini alarak kayınvalidesi Theodora Kantakuzenos'un gömülü olduğu Kyra Martha rahibe manastırına çekilmiştir. VI. İoannes Kantakuzenos İoasaph adını almıştır. Bundan sonra Keşiş İoasaph olarak anılacaktır. Keşiş İoasaph önce Aziz Georgios (Aya Yorgi) Manastırı'na, sonra eski dostu İoannes Kharsianeites'in kurduğu Mangana Manastırı'na geçmiştir.³²⁸

Böylece 1321 yılından beri Bizans siyasetinde yer alan ve Bizans politikalarına yıllarca yön veren belirleyen aristokrat Bizans siyaset sahnesinden çekilmiştir. Kantakuzenos, III. Andronikos döneminden beri imparatorluğu aktif şekilde yönetmesine rağmen sadece yedi yıl imparatorluk yapmıştır. Manastıra çekildiğinde ilk yıllarını hatıralarını kaleme aldığı eserini yazarak geçirmiştir. 1369 yılında (anlatısını 1356 yılında bitirmektedir) anlatısını tamamlayınca dini meselelere dönmüş ve İsihazm öğretisinin ayrıntılı bir savunmasını yazmıştır. Kantakuzenos anlatısında asıl maksadının Athos Dağı'na geçmek olduğunu ancak damadı imparator V. İoannes'in kendisine yardımcı olması için bunu engellediğini belirtir.³²⁹ Tahttan feragat etmesine rağmen uzun yıllar politik hayattan kopmamış, yeri geldikçe damadı V. İoannes'e rehberlik etmeye devam etmiştir. Kantakuzenos'un tahttan feragat etmesine rağmen ailesinin varlığı bir süre daha V. İoannes'i meşgul edecektir.

³²⁸ Kantakuzenos III, ss. 307-308.

³²⁹ Kantakuzenos III, s. 309.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN İLK İMPARATORLUK DÖNEMİ

4.1. V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN DEVRALDIĞI İMPARATORLUK

Genç imparator V. Ioannes Palaiologos Bizans tahtına tek başına sahip olduğunda 23 yaşındadır. Genç yaşına rağmen imparatorluğun gördüğü en büyük iç savaşlardan birini bizzat yaşamıştır. Kazandığı deneyimler belki devlet işlerinde ona yardımcı olacaktır fakat tahtla beraber imparatorluğun makus kaderini de devralmıştır. 1341 yılında 9 yaşındayken imparator ilan edildiği devlet ile 1354 yılında mücadele ederek tahtına çıktığı devlet birçok açıdan çok farklıdır. Babası III. Andronikos'un ölümüyle başlayan ve 13 yıl süren iç savaş imparatorluğun ekonomisini, askeriyesini ve devlet mekanizmasının önemli bütün vasıtalarını yıpratmış hatta yok etmiştir.³³⁰ Ekonomisi Latin cumhuriyetlere, ordusu ise konjektürel olarak değişmekle birlikte büyük oranda Türk ve Sırp kuvvetlerine bağımlıdır. Dolaylı da olsa tahta Türkler sayesinde tek başına hâkim olabilmıştır. Zira V. Ioannes'in önünü açan ve onu Bizans egemenliği hususunda başarıya götüren şey temelde Orhan Bey'in Kantakuzenos'a olan desteğidir.

Bizans Devleti hâlâ imparatorluk olarak isimlendirilmektedir fakat imparatorluk vasfı sadece isimden ibarettir. İmparatorluğun elinde kalan topraklar 13 yılda kaybedilenlerden daha azdır. Bizans'ın içinde bulunduğu durumu en iyi özetleyen İstanbul'daki Venedik Balyosu Maffeo Venier'in sık sık alıntılanan raporudur. Balyos henüz Kantakuzenos tahttan çekilmemişken 6 Ağustos 1354'te Venedik Doçu Andrea Dandolo'ya gönderdiği raporunda iç savaşın Bizans dünyasında yarattığı belirsizlik, yöneticilerin sürekli çatışmaya bağlı olarak bitkin düşmesi ve bunlara bağlı olarak yaşanan kaos görülebilmektedir. Balyos raporunda Türkler ve Cenevizliler tarafından sürekli tehdit edilen Bizanslıların Venedik'e boyun eğmeye hazır olduklarını; eğer bu yapılmazsa Sırbistan veya Macaristan'dan birine gönüllü olarak teslim olacaklarını bildirmektedir.³³¹ Aynı raporda Türklerden de bahsederek

³³⁰ Kantakuzenoslar ile Palaiologoslar arasındaki savaşın bitiş olarak Mathaios Kantakuzenos'un iddialarından vazgeçip V. Ioannes'e bağlılığını bildirdiği 1357 yılı sonunda yapılan anlaşmayı kabul edecek olursak iki aile arasındaki savaş 16 yıl sürmüştür.

³³¹ Nicol, Bizans ve Venedik, s. 266.

hızlı hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. İstanbul'dan gelen raporlar üzerine Nisan 1355'te Venedik Doçu Marino Falieri Osmanlı fetihlerini önlemek amacıyla daha doğrusu Osmanlılardan önce Bizans'ı işgal etmek adına Bizans İmparatorluğu'nun derhal ilhak edilmesini önermiştir

4.2. HANEDAN KRİZİ

Batılı güçler Bizans İmparatorluğu'nu nasıl işgal edeceklerinin hesabını yaparken V. Ioannes bunlarla mücadele etmek bir yana dursun henüz imparatorluk içindeki hanedan krizi tam olarak aşılammıştır. Zira VI. Ioannes Kantakuzenos'un tahttan feragat etmesine rağmen oğlu Mathaios Kantakuzenos başkente uzak olmayan bir bölgede Edirne merkez olmak üzere imparator sıfatıyla hüküm sürmeye devam etmektedir. Ancak varılan anlaşmaya göre, yetkilerini kendi oğullarına devretme hakkı yoktur. Dolayısıyla V. Ioannes'in oğulları Bizans tahtının tek ve meşru varisleri olarak kabul edilmiştir. Yine de Patrik elinden taç giymiş iki imparatorun olduğunu vurgulamak gerekir. Ancak Mathaios Kantakuzenos her zamanki gibi eniştesi V. Ioannes'in gölgesinde kalmayı kabullenememiştir. Bir kez daha hırsına yenik düşerek kendisine sınırlı alan ve yetkilerin tanındığı, babasının yaptığı anlaşmayı reddetmiştir. V. Ioannes, tehditkâr tavırların uzlaşısı ile çözülemeyeceğine iyice kanaat getirerek 1355 yılı baharında harekete geçmiştir. Trakya'da hızlı bir şekilde ilerleyen V. Ioannes'e Kantakuzenos anlaşma önerisi ile temsilcilerini gönderir.³³² Buna göre Mathaios Trakya'daki yönetiminden V. Ioannes lehine çekilecek, karşılığında küçük kardeşinin yönettiği Mora'nın yönetimi ona verilecektir. Mora'da unvanını kullanmaya devam edebilecektir. 1349 yılından beri Mora'yı yöneten küçük kardeşi Manuel'e Mora'nın kaybı karşılığında Limni Adası verilecektir. Taraflar çok mutlu olmasa da şimdilik bir anlaşmaya varmışlardır.³³³

Mathaios ile V. Ioannes arasındaki çekişme 1366 yılında da çözümsüz bir şekilde devam etmiştir. Dayısı Manuel Asen tarafından desteklenen Mathaios

³³² Kantakuzenos'un aktardığına göre; Athos Dağı'na çekilmeyip başkentte kalmasının asıl sebebi V. Ioannes'in Mathaios'un ne yapacağı konusunda emin olamamasıdır. Eğer Mathaios isyan edecek olursa onu durdurabilecek tek kişi Kantakuzenos'dur. Dolayısıyla V. Ioannes, Mathaios meselesini çözmesi için Kantakuzenos'un başkentte kalmasını istemiş ve o da bunu kabul etmiştir. Sonrasında yaşananlara bakılırsa V. Ioannes'in bunu istemiş olma olasılığı oldukça yüksektir. Kantakuzenos III, s.310.

³³³ Kantakuzenos III, ss. 310-313.

İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Haberi alan V. Ioannes de onu karşılamak üzere şehirden ayrılır ancak bu sefer de herhangi bir çatışma olmadan ve sonuç alınmadan taraflar geri çekilmiştir.³³⁴ İkili arasında bir türlü nihayete erdirilemeyen çatışma 1357 yılı sonuna kadar devam edecektir. 1357 yazında Mathaios Orhan Bey'in desteği bir hamle daha yapar. Batı Trakya kentlerindeki Sırp valileri de onu desteklemektedir ancak Türk kuvvetleriyle Sırp lar arasındaki çıkan çatışma Mathaios'u savunmasız bırakmıştır. Mathaios yerel halk tarafından bir bataklıkta yakalanıp Drama'nın Sırp komutanı Vohijna'ya teslim edilir. Sırp komutan Yüklü miktarda kurtuluş akçesi alacağını düşünerek Mathaios'u esir almıştır. Haberden çok mutlu olan V. Ioannes derhal Mathaios Kantakuzenos yönetimindeki bölgeleri denetimine alır. Mathaios'un eşini ve çocuklarını Bozcaada'ya sürgüne gönderir. Sırp lar yüksek miktarda fidye karşılığında Mathaios'u teslim etmeye hazırdırlar. Vohijna esirinin eski gücüne kavuşması halinde kendisinden intikam almak isteyeceğini düşünerek teslim etmeden önce gözlerinin kör edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu teklifi V. Ioannes'e Mathaios'un bir daha isyana kalkışmaması için yapılması gerekir diye götürürler. Ancak V. Ioannes böyle bir cezayı kabul etmek istememiştir.³³⁵ Mathaios'u teslim alan V. Ioannes karısı ve çocuklarının tutulduğu Bozcaada'ya gönderilmesini emreder. Bozcaada'da kısa bir süre kalan Mathaios ardından eşiyile birlikte Francesco Gattilusio denetimindeki Midilli Adası'na sevk edilmiştir.³³⁶

Ancak Mathaios Kantakuzenos ile V. Ioannes arasındaki savaşın son perdesi henüz yaşanmamıştır. Mathaios, Midilli Adası'ndayken İstanbul'daki destekçileri V. Ioannes'in eşi ve çocuklarını esir almak için girişimde bulunurlar. Ancak Rahibe Eugenia (eski İmparatoriçe Irene) olup bitenden Keşiş Ioasaph'i, o da V. Ioannes'i haberdar eder ve isyana katılarından tek tek tutuklanır. Selanik'te bulunan V. Ioannes başkente döner ve Mathaios'un durumunu görüşmek için babası Kantakuzenos'a başvurur. Bu esnada Mathaios Midilli'den Epibatai (Selimpaşa) getirilir. Burada yapılan görüşmede babası Mathaios'un serbest bırakılması için oldukça uğraşmıştır ancak V. Ioannes'in bunu kabul etmesi için net olarak bir şartı vardır: Mathaios'un imparatorluk iddialarından vazgeçmesi. Başka hiçbir seçeneği kalmadığını bilmesine

³³⁴ Kantakuzenos III, s. 314.

³³⁵ Kantakuzenos oğluna zarar vermediği için V. Ioannes'e olan minnetini coşkulu bir şekilde dile getirmektedir. Kantakuzenos III, s. 336.

³³⁶ Gregoras III, ss. 564-565.

rağmen Mathaios unvanını bırakmamak için direnir hatta ömür boyu hapiste kalma pahasına iddialarını terk etmeyeceğini bildirir. Bu sefer onu ikna eden V. Ioannes'in zorlaması değil babasının ikna edici konuşması olacaktır. Mathaios Kantakuzenos gönülsüz de olsa imparatorluk iddialarından çekilmiştir.³³⁷

Aralık 1357'de Epibatai'de yapılacak törene imparatorluğun ruhani ve idari liderlerinin neredeyse tamamı katılmıştır. İmparatorlar, imparatoriçeler, Mathaios'un taç giyme töreninde görev almayı reddeden İstanbul Patriği Kallistos, 1346 yılında Kantakuzenos'un ilk taç giyme törenini gerçekleştiren Kudüs Patriği, Piskoposlar ve birçok senatör törende hazır bulunmaktadır. Mathaios törende hazır bulunun herkesi V. Ioannes'e bağlılık yemini ettiğine tanık olmaya davet eder. Böylece Mathaios tüm imparatorluk iddialarından resmen vazgeçmiştir. Sadece imparatorluk ailesi içinde V. Ioannes'in veliahtı Andronikos Palaiologos hariç önceliği olacaktır. Bu makam oldukça etkili görünmesine rağmen hiçbir zaman bir şeref ifadesinin ötesine geçmeyecektir. Palaiologos ailesine ait olan yönetme gücünü pratikte etkileyebilecek hiçbir yetkisi yoktur. Mathaios'un oğulları Ioannes ve Demetrios'a da despot ve sebastokrator unvanları verilmiştir. Ancak bu unvanlar da pratikte karşılığı olmayacak şekilde sadece onurlandırmak maksadıyla verilmiştir. Mathaios Kantakuzenos anlaşımdan sonra üç yıl kadar daha İstanbul'da yaşamıştır. 1361 yılında babası ve tüm ailesiyle birlikte bir daha geri dönmek üzere kardeşi Despot Manuel'in yanına Mora'ya gitmiştir. Burada kardeşine devlet işlerinde yardımcı olarak eskisine nazaran çok sade ve geri planda bir hayat yaşamıştır.³³⁸

Epibatai'deki tören Kantakuzenos ailesinin işgal ettiği taht üzerindeki her türlü haktan feragat ettikleri anlamına gelmektedir. Tören aynı zamanda tam on altı yıllık taht mücadelesinin sonuna işaret etmektedir. V. Ioannes, çocukluğundan beri var olan ana tehlikeyi bertaraf etmiştir. Bundan sonra Palaiologos ailesinin Bizans tahtındaki

³³⁷ Kantakuzenos oğlunu ikna etmek için yaptığı konuşmada, İmparatora (V: Ioannes) hiçbir zaman ihanet içinde olmadığı, mevcut şartların onu iktidara sürüklediği, yine kendisini (Mathaios) diğerlerinin baskısıyla ortak imparator ilan ettiği ve imparatorluk yetkisinin kendi ailesine geçmesini engellemek için hükümetten çekildiği gibi konulara değinir. Ayrıca emperyal haysiyetten feragat etmektense ebedi hapis cezasını seçmenin mantıksızlığından bahseder. Zira bu durumda Mathaios hapiste çürüyecektir. Şayet bir fırsatını bulup hapisten kaçmayı başarırsa V. Ioannes ile savaşmak zorunda kalacaktır. Yeni bir savaş Bizanslılara yapılacak en büyük kötülüktür. Kantakuzenos'un oğlunu ikna etmek için yaptığı konuşmanın kaydını tüm ayrıntılarıyla verir. Bu konuşma Kantakuzenos'un eserinde alışık olduğumuz gibi aynı zamanda okuyucuları nazarındaki imajını düzeltmeye yöneliktir. Kantakuzenos III, s. 338-356.

³³⁸ Kantakuzenos III, ss. 356-360.

hakları bir daha sorgulanmamıştır. 1453 yılında İmparatorluk Türkler tarafından fethedilinceye kadar Palaiologos ailesi Bizans tahtının tek sahibi olarak kalmıştır.

4.3. STEPHAN DUŞAN'IN ÖLÜMÜ

V. Ioannes'in devraldığı imparatorluğun ne derece vahim durumda olduğunu dile getirmiştik. İçeride henüz tam olarak çözemediği veraset sorunu ve ekonomik sorunlar onu beklerken dışarıda kendi gücü ile başa çıkabilmesinin mümkün olmayacağı Bizans üzerinde hesapları olan komşuları vardır. Özellikle Türkler, Latinler ve Sırlar imparatorluk üzerindeki en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Ancak içlerinden hiçbirisi Bizans İmparatorluğu'nu ele geçirmeyi Sırp lideri Stephan Duşan kadar hayal etmemiş ve onun kadar bu uğurda çabalamamıştır. Onun en büyük hayali Bizans İmparatorluğu'nda bir Sırp egemenliği yaratmaktır. Kendi topraklarını ve fethettiği yerleri Sırbistan ve Romania olarak ikiye ayırmıştır. Sırbistan'da oğlu V. Uroş'u imparator sıfatıyla yönetime getirirken kendisi Romania olarak adlandırdığı ve Yunanların yaşadığı, Bizans geleneğinin devam ettiği kısımda Sırların ve Yunanların imparatoru unvanıyla yönetmiştir. Yönettiği bölgede Bizans geleneklerine hayranlıkla saygı duymuştur. Çıkardığı kanunlar ile yönetimindeki tüm Sırlar ve Yunanların eşit olduğunu ilan etmiştir. Ayrıca yöneticilerine Bizanslılara özgü despot, kaiser ve sebastokrator gibi unvanlar vermiştir. Sarayını Bizans sarayına benzetmeye çalışmıştır. Ayrıca fethedilen bölgelerdeki birkaçı haricinde Kiliselerin hiçbirine dokunulmamıştır. Stephan Duşan'ın bu tarz kültürel ve dini konulardaki tasarrufları aynı zamanda Bizans tebaası tarafından otoritesinin fiilen tanınması ve desteklenmesi için atılmış adımlardır.³³⁹

Duşan yirmi yılı aşan İktidarı boyunca oldukça başarılı işlere imza atmış ve topraklarını iki katından fazlaya çıkarmıştır. Bizans İmparatorluğu'ndaki iç savaştan tıpkı diğerleri gibi sonuna kadar faydalanmıştır. Hiçbir zaman karşısında güçlü bir Bizans İmparatorluğu görmek istemeyen Duşan, ilk başta Kantakuzenos'u desteklemiş ancak çıkarları doğrultusunda taraf değiştirmekte bir beis görmemiştir. Özellikle saltanatının son yıllarında Bizans imparatoru olmaya yönelik hedefi için aktif ve kapsamlı bir dış politika takip etmiştir. 1351 yılında Osmanlılar ile bir anlaşma yapma

³³⁹ Soulis, *The Serbs and Byzantium*, ss. 60-85; Bizans'ın Son Yüzyılları, ss. 314-315.

arzusu ile Orhan Bey'e bir heyet göndermiş ancak bu girişimden istediği sonucu alamamıştır. 1352 yılında kayınpederi Kantakuzenos'a ve eniştesi Mathaios'a karşı savaşında V. Ioannes'i desteklemiştir fakat Kantakuzenos'un arkasındaki Türk desteği Stephan Duşan'ın hamlesini boşa çıkarmıştır. Stephan Duşan'ın en büyük eksikliği daha önce de vurgulandığı gibi bir donanmasının ve denizcilik tecrübesinin olmamasıdır. Ülküsü haline getirdiği İstanbul'un fethini bir donanmaya sahip olmadan başaramayacağını farkında olan Duşan 1350 yılındayken Venediklilere donanma konusunda yardımcı olmaları için başarısız bir girişimde bulunmuştur.

Papalık ile olan ilişkileri de Duşan'ın son dönemlerindeki siyasetinde önemli bir yeri temsil etmektedir. Esas olarak Balkanlardaki Türk tehdidi üzerinden Papa'ya yanaşmıştır. Türklere karşı düzenlenecek bir Haçlı Seferi için Haçlı geleneğine göre sadece önemli hükümdarlara verilen bir unvan olan capitaneus unvanıyla isimlendirilmeyi talep etmiştir.³⁴⁰ Capitaneus olarak atanması halinde Sırp Ortodoks Kilisesi'ni Roma Kilisesi ile birleştireceğini yani Papa'yı Hristiyanların önderi olarak kabul edeceğini dair vaatte bulunmuştur. Papa VI. Innocentius, temsilcisi Pietro Tomaso'yu 1354'te Sırbistan'a göndermiştir. Papalığın daha önce müzakere ettiği Kantakuzenos artık tahtta değildir. Bizans'ın gerçek liderinin ve temsilcisinin Kantakuzenos olduğuna inanıldığından V. Ioannes ve Savoy'lu Anna ile daha önce hiç müzakere edilmemiştir. Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu kriz ve Papalıktaki Bizans'a dair kafa karışıklığı güçlü Sırlar ile anlaşmanın daha yerinde olacağı kanısını uyandırmıştır. Dolayısıyla Papa Bizanslılardansa Stephan Duşan'ı kazanma olasılığıyla daha çok ilgilenmiştir.³⁴¹

Ancak Tomaso Sırların kendisinin aracılığı ile Katolik inancı kabul etme ihtimalinin verdiği heyecan ile Sırbistan'daki durumu görmezden gelmiştir. Duşan'ın fethettiği bölgelerdeki halkın çoğunluğu Ortodoks inanca sahip Hristiyanlardır. Sırp kanunları Katolik inanca sahip kişileri sapkın ve ikinci sınıf vatandaş olarak görmektedir. Ayrıca Sırp Patriği Bizans patriği tarafından aforoz edilmişti yani Ortodoks Bizanslılar ile Sırların dini yönden birleşme ihtimali iyice azalmıştır. Ancak yine de Bizans İmparatorluğu'ndan hem toprak hem de nüfus olarak daha büyük ve

³⁴⁰ Soulis, *The Serbs and Byzantium* s. 53.

³⁴¹ Oscar Halecki, *Un Empereur de Byzance a Rome*, Varşova, 1930, s. 22.

tüm Slav dünyasını etkileyebilecek bir topluluğu kazanmak daha cezbedici gelmiştir.³⁴²

Papalığın görüşleri bu yöndeyken Duşan'ın Türklerin Avrupa'ya yerleşmesinden hoşnut olmadığına şüphe yoktur. Ancak Duşan'ı bu kadar çok şey yapmaya itenin sadece Türk tehdidini engelleme arzusuyla açıklamak eksik kalacaktır. Duşan'ın Papalık ile görüşmelere başlaması ve Katolik inanca geçmek istemesi temelde İstanbul'u bir Haçlı Seferi ile Türklerden kurtaran kişi olmayı hedeflemesindendir.³⁴³ Ayrıca Dördüncü Haçlı Seferi tecrübesi tüm zihinlerde tazedir. Papa'nın desteklediği birçok bileşenden oluşan ve başına Stephan Duşan'ı getirdiği bir ordu pekâlâ tekrar İstanbul'a yönelerek Stephan Duşan'ı hayallerine kavuşturabilirdi. Bu büyük tasarısını hayata geçirebilmek için Papa'nın desteğine muhtaçtır. Çünkü bu uğurda zayıflamış Bizans İmparatorluğu'nun yanı sıra Türkler ile de mücadele etmek zorundadır. Papa tarafından oluşturulan Haçlı ordusu kendisine teslim edilseydi Spethan Duşan büyük bir zafer kazanabilirdi. Ancak işler onun istediği şekilde ilerlememiştir. Papalık ile arasındaki sıkı bağ çabucak bozulmuştur. Stephan Duşan, V. Ioannes'in tahta geçmesiyle birlikte Bizans İmparatorluğu'nu tek başına ilhak edebileceğine inanmış olabilir. Zira Venedik Balyosu Maffeo Venier'in 1354 yılındaki mektubunda zaten bu konuya işaret ediliyordu. Ancak daha güçlü ihtimal Macarlar ile arasındaki çatışmada Papalığın Macarlar lehine tutum sergilemesi ve bundan dolayı bir ordu ile destekleneceğine dair umutlarını zayıflatmış olabilir. Sebebi ne olursa olsun sonunda Duşan'ın Haçlı Seferi planı uygulamaya konulamamıştır.

Üzerinden çok geçmeden Stephan Duşan rüyasını gerçekleştirilmeden 20 Aralık 1354'te daha 46 yaşındayken ani bir şekilde ölmüştür. Onun yerine oğlu V. Uroş getirilmiştir. Oğlu da babası gibi "Sırpların ve Yunanların Kralı" unvanı almıştır ancak babası aksine V. Uroş imparatorluğu birlik halinde tutabilecek meziyetlere sahip değildir. Büyük oranda Stephan Duşan'ın hesaplı politikaları ve kişisel becerileriyle ayakta tutulan devlet yerel valiler ve nüfus sahibi feodal beylerin bağımsızlık hareketleriyle kısa sürede dağılmıştır. V. Uroş'un despot unvanıyla Epiros'a gönderdiği kardeşi Smeon Uroş Teselya bölgesini işgal ederek "Sırpların ve Yunanların imparatoru" unvanının kendi hakkı olduğunu iddia etmeye başlamıştır.

³⁴² Halecki, s. 23.

³⁴³ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 315.

Görünüşe bakılırsa Stephan Duşan'ın oğulları babalarının Bizans imparatoru olma idealini devam ettirmektedirler. Ancak bu sadece sözde kalan bir durumdur zira V. Uroş'a başkaldırıp bağımsızlığını ilan tek kişi kardeşi değildir. Kısa sürede imparatorluk ailesinden veya subaylardan bağımsız hareket eden birçok kişi ortaya çıkmıştır. Yerel beyler içinde en önemlileri Çirmen Savaşı vesilesiyle adlarını tekrar anacağımız Vukaşin ve kardeşi Uglješa'dır. Vukaşin Pirlepe ile Ohri arasında kalan bölgede despot unvanı ile egemen olurken kardeşi İvan Uglješa Serez kentini sahiplenmiştir.³⁴⁴

Stephan Duşan'ın ölümünün Bizans'ı ağır bir endişeden ve tehditten kurtardığına şüphe yoktur. Güçlü bir imparator dansa parçalanmış bir devlet ile karşı karşıya gelmek daha kolaydır. Ancak Bizans parçalanmış Sırp Devleti'ne rağmen topraklarını geri alabilecek güce sahip değildir. Bu konuda bir hamle dahi yapılamamıştır.³⁴⁵ Kantakuzenos bu konudaki üzüntüsünü dile getirir.³⁴⁶ Duşan'ın ölümü Bizanslıların korkusunu azaltmış ama sadece Türklerin işine yaramıştır. Gelibolu'da sağlam bir şekilde yerleşen Türkler Balkanlarda doğan otorite boşluğunda hızlıca ilerleme şansı bulmuşlardır.

4.4. GENÇ İMPARATORUN BATI YANLISI SİYASETİ

V. Ioannes, gençliğine ve azmine rağmen mevcut şartlarının yetersizliğinin de farkındadır. Kantakuzenos'un keşiş cüppesini giymeden hemen önce Theodoros Metokhites'in evinde yapılan toplantıda Kantakuzenos hariç herkes şiddetli bir şekilde Türkler ile müzakere değil mücadele edilmesinden yana görüş bildirirken V. Ioannes sadece olanları sessizce dinlemiştir. Kantakuzenos'un Türkler ile silahlı mücadelenin mevcut şartlarda başarısız olacağına dair görüşlerine itiraz etmemiştir. Yine Kantakuzenos'un ancak güçlü bir askeri müttefik, para ve donanma ile bu işin hallolabileceğine dair beyanını da toplantıda bizzat dile getirmese de aklında

³⁴⁴ Soulis, *The Serbs and Byzantium* s. 86-87; Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 316.

³⁴⁵ Kantakuzenos'un damadı devrik Epiros despotu Nikeforos Sırp lideri Duşan'ın ölümünden sonra Epiros'a geri döndü. Orada Arnavutlar ile mücadelesi sırasında 1359'da öldü. Nikephoros'un Epiros'u alması dağılan Sırp devleti topraklarına Bizanslılar tarafından yapılan tek hamle olmuştur. Donald M. Nicol, **The Despotate of Epiros 1267-1479: A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages**, Cambridge University Press, 1984. ss. 134-136.

³⁴⁶ Kantakuzenos III, ss. 314-315.

onaylamış gibi gözüküyor. Zira tahtı geçtikten sonra yaptığı icraatları buna bir delil niteliğindedir. Ancak yöntem olarak kayınpederi ile her konuda örtüşüğünü söyleyemeyiz.

V. Ioannes'in Kantakuzenos'dan ayrıldığı ilk nokta Cenevizliler ile ilişkilerdir. Kantakuzenos hiçbir zaman Batılı devletlere bel bağlamak istememiştir. Bunun en güzel kanıtı donanma kurmak için verdiği olağanüstü çabadır. V. Ioannes uzun yıllar savaşılan ve Galata'daki varlıklarıyla Bizans ekonomisi üzerinde en az iç savaş kadar yıkım yaratan Cenevizlilere karşı Kantakuzenos'un izlediği politikanın tersi yönde bir politika başlatmıştır. İktidara gelir gelmez Cenevizlilere topraklar vererek destek bulma çabalarına girmiştir. 1354 yılında İstanbul'a girmesinde payı olan Ceneviz korsanı Francesco Gattilusio ile kız kardeşini evlendirmiştir. Midilli Adası'nın kontrolünü ona bırakmıştır. Gattilusio da eniştesi V. Ioannes'in her zaman destekçisi olmuştur. V. Ioannes aynı yıl Sakız Adası'nı da Cenevizlilere bırakmıştır. Sakız Adası şap ve sakız ticaretiyle ön plana çıkan bir bölgedir. Nitekim Cenevizliler 1566 Osmanlılar tarafından fethine kadar ellerinde tuttukları adadan büyük gelirler elde etmişlerdir. Büyük stratejik öneme sahip ve yüksek gelirler sağlanan adaların bizzat imparator eliyle dağıtılması eleştirilebilir fakat V. Ioannes kendiliğinden bu adalarda hâkimiyetini tesis edecek irade ve imkâna sahip değildir. Dolayısıyla adaların kendi kontrolü dışında paylaşılmasından veya adalar için savaşa girme riskini almaktansa adalardaki hakkını Cenevizlilere devrederek en azından onların desteğini almayı hedeflemiştir.

V. Ioannes'in özellikle dış siyasette Kantakuzenos'dan ayrıldığı ikinci nokta Türkler ile ilişkilerdir. Kantakuzenos iç savaşı ve devlet idaresini büyük oranda Türk askeri desteği ile sağlamıştır. Orhan Bey ile aralarında karşılıklı güvene dayalı bir ilişki vardır. Bu bağı evlilik yoluyla da güçlendirmişlerdir. Ancak Kantakuzenos'un Türklerle ilişkisi Orhan Bey'den ibarete değildir. Aydınoğlu Umur Bey ile Orhan Bey ile olduğundan daha ileri bir dostlukları olmuştur. Türkler ile iyi ilişkiler kurmasının pratik sebepleri vardır. En başta Türkler konum olarak Bizans topraklarına ve başkentine diğer bağ kurabileceği devletlerden daha yakındır. Dolayısıyla Türkler ile geliştirdiği iyi ilişkiler ile potansiyel tehlikelerini bastırmak isterken diğer tehlike unsurlarına karşı hızlı ve etkili bir destek bulmuştur. Ancak Türkler ile Kantakuzenos arasındaki bağ büyük oranda kişisel çabaların ürünüdür. Süleyman Paşa'nın

Gelibolu'yu teslim etmek istememesi aradaki güveni sarmış olsa da Türk-Bizans ilişkileri kopma noktasına gelmemiştir. Ancak Kantakuzenos'un tahttan çekilmesi ve yerine V. Ioannes Palaiologos'un gelmesi Türk-Bizans ilişkilerinde uzun süreli bir kopuşu temsil etmektedir. Orhan Bey doğal olarak bunu hısmına yapılmış bir haksızlık olarak değerlendirmiştir ancak ilişkilerdeki kopuşun asıl sebebi V. Ioannes'in Avrupa'daki Türk varlığını sonlandırma hususundaki yeni politikasıdır. V. Ioannes Türkleri kati surette bir düşman olarak görmüş ve Türkler ile müzakere etmeyi değil, mücadele etmeyi tercih etmiştir.³⁴⁷

V. Ioannes'in Kantakuzenos'dan en net ayrıldığı nokta Türkler ve Batı eksenindeki dış politikasıdır. V. Ioannes bir dış destek olmaksızın Bizans'ın ayakta kalmayacağını farkındadır ancak kayınpederi gibi Türkler ile iyi ilişkiler kurmayı veya diplomatik yollarla onları yatıştırmayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Aksine destek bulma çabalarının temel gerekçesi Türkler olacaktır. Türkler ile mücadele edebilmek için Batılı Hristiyanlar ile union müzakerelerini yürütmek ve Bizans'ın yardımına koşacak bir Haçlı Seferini teşvik etmekten yanadır.

V. Ioannes Katoliklerden gelecek destek konusunda oldukça ümitlidir çünkü Osmanlıların Balkanlardaki ilerleyişinin Avrupalıları da tedirgin ettiğinin farkındadır. Ümidini arttıran bir diğer faktör annesi Savoy'lu Anna üzerinden Batılı güçlü aileler ile olan akrabalık bağıdır. Bu esnada devletin kaderini Batı'dan gelecek yardıma bağlayan tek kişi V. Ioannes değildir. Bizans yönetici elitlerinden az sayıda kişi de V. Ioannes ile aynı fikirdedir. En başta V. Ioannes'in neredeyse tüm hükümdarlık dönemi boyunca Mesazonluk görevini yürütecek olan Demetrios Kydones geliyordu ki ona ayrı bir parantez açmak gerekir. Kydones'in hayatının ilk yıllarına dair bildiklerimizin tamamı kendi eserlerinde verdiği bilgilerden ibarettir. Kydones, 1324 yılında Selanik'te soylu bir ailenin mensubu olarak dünyaya gelmiştir ve temel eğitimini burada almıştır. Babası III. Andronikos döneminin güvenilir devlet adamlarından biridir. Altın Orda Hanlığına elçi olarak gönderilmiştir. Babası öldüğünde Kydones henüz on yedi yaşındadır ama ailenin en büyük çocuğudur. Dolayısıyla ailesinin sorumluluğu artık Kydones'in omuzlarındadır. Selanik'teki Zelot isyanında tüm aristokratlar gibi Kydones ve ailesi de etkilenmiştir. İsyandan dolayı tüm mülkleri zarar gören Kydones babasının eski arkadaşı Kantakuzenos'un himayesine girerek

³⁴⁷ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları ss. 316-317.

zararlarını telafi etme yoluna gitmiştir.³⁴⁸ Böylelikle peşi sıra üç imparatora (VI. Ioannes Kantakuzenos, V. Ioannes Palaiologos ve II. Manuel Palaiologos) yüksek unvanlar ile hizmet edeceği siyasi kariyerinin temelini atmıştır.³⁴⁹ Varlığını borçlu olduğu Kantakuzenos'un tahttan çekilmesinden dolayı şimdilik onunla Mangana'daki Manastıra çekilmiştir.³⁵⁰ V. Ioannes tarafından tekrar göreve çağrılacağı 1356 yılına kadarki manastır hayatının büyük bölümünü hayranı olduğu, öğretisi Katolik Kilisesi'nin resmî görüşü haline gelen Dominikan rahip Thomas Aquinas'ın Summa Contra Gentiles adlı eserini tercümeyle geçirmiştir. Mangana'daki geçirdiği vakit aynı zamanda onun Katolik inancı kabulünün de hazırlık aşaması durumundadır. İlerleyen süreçte Katolik Kilisesi ile yapılacak her türlü görüşmede V. Ioannes'in yanında bulunmuş, onu bu süreçte oldukça etkilemiştir.

V. Ioannes'in Kantakuzenos ile ayrıldığı son nokta döneminin popüler dini tartışmalarına bakış açılarıdır. Sıkı bir İsihazm savunucusu olan Kantakuzenos Kiliselerin birleşmesi hususunda hiçbir zaman taviz vermemiştir. VIII. Mikhail gibi Kiliselerin birleşmesini ve bunun üzerinden siyasi menfaat elde etmeyi düşünmemiş; Katolik Batı ile ilişkilerini her zaman eşitler arasında bir diyalog olarak görmüştür. V. Ioannes, Kantakuzenos gibi bir ilahiyatçı değildir ve derinlemesine bir dini görüşe de sahip değildir. İsihazm gibi meşhur dini meseleler hakkında bir görüş bildirmemiştir.³⁵¹ Bu durum Batı ile olan ilişkilerinde onu yönlendirmeye daha açık bir hale getirmiş ve Katolik inancının üstünlüğünü kabul etmekte vicdani olarak zorlanmamıştır. Onun için union meselesi bir dini tartışma olmaktan ziyade sadece güçlü bir pazarlık ögesidir.

4.4.1. V. Ioannes'in Papa VI. Innocentius'a Mektubu

Sırplar ile başarısız Haçlı Seferi planlarının ardından Papa VI. Innocentius'a Hristiyan Doğu'daki durumu bir kez daha temelden değiştirmeyi teklif eden bir öneri

³⁴⁸ Ailesiyle birlikte büyük zarar gören Kydones Zelot isyanı sırasında Selanik'te ölenler için bir ağıt yazmıştır. Demetrios Kydones, "Occisorum Thessalonicae Monodia", **Patrologiae cursus completus, series Graeca**, (Der. Jean-Paul Migne), vol. 109, Paris, 1857-1866, ss. 639-652.

³⁴⁹ Murat YILMAZ, "Demetrios Kydones ve Türkler Hakkındaki Görüşleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 56. ss. 51-52.

³⁵⁰ Kantakuzenos III, s. 307.

³⁵¹ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 319.

gelmiştir. Bu öneri Bizanslıların yeni imparatoru V. Ioannes'ten gelmektedir. Yapılan teklif iki büyük fikrin birleşiminden oluşmaktadır: Kiliselerin birliği ve Türklere karşı genel bir Haçlı Seferi. İki Kilise arasında daha önce de union görüşmeleri yapılmıştır ancak bir Bizans imparatoru ilk defa kendi Kilisesi ve halkını Katolik yapmayı ve Papalık iradesine sokmayı teklif etmektedir. V. Ioannes'in teklifi gerçekçilikten kopuk olsa da iktidarının büyük bölümünde izleyeceği siyaseti göstermesi açısından oldukça önemlidir.

V. Ioannes 15 Aralık 1355 tarihinde imzaladığı bir mektubu Papa VI. Innocentius'a göndermiştir. Mektup bir tarafı Yunanca diğer tarafı Latince çevirisini içeren iki büyük sütundan oluşmaktadır. Önerisini uzun ve detaylıca açıkladığı mektubu Kantakuzenos dönemindeki Bizans siyasetinden tam bir kopuşu temsil etmektedir. Mektup, kişisel olarak Kutsal Roma Kilisesi'ne ve Papa VI. Innocentius ile onun tüm haleflerine sadık olacağına dair beyanı ile başlar. Ardından Papalık elçilerini ve Katolik rahiplerini saygıyla kabul etme sözü gelir. Bizans halkının kendisi gibi Papa'ya ve ardıllarına sadık olmaları için elinden gelen her şeyi yapacağını bildirir. Ancak bunu gerçekleştirmesi için bazı şartları vardır. Devam eden kısımda bunların gerçekleşebilmesi için yapılması gerekenler uzun ve detaylıca açıklanmıştır.³⁵²

Projesinin ilk adımı Papalığa bir elçi gönderilmesiyle başlayacaktır. Bu elçiler üç kadırgayla İstanbul'a geri dönecek; birisi V. Ioannes'in oğlu Manuel'i Avignon'a getirmek için kullanılacak, diğerleri ise Papa'nın denetiminde İmparatorluğun savunulmasında kullanılmak üzere V. Ioannes'in emrine verilecektir. Manuel Avignon'a vardığında derhal 15 nakliye gemisi, 5 kadırga, 600 şövalye ve 1.000 piyade İstanbul'a gönderilecektir. Tüm bu ordu imparatorun emrine verilerek, altı ay boyunca Türkler ve imparatorun diğer Rum rakipleriyle mücadelesinde kullanılacaktır.³⁵³

Mektuptaki tüm istekler imparatorun Papa'ya sadakatini garanti edecek hükümlerle desteklenmeye çalışılmıştır. Altı aylık süre zarfında Papalık elçisi İstanbul'da bulunacak ve Kiliselerin birleştirilmesine karşı durmayan din adamlarının

³⁵² V. Ioannes'in altın mührü basılmış mektubun metni için bkz: Augustin Theiner, F. Miklosich, **Monumenta Spectantia ad Unionem Ecclesiarum Graeca et Romana**, Vienna, 1872 ss. 29-37; Dölger, 1341-1453, ss. 42-43. No: 3052.

³⁵³ Theiner, Graeca et Romana, s. 30.

göreve getirilmesini destek olacaktır. V. Ioannes bu atamalar ve askeri yardımlarla birlikte Bizanslıların kendiliğinden Katolik Kilisesi'ne dahil olup Papalığın otoritesine gönüllü olarak boyun eğeceğini öngörmektedir. İmparatorun büyük oğlu Andronikos Latin dili ve yazını öğrenmek üzere yoğun kurslar alacaktır. Ayrıca başkentteki diğer soylu çocuklarının Latince öğrenebilmesi için üç kolej kurulacaktır.³⁵⁴

Eğer V. Ioannes mektubunda vaat ettiklerini herhangi bir sebepten dolayı yerine getiremezse imparatorluk yetkisi oğlu Manuel'e geçecektir. Papa, genç varisi evlat edinen bir baba sıfatıyla Katolik inancına göre yetiştirebilecek ve yine uygun gördüğü biriyle evlendirebilecektir. Varis reşit olana dek manevi babası sıfatıyla Bizans İmparatorluğu'na hükmedecektir. Ayrıca projenin henüz Manuel Avignon'a gönderilmeden önce bile iptal olması ihtimal dahilindedir. Böyle bir şey olması halinde Papa'nın ilk üç geminin gönderim masraflarını tahsil edebilmesi için Pera, Sakız, Rodos ve Kıbrıs ya da başka yerlerdeki imparatorluk mülklerine kaybı karşılayacak oranda doğrudan el koyma yetkisi olacaktır.³⁵⁵

Öte yandan V. Ioannes sözlerini tutarsa Manuel geri gönderilecek ve Türkleri fethettikleri bölgelerden çıkartmak için imparatorun yeni ve daha büyük bir ordu isteme hakkı olacaktır. "Kutsal Ana Kilisesi başkomutanı ve Sancaktarı" unvanıyla orduya V. Ioannes komutanlık edecektir. Yeni ordunun savaş masraflarının bir kısmını Papa ödeyecektir çünkü harcamalar Bizans'ın öz kaynaklarıyla karşılanamayacak kadar fazla olacaktır. Ancak Mektup üçüncü bir olasılığı daha ön görmektedir. Tüm iradesine rağmen Bizanslıları Katolik inanca geçmeye ikna edemezse şahsen Papa'nın huzuruna çıkacak ve ona boyun eğecektir.³⁵⁶

İlk kez bir Bizans imparatorunun sadece vaatlerle kalmayıp onları birtakım garantilerle desteklediğini görüyoruz. Bu durum özellikle V. Ioannes'in birleşmenin uygulanabilirliğine dair inancının olduğunu gösterir. V. Ioannes'in teklifini öncekilerden ayıran diğer bir husus Papalık nezdinde kabul edilmesi mümkün olmayan genel bir konsilin toplanması şartından vazgeçilmiş olmasıdır. Bunun yerine askeri yardımlar ve İstanbul'daki eğitim faaliyetleriyle Bizanslıların Katolik Kilisesi ile

³⁵⁴ Theiner, *Graeca et Romana*, ss. 30-31.

³⁵⁵ Theiner, *Graeca et Romana*, ss. 31-32.

³⁵⁶ Theiner, *Graeca et Romana*, ss. 32-33.

birleşmesi hedeflenmiştir. Papalıktan yardım geldikçe Bizanslılar Katolik Kilisesi'ne ısınacak, vaatler yerine geldikçe de yardımlar bir üst aşamaya geçecektir.

Eğitim konusu birleşme hususundaki en hassas düşünülmüş konudur. Üzerinde ayrıca durmayı gerektirir. Çünkü Bizanslılar ve Latinlerin arasındaki ayrılık bazı dogmatik farklılıkların yanı sıra büyük oranda kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. En temel sorun dil farkıdır. Teklif edilen projede dil farkının giderilebilmesi için Latin dili eğitimi konusunda maddeler eklenmiştir. Resmî olarak imparatorun himayesinde tahtın varisi Andronikos Latin bir hoca tarafından eğitilmesi ve Manuel'in Avignon'a gönderilerek orada Katolik usullerle eğitim alması öngörülmüştür. İstanbul'da açılacak okullarla Latin dili ve edebiyatı öğrenimi sistematik hale getirilecektir.³⁵⁷ Dolayısıyla Katolik inanç silah zoruyla değil eğitim yoluyla benimsetilecektir. Daha önce de Latin dili ve Katolik Kilisesi öğretileri üzerine eğitim girişimleri olmuştur ancak ilk defa bu telifle birlikte Latin dili ve Katolik Kilisesi gelenekleri resmî olarak Bizans imparatorunun himayesi ile öğretilecektir.³⁵⁸

V. Ioannes'in böylesine radikal kararlar almasında mevcut koşulların yanı sıra çevresindeki union yanlısı olan kişilerin de etkisi olmuştur. Bu kişilerden bahsederken ilk sıraya İzmir Katolik başpiskoposu Paulus'u koymak gerekir. Kökeni hakkında bir bilgiye sahip olmadığımız Paulus'un tüm dini kariyeri Doğu'da geçmiştir. Bundan dolayı Ortodoks dünyasını iyi bilmektedir. V. Ioannes ile de dostane ilişkiler içindedirler ve imparator bilgeliğinden dolayı ona oldukça saygı duymaktadır. Teklifin hazırlanmasında Papalık çıkarlarını temsilen bizzat imparatorla beraber çalışmıştır ve belgede Paulus'un izleri net olarak takip edilebilmektedir. Paulus iyi derecede Latince ve Yunanca biliyordu ve muhtemelen onun sayesinde belge iki dilli ve hatasız bir tercüme ile hazırlanmıştır. Böylelikle tercüme hatalarından doğacak yanlış anlaşılmanın önüne geçilmiştir. Hazırlanan projede eğitim maddelerini takiben İstanbul'da daimî olarak kalacak Papalık elçisi için bir saray ve Kilise tahsis edilmesinden bahsedilir.³⁵⁹ Kesin olmamakla birlikte İstanbul'da daimî elçi olarak bırakılacak kişinin Paulus olması beklenmektedir. İmparator aslında mektubunun başından itibaren tüm vaatlerini ve güvenlerini Papa VI. Innocentius adına hareket

³⁵⁷ Theiner, Graeca et Romana, s. 31.

³⁵⁸ Halecki, s. 36.

³⁵⁹ Theiner, Graeca et Romana, s. 31.

eden Paulus'a verdiğini ifade eder.³⁶⁰ Dolayısıyla İzmir Başpiskoposu Paulus'un V. Ioannes'in kararının şekillenmesinde oldukça etkili olduğunu söyleyebiliriz. Paulus mektubun hazırlanmasının yanı sıra elçilik görevini de üstlenmiştir. Daha önce Papa'ya gönderilen elçiler kurulunda yer alan Nikolaos Sigeros ile imparatorun mektubunu Avignon'a ulaştıran kişidir.³⁶¹

Mektubun yazılmasına doğrudan katkısı olmamakla birlikte union sürecine büyük katkısı olan isimlerden biri Cenevizli Francesco Gattilusio'dur. V. Ioannes'in Kantakuzenos'u devirmesinde büyük faydası olan Gattilusio, hem Türkler ile mücadelede hem de Kiliselerin birleşmesi hususunda imparatoru teşvik eden isimlerdendir. V. Ioannes'in Roma yolculuğuna da eşlik edecektir.³⁶²

Bizans içinde de union fikrini destekleyen yönetici elitler olmuştur. İmparatorun amcası Thomas Palaiologos, ölen Theodoros Metokhites'in oğulları ve özellikle Demetrios Kydones destekçiler arasındadır. V. Ioannes'in mektubunda en büyük payın aile bağlarından dolayı İmparatoriçe Anna'da olduğu düşünülebilir. Anna'nın belgenin hazırlanmasında doğrudan bir katkısı olduğuna işaret edecek herhangi bir kanıt yoktur. İç savaş boyunca ciddi mücadeleler veren Anna, oğlunun zaferini gördükten sonra 1365 yılına kadar yaşamasına rağmen başkentten uzak durmuştur. Ancak İmparatoriçe Anna doğrudan bir katkı sunmasa da onun manevi varlığının süreci kolaylaştıran unsurlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.³⁶³

Burada V. Ioannes'in mektubunun bütün olumsuzluklara rağmen birlik sorununu çözmeye çalışan iyi niyetli bir girişim mi yoksa daha önceki girişimlerdeki gibi Papalıktan yardım alabilmenin bir vasıtası mı olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Her şeyden önce V. Ioannes selefi Kantakuzenos gibi teolojik tartışmalarla hiç ilgilenmemiştir. Papalığın lehine veya aleyhine olan tartışmalarda taraf tutmamıştır. Esasen Katolik karşıtı olan İsihazm öğretisine de yabancısıdır. Çocukluğundan beri Katolik kökenli bir anne tarafından yetiştirilmiş ve yönlendirilmiştir. Doğal olarak Katolik Batı dünyasına -diğer imparatorlara nazaran- daha önyargısız ve dostça yaklaşabilmektedir. Dolayısıyla onun dini tartışmalara uzaklığı ve Katolik dünyası ile yakınlığı ciddi adımlar atmasını kolaylaştırmıştır. Ancak tüm bunların V. Ioannes'i din

³⁶⁰ Theiner, Graeca et Romana, s. 29.

³⁶¹ Halecki s. 38;

³⁶² Halecki, ss. 45-47.

³⁶³ Donald M. Nicol, **Bizans'ın Soylu Kadınları: On Portre, 1250-1500**, çev. Özden Arıkan, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2001 s.100.

birliği konusunda samimi ve çıkarsız bir yaklaşım sergilediğini dşndrmemize yetecek sebepler değildir.

V. Ioannes'in mektupla birlikte tutulması imknsız sözler verdiği doğrudur ayrıca sözlerini tutamaması durumunda aşağılayıcı yaptırımlara maruz kalmayı kabul etmektedir. Bu durum onun samimiyetinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. Ancak verdiği sözlere karşılık olarak Papalıktan büyük tavizler talep ettiği de bir gerçektir.³⁶⁴ Başlangıçta istenilen kuvvetler sadece imparatorun rakibi Mathaios ile mücadelesini yürütmek ve Türklerin ilerleyişini durdurmak için yeterlidir. Dini birlik sağlandıktan sonraki büyük bir ordu ve Haçlı Seferi talebi Türkleri Avrupa topraklarından Anadolu'nun ilerine geri sürmek için istenmektedir. V. Ioannes'in bu talebi daha nceki Haçlı Seferleri göz önünde bulundurulduğuunda anlam kazanmaktadır. Zira kendi donanımlarıyla Türkler ile mücadele edemeyeceğinin farkında olan imparator bunun ancak büyük ve kapsamlı bir Haçlı Seferi ile mümkün olabileceğini düşünmektedir.

V. Ioannes'in bu talebi Sırp lideri Stephan Duşan'ın bir yıl nceki Papalıktan talebi de göz önünde bulundurulurken değerlendirilmelidir. Zira mektup yazılırken Stephan Duşan hâlâ hayattadır. Onun İstanbul'u alarak "Sırların ve Yunanların kralı" unvanına hayat kazandırmak istemesi V. Ioannes'in hazırladığı teklifte Türk ilerleyişinden sonraki temel motivasyonu oluşturmaktadır. Papa'ya Türkleri Avrupa'dan uzaklaştırmak için kendisinin de en az Duşan kadar hevesli ve nitelikli olduğunu, bu uğurda her türlü riski alabileceğini göstermek istemiştir. Dolayısıyla V. Ioannes'in teklifi hem Türklerle karşı bir yardım teklifiyken hem de Sırlara karşı alınan bir önlem olarak değerlendirilmelidir.³⁶⁵

Mektupta görülen sonuncu olasılık -hiç olmaza V. Ioannes'in bizzat Papa'ya teslim olacak olması- durumu özetler niteliktedir. V. Ioannes bir din alimi olmamasına rağmen halkının Katolik Kilisesi ile birleşmeye vereceği tepkiyi bilmeyecek kadar Bizans kamuoyundan kopuk değildir. Dolayısıyla vaatlerini yerine getirebileceğine gönülden inandığını düşünemeyiz. Üstelik Ortodoks Kilisesi'ni dönüştürmek ve halkın kendiliğinden din değiştirmesini sağlamak için altı ayın yeterli olduğunu varsayılmıştır. Bizans Kilisesi ve halkı adına verilen büyük vaatler sadece Papa VI.

³⁶⁴ Mektubun ilk kısmındaki vaatler ve yaptırımlar Paulus'un etkisini yansıtırken talepler kısmı V. Ioannes'in kendi iradesine temsil etmektedir. Halecki, s. 41.

³⁶⁵ Halecki, ss. 39-41.

Innocentius'un dikkatini cezbetmek için yapılmış hamlelerdir. Her şeyden önce bu bir çıkar birliği teklifidir ve Papa'nın buna ikna edilmesi gerekmektedir. V. Ioannes'in birleşme konusunda verdiği sözler ne kadar büyükse karşılığında istediği yardımlarda o derece büyüktür. Ayrıca vaatleri dini, talepleri siyasaldır. Zira birleşmeye verdiği değer ona ne kazandıracığı ile alakalıdır.

4.4.2. V. Ioannes'in Mektubuna Verilen Cevap

Mektup Haziran 1356'da Avignon'a ulaşmıştır.³⁶⁶ Yeni imparator ile Papa arasında kurulan ilk temastır ancak Papa VI. Innocentius imparatorun vaatlerini pek ciddiye almamıştır. Muhtemelen henüz imparatorluk üzerindeki otoritesini tam olarak tesis etmemiş bir imparatorun halkına böylesine ciddi bir konuda sözünü geçirebilecek olması ona gerçekçi gelmemiştir. Ancak yine de Papa birleşmeye dair umutsuz değildir ve V. Ioannes'i cevapsız bırakmamıştır. Ayrıca Papa da bir süredir Türklere karşı bir Haçlı Seferi düzenlemeyi düşünmektedir ama Bizanslılara güvenip güvenemeyeceği hususunda tereddütleri vardır. Bir ay sonra verilen cevap Bizans tarafından gelen teklifin VI. Innocentius tarafından nasıl karşılandığına dair en net bilgiyi verir. Papa ilk olarak V. Ioannes'in mektubunu özetler. Ancak bu özet sadece V. Ioannes'in tüm tebaasıyla birlikte Papalığa itaat edeceğine dair yeminiyle alakalıdır. V. Ioannes'in ayrıntılı bir şekilde verdiği uygulama ve yöntemlere herhangi bir atıfta bulunmaz. Askeri yardımın lafını bile geçirmemiştir. Bu kısımları sadece basit iyi niyet dilekleriyle geçirir. Onun ilgisine çeken teklif Bizans İmparatoru'nun Katolikliği bizzat kabul edecek olmasıdır. V. Ioannes'e kendisinin ve kardinallerinin sevincini kelimelerle ifade edemeyeceğini belirtir ve onu övgü yağmuruna tutar. Başladığı işi başarıyla sonuçlandırmasını ister ve V. Ioannes'in Katolik inanca geçişi için İstanbul'a elçiler göndereceğini ve bu elçiler huzurunda Katolik Kilisesi'ne tabi olacağı günü heyecanla beklediğini belirtir. İşte o zaman Kilise ona tüm ruhani lütuflarını bahşedecek ve Hristiyan liderlerin gücünü yardıma çağıracaktır.³⁶⁷

³⁶⁶ Gecikmenin nedeni Bizans içinde çoğunlukta olan union karşıtı gurubun bir engellemesinden olmuş olabilir. Ayrıca 1355 yılının sonunda Stephan Dušan'ın ölüm haberinin gelmesi, tekliflerin tekrar gözden geçirilmesine de sebep olmuş olabilir. Halecki s. 52.

³⁶⁷ Halecki, s. 53.

V. Ioannes'in teklifi ile Papa'nın cevabı kıyaslandığında dikkat çeken şey, imparatorun önerdiği eylem ile Papa'nın önerdiği arasındaki yöntem farkıdır. İkincisi imparatorun önerdiği tüm önlem ve garantileri sessizce geçirir. Çok daha basit bir yol izler. İmparatorun her iki tarafa dayattığı koşullar yerini bizzat imparator tarafından onaylanması gereken tek bir koşula bırakmıştır. Ancak bunun olması durumunda imparator Papanın tüm desteğini alabilecektir.³⁶⁸

Papa, V. Ioannes'in kendisine teklif ettiğinden çok daha azını istemiştir. Onun önerisinde imparatorun oğlu Manuel'in Avignon'a gönderilmesi veya Bizanslıların altı ay içinde Katolik inanca geçmesi yer almamaktadır. Papa, verilen vaatleri görmezden gelerek kendisine dayatılan sistematik taleplerden de boşanmış olur. Zira Papa, imparator tarafından talep edilen ne gemilere ne de askeri kaynağa sahiptir. O sadece V. Ioannes'in elçiler huzurunda Papanın otoritesini kabul etmesi halinde Papa Katolik güçler nezdinde aracılık edeceğine söz vermiştir. Papa İzmir'in Türklerden alınması gibi çok daha mütevazı –V. Ioannes'in talepleriyle kıyaslandığında- kalan bir amaç için bile bir Haçlı Seferi düzenlemenin ne kadar zor olduğunu bildiğinden Türkleri Avrupa'dan uzaklaştıracak şekilde büyük bir Haçlı Seferi için çağrıda bulunma konusunda temkinli davranmaktadır. Böyle bir organizasyonun başına lider olarak V. Ioannes'in tayin edilmesi söz konusu bile değildir.³⁶⁹

Papa VI. Innocentius'un yardım edilmesi için talep ettiği ön şart Katolikler ile Bizans arasında yeni bir kısır döngünün habercisidir. Bir taraf önce birliğin sağlanmasını diğer taraf ise önce yardım gönderilmesini talep etmektedir. Papa'nın istediği de V. Ioannes için kolay bir şey değildir. V. Ioannes bireysel olarak Katolik inanca geçebilir fakat bunu tebaasına açıklama konusunda sorun yaşayacağı kesindir. Zira Papalıktan hiçbir askeri yardım almadan, kendi projenin tam tersi şekilde ilk önce Katolik inancı kabul etmesi istenmektedir. Ancak buradan Papa'nın Bizans ile anlaşmak istemediği sonucuna varmamak gerekir. Zira Papa elçilerini göndermeden önce Katolik liderlerini durum hakkında bilgilendirmiş ve V. Ioannes'in siyasi olarak elini güçlendirecek hamlelerde de bulunmuştur. Kantakuzenos'un 1352 yılındaki savaşta Venedikliler ile ittifak yapmasından dolayı Cenovalılar Türkler ile bir ittifak imzalamışlardı. Bu ittifak hâlâ yürürlükte ve şimdi Türklerle karşı V. Ioannes'i

³⁶⁸ Haleck, s. 55.

³⁶⁹ Halecki s. 57.

desteklemelerini engellemektedir. İmparator elçileri tarafından bu konuda bilgilendirilen Papa, 6 Ağustos'ta Cenevizlilere bir mektup yazarak Türklere verdikleri taahhütlerin geçersiz olduğunu ilan etmiştir. Yine V. Ioannes'in din değiştirme koşulunu yerine getirirse imparatora yardım etmeye davet etmektedir. Ayrıca İstanbul'a elçilerinden gönderilmesinden hemen önce Papa VI. Innocentius, bir süredir Türklere karşı iş birliği yapmayı planladığı Kıbrıs Krallığı, Venedikliler, Cenovalılar ve Hospitalier Şövalyeleri'ne mektuplar göndererek bilgilendirmiştir. Papa'nın imparatorun yardım etmesi için yerine getirilmesi gereken koşulları kabul ettiğini bildirmiştir. Geriye tek bir şey kalmıştır. Papa'nın müttefiklerine ilan ettiği şeyin İstanbul'a gönderilen elçiler huzurunda bizzat V. Ioannes tarafından dile getirilmesi yani V. Ioannes'in Papalık rahipleri huzurunda VI. Innocentius ve Katolik Kilisesi'ne bağlılığını bildirmesi gerekmektedir. VI. Innocentius, Bizans'a gönderilen elçiler tarafından onay gelir gelmez Latin güçlerinden Bizans imparatoruna her türlü yardım ve iyiliği yapmalarını istemiştir.³⁷⁰

4.4.3. Bizans'ta Papalık Elçileri

İstanbul'a gönderilen elçilerden ilki daha önce Stephan Duşan ile müzakere için gönderilen Pierre Thomas'dır. Diğerleri ise Sozopolis Latin Piskoposluğu görevine atanmış olan Dominikan rahip William Conti'dir. 15 Aralık tarihli belgenin hazırlanmasında büyük katkısı olan İzmir Piskoposu Paulus'a heyette yer verilmemiştir. Nisan 1357'de İstanbul'a varan elçilerin görevi Bizans imparatorunu ve saray erkânından ulaşabildikleri kadar çok kişiyi Katolik mezhebine geçirmektir.³⁷¹

V. Ioannes, tekrar görmeyi umduğu İzmir Başpiskoposu Paulus heyette yer almasa da Papalık temsilcilerini en iyi şekilde karşılamıştır. Verdiği sözlerin arkasında olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Gerekirse oğlu Manuel'i söz verdiği gibi

³⁷⁰ Halecki s. 54.

³⁷¹ 1356 yılında Avignon'dan ayrılan elçilerin Bizans başkentinden önce uğramaları gereken yerler vardı. Yıllardır Dalmaçya kıyıları için mücadele eden Venedik ile Macaristan'ın 1348 yılında vardığı anlaşmanın süresi dolmak üzereydi. Taraflar arasındaki itilafın çözülmesini isteyen Papa VI. Innocentius Pierre Thomas'ı müzakereleri takip etmek üzere görevlendirdi. Papa aynı zamanda taraflardan Sırp Kralı Stephan Uroş'a karşı bir Haçlı Seferi düzenlenmesini talep ediyordu. Eylül 1356'da her iki taraf ile de görüşen Pierre Thomas Haçlı Seferi için onları ikna etmiştir ancak aralarındaki itilaf giderilemediği için proje hayata geçirilememiştir. Murat Çaylı, "Pierre Thomas (1305-1366) ve Vita Sancti Petri Thomae'da Türklere Dair Kayıtlar", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2019, ss. 39-40.

Avignon’a göndermeye hazırdır. Ancak din değiştirmeye hazır olup olmadığına dair soruya cevabı biraz gecikecektir. Bu süre zarfında Peter Thomas çok sayıda vaaz ve sohbet ile Katolik inancın çeşitli maddeleri konusunda imparatoru eğitmiştir. Philippe de Mézières’in anlattıklarına bakılırsa görüşmeleri gayet olumlu geçmiştir ve eğitimlerin sonunda V. Ioannes, Pierre Thomas’ın huzurunda Katolik inancı ve Papa’nın önderliğini kabul etmiştir.³⁷² V. Ioannes ölene kadar inancına sadık kalacağına dair yemin etmiş ve Kutsal Roma Kilisesi ile ilgili her şeyi mümkün olduğunca yereni getireceğine dair söz vermiştir. Kiliselerin birleşmesine karşı çıkan İstanbul Patriğini görevden alacağına ve yerine Katolik bir Patrik atayacağını bildirmiştir.³⁷³

Varlığından sadece Philippe de Mézières’in eserinden haberdar olduğumuz V. Ioannes’in Papa’ya gönderdiği 7 Kasım 1357 tarihli mektubu Pierre Thomas’ın İstanbul’da yaşadıklarını özetler niteliktedir. Mektup ilk temasın kurulduğu 1354 yılından Pierre Thomas’ın İstanbul’a gelmesine kadar ki süreci özetleyerek V. Ioannes’in Papa’ya süreçteki katkısından dolayı şükranlarını sunmasıyla başlar. Ardından Pierre Thomas eşliğinde İstanbul’da yaşanan süreç özetlenir ve V. Ioannes “Rome Kilisesi lideri yüce başpiskoposa” inancını ve sadakatini koruyacağına dair yemin ettiğini ve yeminine sadık kalacağını bildirir. Ne var ki tebaasının çoğunluğunun bu konuda kendisine itaat etmediğini ve aksine onu tahttan indirebilmek için fırsat beklediğini dolayısıyla din değiştirme konusunda tüm tebaası için söz veremeyeceğini bildirir. Ancak istenilen yardım gönderilirse herkesin Papa’ya boyun eğeceğini ve ona sadık kalacağını vurgular. Ardından İstanbul Patriği’nin Katolik bir kimse ile değiştirilmesi gibi vaatlerini tekrarlar.³⁷⁴

Philippe de Mézières’in kayda aldığı mektuptan da anlaşılacağı gibi Bizans’taki din değiştirmeler tüm halka sirayet edememiş ve önemsiz sayıda birkaç bireysel örnekle kısıtlı kalmıştır. Önce yardım mı yapılmalı yoksa önce Katolik mi olunmalı denklemi henüz netliğe kavuşturulamamıştır. Dolayısıyla Pierre Thomas’ın

³⁷² Ancak Philippe de Mézières’in bu konuda verdiği bilgiler tartışmalıdır. Çünkü V. Ioannes’in bu esnada Katolikliği kabul ettiğinden halkının ve Kilisesinin veya Papalığın haberi yoktur. Nicol, Bizans’ın Son Yüzyılları, s. 322.

³⁷³ Joachim Smet & O. Carm, **The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières**, Institutum Carmelitanum, Rome, 1954, s.75.

³⁷⁴ Joachim Smet & O. Carm, *The Life of Saint Peter Thomas*, ss. 76-80.

İstanbul'da daha fazla kalmasını gerektirecek bir durum yoktur. Geniş kapsamlı bir birleşmeye dair ümidi kalmayan Pierre Thomas Bizans başkentinden ayrılmıştır.

Bir imparatorun girişimi Katolikler ile görüşmeleri başlatmaya yeterlidir ancak topyekûn bir birlik ancak Bizans Kilisesi'nin başındakinin onay vermesiyle sağlanabilirdi. Ancak Kiliselerin birleşmesine en başta, 1354 yılında görevden çekilen Patrik Philotheos'un yerine yeniden göreve getirilen mevcut İstanbul Patriği Kallistos karşı çıkmıştır. Philotheos gibi Patrik Kallistos da İsihazmci idi ve doğal olarak Katolik Kilisesi'nin öğretilerine karşı tepkilidir. Zaten Patriklik makamında yapılan değişikliklerin ikisi de dini konular ile hiçbir alakası olmayan siyasi kararlardır. Ancak İki imparator arasındaki siyasi çekişmelerde farklı tutumlar sergileseler de dini olarak aynı görüşe sahiptiler. Patrik Kallistos aslında fikir olarak Papa ile bir anlaşmaya karşı değildi ancak bunun sadece eşit şartlarda toplanan bir konsil ile tartışılmasından yanadır. Ancak yine de Katolik Kilise'nin öğreti yanlışlıkları ve İstanbul Patrikliğinin üstünlüğü konularında net görüşlere sahiptir. Patrik bu görüşlerini imparatorun Latinler ile birlik çabalarının en yoğun olduğu dönemde, Bulgar başpiskoposuna yazdığı bir mektupta dile getirmiştir.³⁷⁵

V. İoannes'in Papa'ya verdiği vaatler çerçevesinde Latin kültürüyle yetiştirilmesi beklenen Andronikos, 17 Ağustos 1355'te Bulgar Çarı Ivan Aleksander kızı ile yani Ortodoks bir prenses nişanlanmıştır. Gelecekte evliliğe dönüşecek bu nişan Sırbistan'dan gelmesi muhtemel tehlikeye karşı Bulgarlar ile yakınlaşmak arzusu ile yapılmıştır.³⁷⁶ Bu projeye etki alanını genişletmek için fırsat kollayan Patrik Kallistos da onaylamaktadır. Bu vesileyle Bulgar Kilisesi ile yakın ilişkiler geliştiren Patrik Kallistos Bulgaristan'a gönderdiği mesajında Katolik öğretilerine açıkça karşı çıkarak bu birleşmeyi onaylamadığını dile getirmektedir.³⁷⁷

V. İoannes, iç savaş sırasındaki sadık tutumuna minnettar olmakla birlikte birleşmenin karşısında durduğu için Patrik Kallistos'u doğal olarak sevmemektedir. İstanbul'daki din adamlarının birleşme yanlısı isimlerle değiştirileceğine dair sözleriyle en başta Patrik Kallistos'u kastetmiştir. Ancak V. İoannes bu iradeye sahip değildir. Kallistos'un görevden azliyle çıkacak muhtemel isyanla baş edebilecek

³⁷⁵ Halecki, ss. 49-51.

³⁷⁶ Bulgar Çarı'nın kızı 1356 yılı baharında İstanbul'a getirilerek Andronikos ile evlendirilmiştir. Gregoras III, s. 557.

³⁷⁷ Halecki, ss. 51-52. Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453, s. 323.

derecede otoritesini sağlamlaştıramamıştır. VI. Innocentus'a yaptığı teklif kabul edilseydi muhalefetle mücadele edebilecek gücü bulabilirdi. V. Ioannes Papalık temsilcilerine en başından beri talep ettiği silahlı kadirgalar gönderilseydi kimsenin birleşmeye karşı çıkamayacağını; herkesin Papa'nın otoritesine boyun eğmek zorunda kalacağını açıkça ifade eder. Kadirgalar hem imparatora karşı ayaklanmak isteyenleri bastırarak hem de Latinlerin yardım konusundaki samimiyetlerini göstererek halk nazarında iyi bir bakış açısı sağlayacaktı. Dolayısıyla V. Ioannes Kiliseler birliğinin sağlanamamasındaki sorumluluğu açık bir şekilde Papa'ya yüklemektedir. Ancak V. Ioannes'in tüm istenilenleri yerine getirmesine rağmen VI. Innocentius'un onun için bir yardım seferi düzenleyebileceği şüphelidir. Zira Peter Thomas'ın İstanbul'a geldiği sırada Papalık İzmir'in savunulması için henüz bir birliktelik oluşturamamıştır.³⁷⁸

4.5. PIERRE THOMAS'IN KIBRIS ZİYARETİ VE LAPSEKİ HAÇLI SEFERİ

Pierre Thomas için Doğu'daki sorun sadece Bizanslılar ile yapılacak anlaşmalardan veya Kiliselerin birleşmesinden ibaret değildir. Zira Bizanslılardan istenilen bağıllık tam olarak sağlanamamıştır fakat Türklerin ilerleyişi devam etmektedir. Bundan dolayı Peter Thomas geri dönmeyi düşünmemiştir ve ikinci durağı Kıbrıs olmuştur. Kıbrıs Kralı'nın sarayında bir süre kalan Peter Thomas buradan Kudüs'e geçmiştir. Papa VI. Innocentius'u Türk tehlikesi ile ilgili bilgilendirmiştir. Papa'yı İzmir ve Bizans savunmasının tekrardan düzenlenmesi gerektiğine ikna etmiştir.³⁷⁹

Bu esnada Türklerin ilerleyişini durdurmak için Haçlı Birliği'ni tekrar kurmaya çalışan Papa Innocentius Mart 1357'de yapılan anlaşma ile buna muvaffak olmuştur. Ancak kurulan birliğin temel kaygısı Kıbrıs, Venedik ve Rodos Şövalyelerinin Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumak gibi gözükmeştir zira İzmir'i savunmak için bir araya gelmişlerdir ve bu uğurda hem maddi destekte bulunmayı hem de devlet başı ikişer kadirga göndermeyi kabul etmişlerdir.³⁸⁰ Ancak Peter Thomas'ın hayata

³⁷⁸ Halecki ss. 63-64.

³⁷⁹ Joachim Smet & O. Carm, The Life of Saint Peter Thomas, ss. 80-81.

³⁸⁰ Joachim Smet & O. Carm, The Life of Saint Peter Thomas, ss. 80-81.

geçirmeye çalıştığı Haçlı Seferindeki askeri güçlerin çekirdeğini 1357 anlaşmasıyla İzmir savunması için tahsis edilen kadırgalar oluşturacaktır.

VI. Innocentius 10 Mayıs 1359'da Pierre Thomas'ı Mora Başpiskoposluğuna atamıştır. Yetki alanı İstanbul Patrikliğini ve ona bağlı olan Kıbrıs, Girit, Atina, Rodos ve İzmir gibi civar kentleri de kapsamaktadır. Pierre Thomas yeni görevinde dini işlerin yanı sıra Türklerle mücadeleden de sorumludur ve kendisinden yeni bir Haçlı Seferi organize etmesi beklenmektedir.³⁸¹

Papa kısa süre sonra İzmir ve civarındaki topraklara Hospitalier Piskoposu Benedict'in oğlu Nicolas'ı kaptan olarak göreve getirmiştir. Peter Thomas ve Kaptan Nicolas 1359 yılında Venedik Cumhuriyeti'ne başvurarak Haçlı Seferi planları için 1357 yılında öngörülenden daha kapsamlı bir yardım talebinde bulunmuşlardır. Venedik Senatosu'nun yardımları arttırma hususunda isteksiz olmasına rağmen Pierre Thomas Venedik Cumhuriyetini, Kıbrıs Kralı'nı ve Hospitalier Şövalyeleri'nin her birini iki kadırğa vermeye ikna etmiştir.³⁸² 1355 yılında V. Ioannes'in talep ettiği gibi bir Haçlı Seferi projesi hayata geçmek üzeredir ancak mücadele edilecek sahanın büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda toplanan kuvvetlerin sayısı oldukça yetersizdir.

Yapılacak seferin, Haçlı Seferi olarak kutsamasıyla birlikte Ceneviz, Venedik, Hospitalier ve İngiliz gemilerinden oluşan Haçlı donanması İstanbul'a uğradıktan sonra yönünü Çanakkale Boğazı'nın Anadolu tarafında yer alan Osmanlıların transit limanı konumundaki Lâpseki'ye çevirmiştir.³⁸³ Lâpseki Haçlı donanması tarafından ablukaya alınmış ve çıkartma yapılmıştır. Haçlı askerleri gemilerine geri dönerken pusuda bekleyen Türklerin saldırısına uğramışlar ve düzensiz bir şekilde kaçışmaya başlamışlar. Başlarında Pierre Thomas'ın bulunduğu kuvvetler topyekûn yok edilmekten son anda kurtulmuşlardır.³⁸⁴

Sefer öncesinde Haçlı donanması İstanbul'a uğramış ve Philippe de Mézières'in aktardığına göre sefere Bizans kuvvetleri de destek vermiştir. Ancak

³⁸¹ Joachim Smet & O. Carm, *The Life of Saint Peter Thomas*, s. 207.

³⁸² Elizabeth A. Zachariadou, **Trade and crusade: Venetian Crete and the emirates of Menteshe and Aydin (1300–1415)**, Venice, 1983, ss. 65-66; Kenneth M. Setton, **The Papacy and the Levant, 1204-1571**, American Philosophical Society, 1976. s. 234.

³⁸³ Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'da seferin düzenlendiği yer Bolayır olarak geçer. Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, ss. 20-21.

³⁸⁴ Halil İnalcık, **Osmanlılar ve Haçlılar**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2014. ss. 27-28.

Pierre Thomas'ın tasarladığı Haçlı Seferi V. Ioannes'in öngördüğü ile birçok yönden ayrılmaktadır. Zira Papa VI. Innocentius Bizans başkentinin savunulmasını tavsiye etmektedir ancak hiçbir şekilde V. Ioannes'in önerilerini dikkate almamıştır. V. Ioannes'e Haçlıların başkumandanı yapılması söz konusu bile olmamıştır. Yine genel olarak şahsından veya Bizans İmparatorluğu'ndan hiç söz edilmemiştir. Sadece İstanbul'daki Latin Patrikhanesi bahsedilmiş; diğerleri yok sayılmıştır.³⁸⁵ Ayrıca V. Ioannes tarafından 7 Aralık 1357 tarihinde gönderilen mektup Papalık tarafından hiçbir zaman cevaplanmamıştır. 1357 tarihli mektup Bizans cephesinden gönderilen son mektuptur. Bir daha 1364 yılına kadar Bizans-Papalık hattında hiçbir görüşme veya pazarlık olmamıştır.³⁸⁶

4.6. ŞEHZADE HALİL OLAYI

Papalık ile yolunda gitmeyen ilişkilere rağmen V. Ioannes'in siyasi gücü 1350'li yılların sonuna gelindiğinde Bizans tahtına çıktığı yıla nazaran daha kuvvetlidir. Daha önce bahsedildiği gibi Mathaios Kantakuzenos taht üzerindeki iddialarından vazgeçmiştir. Bizans tahtı üzerinde en büyük tehdit olan Stephan Duşan ölmüştür. Bulgar Çarı kızını imparatorun oğlu Andronikos ile evlendirmiştir. Midilli, Sakız ve Galata'da varlıklarını gösteren Cenevizliler zaten V. Ioannes ile zaten yakın ilişki içindedirler. Venedik bile 1349 yılında tekrarlanan anlaşmayı 1357 yılında bir beş yıl daha yenilemişlerdir.³⁸⁷ Dolayısıyla V. Ioannes imparatorluğunu çevreleyen güçlerden Türkler hariç hepsiyle ilişkilerini düzenlemiştir.

1357 yılında V. Ioannes'in eline Türklerle ilişkilerini de düzeltebilmek için küçük bir fırsat geçmiştir. Orhan Bey'in en küçük oğlu Şehzade Halil, Bozburun'da kayalıklarda gezerken korsanlar tarafından kaçırılmış ve Foça'ya götürülmüştür.³⁸⁸ Gregoras ve Kantakuzenos'un aktardığına göre, Orhan Bey'in donanma gücü olmadığından konuyu Bizans İmparatoru V. Ioannes'e götürmüştür. Bu esnada oğlu

³⁸⁵ Halecki, s. 70.

³⁸⁶ Pierre Thomas'a göre ikna ve müzakere başarısız olmuştu, zora başvurmak gerekiyordu. Halecki, s.70

³⁸⁷ F. Dölger, 1341-1453, ss. 47-48, No: 3070.

³⁸⁸ Kantakuzenos III, s. 321; Gregoras III, s. 559.

Süleyman Paşa'nın ölmesi Orhan Bey'in elini kolunu iyice bağlamış, V. Ioannes'in isteklerine boyun eğmek zorunda kalmıştır.³⁸⁹

V. Ioannes'in Orhan Bey'den talepleri borçlarının ödenmesi ve Foça masraflarının karşılanması için bir miktar para, Bizans topraklarına saldırmayacağına dair garanti ve belki de en önemlisi her iki müellifin de vurguladığı Kantakuzenos'un oğlu Mathaios'a bir daha yardımda bulunmaması olmuştur. Şartlar üzerinde anlaşmış olacaklar ki V. Ioannes Foça valisi Leon Kalothetos ile irtibata geçerek birkaç gemi ile Foça'ya gitmiştir ancak ilk girişimden eli boş dönmek zorunda kalmıştır. Zira Foça valisi Kantakuzenos yanlısıdır ve V. Ioannes ile anlaşmaya niyeti yoktur. 100.000 hyperpyron fidye verilmedikçe şehzade teslim etmeyeceğini bildirmiştir. Başarısız olan ilk girişimin ardından 1358 yılında V. Ioannes Orhan Bey ile durumu istişare etmek üzere Kadıköy'de bir görüşme gerçekleştirmiştir.³⁹⁰ Görüşmede Şehzade Halil'in kurtarılmasının ardından imparatorun kızı Irene ile evleneceği ve Orhan Bey'in varisi olarak kendisinden sonra Osmanlıların başına geçeceğine dair mutabık kalınmıştır. Görüşmeyi takiben 1359 yılında V. Ioannes tekrar Foça'ya yelken açmıştır. Foça valisinin talep ettiği 100.000 hyperpyron, çeşitli hediyeler ve vaatler karşılığında Şehzade Halil'i alarak İzmit'te Orhan Bey'e teslim etmiştir.³⁹¹

Gregoras, şehzadenin iki yıllık esareti süresince Türklerin Trakya'daki akınlarının durduğunu belirtir. Gregoras'ın tespiti doğru olmakla birlikte fetihlerin durmasında Rumeli fetihlerinin öncü ismi Süleyman Paşa'nın aynı yıllara tekabül eden ani vefatının etkisi de büyüktür.³⁹² Bu iki gelişme Orhan Bey'i Bizans ile barışa zorlamıştır. Gelişmeler Bizanslıları Trakya'yı diplomatik yollara geri alabileceklerine inandıracak kadar ciddidir. Süleyman Paşa'nın fethettiği yerler tehlikeye düşmüştür.

Ancak şehzadenin serbest kalması uzun süredir sessiz kalan gazileri tekrar harekete geçirmiştir. Süleyman Paşa'nın vefatından sonra Trakya ordularının başına geçen Orhan Bey'in oğlu I. Murad kardeşinin kaldığı yerden Gazi beylerin desteğiyle

³⁸⁹ Gregoras III, s. 560. Süleyman Paşa'nın ölüm hadisesi Kantakuzenos'un eserinde yer almamaktadır.

³⁹⁰ Görüşme yüz yüze değil aracılar vasıtasıyla yapılmıştır.

³⁹¹ Gregoras III, ss. 504-509; 560-566. Kantakuzenos III, s. 322. Şehzade Halil bir süre sonra İzmit Sancağına atanmış ve taahhüt edildiği gibi V. Ioannes'in kızı Irene ile evlendirilmiştir. Bu evlilikten iki çocuğu olan Şehzade Halil I. Murad'ın tahta çıktığı 1362 yılında çocuklarıyla birlikte öldürülmüştür.

³⁹² Süleyman Paşa'nın ölüm tarihi hakkında 1357, 1358, 1359 yıllarından birinde olduğunu düşündürecek farklı işaretler olmakla birlikte genel olarak 1357 sonbaharında öldüğü bilgisi kabul görmüştür. Feridun M. Emecen, "Rumeli Fâtih Süleyman Paşa'ya Dair Bazı Meseleler ve Notlar", *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2017, s. 7.

fetihlere devam etmiştir. 1359 yılına gelindiğinde İstanbul surlarının önüne kadar gelmişlerdir. Ancak Kudretli bir kara ordusunu sahip olmakla birlikte İstanbul fethi için gerekli donanmaya sahip olmadıklarından şimdilik İstanbul'un fethini gündeme almamışlardır. Öte yandan Trakya'ya yapacakları seferlerde büyük bir engelle karşılaşmamışlardır. Trakya'nın iç savaştan yorgun düşmüş ve savunma gücünden yoksun kentleri Osmanlılar için aşılması kolay engellerdir. Yerli Rumlar Türk fetihleri karşısında kalelere sığınırken gönüllü teslim olanlara ilişmemiş ancak direnenler kentlerini Türklere bırakmak zorunda kalmıştır. Yeni fethedilen yerlere Anadolu'dan getirilen Türkler yerleştirilerek Osmanlı genişlemesini sağlam ve kalıcı bir temele oturtulmuştur.

Dimetoka 1359 yılına gelindiğinde geçici olarak ardından 1361 yılında bir daha geri bırakılmamak üzere fethedilmiştir. Aynı yıl I. Murad ve Lala Şahin Edirne'yi fethetmek üzere bir harekât başlatmışlardır. Önce Edirne'ye giden yolları kesip civarındaki kaleleri fethederek kente dışardan yardım gelmesini engellemişlerdir. Bizans kuvvetleri Osmanlıları püskürtmek için kaleden çıkarak Sazlıdere hücumuna geçseler de hareketleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır ve aynı yıl Edirne Osmanlılara teslim olmuştur.³⁹³

1362 yılında Orhan Bey'in ölümüyle birlikte oğlu I. Murad beyliği devralmıştır. I. Murad, zaten kardeşi Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra Trakya fetihlerinin başına geçmişti dolayısıyla bu sahada oldukça deneyimlidir. Ancak iktidarının ilk yıllarında Anadolu'daki meselelere odaklanmak zorunda kalmıştır. Şehzade Halil'in ayaklanmasını destekleyen Karamanoğullarından Ankara'yı almış, Karedeniz Ereğli'sini fethetmiş ve Ahilerin kendi safında yer almasını sağladıktan sonra tekrar Trakya'ya dönmüş ve fetihlere kaldığı yerden devam etmiştir. Murad, 1363 yılında Filibe Osmanlı egemenliği altına girmiştir.³⁹⁴

4.7. V. IOANNES'İN TÜRKLERE KARŞI YARDIM BULMA ÇABALARI

Türklerin Rumeli'deki ilerleyişi sırasında Sırlar, Bulgarlar ve Macarlar arasında ciddi problemler vardır. Türklere karşı ortak hareket etme kabiliyetine henüz

³⁹³Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ. 1300-1600*, Çev." Ruşen Sezer, YKY, İstanbul, 2009, s. 16.

³⁹⁴Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, İsam Yayınları, İstanbul, 2022, ss. 95-96.

erişememişlerdir. Yine de V. Ioannes'in birlik oluşturabilmek adına elinden geleni yaptığını söyleyebiliriz. Venedik ile yapılan anlaşmayı 1363 yılında bir kez daha yenilemeyi başarmıştır. Yine Venedik ve Cenevizlilerle boğazların kontrolü için girişimlerde bulunmuştur. Denizlerde doğal olarak Latin Cumhuriyetlerine bel bağlayan V. Ioannes kara orduları konusunda Sırlardan talepte bulunmuştur. Patrik Kallistos, Stehphan Duşan'ın dul eşi ile görüşmek için Serez'e gitmiş ancak herhangi bir gelişme kaydedemeden orada hayatını kaybetmiştir. Üstelik zehirlendiğine dair çıkan dedikodular Bizans-Sırp ilişkilerini iyice yıpratmış, düşük olan anlaşma ihtimalini tamamen ortadan kaldırmıştır.³⁹⁵

Bizans, yakın komşularından Bulgarlar ile de bir ittifak kurmayı başaramamıştır. Oysaki birkaç yıl önce imparatorluk aileleri arasında evlilik yoluyla akrabalık bağı kurulmuştur. Ancak Bizanslıların Macarlar ile yakınlaşmaları ve I. Murad'ın Bulgarlar üzerindeki baskısı bir Bulgar-Bizans ittifakı kurulmasının önünde engel teşkil etmiştir. Hal böyle olunca V. Ioannes Bulgarların Türkler ile beraber hareket etmesini engellemek için Bulgarlar üzerine kısıtlı imkânlarıyla bir sefer düzenlemiştir. Karadan Bulgar sınırına ulaşacak imkânı olmadığından deniz yolu ile Bulgarların Karadeniz kıyısındaki limanlarına saldırı düzenlemiştir. 1363 yılında düzenlenen sefer Bizans için büyük kazanımlar getirmese de Türk-Bulgar ittifakını kısa süre erteleyemeye yaramıştır. Ayrıca bu seferin imparatorun hâlâ bireysel imkanlarıyla bir sefere girişebileceğini göstermesi açısından psikolojik bir kazanım yarattığını da söyleyebiliriz. Ancak yine belirtmek gerekir ki Bulgar kıyılarına yapılan sefer V. Ioannes'in kendi imkanları ile yaptığı son seferdir.³⁹⁶

V. Ioannes Palaiologos, Bulgarlardan Karadeniz sahilindeki şehirleri geri alabilmek için ve Türkleri Avrupa'dan uzaklaştırmak için Macarlar ile de ittifak yolları aramıştır. Her iki devletin elçileri Türklere karşı bir Haçlı Birliği oluşturulması için 1365 yılında Avignon'a gitmişlerdir. Ancak Macar-Bizans birlikteliği Bulgarlar için de bir tehlike oluşturmuştur. Diğer taraftan Bulgar çarı Ivan Aleksander, Bizans'a karşı kendisiyle birlikte hareket etmesi yönünde Murad'dan da baskı görmektedir. Mevcut durum karşısında Dolayısıyla Bulgarların Türkler ile ittifak yapmasından başka çare yoktur. Nihayetinde Bulgarlara Tuna boyunda Macarlar ile, Karadeniz kıyılarında

³⁹⁵ Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 325.

³⁹⁶ Kantakuzenos., III, ss. 362-363.

Bizanslılar ile mücadele etmesi için Türk paralı askerlerini kullanmasına imkân tanımıştır.³⁹⁷ V. Ioannes'ın Bulgar seferi kısa bir içinde etkisini yitirmiştir.

Bizans sınırındaki gelişmeler bu yöndeyken 1363 yılında Bulgar seferinden dönen V. Ioannes ümitlerini tekrar yeşertecek bir haber alır. Yeni Papa V. Urbanus büyük bir Haçlı Seferi düzenlemek için hazırlıklara başlamıştır. Kıbrıs Kralı Peter, Macar Kralı Layoş ve Venedikliler dahil olmak üzere bütün Katolik güçlerinin bu sefere katılmaya ikna etmeye çalışmıştır. Ancak yeni seferde Bizans imparatorluğu hiç hesaba katılmamıştır. Seferin liderliğine Kıbrıs ve Macaristan kralları getirilecektir. Ancak V. Ioannes yine de sefere dahil olmak için elinden geleni yapmıştır. Bizans'taki Katolikliği kabul etmiş azınlık Papa V. Urbanus'un fikirlerini etkileyecek kişilerdir. Bunların en başında da 1364 yılında tekrar Mesazon olarak göreve başlayan Demetrios Kydenos bulunmaktadır. Kydenos, göreve gelmesiyle birlikte V. Ioannes'i Latinler ile yapılacak görüşmelere teşvik etmiş ve nerdeyse görüşmelerin hepsinde bizzat bulunmuştur. Muhtemelen Kydenos'un etkisiyle Papa V. Urbanus hazırlıkları süren Haçlı Seferi'ni Türklere karşı yönlendirmeyi teklif etmiştir. Bu teklif V. Ioannes'in en başından beri arzuladığı şeydir fakat plan hayata geçirilememiştir. Haçlı kuvvetleri Bizans başkentinde değil, Rodos'ta bir araya gelip ve oradan İskenderiye'ye yönelmişlerdir. Ekim 1365'te İskenderiye'ye varan Haçlı birlikleri hiç ummadıkları bir şekilde büyük bir felakete uğramışlardır.³⁹⁸

Macar Kralı Layoş 1365 yılında İskenderiye'ye yapılan sefere katılmamıştır. Onun yerine Bulgarlar ile savaşmayı daha yerinde bir hamle olarak görmüştür. Nitekim 1365 yılınca Macar orduları Vidin'i işgal etmiştir. Latinlerin desteğini alamayan V. Ioannes askeri ve mali yardım hususunda en azından Macar Kralı'nı ikna edebilmek için 1366 yılının hemen başında Macaristan'ın başkenti Budin'e bizzat gitmiştir. V. Ioannes, muhtemelen Layoş'un İskenderiye Seferi'nin dışında kalmasından dolayı yeni bir birlik teklifine sıcak bakacağını düşünmektedir.

Karadeniz kıyısından Tuna'ya yelken açıp Buda'ya varmıştır. Kısıtlı maiyetinde en dikkat çekici iki isim oğulları Mikhail ve Manuel'dir. En büyük oğlu Andronikos, başkentte babasına vekalet etmek üzere kalmıştır. İmparatorun kış şartlarındaki zorlu yolculuğundan Demetrios Kydenos, Savoy Kontu Amedeo'nun

³⁹⁷ İnalçık, Osmanlılar ve Haçlılar, ss. 51-52.

³⁹⁸ Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi III, ss. 373-378.

Bizans'a yardımı ve Latinlerle ittifak olunmasına dair söylevinde bahsetmektedir.³⁹⁹ Kydones'in söylevi ve kısa kroniklerdeki bir cümlelik bilgi haricinde Bizans kaynakları V. Ioannes'in Buda yolculuğu konusunda sessiz kalmaktadır.⁴⁰⁰ Zira ilk defa bir Bizans imparatoru ordu komutanı olarak değil yardım bulmak maksadıyla yabancı bir ülkeye gitmiştir. Hiçbir Bizans kaynağı bu acı günleri kayda geçirmek istememiştir. Kydones'in Buda yolculuğundan bahsetmesinin ise bambaşka bir sebebi vardır. Macarları ve V. Ioannes'in Buda yolculuğunun olumsuzluklarını aktararak dinleyicilerini Latinler ile kurulmasını arzuladığı ittifaka yanaştırmak niyetindedir.

Buda'da ne yaşandığı ve neler konuşulduğu tam olarak bilinmiyor fakat V. Ioannes'in yardım sağlayabilmek için elinden gelen yaptığını görüyoruz. Papa da V. Ioannes'in seyahatinden haberdardır hatta 25 Ocak 1365'te V. Ioannes'e yazdığı mektupta Macar Kralı Layoş, Kıbrıs Kralı ve Kont Amedeo'nun katılacağı bir Haçlı Seferi ile Türklere karşı yardımda bulunacağını haberini vermiştir.⁴⁰¹ Buda'da iken Papa ile V. Ioannes arasında birçok mektup alışverişi yapılmıştır. Avignon'a Macarlar ile ortak elçiler gönderilmiştir. V. Ioannes ve maiyetindeki iki oğlu kişisel olarak Katolik inanca geçme sözü vermiştir. Ayrıca V. Ioannes kendisinin ve oğullarının Papa'nın emrettiği her şeye uyacaklarına dair yemin etmiştir.⁴⁰² Ancak karşılıklı isteklerden hangisinin önce gerçekleştirilmesi gerektiği aşılamayan bir sorun olarak kalmıştır. V. Ioannes, Macar Kralının Türklere karşı Bizans'a yardım etmesi halinde Katolik inanca geçeceğine söz vermiştir.⁴⁰³ Ancak Macar Kralı Layoş ve Papa'nın bu konudaki görüşleri nettir. Papa V. Urbanus birlikteliği onaylamaktadır fakat her zamanki gibi önce Bizanslıların din değiştirmesi şartını hatırlatmaktadır. Bizans'a ancak bundan sonra yardım edilebilirdi. Macar Kralı da bu doğrultuda bir Haçlı Seferi düzenlenmeden önce V. Ioannes'in Katolikliği kabul etmesini talep etmiştir. Hangi adımın daha önce atılması gerektiğine dair uzlaş olamayınca görüşmeler sonuçsuz kalmıştır.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Demetrios Kydones, "Oratio ad suos de admittendo contra Turcas Latinorum subsidio" **Patrologiae cursus completus, series Graeca**, (Der. Jean-Paul Migne), vol. 154, Paris, s. 961-1008. Paris, 1857-1866. ss. 999-1002.

⁴⁰⁰ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 9-18, s. 78.

⁴⁰¹ Joseph Gill, "John V Palaeologus at the court of Louis I of Hungary (1366)", **Byzantinoslavica** Vol. 38.1, 1977, ss. 31-38.

⁴⁰² F. Dölger, 1341-1453, ss. 55-56, No: 3107.

⁴⁰³ F. Dölger, 1341-1453, s. 56, No: 3108.

⁴⁰⁴ Joseph Gill, **Byzantium and the Papacy, 1198-1400**, Rutgers University Press, 1979, ss. 214-215.

V. Ioannes'in bu hamlesi de beyhude bir çabadan öteye gidememiştir. Üstelik Türklere karşı savunma ittifakı için Papa'ya itaat söz verirken Macar Kralına oğlu Manuel'i sözünün güvencesi olarak bırakmıştır. Manuel'in bırakılması yardım ümitlerinin tam olarak bitmediğine bir işaret olabilir. Ancak üzerinden bir yıl geçtiğinde Macarlar Türklere karşı bir Haçlı Seferi düzenleme fikrinden tamamen vazgeçmiştir. Rehin tutulan Manuel ülkesine gönderilmiştir. Buda ziyareti Bizans İmparatorluğu'nun eski ihtişamını ve gücünü kaybettiğinin kanıtı niteliğindedir. Yardım bulmak maksadıyla bir ziyaret ilk defa gerçekleştirilmiştir fakat son olmayacaktır. İmparatorluk yıkılıncaya kadar başta V. Ioannes olmak üzere Bizans imparatorları birçok kez Türklere karşı yardım bulabilmek için batı Hristiyan güçlerine ziyaretlerde bulunacaklardır.⁴⁰⁵

V. Ioannes Macaristan'dan eli boş şekilde dönerken Vidin'e geldiğinde kendi ülkesine geçmesine izin vermeyen Bulgarların eline esir düşmüştür.⁴⁰⁶ Bu sefer şans Bulgar Çarından yanadır çünkü herhangi bir sefer hazırlığı yapmadan oldukça kolay bir şekilde Bizans imparatoru onun eline düşmüştür. Bulgar Çarının hamlesi V. Ioannes'in Bulgar kıyılarına yaptığı saldırının cevabı olarak düşünülebilir. Ayrıca Macarlar ile Bizanslıların yapacağı anlaşma haliyle Bulgarların hiç işine yaramayacaktır. İmparator Bulgar Çarının kızıyla evli olan oğlu Andronikos'tan onu kurtarması için bir hamle beklemiştir zira onu seyahati sırasında vekaleten başkentte bırakmıştır. Ancak V. Ioannes beklediği yardımı oğlundan değil bir başka yakın akrabasından görecektir.

4.8. SAVOY KONTU AMEDEO VE SAVOYARD HAÇLI SEFERİ

Bu dönemde Bizans'ın yardım çılgınlıklarına tek cevap veren Savoy Hanedanı olmuştur. Yeşil Kont lakabıyla ünlenen Kont VI. Amedeo V. Ioannes'in anne tarafından kuzenidir. İmparatoriçe Anna ile Kont Amedeo'nun babası üvey kardeşlerdir. Amedeo, 1365 yılında düzenlenen Haçlı Seferi'ne katılmak istemiş ancak amacından sapan seferde Macar Kralı Layoş gibi dışarıda kalmıştır. Yine de bir Haçlı Seferi başlatarak Bizans'ın Türkler ile mücadelelerine yardım etmek niyetindedir. Bu

⁴⁰⁵ Gyula Moravcsik, "Buda'da Bizans İmparatorları ve Elçileri", Çev. Vural Yıldırım, **BELLETEN**, Cilt: 73.268: ss. 755-774.

⁴⁰⁶ Setton, The Papacy and the Levant; s. 300.

hususla Papa'ya başvurmuştur. Papa V. Urbanus, Bizanslıların Papa'nın otoritesini kabul etmelerinin sağlanması şartıyla Amedeo'nun seferini kutsamıştır. Sefere Kont Amedeo haricinde büyük bir Katolik güç iştirak etmemiştir. Hatta Venedikliler kendi ticari menfaatlerinin zedelenmesi korkusu ile bu sefere katılımı engellemek, mümkünse seferi iptal edebilmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Ancak Amedeo'nun Levant kıyılarına girmeyeceğine kanaat getirdikten sonra gemi ve mürettebat desteğinde bulunmuşlardır. Sefer İstanbul'un savunulmasının yanı sıra Kiliselerin birliği için de yapılmaktadır. Dolayısıyla Galata'daki Cenevizlilerin güvenliğine de katkıda bulunacaktır. Bundan dolayı Cenevizliler de sefere kısıtlı da olsa katkı sunmuşlardır.⁴⁰⁷

Aslında Amedeo sefer için hazırlıkları tamamladığında kendisine en azından Macar Kralının büyük bir kuvvet ile iştirak etmesini beklenmektedir fakat Macar Kralı Layoş, Papa ile yaptığı uzun istişareler sonucunda bu destekten vazgeçmiştir. Çünkü Papa'nın Bizans'a yardım için şartı bellidir. Katolik inancın benimsenmesini ve Papalığın üstünlüğünün kabul edilmesini talep edilmektedir. Ortada verilen sözler vardır fakat henüz Bizans tarafından union'a dair tatmin edici bir hamle görmemişlerdir. Dolayısıyla Macar Kralı gücünü Bizans'a yardım ile harcamaktansa Bulgarlar üzerine sefer düzenlemeyi yeğlemiştir.⁴⁰⁸

Amedeo 15 gemilik bir filo ve 1500 kadar askerle Çanakkale Boğazına geldiğinde ona Bizans birliklerinin de katıldığı iddia edilir.⁴⁰⁹ Bizanslıların bir donanma ile katkı sunduğu tartışmalı olmakla birlikte Savoyard tarihçileri İstanbul Latin Patriği Paulus'un Gelibolu'da Amedeo'yu karşıladığını yazar.⁴¹⁰ Amedeo V. Ioannes'in esaretini Gelibolu'da Paulus'tan öğrenmiştir. Paulus'tan öğrendiği diğer bir şey de Macar Kralı'nın sefere katılmadığıdır.⁴¹¹ Bu esnada V. Ioannes'in eniştesi ve aynı zamanda Midilli hâkimi olan Francesco Gattilusio'nun desteğinin Amedeo'ya

⁴⁰⁷ Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi III, 384; Setton, The Papacy and the Levant; ss. 291-295.

⁴⁰⁸ Norman Housley "King Louis the Great of Hungary and the Crusades, 1342-1382", **The Slavonic and East European Review** Vol: 62.2, 1984, s. 202. Macar kralının düzenlediği ve Bulgarların zayıf bir anına denk gelen bu seferin amaçlarından birinin de Türklerin Balkanlar'daki ilerleyişini durdurma hamlesi olarak da değerlendirilebilir.

⁴⁰⁹ Eugene L. Cox, **The Green Count of Savoy: Amedeus VI and Transalpine Savoy in the Fourteenth-Century**, Princeton University Press, 2015, s. 219.

⁴¹⁰ L. Cox, The Green Count of Savoy, ss. 219-220.

⁴¹¹ Savoy Kroniği'nin anlattığına göre, varılan anlaşma gereğince Kont Amedeo denizden, Macar Kralı karadan sefere çıkacaktı ve güçleri bir noktada Türklere karşı birleşecektir. Amedeo Macar Kralının sözüne güvenerek yola çıkmıştır ancak Gelibolu'ya ulaştığında Macarların sefere çıkmadığı haberini alır. Yine de Türklerin üzerine yürümekten geri durmaz. Setton, The Papacy and the Levant, s.298

güç kazandırdığı kesindir. Ayrıca kuvvetleri bölgeye hâkimdir ve ilk saldırının Gelibolu'ya yapılması gerektiğine dair yönlendirici olmuşlardır. Filo 22 Ağustos 1366'da Gelibolu önlerine gelmiş, saldırı başlamıştır.⁴¹² Dört gün sonra 26 Ağustos'ta hem kale hem de kent Amedeo'nun eline geçmiştir. Küçük bir donanma ve az sayıdaki kuvvetle Amedeo'nun başarıya ulaşması göstermiştir ki Osmanlılar bu yıllarda denizcilik ve donanmada bir hayli zayıftırlar. Henüz nitelikli bir deniz gücü oluşturamamışlardır.⁴¹³

Gelibolu'da güvenlik sağlandıktan sonra Amedeo ordusunu tekrar toplar ve Giacomo di Luserna'yı şehrin komutanı, Aimone Michael'e'yi ise Boğazdan geçişi kontrol etmek üzere kale komutanı olarak tayin ettikten sonra Eylül ayı başında Marmara Denizi'ne doğru harekete geçer. Bizans başkentine gidecektir fakat Bizans kamuoyunda Latinlere karşı dolayısıyla Kont Amedeo'ya karşı büyük bir tereddüt vardır. 1204 Haçlı Seferi faciası hiçbir zaman hafızalardan silinmemiştir. Amedeo'nun ordusuyla birlikte başkente gelecek olması doğal olarak aynı senaryonun yaşanacağına dair büyük endişe yaratmıştır. Bizanslıların tereddütleri hiçbir zaman giderilememiştir fakat imparatorun yokluğunda Demetrios Kydones'in etkili söyleviyle başkentin kapıları Kont Amedeo'ya açılmış ve 2 Eylül 1366'da Amedeo İstanbul'a girmiştir.

4.8.1. Demetrios Kydenos'in Kapıları Açtıran Söylevi

Demetrios Kydones'in *Oratio ad suos de admittendo contra Turcas Latinorum subsidio*⁴¹⁴ ismiyle saklanan söylevi Kont Amedeo'nun Gelibolu'yu zaptetmesinin hemen sonrasına tarihlenmektedir. Söylevin amaca Kont Amedeo'nun Bizans başkentine kabul edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda Bizanslıları ikna edebilmek için Gelibolu'nun öneminden, Kont Amedeo'nun yardımından, Türkler hakkındaki görüşlerinden ve neden Latinler ile ittifak kurulması gerektiğinden

⁴¹² L. Cox, *The Green Count of Savoy*, s. 220. Amedeo V. Ioannes'in esaretini muhtemelen Gelibolu'ya geldiğinde öğrenmiştir. Ancak Gelibolu'ya müdahale edip başarılı olmadan boğazlardan geçme şansı yoktur. V. Ioannes'i kurtarmak için yine ilk önce Gelibolu'yu alması gerekmektedir.

⁴¹³ İlk dönemlerde Osmanlı denizciliği gelişmemiş olduğundan Rumeli'ye yapılan geçişlerde dost ve müttefik durumundaki; ticaret imtiyazına sahip olan Ceneviz gemilerinden yararlanılmıştır. Halil İnalcık, "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", **Türk Denizcilik Tarihi**, Cilt: 1. (Ed. İdris Bostan, Salih Özbaran) Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 41-42.

⁴¹⁴ "Latinlerin Türklere karşı yaptığı yardımın kabul edilmesi hususunda vatandaşlara hitap" Kydones, *Oratio pro subsidio Latinorum*, PG 154, ss. 961-1008.

bahseder. Kont Amedeo üzerinden Bizanslıları Latinler ile kurulmasını arzu ettiği ittifaka ısındırmaya çalışır. Bu yönüyle söylev V. Ioannes dönemi Türkler ve Latinler ile ilişkileri yansıtmaya açısından çok önemlidir. Ayrıca Demetrios Kydones sıradan birisi değildir. Devlet politikalarına yön verebilecek kadar önemli bir konum olan mesazonluk görevindedir. Dolayısıyla verdiği bilgiler ve görüşleri birinci ağızdanır.⁴¹⁵ Genel olarak Türkler ile yapılan mücadeleyi Bizans'ın varlığı ve devamı için yapılan özgürlük mücadelesi olarak görür. Papanın Bizans'a yardım için sunduğu ön şart olan Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünün ve öğretisinin benimsenmesi onu hiçbir zaman rahatsız etmemiş aksine bunu olması gereken olarak görmüştür. Latin teolojisi üzerine birçok çalışması olan Kydones 1357 tarihine gelindiğinde zaten Katalik inancı samimi bir şekilde benimsemiştir. Onun için şimdi yapılması gereken Bizans halkının da ikna edilmesidir.

Kydones'e göre Latinler zaten Bizans İmparatorluğu'nun doğal müttefikleridir. Zira Bizans başkentini Roma İmparatorluğu'nun halefi olan Konstantin kurmuştur. Dolayısıyla ona göre Bizanslılar ve Latinler aynı kökten gelmektedir.⁴¹⁶ Yine Amedeo'nun askerlerinin de Roma askerleri olarak tanımlar ve Amedeo'nun V. Ioannes'in kuzeni olduğunu vurgular. Tüm bu ortak köken ve akrabalık vurgularını *"Romalıların Romalılardan daha çok hangi müttefike ihtiyacı olabilir ki?"* sorusuyla destekler. Varmak istediği sonuç Türklere karşı kiminle ittifak olunması gerektiğinin izahatıdır.⁴¹⁷

Ancak Bizanslıların endişeleri öyle büyüktür ki tek başına Amedeo ile akrabalık ve ortak köken ikna edici değildir. İşte Burada Kydones, Latinlerin Türklerle verdiği savaşları anlatmaya başlar. Türkleri Anadolu'dan Suriye ve Filistin'e kadar Haçlıların kovaladığını ve karşılığında hiçbir şey istemeden bu toprakları Bizanslılara kazandırdıklarını aktarır.⁴¹⁸ İzmir Haçlı Seferi'nden bahsederek Latinlerin gücünü

⁴¹⁵ Ryder, The Career and Writings, ss. 184-205.

⁴¹⁶ "Çünkü onların şehri bizim metropolümüzdür ve koloniye ortak bir isim vermiştir. Aslında/gerçekten de o (Roma) Batı'da bir kale olarak kaldı; ama Asya'dan sorumlu olan bizi, ikimiz de aynı halk gibi görünelim diye gönderdi; Her iki şehir de metropol oldukları için aynı şehirdir. Birini Romulus'un kurması; diğerini ise imparatorluğunun halefi Konstantin tarafından kurması dışında onları ayırt edecek hiçbir şey yoktur." Kydones, Oratio pro subsidio Latinorum, s. 977

⁴¹⁷ Kydones, Oratio pro subsidio Latinorum, s. 977.

⁴¹⁸ "Başka barbarları Suriye'ye ve Filistin'e kadar takip etmek uğruna başka hangi adamlar yüz binlerce cesedi Oronte'de (Asi Nehri kıyılarında) bırakacak şekilde manzarayı dönüştürdü? Gerçekten de bizim rahatımız için emeklerini artırdılar. Asya'daki tüm Yunan sakinlere, mültecilere, özgürlük ve şefkat verdiler." Kydones, Oratio pro subsidio Latinorum, s. 980-981.

göstermeye çalışır.⁴¹⁹ Kydones, Avrupalıların Akdeniz'deki faaliyetlerini de sadık Hristiyanlar ile kafir Müslümanlar arasındaki bir çatışma olarak tasvir eder. Üstelik Latinlerin tüm bunları kâr amacı gütmeyen yaptığı iddiasındadır.⁴²⁰

4.8.2. Savoyard Haçlı Seferi'nin Sonu ve Union Görüşmeleri

Amedeo, başkente geldikten sonra Bulgarların elinde tutsak bulunan V. Ioannes'i kurtarmak üzere Karadeniz'e yelken açmıştır. Bu noktadan sonra Amedeo'nun seferi bir Haçlı Seferi olmaktan çıkmış ve V. Ioannes'i kurtarma seferine dönüşmüştür. Amedeo, Bulgar kıyısındaki Mesenbria ve Sozopolis'i işgal eder ve Varna'yı ablukaya almıştır. Bu esnada Trnova'da bulunan Bulgar Çar'ı İvan Aleksander'e elçiler gönderilip ve 1367'nin başlarında V. Ioannes'in serbest bırakılmasını sağlamıştır. Böylelikle Kont Amedeo, Savoyard Haçlı Seferi ismiyle anılan seferini tamamlarken Karadeniz kıyısında yeni şehirleri Bizans hakimiyetine kazandırmıştır.⁴²¹

V. Ioannes ve kuzeninin başkente dönüşleri biraz daha zaman alacaktır. Naip olarak yerine bıraktığı Andronikos'un onu nasıl karşılayacağından habersizdir. Yaklaşık dört ay sonra, 1357 yılı Nisan ayında başkente dönerler. İstanbul'a geldiklerinde Kont Amedeo'nun yapması gereken işler henüz bitmemiştir. Seferler tamamlanmıştır fakat Papa'nın asıl beklentisi Kiliselerin birleşmesi hususunda somut adımlar atılmasıdır. Kont Amedeo ile Bizans arasındaki dini işleri takip etmek üzere Papalık temsilcisi olarak 15 Aralık tarihli mektubun hazırlanmasında büyük katkısı olan eski İzmir Başpiskoposu Paulus başkente gelmiştir. Paulus İstanbul Latin Patriği olarak atanmıştır ve görevi doğal olarak Bizans halkının Katolik Kilisesine geçmelerini sağlamaktır.

Union görüşmeleri Amedeo ile V. Ioannes arasında Sozopolis'te başlamıştır. Türklere karşı yardım karşılığında Kiliselerin birleşmesini taahhüt eden V. Ioannes'in

⁴¹⁹ Kydones, *Oratio pro subsidio Latinorum*, s. 981.

⁴²⁰ Kydones Haçlı Seferlerinden bahseder fakat Dördüncü Haçlı Seferi'nin yarattığı yıkımdan bahsetmez. İzmir Haçlı Seferi'ni Bizans için bir kazanım olarak gösterme eğilimindedir. Zira Kantakuzenos'un en önemli müttefiki olan Umur Bey'in yardımlarından mahrum kalmasına değinmez. Katolik Batı ile Türkler arasındaki savaşları aktarırken Cenevizliler ile Türkler arasındaki ticari ilişkide olduğu gibi iyi ilişkiler de kurulabildiğini göz ardı eder.

⁴²¹ Halecki, ss. 147-148.

sözünü tutması beklenmektedir. Çünkü hem Gelibolu hem de hem de Sozopolis Amedeo'nun askerleri sayesinde tekrar Bizans topraklarına kazandırılmıştır. Ayrıca V. Ioannes'i Bulgarların elinden kurtaran da yine Amedeo'nun askerleridir. Sozopolis'te kaldıkları süre boyunca Latin Patrik Paulus ve Amedeo birleşme hususunda baskılarını sürdürürler. İstanbul'a döndüklerinde de müzakereler devam etmiştir. Ancak bu müzakereler de Pierre Thomas'ın yaptığı görüşmelerin tekrarı gibidir. V. Ioannes tekrar Papa'ya biat edeceğini ve halkının da bu yola girmesi için elinden gelen her şeyi yapacağını bildirmektedir fakat çabası tıpkı önceki görüşmelerdeki gibi bireysel bir çabadan ötesi değildir. İstanbul Ortodoks Patriği Philotheos'un da tavrı gayet nettir. Paulus ile görüşmek bile istememiştir. Papa'nın istediği doğrultuda hem Ortodoks Kilisesi hem de Bizans halkının da onayladığı bir din değiştirme söz konusu olmadığından V. Ioannes ciddiyetini gösterebilmek için Ortodoks Kilisesini temsilen kayınbabası Keşiş Ioasaph'i Paulus ile yapılacak görüşmeye davet etmiştir. Sarayda yapılan Paulus-Katakuzenos görüşmesine Bizans Kilisesi'nden sadece üç piskopos katılmıştır.

Yapılan görüşme her zamanki gibi Kiliselerin birleşmesi üzerinedir. Ancak Katakuzenos'un görüşleri V. Ioannes'in beklentilerini karşılamaktan çok uzaktır. Kantazenos Kiliseler arası birleşmeyi isteyen biridir fakat bunu daha önceki görüşmelerde de dile getirdiği gibi birleşmenin nasıl olacağına eşit şekilde kurulan bir piskopos kurultayı karar vermelidir. Hatta bu meclisin tüm Hristiyan alemini kapsaması için Papa ve tüm metropolitleri ile İstanbul, Kudüs, Antakya, İskenderiye Patriği ve Sırbistan, Bulgaristan, Gürcistan Kiliselerinin temsilcileri katılmalıdır. Katakuzenos Paulus ile yaptığı toplantıda Katoliklerin bakış açısına ağır eleştirilerde de bulunmuştur. Herhangi bir imparatorun halkına basit bir şekilde, bir fermanla din değiştiremeyeceğini VIII. Mikhail örneği ile izah etmeye çalışır.⁴²² Nihayetinde Katakuzenos Paulus'u İstanbul'da bir ekümenik kurultay toplanmasına razı etmiştir. Şüphesiz bu Bizans Kilisesi 'sinin de onaylayacağı bir durumdur. İstanbul'daki önde gelen Kilise temsilcileri Papa'ya saygılarını sunmak üzere Kont Amedeo ile Papalığa gitmek üzere görevlendirilmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki Paulus Katolik Kilisesi'ni temsilen görüşmeleri yürütmüş olsa da bu konuda son sözü söyleyecek olan Papa'nın henüz ekümenik konsil kararından haberi yoktur. Eğer Katakuzenos'un

⁴²² Gill, Byzantium and the Papacy, s. 216.

Paulus'u konsil konusunda ikna ettiği doğruysa bu Bizans Kilisesi'nin takip ettiği yoldur. Öbür yandan Kont Amedeo imparatoru Batı'dan daha fazla yardım alabilmesinin tek yolunun Papa'nın otoritesine sorgusuz itaat etmesi ve bunu bizzat Papa'nın huzuruna çıkarak yapması gerektiğine inandırmıştır ki bu imparatorun izlediği yoldur.

Her şey bittiğinde VI. Amedeo Bizans için tuttuğu filonun ve askerlerin masraflarını V. Ioannes'ten almayı ummaktadır. En azından ordusunu Venedik'e geri götürecek kadar bir paraya ihtiyacı vardır. Fakat imparatorluk hazinesinde Amedeo'nun sadece geri dönüş masraflarını karşılayabilecek kadar para yoktur. Amedeo dönüş masraflarını karşılayabilmek için Bizans adına aldığı yerleri teslim etmeden önce V. Ioannes'i 20.000 florin borç bulmaya ikna etmiştir. Galata'daki bankacılardan Amedeo'nun da desteği ile borç alınmış ve talep edilen miktarın büyük kısmı ödenmiştir.⁴²³ Geri kalan kısım ise V. Ioannes'in kişiler mücevherleri verilerek kapatılmıştır. Alınan mücevherler Galata'daki Cenevizlilere emanet olarak bırakılmıştır. Amedeo'ya yapılan ödeme ve Galata'da rehin bırakılan mücevherler V. Ioannes huzuruna çıktıktan sonra bir ay içinde geri verilecektir.⁴²⁴ V. Ioannes'in Roma'da Katolikliği kabulünden kısa bir süre sonra Papa V. Urbanus'un Galata konseyine yazdığı bir mektup diğer bir ekonomik güvenceyi gün yüzüne çıkarmaktadır. Buna göre eğer V. Ioannes sözünü tutmayıp Papa'yı ziyarete bizzat gitmezse Bizans İmparatorluğu'nun gümrük vergileri (kommerkion) beş yıllığına Kont Amedeo'ya devredilecektir.⁴²⁵ Amedeo bu hamlesiyle imparatorun dini borcunu mali borçlar ile birleştirecek Roma ziyaretini garantiye almak istemiştir. Latin Patrik Paulus ve Ortodoks temsilcileri yanına alan Kont Amedeo'nun filosu 13-14 Haziran 1367'de Gelibolu'ya ulaşmıştır. Burada bırakılan birliklerin parası ödendikten sonra şehir Bizans'a teslim etmiştir.⁴²⁶

Amedeo Türklerle savaşmak, Bizans İmparatorluğu'nu kurtarmak ve Kiliselerin birleşmesini sağlamak için gelmişti. Birincil amacı Türkleri Avrupa'dan uzaklaştırmaktı ancak Gelibolu'nun alınması haricinde Türklere karşı büyük bir başarı gösterememiştir. Savoyard Haçlı Seferi tıpkı Dördüncü Haçlı Seferi gibi amacından

⁴²³ Galata'daki kolonilerin gelirleri Bizans'a nazaran çok daha fazlaydı. Öyle ki Amedeo'nun ve ailesinin geliri bile Bizans Devlet gelirlerinden fazlaydı. L. Cox, *The Green Count of Savoy*, s. 233.

⁴²⁴ Setton, *The Papacy and the Levant*, s. 309.

⁴²⁵ Halecki, ss. 149-151.

⁴²⁶ L. Cox, *The Green Count of Savoy*, s. 235.

saptırılmıştır. Çünkü Amedeo, Türklerden çok Hristiyan Bulgarlar ile savaşmıştır. Şunu da vurgulamak gerekir ki Oscar Halecki'nin işaret ettiği gibi Gelibolu'nun alınışı XIV. yüzyılda Hristiyanların Türklere karşı son önemli başarısı olmuştur.⁴²⁷ Yine kiliselerin birleşmesi hususunda da önemli bir gelişme kaydedilememiştir.⁴²⁸ Bizans İmparatorluğu'nu kurtarma bahsine gelirsek; bunu sadece Amedeo'nun Haçlı ruhuna bağlılığı veya V. Ioannes ile olan akrabalık bağıyla açıklamak eksik olacaktır. Latinler Bizans başkentinin Türklerin eline geçmek üzere olduğunu görüyorlardı ve burayı Türklere kaptırmak niyetinde değildiler. Savoy Hanedanı da İstanbul'da kurulan Latin Devleti'nin yönetiminde yer almasalar da Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılmıştı. Bir ideal olarak İstanbul'a ve Bizans mirasına hâkim olma fikrine sahiptiler. Yapacağı seferle birlikte 1204'te kurulan Latin Devleti'nin bir benzerini kurmak için bir temel oluşturabilirdi. Bu durum Amedeo'yu teşvik eden en önemli unsurlardan biri olmuştur. Üstelik İmparatoriçe Savoy'lu Anna ile olan akrabalığı da fikrini meşru bir zemine dayandırmak için yardımcı olabilirdi. Latin Kilisesine geçiş konusundaki ısrarları da buna bir hazırlık olarak değerlendirilebilir. Kydones'e göre ise Amedeo'nun Hristiyanlığın düşmanlarına karşı çıkmak ve Bizans'ın intikamını almaktan başka amacı yoktur.

Netice olarak, fikri temelleri her ne olursa olsun Bizans İmparatorluğu 12 yıl önce kaybettiği Gelibolu'yu Amedeo sayesinde geri almıştır. Amedeo'nun başarısı Bizans'ın Batı'dan beklentisini tekrar canlandırmıştır. Belki de bu umuda sarılmaktan başka çareleri kalmamıştır demek yerinde olacaktır.

4.9. V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN ROMA SEYAHATI

4.9.1. V. Ioannes Palaiologos'u Roma'ya İten ve Çeken Sebepler

V. Ioannes için tek yararlı müdahale Papa'nın onayı ile yardımına gelen kuzeni Kont Amedeo'nun seferidir ve Amedeo ayrılmadan önce yardımların devam etmesini istiyorsa Papa'nın huzuruna çıkması gerektiğini vurgulamıştır. Kiliseler birliği sağlansa bile Katolik güçlerin Bizans'ın yardımına koşacağını garantiyi yoktur. Diğer

⁴²⁷Halecki, s. 146.

⁴²⁸ L. Cox, The Green Count of Savoy, s. 235.

yandan imparatorluk üzerindeki Türk tehdidi büyümeye devam etmektedir. V. Ioannes'in bu tehlike karşısında daha fazla yardıma ihtiyacı vardır. V. Ioannes için Papa'nın huzuruna varmak artık tercih olmaktan çıkmış bir zorunluluk haline gelmiştir. Zira V. Ioannes'in Kont Amedeo ve Galatalı Cenevizlilerde rehin kalan ve bizat Roma'ya gidip Katolik inanca geçmesi karşılığında iade edilecek olan maddi varlığa oldukça ihtiyacı vardır. Üstelik ziyaret gerçekleşmezse imparator gümrük gelirlerinden de olacaktır. Her ne kadar Galata'daki Cenevizlilerin gelirleriyle karşılaştırıldığında oldukça az olsa da gümrük gelirleri Bizans için hâlâ çok önemlidir. Bundan dolayı V. Ioannes gümrük gelirlerinin beş yıllığına Amedeo'ya devretmeyi kesinlikle istememektedir.⁴²⁹ Bu sebeplerle 1369 yılına gelindiğinde V. Ioannes Katolikliği aleni ve ciddi bir şekilde kabul etmek üzere Papa'nın huzuruna çıkmaya razı olmuştur. İmparatorun yokluğunda Türkler Amedeo'ya kaybettiklerinde çok daha fazlasını geri alabilirlerdi. Bizans Kilisesi ve halkın desteği ile bir ayaklanma çıkabilir ve V. Ioannes tahtından edilebilirdi ancak İmparator tüm bu riskleri göze alarak yolculuğa çıkma kararı almıştır.

4.9.2. V. Ioannes Palaiologos'u Roma Seyahati

Kont Amedeo geri dönüş yolculuğuyla beraber Papa'ya gönderilen Bizans heyeti Ekim 1367'de İtalya'ya varmıştır. Sekiz kişilik heyette çeşitlik Patriklik temsilcileri yanı sıra halkın içinden temsilciler de bulunmaktadır. Papa V. Urbanus heyeti Viterbo'da kabul etmiştir ve kendisi 16 Ekim'de Roma'ya girerken heyet Papa'yı takip etmiştir.⁴³⁰ Heyet Roma'da dört hafta kalmıştır ancak Papa V. Urbanus'un bir konsil toplamaya ve bu konsile iştirak etmeye hiç niyeti yoktur. Paulus'un bu kararı V. Urbanus'dan habersiz aldığı bellidir. Yine de konsil kararını Papa'ya götürmesi şaşırtıcıdır. Zira Papa Urbanus bile duruma şaşırarak Katolik Kilisesi'nin zaten tartışmaya mahal vermeyecek şekilde doğru olan görüşlerine rağmen konsilde neyin tartışılacağını sormuştur. 6 Ekim günü Papa, Kiliselerin birleşmesiyle ilgili Kantakuzenos, İmparatoriçe Anna'ya, onun oğullarına, Francesco Gattilusio'ya, Demetrios Kydones ve kıdemli din adamlarına hitaben 23 mektup

⁴²⁹ Setton, *The Papacy and the Levant*, ss. 3011-312.

⁴³⁰ Halecki, ss. 164-165.

imzalamıştır. Mektupları alıcıları ulaştırmakla görevlendirilen kişi Latin Patrik Paulus'dur. Mektupların hiçbirinde birleşmenin şartlarıyla ilgili ayrıntılara girilmez. Ortodoks Kilisesi'nin istediği gibi bir kurultay toplanma ihtimalinden bile söz edilmez. Bu hususta Papa oldukça katı ve karardır. Genel olarak Bizanslıların Katolik Kilisesi'ne geçmelerindeki önemden bahsedilir. Ayrıca V. Ioannes'in Roma'ya gelme sözü hatırlatılır. V. Ioannes'i asıl ilgilendiren Haçlı Seferi de mektuplarda yer almamıştır.⁴³¹

V. Ioannes yolculuğuna, büyük emekleri olan Latin Patriği Paulus ve Demetrios Kydones'in yanı sıra 1355'ten beri Kiliselerin birleşmesiyle yakından ilgili olan imparatorun eniştesi Francesco Gattilusio'da eşlik etmektedir. Bunların haricinde bazı seçkin Bizanslıların da V. Ioannes'e eşlik ettiğini görüyoruz. Bunların başında Kiliselerin birleşmesine her daim destekçi olan V. Ioannes'in amcası Thomas Palaiologos ve Manuel Angelos vardır. Oğlu Andronikos'u İstanbul'da naip olarak bırakmıştır.⁴³² İmparatorun heyetinde birinci derece etkili isimler bulunmakla birlikte 1367 yılında gönderilen heyet gibi tüm Bizans unsurlarını temsil etmekten oldukça uzaktır. Bizans halkını temsilen bir yetkili veya Ortodoks Kilisesi'ni temsilen herhangi bir din görevlisi heyette yer almamaktadır. İmparatorun maiyetindeki kişiler – imparatorun kendisi de dahil- samimi olarak din değiştirme meselesi ile değil bunun getireceği siyasi sonuçlar ile ilgilenen kişilerden oluşmaktadır.⁴³³

V. Ioannes'in İtalya'ya ulaştığı ve yakında Papa'nın huzuruna çıkacağı haberini 1369 Ağustos sonlarına doğru Latin Patrik Paulus ve Demetrios Kydones Papa'ya bildirmiştir. Uzun zamandır bu haberi bekleyen Papa V. Urbanus elçileri büyük bir sevinçle karşılamıştır. Elçilerin tüm çalışmalarının ayrıntılarını dinledikten sonra V. Ioannes ile görüşeceği yeri ve tarihi belirlemişlerdir. Ardından Patrik Paulus ve Kydones'i imparatorun yanına göndermiştir. Temsilcilerin hemen ardından Papa V.

⁴³¹ Halecki, ss. 166-173; Papa'nın gönderdiği mektuplardan biri veya birkaçı İstanbul'da hipodromda halka da okunmuştur. Ancak Bizans halkının mektuplara anlık tepkisi hakkında elimizde bir bilgi yoktur. Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 9-22, s. 79.

⁴³² Oscar Halecki, Bizans kaynaklarının burada yanlış olduğunu düşünmektedir. İmparatorun oğlu Andronikos Palaiologos'un da heyette yer aldığını savunur. "Andronikos'un Roma'ya gelmesi en başından beri planlanan bir şeydi. Babasının sözünü yerine getirmesinin engellenmesi durumunda Papa'ya sunulan bir garantiydi. Ayrıca V. Ioannes oğlu Andronikos'u yanında getirerek Bizans politikasının sürekliliğine vurgu yapıyordu. Bizans kronikleri hatalı olarak imparatorun naip olarak Andronikos'u bıraktığını aktarırlar ancak naip olarak bırakılan kişi Andronikos değil Manuel'dir.", Halecki, s. 192.

⁴³³ Halecki, s.193.

Urbanus kardinallerden birini V. Ioannes'in yanına gitmesi ve görüşme gününe kadar ona eşlik etmesi için görevlendirmiştir.⁴³⁴ Dört kadırgayla yola çıkan İmparator Venedik'te iyi karşılanmayacağına dair şüpheleri olduğundan Napoli üzerinden gitmeyi tercih etmiştir. Ağustos başında Napoli'ye çıkmış ve Sicilya Kraliçesi'nin konuğu olarak kısa süre orada kaldıktan sonra yine deniz yoluyla görüşmenin yapılacağı yer olarak belirlenen Roma'ya varmıştır.⁴³⁵

İmparatorun gelişinden haberdar edilen Papa V. Urbanus Viterbo'dan ayrılmadan önce V. Ioannes'in iman ve ikrarını onun adına kabul etme yetkisi olan dört kardinal görevlendirmiştir. Ardından kendisi de 13 Ekim'de Roma'ya gelmiştir. 18 Ekim'de V. Ioannes Yunanca ve Latince olarak hazırlanmış belgeyi imzalayıp ve altın mührünü basmıştır. Söz konusu imza henüz asıl tören değil sadece imparatorun Katolik olması için yerine getirilmesi gereken bir formalitedir. 18 Ekim günü belge hazırlanırken V. Ioannes'in yanında Francesco Gattilusio ve Demetrios Kydones de bulunmaktadır. İmparatorun tercümanlığı görevi Kydones'e verilmiştir. Herhangi bir yanlışı anlamaya, özellikle tercümeden doğacak bir hataya düşmemek için oldukça özenli çalışılmıştır. Kydones, her iki dile de oldukça hakimdir ve onun sayesinde belgeler herhangi bir yanlışı anlaşılmaya yer vermeyecek şekilde iki dilli olarak hazırlanmıştır. Bu sefer belgede uzun ve karmaşık vaatler yoktur. Sadece V. Ioannes'i Katolik yapan kesin bir deklarasyondur. Zaten V. Ioannes kendisinden ne istenildiğini gayet iyi bilmektedir ve Roma'ya gelirken tüm bunları kabul ederek gelmiştir. V. Ioannes belgeyi imzalayarak Roma ve Bizans Kiliseleri arasındaki tüm ihtilaflı konularda Katolik doktrinini ve Papa'nın önceliğini açık bir şekilde kabul ettiğini beyan etmiştir. İmzalar atıldıktan sonra artık imparator Katolik inanca aidiyetini bildirmiştir. Artık sadece bu kararı bütün dünyaya duyurmak kalmıştır.⁴³⁶

Bir sonraki tören 21 Ekim'de gerçekleşmiştir. Papa V. Urbanus Vatikan'dan çıkar ve Aziz Petrus Katedrali merdivenlerinde kendisi için hazırlanmış olan tahta oturmuştur. Bütün kardinaller ve piskoposlar Papa'nın etrafını sarmışlardır. Yerine oturur oturmaz V. Ioannes görünür. Papa'nın önünde üç kere diz çöker ardından Papa'nın ayaklarını, ellerini ve son olarak ağzını öper. Papa daha sonra ayağa kalkar ve V. Ioannes'in elinden tutarak "Te Deum" duasını okur. Daha sonra ikisi birlikte

⁴³⁴ Halecki, s. 188.

⁴³⁵ Halecki, s.190.

⁴³⁶ Halecki, ss. 194-198.

katedrale girerler. Kilse’de yapılan ayini de Papa yönetir. Ardından Papa V. Ioannes’i tüm kardinallerin katıldığı bir akşam yemeğine davet etmiştir.⁴³⁷

V. Ioannes törenden sonra Papa V. Urbanus ile Roma’da yaklaşık beş ay kalmıştır. Bu süre içinde Papa ile samimi ilişkiler kurma fırsatı bulan V. Ioannes, bağlılığını göstermek için sık sık Papa’yı ziyaret etmiştir. Dolayısıyla Roma ve Bizans arasındaki meseleleri incelemek için bolca vakitleri olmuştur. Sözü nü tuttuğu için V. Ioannes minnettar olan Papa Kont Amedeo’ya bir mektup yazarak kuzeninin Katolik olduğunu müjdelere ve imparatorun kendisine ödünç verdiği 20.000 filorini iade etmesini istemiştir. V. Ioannes Papa’ya 1367 taahhütlü ile mücevherlerinin bir kısmının Galata’daki Cenevizlilerde emanet olarak kaldığını hatırlatmıştır. Papa V. Urbanus Galata’daki yetkililere de bir mektup yazarak imparatorun yükümlülüklerini yerine getirdiğini ve dolayısıyla mücevherlerin ivedilikle imparatora veya vekiline iade edilmesi gerektiğini hatırlatır.⁴³⁸ Bu iadeler acildir çünkü Bizans İmparatorluğu’nun ekonomisi gerçekten kötü durumdadır. Ayrıca Papa, V. Ioannes’in artık bir Katolik olduğunu ve ona askeri olarak yardım edilmesi gerektiğini de vurgular. Aynı hatırlatmaları Kasım ayında tüm Katolik dünyasına hitap ederek tekrarlamıştır. Ancak Papa’nın Katolik alemine çağrısı net ve kararlı bir tavır değildir. Muğlak ifadelerle Bizanslılara yardım edilmesine dair çağrısı karşılık bulmayacaktır. Temelde Papa olayın dini yönü üzerinde durmaktadır. V. Ioannes Palaiologos’un Kiliseler arasındaki ayrılıktan vazgeçtiğini ve Katolik Kilisesi’ne katıldığını ilan etmektedir. Bu nedenle Katolik liderlerini V. Ioannes’i Katolik ve Kilise’nin gerçek bir evladı olarak görmeye davet etmiştir. Son olarak, V. Ioannes’e yardım etmesi için Papa’ya verilen söz gereğince imparator kendisinin din değiştirmesini tebaasının da takip etmesi için elinden geleni yapacağına dair umudunu dile getirmiştir. Tıpkı Büyük Konstantin’in din değiştirmesini büyük pagan kitleleri tarafından takip edilmesi gibi V. Ioannes’in kararını da Bizans halkının takip edeceği umulmuştur.

⁴³⁷ Halecki, s. 199.

⁴³⁸ Halecki, s. 200.

4.9.3. Roma Seyahat'inin Dini Sonuçları

V. Ioannes ileride doğacak herhangi bir yanlış anlaşılmaya zemin oluşturmamak için 18 Ekim tarihli beyannameyi tasdik eder nitelikte 1370 yılının hemen başında ikinci bir İmparatorluk fermanı yayınlamıştır.⁴³⁹ Ardından V. Ioannes Papa'dan talep ettiği taşınabilir sunak iznini almıştır. Ancak bu mihrapta yapılacak ilahi ayin sadece Katolik bir rahip tarafından Roma Kilisesi'nin uyguladığı ayin esaslarıyla yönetebilirdi. Bunlar her şeye rağmen Bizanslılara dair akıllarda soru işaretlerinin olduğunun ve ortada bir güven problemi olduğunun işaretleridir.⁴⁴⁰

Bizanslılar ve Ortodoks din adamları imparatorun yürüttüğü süreçten tamamen dışlandıkları için birliğin ayrıntılarını tartışma fırsatı bile bulamamışlardır. Keza yemin sonrasında V. Ioannes Bizans Kilisesi'ne ve halkına Katolik inanca geçmelerine dair bir baskı kurmamış veya kuramamıştır. Bizans halkının büyük çoğunluğu Papa'nın önerilen genel konsili toplamamasından dolayı İstanbul Patriği'nin tavsiyesine uyarak imparatorlarının aldığı karara karşı durmuştur. Sadece Bizans halkı da değil, Roma'ya giden heyetteki aile üyeleri veya diğer Ortodoks görevlilerin hiçbiri Katolik inanca geçip yemin etmemişlerdir. Hepsi hâlâ Ortodoks görünmektedirler.⁴⁴¹ Belli ki, V. Ioannes'in Roma'da kaldığı süre zarfında din değiştirme üzerine verdiği yeminler ve attığı imzalar daha sonra yayınlananlar fermanlar ile tasdik ettirilmiştir fakat bütün eylemleri bireysel bir çabadan öteye geçememiştir.

Papa V. Urbanus 22 Şubat 1370 tarihinde tüm Bizans din adamlarına çağrıda bulunduğunda V. Ioannes'in din değişmesinden duyduğu sevinci ifade ederken onu büyük Konstantin'e benzetmektedir. Bir kez daha tüm doğu Kilisesi'nin bölünmeyi bırakıp Batı Kilisesi ile birleşmesi halinde bu sevincin çok daha büyük olacağını ifade etmiştir. İşte o zaman Türkler karşısında ezilen Bizanslıların özgürleşebilir ve eski güçlerine kavuşabilirlerdi. Ancak Bizanslılar için birlik çağrısı yaparken, onlara ruhani ve dünyevi yardımları vaat ederken bir genel konsil toplamayı reddetmiştir. Böyle bir toplantıyı hâlâ isteyen birçok kişi olduğunu duyduğunda şaşkınlığını gizleyemeyen

⁴³⁹ F. Dölger, 1341-1453, s. 59, No: 3126.

⁴⁴⁰ Halecki, ss. 203-204.

⁴⁴¹ Halecki, s.205.

Papa inancın gerçeklerine şüphe düşürecek bir tartışmanın gereksiz olduğunu bir kez daha ifade etmiştir.⁴⁴²

Aynı sertlikte açıklamalar Bizans Kilisesi'nden de gelmiştir. Patrik Philotheos imparatorun bireysel olarak din değiştirmiş olabileceğini ancak bunu Bizans halkına ve Kilisesi'ne dayatacak olursa halkın hiç kuşkusuz onu tahttan indireceğini ifade etmiştir.⁴⁴³ Sonuç olarak V. Ioannes'in eyleminin tamamen bireysel bir din değiştirme eyleminden ibaret kaldığını belirtmek gerekir. Görüşmelerde Bizans Kilisesi hiçbir şekilde temsil edilmemiş ve Kiliselerin kendileri hiçbir şekilde bir araya gelmemişlerdir. Ne Kilise ne de Bizans halkı yapılan işi kesinlikle onaylamamıştır. Ancak yine de ifade etmek gerekir ki bir Bizans imparatorunun Roma'ya gidip din değiştirmesi büyük bir gelişmedir. Bizanslılar ve Latinler arasındaki yakınlaşmada bir başlangıç olarak hizmet etme potansiyeli vardır. Papa V. Urbanus imparatorun din değiştirmesiyle ümitlenmiş olacak ki Bizans İmparatorluğu'nu da içine alan geniş kapsamlı bir doğu Katolik propaganda ve misyonerlik faaliyeti başlatmıştır. Papalık artık bu konuda sadece Katolik olan V. Ioannes'e değil, aynı zamanda din değiştirme hususuna oldukça büyük katkıları olmuş olan Demetrios Kydones ve Latin Patrik Paulus'a da güvenebileceklerini anlamıştır.⁴⁴⁴

4.9.4. Roma Seyahatinin Siyasi Sonuçları

V. Ioannes'in din değiştirmesini takip eden görüşmeler sırasında Papa'nın Bizans'ın siyasi durumunu da göz önünde bulundurduğu kesindir. Zira Kont Amedeo ve Cenevizlilere, ardında tüm Katolik liderlere din değiştiren imparatora yardım etme tavsiyesinde bulunmuştur. Ancak Papa Rodos Şövalyeleri'ni ya da Cenevizlileri yardım için ikna edebilecek kadar tesirli olamamıştır. Kıbrıs Kralı Pierre 1369'da ölmüştür. Macar Kralı Layoş bir Haçlı Seferi'ne duyduğu ilgiyi kaybetmiştir ayrıca Papa'nın İtalya'daki durumu sıkıntılı olduğundan olası bir ihtiyaç durumunda tek güvenebileceği yardımcı kuvvet olan Macarları Bizanslıların hizmetine sunmaktan kaçınmıştır.⁴⁴⁵ Belki de Papa'nın kendisi imparatora sunulan manevi lütuflara maddi

⁴⁴² Setton, *The Papacy and the Levant.*, ss. 314-315.

⁴⁴³ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s. 335.

⁴⁴⁴ Halecki, ss. 206-212.

⁴⁴⁵ Setton, *The Papacy and the Levant.*, ss. 313-314.

yardımlar da ekleyebilirdi. Eğer söylenenler doğruysa V. Ioannes'in din değiştirmesinden sonra Papa V. Urbanus oldukça önemli maddi yardımlar vaat etmiştir. 1000 okçu, 500 şövalye ve 15 kadırgadan oluşan ordu imparatorun emrine verilecektir. Ancak bu söz gerçekten verilmiş olsa bile hiçbir zaman yerine getirilmemiştir. Aslında Papalığın bu sıkıntılı döneminde masraflarını kendi karşılayarak böyle bir orduyu imparatorun emrine vermesi imkansızdır. Papalığın doğrudan kendisine bağlı olan ve savunulmasına özel ilgi gösterdiği İzmir'e bile bu kadar büyük kuvvet ayıramamıştır. Ayrıca Papa V. Urbanus'ın Roma'ya dönüşü beklendiği gibi barış ve huzuru sağlamamıştır. Çıkar çatışması içindeki Katolik devletlerden her zamankinden daha fazla tehdit alınmaya başlanmıştır. Bu durumda Papa'nın Doğu işlerine herhangi bir askeri ve maddi destek sağlaması mümkün değildir.⁴⁴⁶ Gerçek şu ki, bu dönemde artık Bizans'ın umduğu Haçlı Seferi adı hala kullanılmakla birlikte seferler artık Papa'nın değil Venedik, Ceneviz gibi diğer Latin güçlerin otoritesindedir.

Papa'nın Bizanslılara yardım tavsiyelerine uyan ve V. Ioannes'e yardım etmeye hevesli gözüken sadece Venedikliler olmuştur. V. Ioannes henüz İstanbul'dan ayrılmamışken Bizans sarayına gelen Venedik elçisi başkentte zarara uğrayan mallarının tahsili için 25.663 hyperpyron ödeme talep etmiştir. İmparator bir kısmını ödemek zorunda kalmıştır ancak ek olarak 1343'te verilen borç ve rehin alınan mücevherler meseli vardır. V. Ioannes Venedik'te hâlâ rehin tutulan mücevherlerin satılmasıyla tehdit edilmektedir. Ayrıca elçi I. Murad ile görüşerek Üsküdar'da Galata'daki Ceneviz kolonisinin işlevini yerine getirecek bir ambar kiralama talimatı almıştır.⁴⁴⁷

V. Ioannes Roma yolculuğu boyunca Venedikliler ile aktif irtibat içinde olmuştur. Napoli'ye varmasında kısa süre sonra Venedik dükasına anlaşmalarını yenilemek istediğini bildiren bir mektup yazmıştır. Yanıt kendisine Roma'dayken gelmiştir. Haftalar süren uzun pazarlıklardan sonra iki devlet arasında 1368'de süresi dolmuş anlaşma 1 Şubat 1370'te beş yıllığına tekrar hayata geçirilmiştir. Daha çok ticari içerikli bir anlaşmadır ve İstanbul'daki Venediklilerin varlığını ve ticaretlerini korumaya yönelik maddeler içermektedir. Maddelerin çoğu İstanbul'daki

⁴⁴⁶ Halecki, ss. 214-215.

⁴⁴⁷ Setton, *The Papacy and the Levant.*, s. 311-312; Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 291.

Venediklilerin statü ve haklarıyla ilgilidir. Kalan borçlar beş yıllık taksitle ödenecek ve Bizans imparatorluk mücevherleri yine borçların teminatı olarak Venedik'te kalmaya devam edecektir. Anlaşmada Bizanslılara yardım edilmesi hususunda hiçbir madde yer almamıştır. V. Ioannes bu anlamaya imza atarak öncelikle borçlarını ertelemiştir ve anlaşmadan hareketle Türk ilerleyişine karşı Venedik'ten yardım alabileceğini ummuştur.⁴⁴⁸

V. Ioannes bu düşünceler ile Mart 1370'te Roma'dan ayrılmıştır. Adriyatik Denizi'nden ilerleyerek önce Ancona'ya sonra sonrasında Venedik'e varmıştır. Doge misafirini bir imparator gibi karşılamakla birlikte Venediklilerin yapmayı sevdiği gibi karşılamada görkemli törenler yapılmamıştır. Zira zaten kendilerine yüklü miktarda borcu olan imparatora daha fazla para harcamaktan yana değildirler. Üstelik V. Ioannes'in Venedik'e yardım taleplerini yinelemek hatta yeni borç para istemek için geldiğinin farkındadırlar. Ancak V. Ioannes'in son derece ilgi çekici bir teklifi vardır. İmparatorun gizemli teklifi Venediklilerin dikkatine mazhar olmuştur. Teklifi dinlemek ve istişare etmek için beş kişilik bir heyet oluşturulur. İmparator Venediklilerin sahip olmak için çok uzun süredir uğraştıkları Bozcaada'yı Venediklilere vermeyi teklif etmektedir. Bozcaada konumu dolayısıyla İstanbul merkezli deniz ticaretine tesir edebilecek bir yerdir. Ayrıca Üsküdar'da kurmak istedikleri depolarla birlikte düşünüldüğünde daha da anlamlı hale gelmektedir. Eğer bu olasılıklar gerçekleşirse Venedikliler ticarete rakipleri Cenevizlilerin konumlarına neredeyse eş değer bir konuma sahip olacaklardır. Dolayısıyla bu teklif karşısında iyi bir bedel ödemeye hazırdırlar. Venedikliler Bozcaada karşılığında Bizans imparatorluk mücevherlerini geri verecekler ve üstüne 25.000 duka ödeme yapacaklardır. Ayrıca mürettebatını kendisi oluşturması kaydıyla altı savaş gemisi vereceklerdir. 21 Temmuz 1370'te imzalanan anlaşmanın genel hükümleri böyledir. Venedik senatosu ödenecek paradan 4.000 dukayı peşinat olarak anlaşmanın hemen ardından imparatora teslim eder. Geri kalan ödemeler Bozcaada'nın iadesiyle birlikte yapılacaktır.⁴⁴⁹ İmparator ülkesinden uzakta olduğundan Bozcaada'nın devri, naip olarak başkentte bırakılan oğlu Andronikos tarafından yapılmalıdır ancak Andronikos adanın Venediklilere teslimini reddetmiştir. İlerideki isyanından da anlaşılacağı gibi

⁴⁴⁸ F. Dölger, 1341-1453, ss. 59-60, No: 3127; Nicol, Bizans ve Venedik, s. 292.

⁴⁴⁹ Julian Chrysostomides, "John V Palaiologos in Venice (1370-1371) and the chronicle of Caroldo: a reinterpretation" **OCP**, vol. 31, 1965, s. 80.

Andronikos bu kararı Cenevizlilerin tesiriyle almıştır. Ancak Bozcaada'nın devri hususunda yaşanan sorunlarda başka faktörlerin olma ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir. Zira Andronikos üzerinde kurulan baskının bir benzerini eniştesiyle birlikte Roma seyahatine katılan Francesco Gattilusio'nun V. Ioannes'e uygulamış olması muhtemeldir. Yine Venedik borçlarının ödenmesi konusundaki karışık durumun da V. Ioannes'in fikrini etkilemiş olması muhtemeldir.⁴⁵⁰ Sebepleri ne olursa olsun Andronikos Bozcaada'yı teslim etmemenin yanında babasının dönüşü için talep ettiği maddi kaynağı bulmaya da hiç niyeti yoktur. Cenevizlilerin desteğini alan Andronikos kişisel ikbali peşindedir ancak henüz babasına isyan ederek yönetime el koyacak kudrete erişmemiştir. Andronikos'un yardım etmeme kararını etkileyen veya bu kararı almasını kolaylaştıran bir diğer unsurun Bizans Kilisesi'nin tutumu olmalıdır. Khalkokondyles'in aktardığına göre V. Ioannes masrafların karşılanması için Kilise hazinelerinin satılmasını istemiştir ancak Andronikos buna yanaşmamıştır. V. Ioannes'in Roma seyahatinden ve Katolikliğe geçişinden oldukça rahatsız olan Bizans Kilisesi'nin hazinelerin satışına engel olmuş olması oldukça muhtemeldir.⁴⁵¹ Son durumda V. Ioannes'in ne aldığı peşinatı ödeyebilecek ne de geri dönmeye yetecek parası vardır.

V. Ioannes'in adayı devretme konusunda fikrinin değişmesine rağmen iki devlet arasındaki görüşmeler burada sonlanmamıştır. İmparator kış boyunca Venedik'te kalmaya devam etmiştir. Khalkokondyles'in ifadelerine göre V. Ioannes, borcunu ödeyene kadar Venedikliler tarafından alıkonulmuştur.⁴⁵² Demetrios Kydones'in Venedik'teyken arkadaşı Konstantine Asanas'a yazdığı mektup durumun vahametini gözler önüne sermektedir. Kydones, imparator ve maiyetinin paraları olmadığını belirtip başkente dönüşlerine yardımcı olmak için imparatorun emriyle arkadaşından para toplayıp göndermesini talep etmektedir.⁴⁵³

Böylece Napoli ve Ancona'dan sonra, halkımızı sıkıntıya sokan ve birçok yabancının basitliğimizden dolayı bizi kınamasına neden olan -zamanımızı öldürmekten başka bir şey düşünmediğimizden- çok uzun süre orada kaldıktan sonra bize Karun'un hazinelerini göstermesi ve yüksek beklentilerimizin karşılanması umuduyla uzun zamandır gitmek istediğimiz Venedik'e geldik. Ama

⁴⁵⁰ Chrysostomides, chronicle of Caroldo: a reinterpretation s. 84; Setton, The Papacy and the Levant., ss. 318-319.

⁴⁵¹ Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 80-81.

⁴⁵² Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 80-81.

⁴⁵³ Demetrius Kydones, **Correspondance**, Vol. I, (Der Raymond Joseph Loenertz), 1960, ss. 102-103, no: 71.

burada da alkışlarla muzaffer bir karşılama ve imparatorun en soylulardan biri olarak takdir edilmesi dışında, dedikleri gibi boş laftan başka bir şey yoktu. Çünkü yine teminat isteniyordu ve tefeci en azından yüksek bir faiz oranıyla borç vermeye zor ikna ediliyordu; bugün söz veriyor, yarın yine erteliyor ve bu ertelemeye sefaletimizi daha da kötüleştiriyordu. Bir tüccar için borç, kendi gözlerinden daha değerlidir. Onları sevgili hazinelerinden size bir şeyler vermeye ikna edene kadar daha ne kadar yalvarmanız gerekecek? Ama büyük konsey ve üyeleri sürekli olarak bizim için nasıl bir şey yapabileceklerini değil, yünle taçlandırılmış, yağla yağlanmış ve bir kırlangıç gibi onurlandırılmış olarak bizi onurlu bir şekilde şehirden nasıl kovabileceklerini düşünüyorlar. Ancak paralı askerler bizi rahatsız ediyor ve onlara para ödeyip yelken açmamız için ısrar ediyor. Herkes eve dönüş yolculuğu için çağrıda bulunuyor ve insan şimdiden akrabalarıyla birlikte ölüme gitmeyi bir kazanç olarak görüyor. Mora'nın parası bizim yoksulluğumuzu hafifletebilir mi bilmiyorum. Her halükârda, İmparator'un emrine uyarak, dilencilerden haraç toplayacaksınız, böylece en azından eve dönüş için yol parası temin edebilirsiniz.⁴⁵⁴

V. Ioannes'in Andronikos'tan beklediği yardım diğer oğlu Manuel'den gelecektir. Manuel'in zor durumdaki babasına yardım etmek için Venedik'e gelmesiyle birlikte Mart ayında tekrar görüşmeler başlamış ve anlaşmaya varılmıştır. İmparator yurduna dönme imkanına kavuşmuştur.⁴⁵⁵ Venedikliler, Bozcaada'nın teslimi için peşinat olarak verilen 4.000 dukanın borç olarak kendisinde kalmasına karar vermişlerdir. Ayrıca V. Ioannes'in gemi ve mürettebatının ihtiyaçlarını karşılamaya razı olurlar. Babasıyla birlikte olan Manuel'e de 300 duka armağan edilmiştir. Ancak Manuel'in güvence olarak birkaç ay daha Venedik'te kalması istenir.⁴⁵⁶ Khalkokondyles, babasının durumundan haberdar olan oğlu Manuel'in para topladığını ve bulabildiği kadar çok şeyi yanına alarak Venedik'e babasını kurtarmak için geldiğini ifade eder.⁴⁵⁷ Ancak imparatorun kurtuluşunun Manuel'in temin ettiği maddi kaynaklar ile ne kadar bağlantılı olduğu tartışmalıdır. Zira Venedik V. Ioannes'in geri dönüşü için gemi ve mürettebat masraflarını da karşılamıştır. V. Ioannes'in Venedik'ten ayrılmadan önce imzaladığı anlaşmada da Bizans tarafından yapılan herhangi bir ödemeye işaret edilmemektedir. Aksine anlaşmayla birlikte Venedik'ten maddi destek sağlanmıştır. Manuel bir güvence olarak Venedik'te kalarak babasına yardım etmiştir. Muhtemelen babası V. Ioannes tam olarak bu güvenceyi sağlayıp esaretten kurtulabilmek için oğlu Manuel'in Venedik'e gelmesini talep etmiştir. Venediklilerin Bozcaada'nın teslim edilmemesine rağmen V. Ioannes'e yardımlarını sadece Manuel'in tutsaklık güvencesiyle açıklamak eksik kalabilir.

⁴⁵⁴ Kydones, Correspondance, Vol. I, ss. 102-103, No: 71.

⁴⁵⁵ Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 78-83; Kydones, Correspondance, I, ss. 50-51, no: 21.

⁴⁵⁶ Halecki, ss. 229-230.

⁴⁵⁷ Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 79-83.

Venedikliler Bozcaada'nın teslimini sağlayamamışlardır fakat bu yardım en azından ihtimalin devamını sağlamaktadır. Ayrıca V. Ioannes'in Katolik olmasından sonra Bizanslılara yardım edilmesi hususunda Papa'dan çağrı almışlardır. Bizanslılara bir yardımda bulunarak en büyük rakipleri Cenevizlilere karşı Papa'nın takdirini kazanmak niyetindedirler. Bozcaada'nın tesliminden de önemli olan husus, Doğu'daki siyasal gelişmelerdir. Doğu'da olup bitenleri yakından takip eden Venedikliler muhtemelen I. Murad'ın 1371'de yeni bir sefer hazırlığında olduğunu bilmektedirler. Kont Amedeo'nun seferi kısa süreliğine bir duraksama yaratsa da Osmanlıların Rumeli'deki ilerleyişi ve Bizanslılar üzerindeki tasarrufları tekrar canlanmıştır. Dolayısıyla Osmanlıların daha fazla güçlenmesinden çekinen ve özellikle Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün kendileri açısından hiç de olumlu sonuçlar doğurmayacağını farkında olan Venedikliler V. Ioannes'e savunma için gerekli olan yardımın yapılması gerektiği sonucuna varmışlardır.⁴⁵⁸

V. Ioannes yaklaşık iki yıl başkentten ayrı kaldıktan sonra Venediklilerin temin ettiği gemiler ile yola çıkıp 28 Ekim 1371'de İstanbul'a varmıştır.⁴⁵⁹ Ayrılığının temel nedeni olan din değiştirme faslı ziyaretinin hemen başlarında çabucak halledilmiştir. V. Ioannes'in başkentte bu kadar uzun süre ayrı kalmasındaki asıl sebep dini durumu ile desteklediği siyasal ve ekonomik yardımlara erişebilmektir. Bu uğurda büyük umutlarla hem Papa'nın huzurunda hem de Venedik'te bir hayli zaman geçirmiştir. Ancak çıkılan yolculuktan eli boş bir şekilde geri dönmüştür. V. Ioannes'in Roma seyahatinin organizatörlerinden biri olan ve bizzat ona eşlik eden Demetrios Kydones Roma'dan kardeşi Prochoros Kydones yazdığı mektubunda beklentilerini ve başarısız sonuçlarını acı bir şekilde ifade eder.

...[A]ma bütün bunlar, vatanın kaderini, düşmanların küçümseyici kahkahalarını ve gelecekte şehir surlarının bizim hapishanemiz olacağını ve oradan düşmanların ganimetlerini nasıl aldığını izlemek zorunda kalacağımızı düşündüğümde bana iğrenç geliyor. Çünkü burada uğruna çalıştığımız hiçbir şeyi elde edemedik. Romalılar, teolojik meselelerdeki hatalı görüşlerimiz, Kilise alanında ve dini uygulamalardaki yeniliklerimizden dolayı bizi kınıyor ve bunun cezasını barbarların küstahlığı olarak adlandırıyorlar. Bu durum burada kalmamı zorlaştırıyor ama aynı zamanda eve dönüşümü de acı hale getiriyor. Çünkü kalırsam yurttaşlarıma sitemlerine üzüleceğim, ama eve dönersem onların talihsizliklerine kendi talihsizliğimi eklemek beni üzecek. Öyleyse Allah'ın bizi bizim için hayırlı olana ulaştırması için dua edin.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Halecki, ss. 230-231.

⁴⁵⁹ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 9-23, s. 79.

⁴⁶⁰ Kydones, Correspondance, I, ss. 72-73, No: 39.

Görüldüğü üzere V. Ioannes din değiştirmesinin ona katacağı avantaj konusunda büyük bir hayal kırıklığı yaşayarak geri dönmüştür. Üstelik biat ettiği Papa V. Urbanus Aralık 1370'te ölmüştür.

4.10. ORTODOKS İTTİFAKI KURMA ÇABALARI

Patrik Philotheos'un 1359-1371 yılları arasındaki faaliyetleri Patrikhane tarihinde daha önce hiç görülmediği kadar yoğunlukta ve kapsamdadır. Bu çaba kesinlikle iç işleyiş ve rutin işler ile ilgili değildir. Patrik Philotheos genel bir konsil toplamayı reddeden Papalık ile tüm görüşmeleri kesmiştir ve V. Ioannes'in İtalya seyahatine katılmamıştır. Aynı zamanda imparatorun ve diğer union yanlılarının Katolik eğilimlerini protesto etmeye davet etmiştir. Bu endişelerle hareket eden Philotheos kendi nüfuzunu Ortodokslar içinde yaymak ve pekiştirebilmek için büyük çaba sarf etmiştir. Papalık propagandasına karşı koymak isteyen Patrik, Bizans sınırlarını aşacak şekilde temaslara başlamıştır. Hem Asya'da hem de Afrika'da bulunan Ortodoks patrikleriyle ilişkilerini devam ettirebilmek için elinden geleni yapmaktadır.⁴⁶¹ Bu girişimlerin en net karşılık bulduğu ülke hiç kuşkusuz Sırbistan olmuştur. İmparator İtalya'ya gitmeden önce de Patrik Sırbistan nezdinde girişimlerde bulunmuştur ve İvan Uglješa'nın Bizans ile anlaşmaya sıcak baktığını görmüştür. Birleşme ihtimalini gören Patrik Philotheos Sırplar ile ilişkiler üzerine çabalamaya devam etmiştir. Nitekim Mayıs 1370'te V. Ioannes'in yokluğunda Sırp Kilisesi'nin İstanbul Kilisesi ile birleşmesini kabul eden bir anlaşma imzalamayı başarmıştır. Yapılan anlaşma Sırbistan'ın sadece Serez hâkimi İvan Uglješa'nın kontrolünde olan bölgesini kapsamaktadır. Ancak Kardeşi Vukašin'in de ona katılacağına dair beklentiler vardır.⁴⁶²

Tıpkı V. Ioannes'in Latinlerle kurduğu bağ gibi Sırp liderleriyle Patrik Philotheos'un yaklaşması da Türklere karşı savunma ittifakı kurmayla yakından alakalıdır. Bizans gibi Sırplar için de bu durum bir ölüm kalım meselesi gibi görülmektedir. İvan Uglješa hâkim olduğu bölgelerde Osmanlılar ile hemhuduttur dolayısıyla Osmanlılara karşı ittifak onun için de oldukça önemli bir meseledir.

⁴⁶¹ Setton, The Papacy and the Levant, s. 309.

⁴⁶² Halecki, ss. 235-242.

Bundan dolayı Bizans Kilisesi ile birlik olmak için ilk görüşmeyi başlatan da İvan Uglješa olur. Buna ek olarak Bizanslılara maddi yardımda bulunacaklarına dair vaatte bulunurlar. Böylelikle henüz İmparator İtalya seyahatini tamamlamadan önce Katolikler yerine Ortodoks komşularıyla ittifak yapılarak imparatorluğu yıkımdan kurtarma projesinin ortaya çıktığını görüyoruz.

Her zaman Latinler ile ittifakı yeğleyen ve Sırlara karşı menfi düşüncüleri olan Demetrios Kydones imparatorun maiyetinden ayrılarak onlardan daha önce İstanbul'a dönmüştür. Bu sefer Sırlar hakkındaki düşünceleri farklıdır zira Patrik Philotheos ile Sırlar arasında kurulan ittifakı desteklemiştir. İtalya seyahatinde Latinlerden kısa süre içinde büyük ve etkili bir yardım gelemeyeceğine kanaat getirdiğinden Türklerin büyük bir harekata başlayacağına dair beklentinin arttığı bu dönemde Latinlerden yardım gelmesini beklemektense İvan Uglješa'nın çok daha somut ve gerçekleştirebilirdir vaatlerine yönelmenin daha faydalı olacağı görüşündedir. Ayrıca İvan Uglješa'nın teklifini Kardeşi Vukašin ve Sırbistan'daki diğer kuvvetlerin de destekleme ihtimali vardır ki Sırp coğrafyasının topyekûn Bizans saflarında yer alması Stephan Dušan dönemindeki kadar güçlü bir Sırp ordusunun varlığına işaret etmektedir. Ayrıca Sırlarla neredeyse aynı zamanda Murad'ın teklifi de Bizans'a ulaşmıştır. Murad, Gelibolu'nun kendisine iade edilmesi karşılığında barış teklif etmektedir. Dolayısıyla ne Demetrios Kydones'in ne de diğer Katolik yanlısı Bizanslıların Sırlar ile kurulacak ittifaka itiraz edebilecek durumları yoktur.⁴⁶³

V. Ioannes Palaiologos'un dönüşü pek bir şeyi değiştirmiş gibi gözükmemektedir. Daha sonra göreceğimiz gibi, şahsen Roma'da yaptığı ciddi açıklamalara geri dönerken, Rumları kendi örneğini izlemeye ikna etmek için ciddi bir girişimde bulunmamıştır. Aksine koşulların etkisiyle Katolik dünyadan zamanla uzaklaşan kendisi olacaktır.

4.11. GELİBOLU MESELESİ VE DEMETRIOS KYDONES'İN ROLÜ

V. Ioannes'in Katolik Kilisesi'ne geçişini hazırlayanlardan biri olan ve Roma'daki sürece bizzat şahitlik eden Demetrios Kydones, İtalya seyahatinden ve imparatorun din değiştirmesinden memnuniyetini dile getirmekle birlikte varılan

⁴⁶³ Halecki, s. 242.

siyasal sonucun büyük bir düş kırıklığı olduğunu arkadaşına yazdığı mektupta açıkça ifade etmektedir.⁴⁶⁴ Nitekim bundan dolayı eski görüşlerinin aksine Sırplar ile ittifak kurulmasını desteklemiştir. Ancak bu durum Kydones'in Latinlerden ümidini tamamen kestiği manasına gelmemektedir. Kydones her ne pahasına olursa olsun Latinler ile ittifakın bir şekilde kurulacağını, onların Bizanslılar için ciddi yardımlarda bulunacaklarına inanmaktadır. Bu yüzden Türklere asla taviz verilmemesi gerektiğini düşünmektedir.

V. Ioannes başkente dönmeden önce Kydones onun yanından ayrılmış ve ondan önce başkente ulaşmıştır. Sırplarla ittifak görüşmelerinin başlamasıyla eş zamanlı olarak I. Murad Bizanslılara Gelibolu'nun kendisine verilmesi şartıyla barış teklifi yapmıştır. Osmanlılar açısından hem Balkanlarda fethedilen topraklar ile Anadolu'nun bağlantısını hem de Boğaz geçişlerinde kontrolü sağlayabilmek için Gelibolu'yu almak elzemdir. Aynı stratejik kaygılarla Gelibolu'nun Bizans için de oldukça önemli bir mevki olduğunu söylemeliyiz. Bu tarihte Gelibolu'nun Türklere teslim edilip edilmemesi hususunda Bizans ileri gelenleri ikiye bölünmüştür. Birinci grup Gelibolu'nun Türklere iade edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylelikle I. Murad'ın gazabından kurtulacaklardır. Kydones'in çabalarına bakılacak olursa bu fikirde olanların sayısı bir hayli fazladır.⁴⁶⁵ İkinci grup ise her ne pahasına olursa olsun Gelibolu'nun iade edilmesine karşı çıkmaktadır. İkinci grubun temsilcisi konumundaki Kydones, tıpkı Kont Amedeo'nun başkente kabulündeki gibi yine Bizanslılar üzerinde tesir edecek, dönemin siyasal olaylarını aydınlatan bir konuşma hazırlamıştır. Kydones'in "Oratio deliberativa de non reddenda Callipoli petente sultano Amurate"⁴⁶⁶ isimli söylevi I. Murad'ın Gelibolu'yu ısrarlı bir şekilde istemeye başladığı ve bununla bağlantılı olarak Bizans kamuoyunda Gelibolu'nun Türklere bırakılmasının tartışılmaya başladığı dönemde gerçekleşmiştir. Tam olarak Çirmen Savaşı'nın hemen öncesine, 1371 yılı Eylül ayının başlarına tarihlendirilmelidir.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Kydones, Correspondance, I, ss.70-71. No: 37.

⁴⁶⁵ "Devlet içinde ve halk toplantılarında bizimle çelişen plan Murad'ın bizden barış isteği ve Gelibolu şehri ve yarımadasının teslim edilmesi üzerinedir. Gerçekten de devletin büyük bir kısmı ve önde gelenleri devlet için açık bir tehlike oluşturduğu için gecikmeden verilmesi gerektiğini söyleyerek onunla iş birliği yaparlar." Kydones, The Oratio de non reddenda Callipoli, PG 154, s. 1009.

⁴⁶⁶ "I. Murad'ın talep ettiği Gelibolu'yu teslim etmemek üzerine müzakere söylevi", Demetrios Kydones, "Oratio deliberativa de non reddenda Callipoli petente sultano Amurate", **Patrologiae cursus completus, series Graeca**, (Der. Jean-Paul Migne), Vol. 154, Paris, 1857-1866, ss. 1009-1036.

⁴⁶⁷ Ryder, The Career and Writings of Demetrius Kydones, s. 43

Söylev hem Gelibolu meselesi üzerindeki çekişmeyi anlatması yönüyle hem de Bizans kamuoyundaki Türklere bakış açısını göstermesi hasebiyle oldukça kıymetlidir. Bundan dolayı söylevin ayrıntılarına girmekte fayda görüyoruz. Kydones'in Söylevdeki temel gayesi Gelibolu'nun Türklere teslimini engellemek ve bunu başarmasıyla Latinler ile yeni kurulan ve sağlamlaştırılmaya çalışılan bağların zarar görmesini engellemektir.

Kydones'in söylevi Gelibolu'nun stratejik önemiyle başlar. 1354 depremiyle birlikte Gelibolu'nun kaptırılmasından sonra Türklerin hızlı bir şekilde Trakya şehirlerini ele geçirmesinden bahseder.⁴⁶⁸ Gelibolu'nun Türklere bırakılması halinde daha önce olduğu gibi başka şehirlerinde sırasıyla Gelibolu'yu takip edeceğini ve sonunda Bizans başkentinin de Gelibolu ile aynı kaderi paylaşacağını ifade eder. Dolayısıyla Gelibolu'nun verilmesi iddia edildiği gibi bir barış ortamı sağlamayacaktır.⁴⁶⁹ Kydones Gelibolu'nun stratejik önemini herkes gibi çok iyi kavramıştır. Ancak onu diğerlerinden ayıran meseleler üzerine yaptığı derin tahliller, öngörüler ve güçlü hitabetidir. Bu yönüyle söylevi hamaset dolu kuru bir tartışmadan çok daha fazlasıdır. Zira Gelibolu'nun stratejik öneminden bahsederken zaten bitme noktasında olan deniz ticaretinin dolayısıyla Bizans ekonomisinin kötü etkileneceğinin farkındadır. Gelibolu'nun kaybı boğazlardaki kontrolün de kaybı manasına geliyordu ve bu durumda başkent in iaşesinde de büyük zorluklar yaşanabilirdi. Kydones söylevinde tüm kaygılarını açıkça dile getirmiştir. Kydones'in endişelerinin yersiz olmadığını belirtmek gerekir. Zira Osmanlıların Rumeli'de fethettiği bölgeler Bizans başkentinin tahıl ihtiyacının karşılanmasında büyük rolü olan bölgelerdir. İstanbul kaybedilen bölgelerden beslenmeyi yitirirken aynı zamanda buralardan göç almaktadır. İstanbul'un iaşesi için geriye kalan tek yöntem deniz yoludur ancak Gelibolu Türklere verilirse bu yöntemde de büyük sıkıntılar yaşanacağı aşîkardır çünkü Çanakkale Boğazı'nın kontrolü Türklerin eline geçecektir. Dolayısıyla eğer Gelibolu verilirse başkentte yaşamak çok daha zor olacaktır. Yani Kydones'in tarifi ile Gelibolu'nun kaybı büyük bir kıtlık ve açlığın habercisidir.⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ “Çünkü Çanakkale Boğazı ve Marmara'da meydana gelen sarsıntı/kargaşa sona erdiğinde, bu kasabalar da barbarlara teslim oldu, yarımada'nın tamamı onlara teslim edildiğinde ve Trakya şehirleri onların hakimiyetine katıldığında; tam bir yıl boyunca sizden haraç aldılar ve kaleler bölgesinde bulunan toprağı sürdüler.” Kydones, *The Oratio de non reddenda Callipoli* ss. 1012-1013.

⁴⁶⁹ Kydones, *The Oratio de non reddenda Callipoli* s. 1028.

⁴⁷⁰ Kydones, *The Oratio de non reddenda Callipoli* ss. 1028-1029.

Kydones, 1366 yılında olduğu gibi elbet bir gün Bizans’a tekrar yardım edeceklerine dair umudunu kaybetmemiştir. Ancak Papa’nın kutsadığı bir Haçlı Seferi ile fethedilen Gelibolu’nun Türklere iade edilmesinin Papalığın büyük öfkesini çekeceğini, Bizans açısından ağır sonuçları olacağını ifade eder. Ayrıca Kydones Türkler mevzubahis olduğunda diğer Bizanslılar gibi karamsar değildir. Türklerin geri püskürtüleceğine dair inancını hiçbir zaman kaybetmemiştir. Nitekim söylevinde Gelibolu’nun verip sonra geri almaya çalışmanın çok aptalca bir şey olacağını vurgulaması Türk ilerleyişini tam tersi yöne çevirebileceklerine dair umuduna işaret etmektedir.⁴⁷¹

Kydones’in anlatısında Gelibolu Bizans için adeta bir ölüm kalım mücadelesidir. Eğer Türklerin isteklerine boyun eğilirse daha fazlasını isteyeceklerini ve takip eden isteklerini kimsenin reddetmeye cesaret edemeyesini belirtir.⁴⁷² Dolayısıyla onun için Gelibolu’nun iade edilmesi büyük bir ihanettir. Yapılması gereken şimdilik Sırların önerilerini kabul etmek ve Gelibolu garnizonunu güçlendirip Türklerle mücadeleye başlamaktır.

4.12. UNION SİYASETİNE OSMANLI TEPKİSİ

Görünüşe bakılırsa Kydones Gelibolu üzerine düşüncelerini Bizanslılara kabul ettirmiştir. Ancak Bizans-Sırp ittifakının kurulması uygulamada biraz zor gözükmektedir. İradenin başı imparator V. Ioannes henüz İtalya seyahatinden dönmemiştir. V. Ioannes’in union siyasetine karşı I. Murad onun oğlu Andronikos’u destekleme yoluna gitmiştir. İmparatorun naibi Andronikos da Türklere direnmektense onlarla anlaşmayı yeğlemektedir. Şüphesiz bunda Cenevizlilerle kurduğu iyi ilişkilerin de etkisi büyüktür. Cenevizliler Türkler arasındaki bağ ve olası bir büyük savaş durumunda Ceneviz ticaretinin etkilenecek olması Andronikos’u savaşın dışında

⁴⁷¹ Kydones, The Oratio de non reddenda Callipoli s. 1013.

⁴⁷² “Aksi takdirde onlar, Mysialılarla birlikte şimdi kabilelerin kontrolünü muzaffer bir biçimde kullanıyorlar ve böylece hakimiyeti geri alacaklar: Onlara karşı eyleme geçene kadar bize nefes almamız için biraz zaman verildi. Ama orada bütün bu işleri hallettikten sonra dehşet içinde bize dönecekler ve o zaman Gelibolu’yu istemeyecekler, daha hassas bir haraç talep etmeyecekler veya ekinlere veya bağlara asker göndermekle tehdit etmeyecekler ama ancak özgürlüklerini talep edecekler. Bu yüzden biz ve eşit paya sahip başkaları, kendimizi onların yönetiminin tebaası olarak kabul edebiliriz.” Kydones, The Oratio de non reddenda Callipoli ss. 1012-1013.

durmaya itmektedir. Ancak bu dönemde Latin Cumhuriyetleri Türklere karşı, Bizans'a yardım maksatlı bir Haçlı Seferi düzenlemeye sıcak bakmamışlardır.

Orhan Bey'in ardından I. Murad, Bizans'ın Türklere karşı diplomasi girişimlerine ve union görüşmelerine verdiği diğer cevap askeri gücünü kullanmak olmuştur. Bizans çevresindeki güçler üzerinde etkinliğini pekiştirerek Bizans'ı adeta kuşatma altına almıştır. V. Ioannes'in Roma yolculuğu ile paralel bir şekilde I. Murad'ın Bizans üzerindeki baskısı da bu zamana kadar ki en güçlü haline gelmiştir. Türk fetihleri, Çirmen Savaşı'nın eşiğine gelindiğinde tüm Trakya kentlerini kapsamıştır. I. Murad Bulgarlar, Sırlar ve diğer Balkan Devletlerini kendine bağlayarak askeri gücünü Bizans üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanacaktır. Aynı zamanda Latinlerin aksine Türklere karşı alınacak önlemlerde Bizans ile çıkarları uyuşan Hristiyan Balkan güçlerinin Bizans ile ittifak olmasını da engelleyecektir. I. Murad'ın diplomasisi Bizans içinde de karşılığını bulmuştur. Birçok Bizanslı bu fetihlerin kalıcı olduğunun farkındadır. Dolayısıyla bir önceki bölümde değinildiği gibi Türklerle beyhude bir savaşa girmektense onlarla anlaşmayı daha mantıklı bulmaktadırlar. Başkentteki bu tarz siyasal karışıklıklar ve Bizans kamuoyunun Türk diplomasisi karşısındaki tavrıyla Türkler ile mücadele edebilecek bir ordunun hazırlanması en azından Bizans içinde mümkün gözükmemektedir.

4.12.1. Çirmen Savaşı

Henüz imparator İtalya yolculuğundan dönmemişken 26 Eylül 1371'de Balkanlarda yeni bir tarihin sayfalarını aralayan Çirmen Savaşı gerçekleşmiştir. Sırlar, Bizans içindeki kargaşanın farkına varmış olmalı ki Bizanslılardan gelecek yardıma bel bağlamadan Türklerin Makedonya'ya ilerlemesini durdurmak için harekete geçmişlerdir. İvan Uglješa'nın harekâtına beklenildiği gibi kardeşi Vukaşin de katılmıştır. Eylül 1371'de Sırp orduları Edirne'ye doğru hareket eden Sırp kuvvetleri Meriç Irmağı kıyısındaki Çirmen'e (Çernomen) geldiklerinde Hacı İl Bey ve Lala Şahin komutasındaki askerlerin ani baskısıyla tam bir bozguna uğramışlardır. Kesin sonuçla zafer Türklerin olurken Sırp prenslerinin ikisi de savaş sırasında ölmüştür. Sırp orduları da büyük bir kıyımdan geçirilmiştir. Osmanlı kaynaklarında yer almayan bu savaşın aslında varlığı tartışmalı olan ve 1364-1365 yıllarına

tariflendirilen Sırp Sındığı savaşı olabileceğine dair görüşler vardır.⁴⁷³ Bu zaferin Osmanlı kaynaklarında yer almamasında zaferin bizzat I. Murad'ın başında olduğu bir orduyla değıl, Hacı İl Bey gibi merkezden bağımsız hareket etme eğilimde olan beylerin organizasyonuyla kazanılmış olması etkili olmuş olabilir. Zira ilk dönem Osmanlı kaynakları idealize edilmiş bir Osmanlı Tarihi yaratmak için merkezi otoritenin gücünü gölgeleyecek gelişmeler hususunda tıpkı Orhan'ın oğlu Şehzade Halil'in kaçırılıp V. Ioannes'in olaya müdahil olmasıyla kurtulmasında olduğu gibi sessiz kalmayı tercih ederler.⁴⁷⁴

Çirmen Savaşıyla birlikte Sırbistan, Makedonya ve Yunanistan'a giden yollar Türklere açılmıştır. Kazanılan zafer aynı yüzyıl içinde alınacak çok daha büyük zaferlerin habercisidir. Geride kalan Despot Dragaş, kardeşi Konstantin ve daha sonra efsanevi bir şöhrete sahip olacak olan Vukaşin'in oğlu Marko dahil birçok Sırp prensi haraç ödeyerek I. Murad'a bağılılıklarını bildirmişlerdir. Haraç ödemenin yanı sıra I. Murad'ın talep etmesi durumunda asker de göndererek Türklerin yanında savaş gireceklerdir.⁴⁷⁵ Aynı şey sırasıyla diğler Balkan devletlerinin ve Bizans'ında başına gelecektir.⁴⁷⁶

İmparator Çirmen Savaşı'ndan bir ay sonra, 28 Ekim'de İstanbul'a dönmüştür.⁴⁷⁷ Döndüğünde karşılaştığı tablo oldukça vahimdir. Zira artık büyük ümitler beslediği Haçlı Seferi'ni artık bir adım daha uzaktır. Bizans İmparatorluğu Türkler tarafından kuşatılmış, Batı ile kara bağlantısı tamamen kesilmiştir. Ancak Bizanslıların Türk fetihlerine verebileceği bir cevap yoktur. V. Ioannes olanları öğrenir öğrenmez birçok kişinin tutuklanma emrini vermiştir. Tutuklananların çoğu aristokratlardan oluşmaktadır. Özellikle yokluğunda oğlu Andronikos'u kışkırtan kişiler tutuklanmıştır.⁴⁷⁸

Bu sırada Bizans açısından tek bir olumlu adım vardır. Sırpların içine düştüğü kargaşa ortamından faydalanan V. Ioannes'in sadık oğlu Manuel, Stephan Duşan zamanında kaybettikleri toprakları geri almak için girişimde bulunmuştur. Kasım

⁴⁷³ Emecen, Osmanlı Kuruluş, s.66.

⁴⁷⁴ Nilgün Elam, "Babalar ve Oğullar: IV. Andronikos Palaiologos ve Savcı Çelebi'nin İsyanı (1373)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt. 30.49, 2011, s.40.

⁴⁷⁵ Doukas, Anadolu ve Rumeli, ss. 7-8.

⁴⁷⁶ Feridun Emecen, Osmanlı Kuruluş, s. 66.

⁴⁷⁷ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 9-23, s. 79;

⁴⁷⁸ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 9-23, s. 79; Nicol, Bizans'ın Son Yüzyılları, s. 341.

1371'de İvan Uglješa'nın yokluğunda Serez ve civarını işgal etmiştir.⁴⁷⁹ Türkler işgale sessiz kalmayarak Serez'i ardında Nisan 1372'de Selanik'i kuşatırlar. Ancak şimdilik her iki kuşatmayı da kaldırmak zorunda kalacaklardır.⁴⁸⁰

Manuel, babasının cesaret edemediği Kilise mülklerinin yarısına el koymayı çekeceği tepkileri göze alarak Serez'i almasıyla birlikte gerçekleştirir. Manuel'in kontrolündeki topraklarda Kilise mülklerinin yarısına askeri ve ekonomik acil ihtiyaçlarda kullanılmak üzere geçici olarak el koyulur. Ayrıca Kiliseler otlaklarından ve elde ettikleri gelirlerinden dolayı vergiye tabi tutulurlar. Tüm bu tedbirlerin geçici olduğuna ve durumlar düzelir düzelmez mülklerin iade edileceğine dair sözler verilir. Ancak V. İoannes'in durumu hiçbir zaman düzelmez aksine kötüye gider. Dolayısıyla Kiliselere verilen sözler hiçbir zaman tutulamayacaktır.

Sırp'ların liderliğindeki Balkanların Hristiyan güçlerinden müteşekkil Haçlı ordusunun Türkler tarafından bozguna uğratılması Osmanlıları tartışmasız Balkanların en büyük gücü haline getirmiştir. Bu zafer Türklere Makedonya'nın yolunu açmış, çok kısa süre içinde Makedonya ve Batı Trakya'nın büyük bölümü fethedilmiştir. Burada fethedilen bölgelerin büyük kısmının idaresi Çirmen Savaşı'nda hayatını kaybetmiş olan Vukaşin'in oğlu Marko'ya bırakılmıştır. Marko hayatı boyunca Osmanlılara tâbi olarak topraklarını yönetmiştir. Osmanlıların Makedonya'dan sonra Köstendil'e kadar ulaşmalarından sonra Bulgarlar ve Yukarı Sırbistan Kralı Lazar da vergi ve asker vermeyi kabul ederek Osmanlılara tâbi olmuşlardır.⁴⁸¹

4.12.2. Sultanın Vasalı

Türklerin zaferi ve yarattığı sonuçlar Latin dünyasında duyulduktan sonra V. Urbanus'un yerine geçen Papa XI. Gregorios Türk tehdidini durdurabilmek adına 1372 başlarında Thebes (İstefe) şehrinde bir Haçlı zirvesi toplamıştır. Ancak Yunanistan'daki tüm Latin güçlerinin katıldığı toplantıda Türk ilerleyişini durdurma ve Bizans'a yardım hususunda bir sonuca varılamamıştır.⁴⁸² V. İoannes'in onca çabalarına rağmen Batı'dan yardım alamayacağını anlaması I. Murad'a boyun

⁴⁷⁹ Halecki, s.248.

⁴⁸⁰ Halil İnalcık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları, s. 105.

⁴⁸¹ Fahamettin Başar, "Çirmen Savaşı'nın Balkan tarihindeki yeri", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 12, 1998, 51-55. ss. 54-55.

⁴⁸² Halecki, ss. 261-268.

eğmekten başka çare bırakmamıştır. Zira Sırbistan ve Bulgaristan hâkimi I. Murad ile yardımsız baş edemeyeceğini söylemeye bile gerek yoktur. Bizans kaynakları varılan anlaşma konusunda suskun kalmayı tercih ederler. Sadece Khalkokondyles bir anlaşmaya varıldığından bahseder fakat ayrıntılarına değinmez. Dolayısıyla anlaşmanın hangi şartlarla yapıldığı konusunda ayrıntılara sahip değiliz. Ancak anlaşmanın Çirmen Zaferi'nin üzerinden çok geçmeden muhtemelen 1372 yılı içinde yapıldığını söyleyebiliriz. IV. Andronikos ve Savcı Çelebi isyanı sırasında Khalkokondyles'in aktardıklarından bu anlaşmanın V. Ioannes'in I. Murad'a boyun eğdiği, bir vasal ile efendisi arasındaki ilişkiyi belirleyen bir anlaşma olduğu anlaşılıyor.⁴⁸³ Bu yönüyle daha önce Türkler ile Bizans arasında yapılan hiçbir anlaşma Bizanslılar için bu kadar aşağılayıcı olmamıştır ve Bizanslılar hiçbir zaman Türkler karşısında bu kadar aciz bir düşmemişlerdir.

4.13. IV. ANDRONIKOS VE SAVCI ÇELEBİ İSYANI

1371 Çirmen Zaferi sonrasında bir önceki bölümde belirtildiği gibi V. Ioannes Osmanlıların vasalı olmayı kabul etmiştir. Toprakları küçülmüş ve önemsiz bir devlet haline gelmiştir. Ancak yine de iktidar peşinde koşan prensler için Bizans tahtı cazibesini yitirmemiştir. Zira XIV. yüzyıl Bizans tarihinde önemli yer işgal eden taht kavgaları ve iç savaş V. Ioannes'in iktidarı süresinde de hiç eksik olmamıştır.⁴⁸⁴

1373'ün başlarında V. Ioannes vasallık görevini yerine getirmek için I. Murad'ın ordugahındadır.⁴⁸⁵ Ardında yine naip olarak oğlu Andronikos'u bırakmıştır. V. Ioannes başkentten ayrıldığı sırada oğlu Andronikos ve I. Murad'ın Bursa'da bırakılan oğlu Savcı Çelebi'nin karıştığı bir isyan hareketiyle karşılaşacaktır. V. Ioannes'in uzun süredir aralarında uzlaşmazlık olan oğlu Andronikos ile yapacağı savaşlardan ilkidir. İlk dönem Osmanlı Kroniklerinin hiçbirinde Savcı Çelebi ve Andronikos'un isyanından bahsedilmez. Çünkü ilk dönem Osmanlı kronikleri, tıpkı Şehzade Halil'in kaçırılması gibi Osmanlı imajına zarar verecek olayları aktarmaktan

⁴⁸³ Georges Ostrogorski, "Türk İmparatorluğu'na vergi veren devlet Bizans", çev. Mustafa Daş, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Mart 2022, ss. 2012-2013.

⁴⁸⁴ Mustafa Daş, Bizans'ın Düşüşü, s. 327.

⁴⁸⁵ Chalkokondyles, Andronikos'un isyanı başladığı sırada V. Ioannes'in Anadolu'da I. Murad'ın sarayında olduğunu ifade eder. Chalkokondyles, The Histories Vol. I, s. 65.

kaçınırlar.⁴⁸⁶ Sonraki dönem Osmanlı kaynaklarının çoğunluğu Andronikos'u olaya dahil etmeden isyanın 1385 yılında gerçekleştiğini bildirirler. Dolayısıyla isyan hakkında Bizans ve Batı kaynakları daha net bilgiler vermektedir.⁴⁸⁷

1373 yılı Mayıs ayında iki şehzade hareket geçip ve biri kendini Bursa'da sultan, diğeri İstanbul'da imparator ilan etmiştir. Ardından her ikisi de güçlerini birleştirmek için şehirlerinden ayrılmışlardır. 25 Mayıs 1373'te Boğaziçi yakınlarındaki Pikridion'da yapılan savaşta yenilgiye uğramışlardır. Andronikos Mayıs sonunda babasına teslim olurken Savcı Çelebi Trakya'da Dimetoka'ya sığınıp Eylül ayına kadar direnmiştir.⁴⁸⁸

Osmanlı kaynaklarında Savcı Çelebi isyanının gelişimi biraz daha farklı işlenmiştir. Buna göre Savcı Çelebi isyan ettiğinde babası I. Murad Edirne'dedir. İsyanı haber alır almaz Biga'ya gelir ve oğluna isyandan haberi yokmuş gibi bir izlenim yaratarak onu Biga'ya süre avına davet etmiştir. Bu sürede Bursa'da kendi adına hutbe okutan Savcı babasının davetine icabet etmemiştir. Bunun üzerine Bursa'ya geçen Sultan Murat 1374 baharında Kite Ovası'ndaki çarpışmada oğlunun tüm yandaşlarını kılıçtan geçirmiştir. Oğlunun uzlaşmaz tavırları üzerine onun gözlerine mil çektirerek tahta geçme ihtimalini ortadan kaldırmış ve gelecekte olası isyanlarını engellemiştir.⁴⁸⁹

Kaynaklarda isyanın gidişatına dair farklı görüşler olsa da ikilinin isyanının sonuçlarına dair ifadeler büyük oranda örtüşmektedir. İsyan eden Andronikos yakalandıktan sonra I. Murad'ın talebiyle Savcı Çelebi ile aynı kaderi paylaşmış ve gözlerine mil çekilmiştir.⁴⁹⁰ Andronikos'un üç yaşındaki oğlu da aynı cezaya tabi tutulmuş ve ikisi birlikte Anemas Zindanı'na hapsedilmiştir.⁴⁹¹ Böylelikle Andronikos'un varis olma hakkı elinden alınmaya çalışılmıştır. 25 Eylül 1373'te Selanik'ten getirilen kardeşi Manuel taç giyme töreniyle ortak imparator ve dolayısıyla

⁴⁸⁶ Nilgün, Elam. "Babalar ve Oğulları, s.40.

⁴⁸⁷ Hoca Sadeddin, **Tâcü'ttevärih I**, (Der. İsmet Parmaksızoglu), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979, ss. 156-158.

⁴⁸⁸ Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 68-71.

⁴⁸⁹ Halil İnalçık, "I. Murad", **TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2006, ss. 156-159.

⁴⁹⁰ Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 64-67; 72-73; Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 37.

⁴⁹¹ Blachernai Sarayı'nın bir parçası olan ve Haliç surlarına bitişik şekilde inşa edilen Anemas Zindanları genellikle yüksek mevkilerdeki kişiler için bir hapisane olarak kullanılmıştır.

veliaht ilan edilmiştir.⁴⁹² Ancak Andronikos ve oğluna uygulanan ceza Savcı Çelebi'ye uygulanan kadar ağır değildir. V. Ioannes oğlunun ve torunun gözlerine mil çekilmesi kararını I. Murad'ın baskısıyla almışa benziyor zira her ikisi de tam olarak kör edilmemiştir. Üstelik V. Ioannes daha sonra oğlunun gözlerinin tedavi edilmesine de engel olmamıştır. İlerleyen yıllarda esaretten kurtulup Bizans tahtına üç yıl boyunca sahip olduğu düşünüldüğünde gözlerinin büyük oranda iyileşmiş olduğunu söyleyebiliriz.⁴⁹³

IV. Andronikos'un isyanında görüldüğü gibi II. ve III. Andronikoslar döneminde başlayan iç savaşlar ara ara kesintiye uğramakla birlikte Bizans İmparatorluğu'nun kaderini belirlemedeki rollerini hiçbir zaman kaybetmemiştir. V. Ioannes'in oğlunun isyanı hususunda I. Murad kadar kesin ve katı önlemler alamaması oğul Andronikos'a uzun süre Bizans tahtı üzerindeki hakları için mücadele edecek fırsatı tanımıştır.

4.14. ANDRONIKOS'UN İKTİDARI VE I. MURAD'IN DİPLOMASİ ZAFERİ

Türklerin Balkanlarda yarattığı muazzam etki Latin dünyasının da yakın takibindedir. Papa XI. Gregorius'un Ekim 1374'te İstanbul'a gönderdiği heyet Türklere karşı tekrar bir Haçlı Seferi başlatılacağını haberini vermiştir. Üstelik Papa'nın planına göre Venedik, Ceneviz, Macar Kralı Layoş ve Sicilya Krallığı sefere katılacaktır. Ancak bu plan hiçbir zaman hayata geçirilemeyecek cinstendir. Macarlar ve Sicilya Krallığı çağrıya yanıt bile vermezken Venedik ile Ceneviz sürekli çatışma halindedir. Mevcut durumda Papa'nın gücü, tek ortak noktası Katoliklik olan ancak önceliklerin her zaman farklı olduğu bu topluluğu büyük bir savaş için bir araya getirmeye yetmeyecektir. Ayrıca anlaşılan o ki Papa XI. Gregorius henüz Bizans İmparatorluğu'nun ve V. Ioannes'in içine düştüğü durumu tam olarak idrak edememiştir. İstanbul'dan giden bir elçinin gerçek durumu Papa'ya anlatmasıyla

⁴⁹² Peter Charanis, "The strife among the Palaeologi and the Ottoman Turks, 1370-1402", **Byzantion**, Vol.16.1, 1942, ss. 293-294. Demetrios Kydones, Manuel'e yazdığı bir mektup ile onun imparatorluğunu tebrik eder. Kydones, Correspondance, II, ss. 1-2, No: 132; Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 9-29, s.80.

⁴⁹³ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 22-14, s. 92; Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 72-73; 96-97; Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 36-37.

birlikte V. Ioannes'in vasallığını ve tüm dış faktörlerle birlikte oğlunun isyanını öğrenmiştir. V. Ioannes daha sonra içinde bulunduğu durumun bir ittifak değil zorunluluk olduğunu açıklamak ve yardım talebinde bulunmak için bir elçisini Roma'ya gönderir ancak ne Papa'dan ne de Venediklilerden bir yardım görmeyecektir.⁴⁹⁴

Örneğine daha önce birçok kez şahit olunduğu gibi Bizans içindeki taht çekişmeleri her zaman komşuları ve Bizans üzerinde hesabı olan diğer devletlere yaramıştır. Bu noktada V. Ioannes, oğlu Andronikos'un hafif bir şekilde cezalandırılmasına göz yummasının cezasını çekecektir. Andronikos'u ortadan kaldırtması halinde V. Ioannes ve Bizanslılar için her şeyin çok güzel olacağını söylemek tabii ki yanlış olacaktır. Ancak radikal bir karar alabilseydi şartların V. Ioannes açısından bu kadar ağırlaşmayacağı da kesindir. Andronikos'un hayatta kalması ve gözlerinin kısmen iyileşmiş olması Türkler ve Cenevizliler için yeni fırsatların, yeni hamlelerin kapısını aralamıştır.

Bu esnada Venedik ile Ceneviz arasında uzun yıllardır süren çekişme Bozcaada üzerine yoğunlaşmıştır. V. Ioannes'in İtalya ziyareti sırasında Bozcaada'yı Venediklilere bırakacağına dair anlaşmaya varmıştı. Adanın devri karşılığında Venedikliler imparatorluk mücevherlerini iade edecekler ve 30.000 duka daha yardımda bulunacaklardır. V. Ioannes için Bozcaada'yı kontrol etmek zaten oldukça güçtür. Dolayısıyla varılan anlaşma şartların V. Ioannes için de oldukça karlı olduğunu söyleyebiliriz. Üstelik ada halkı dini olarak İstanbul Patriği'ne bağlı kalacaklardır. 1376 yılı Mart ayında Venedikliler 1370 yılında varılan anlaşmayı hayata geçirmek için İstanbul'a gelmişlerdir.⁴⁹⁵

Venediklilerin hamlesine ebedi rakipleri Cenevizlilerin kayıtsız kalması düşünülemezdi. Temmuz ayında bir şekilde Andronikos'u ve oğlunu zindandan kaçırmayı başarıp gizlice Galata'ya getirmişlerdir. Andronikos ve oğlu Galata'dan sonra I. Murad'ın huzuruna gitmişlerdir. Andronikos, Sultan'a niyetini açıklayıp yardımını talep etmiştir. Murad, Bizans üzerinde güttüğü siyasete uygun olarak imparatorluk ailesi arasındaki çatışmaları desteklemek için süvari ve piyadelerden

⁴⁹⁴ Halecki, ss. 298-319.

⁴⁹⁵ Joseph Grill, **Byzantium and the Papacy, 1198-1400**, Rutgers University Press, 1979. s. 227.

oluşan bir birliği IV. Andronikos'un emrine vermiştir.⁴⁹⁶ IV. Andronikos Ceneviz ve Türklerden aldığı yardımlarla İstanbul'u kuşatmıştır. Bir aylık kuşatmanın ardından 12 Ağustos 1376'da şehre girmeyi başarır. Babası ve kardeşleri Manuel ile Theodoros'u tutuklatıp vaktiyle kendinin hapsedildiği Anemas Zindanı'na gönderir.⁴⁹⁷ Bu gelişmeyle birlikte V. Ioannes Palaiologos'un ilk imparatorluk döneminin sonuna gelinmiştir.

IV. Andronikos, babası ve kardeşi Manuel'in tutuklu bulunduğu üç yıl boyunca imparator olarak hüküm sürmüştür. Ekim 1376'da tahta gelişine rağmen resmî olarak taçlandırılması zaman alacaktır zira Patrik Philotheos IV. Andronikos'un imparatorluğunu onaylamamaktadır. Resmî taç giyme töreni ancak Makarios'u Patriklik makamına getirmesiyle iktidara gelişinden tam bir yıl sonra, 18 Ekim 1377'de icra edilmiştir. Aynı törende Küçük oğlu da VII. Ioannes olarak ortak imparator ilan edilmiştir.⁴⁹⁸ Donald M. Nicol'un işaret ettiği üzere IV. Andronikos'un tutumu sadece kuru bir iktidar hırsı ve babasına karşı duyduğunu öfkenin bir yansıması değildir. Venediklilere hiçbir zaman güvenmemiştir. Belki de babası ile çatışmasının temelinde babası V. Ioannes'in Venedik ile kurduğu bağların da etkisi vardır. Hem babası hem de Venedikliler hususunda tutarlı bir politika takip ettiğini belirtmek gerekir. Altı yıl önce babasının emriyle Bozcaada'yı Venediklilere vermeyi reddettiği gibi şu anda da adanın onlara bırakılmasına razı değildir. Ancak iktidara geldikten sonra Venediklilere olan güvensizliğini bir adım öteye taşıyarak İstanbul'daki Venedikli tüccarların çoğunu tutuklatıp ve mallarına el koymuştur.⁴⁹⁹

IV. Andronikos Cenevizliler ve I. Murad sayesinde iktidarı eline almıştır. Bu yardım tabii ki karşılıksız değildir. Cenevizlilerin yardımlarının karşılığı Bozcaada'dır. Nitekim V. Ioannes'in ilk yaptığı icraat adanın devrine izin vermektir. Ancak Cenevizliler teslim almak üzere adaya vardıklarında bir direniş ile karşılaşılır. Adadaki muhafız birliği komutanı adayı Cenevizlilere teslim etmek istemez. Adanın

⁴⁹⁶ Chalkokondyles, IV. Andronikos ile I. Murad arasındaki konuşulanları diyalog halinde verir. Buna göre; IV. Andronikos hakkı olan tahtı almak için Bayezid'den dört bin süvari istemektedir. Yardımları karşılığında Sultan'ın emrinde olacağını taahhüt etmektedir. Sultan ise IV. Andronikos'un sağlığına kavuşmuş olmasını sevinçle karşılayarak gerekli desteği sağlamıştır. Chalkokondyles, *The Histories* Vol. I, ss. 96-99.

⁴⁹⁷ Doukas, *Anadolu ve Rumeli*, ss. 36-37. Kılıç, *Bizans Kısa Kronikleri*, Kr. 7-17, s.61.

⁴⁹⁸ Kılıç, *Bizans Kısa Kronikleri*, Kr. 7-18, s.61; John W. Barker, **Manuel II Palaeologus (1391-1425) A Study in Late Byzantine Statesmanship**. Rutgers University Press, 1969, s. 29.

⁴⁹⁹ Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları*, s.345.

kendi hakları olduğunu düşünen Venedikliler derhal harekete geçerler ve muhafız birliği gönüllü olarak adayı Venediklilere teslim ederler. Venediklilerin Bozcaada'da bulunmaları V. Ioannes için de bir destek anlamını gelmektedir. IV. Andronikos'un darbesinden sonra hiçbir görevi kabul etmeyen Demetrios Kydones, Cenevizlilerin adayı zorla alma girişiminde bulunduklarını, IV. Andronikos'un da bütün imkansızlıklarına rağmen bu girişimlere katkı sunmak zorunda kaldığından bahseder.⁵⁰⁰ Ancak Cenevizliler Bozcaada'yı almaya muvaffak olamazlar. Bizanslıların da dahil olmak zorunda kaldığı Bozcaada üzerinde dönen Venedik-Ceneviz çekişmesi ikili arasında daha kapsamlı bir savaşın başlangıcı olmuştur. Temmuz 1377'de Bozcaada'dan gelen bir Venedik filosu İstanbul'a saldırmıştır. Cenevizlilerin misillemesine IV. Andronikos da katılmıştır. 1378'de Foça'yı Venedikli rakiplerinden almışlardır. Daha sonra iki Latin Cumhuriyeti arasındaki savaş İtalya sularında 1381 yılına kadar devam edecektir.

IV. Andronikos'un iktidara taşınmasından en karlı çıkan I. Murad olmuştur. Yardımı karşılığında uzun süredir ısrarla istediği Gelibolu'yu 1377 yılında tekrar hakimiyet sahasına dahil etmiştir. I. Murad açısından hem Balkanlarda fethedilen toprakların Anadolu ile bağlantısını hem de Boğaz geçişlerinde kontrolü sağlayabilmek için Gelibolu'ya sahip olmak önemlidir. I. Murad'ın Gelibolu'yu alabilmesi için önünde iki yol vardı: Kuvvetli bir donanma inşa etmek ya da diplomasiyi bir araç olarak kullanmak. I. Murad diplomasi yolunu tercih etmiş ve anlatıldığı gibi Bizans iç savaşından başarılı bir şekilde yararlanarak sonuca ulaşmıştır. IV. Andronikos devir işlemlerini gerçekleştirmek için bizzat I. Murad'ı ziyarete gitmiştir. Aynı görüşmede yıllık haraç ödemesi ve İstanbul surları içinde kalan Türklere koruma sağlanmasına dair kararlar alınmıştır. Böylelikle Gelibolu'da on yıl süren Latin destekli Bizans işgali I. Murad'ın diplomasi zaferiyle son bulmuş ve Gelibolu bir daha geri bırakılmamak üzere Osmanlı hakimiyet sahasına dahil olmuştur.⁵⁰¹ IV. Andronikos'un saltanat dönemindeki en önemli gelişmeler imparatorluğun aleyhine olan Gelibolu ve Bozcaada hadiseleridir. Bunu en net tarif

⁵⁰⁰Kydones, Correspondance, II, s. 38, No: 167.

⁵⁰¹ Gelibolu'nun iadesi ve I. Murad'ın buraya teslim alma tarihi tartışmalıdır. Barker, Gelibolu'nun teslim tarihini ayrıntılı olarak tartışarak bir sonuca varır. Buna göre; Gelibolu'nun Ekim 1376 yılında Andronikos'un I. Murad'ı ziyareti ile resmî olarak teslim edilmiş olmasıyla birlikte Gelibolu'nun Türklere fiilen teslim edilmesi 1377 kış bitiminden hemen önce gerçekleşmiştir. Barker, Manuel II Palaeologus, ss. 458-461.

eden ise Papalıktan yardım umutlarını hâlâ canlı tutan Demetrios Kydones'in bir mektubunda görebiliyoruz.

Öyleyse bilin ki, kişisel olarak sağlıklıyız, devletle birlikte hastayız... Çünkü eski şeytan Türkler babasına karşı genç imparatorla ittifak kurmanın verdiği aşırı özgüvenle üzerimize daha çok geldiler. Bunun karşılığında ödül olarak Gelibolu ve buna ek olarak çok daha fazla mülkümüzü aldılar, üstelik sayılamayacak kadar çok para topladılar ve yine de yardımları için henüz yeterli ödeme alamadıklarını iddia ediyorlar. Bilakis onlar hâlâ bize her şeyi emrediyorlar ve her konuda onlara itaat etmeliyiz ya da emirlerinden birini onaylamazsak hapsedilmeyi göze almalıyız. Onlar böyle bir güce ulaşırken biz de böyle bir esarete geldik. Ancak Cenevizliler ve Venedikliler arasında da bir anlaşmazlık vardı. Çünkü imparator (IV. Andronikos) hapisneden kaçtıktan sonra onlarla (Cenevizliler) birlikteyken onlara Bozcaada'yı bırakmayı vaat etmişti. Ancak Venedikliler bu adayı daha önce fethetmişlerdi, şimdi onu ve adayı duvarlar, erzak, askerler, silahlar ve bir kaleyi zapt edilemez kılan her şeyle güvence altına aldılar. Mürettebatı geride bıraktılar ve ilkbaharda birçok gemiyle geri dönmeyi umarak yelken açtılar. Ancak düşmanları Bozcaada'yı ele geçirmişken kurnazların sakın kalabilmeleri mümkün değildir. Çünkü kârlı ticaret yerleriyle birlikte Karadeniz'den kovulacaklarından endişe etmektedirler ve bu onlar için kendi memleketlerinden zorla sürülmekten daha kötü olacaktır. Bu nedenle adayı üç kürekli ve diğer gemilerle kuşatma makineleriyle ve savaş için icat edilmiş her şeyle kuşatmayı planlıyorlar. Aynı zamanda imparatora da kendileriyle birlikte savaşması konusunda baskı yapıyorlar; aksi durumun soygunları konusunda Venediklilerle anlaşmasının ve onları kendilerine tercih ettiğinin kanıtı olacağını söylerler. Bu şüpheden kaçan imparator mücadelelerinde onlara yardım etmeyi kabul etti ve şimdi bu kadar büyük yoksulluğa rağmen silahlar, mühimmat, savaş makineleri, gemiler tedarik ediyor ve paralı askerlere ödeme yapmak zorunda kalıyor ki bu onun için uçmaktan bile daha imkansız!⁵⁰²

Andronikos'un kısa ömürlü saltanatının ilk icraatları yardımları karşılığında paylarına düşen toprakları destekçilerine dağıtmak olmuştur. Ayrıca Patriklik makamında yaptığı değişiklik ile kendi otoritesini kabul ettirme yoluna gitmiştir. IV. Andronikos'un da tıpkı babası gibi dini konularda derinlemesine bir bilgiye ve yoruma sahip olmadığını net olarak söyleyebiliriz. Ancak babası gibi Kilise meselesini çıkarları doğrultusunda bir araç olarak kullanma fırsatı bulamamıştır. IV. Andronikos imparatorluğun geleceğini ilgilendiren önemli konularda hiçbir adım atamamıştır. Onun dönemiyle ilgili yazılanların azlığı döneminde yaşanan önemli gelişimlerin azlığı ile doğru orantılıdır. Kaynaklarda yaklaşık üç yıllık dönem birkaç cümle ile geçirilmektedir. İktidara gelmesi kendi iradesiyle olmadığı gibi iktidardan indirilmesi de kendi iradesi dışında gerçekleşecektir.

⁵⁰² Kydones'in Ioannes Laskaris Kalopheros'a hitaben yazdığı mektubundan Papa'nın Türklerle mücadele hususunda Bizans'a yardım sağlamasına ikna edilmesini talep etmektedir. Kydones, Correspondance, II, ss. 37-39, No: 167.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. IOANNES PALAIOLOGOS'UN İKİNCİ İMPARATORLUK DÖNEMİ

V. Ioannes ve oğullarının Anemas Zindanı'ndaki yaklaşık üç yıllık esaretlerinin nasıl geçtiğini dair ayrıntıları II. Manuel'in Cenaze Söylevi'nde de (Funeral Oration) karşımıza çıkar. Manuel, yaklaşık üç yıl kaldıkları zindanda türlü hastalıklara yakalandıklarını ve kurutuluşa dair hiçbir umutlarının kalmadığını aktarmaktadır. Koşulların ağırlığından yaşamaktan bile nefret eder hale geldiklerini belirtmektedir. Zaten zor bir hayatı olan V. Ioannes'in üç yıl boyunca yarı karanlık bir ortamda can sıkıntısı ve depresyonla geçen günleri üzerinde etkisi hiçbir zaman kaybolmayacak hastalıkların başlamasına sebep olmuş olmalıdır.⁵⁰³

Haziran 1379'a gelindiğinde V. Ioannes ve iki oğlu nihayet Anemas Zindanlarından kaçmayı başarmıştır. Tam olarak nasıl olduğu konusunda kaynaklar hem fikir değildir. Chakokondyles, yemek getiren bir hizmetkarı kendilerine yardım etmeye ikna ettiklerini ve onun getirdiği testereyi kullanarak kaçtıklarını iddia etmektedir.⁵⁰⁴ Dukas, şeytan lakaplı, Angelos isimli birinin onları kuleden aşağıya indirdiğini iddia etmektedir.⁵⁰⁵ Dukas'ın anlatımı daha akla yatkındır zira diğer anlatımdaki gibi basit bir şekilde kaçmaları zor görünmektedir. Mutlaka dışardan yardım eden birileri de olmalıdır. Manuel'in anlatısına göre Theodoros, geride kalanların kurtarılmasına yardım etmemesi şartıyla serbest bırakılacaktır. Manuel kardeşini teklifi kabul etmesi için ikna eder ancak onun tek başına çıkmasına gerek kalmadan Tanrı onlar için daha iyisini sağlar ve üçü birlikte zindandan çıkmayı başarırlar. Yine de Manuel zindandan nasıl kurtulduklarının ayrıntılarına değinmez. Dinleyicilerin zaten konuya aşina olduklarını dolayısıyla burada ayrıntıya girmenin gereksiz olduğunu belirterek konuyu geçiştirmektedir.⁵⁰⁶

Ne şekilde olduğu tam olarak belli olmasa da V. Ioannes ve oğulları zindandan kaçmayı başarmışlardır. Bir sal ile önce Üsküdar'a geçip hemen ardından I. Murad'ın

⁵⁰³ Manuel Palaiologos, **Funeral Oration to His Brother Theodore**, Çev. Julian Chrysostomides, Association for Byzantine Research, Selanik, 1985, ss. 104-105.

⁵⁰⁴ Chalkokondyles, *The Histories* Vol. I, ss. 100-101.

⁵⁰⁵ Doukas, *Anadolu ve Rumeli*, s. 38.

⁵⁰⁶ Manuel Palaiologos, *Funeral Oration*, ss.104-109.

sarayına sığınmışlardır.⁵⁰⁷ Khalkokondyles'in bu esnada verdiği bir ayrıntı oldukça dikkat çekidir. Buna göre I. Murad V. Ioannes ve oğulları kendisine sığındıktan sonra bir elçi göndererek İstanbul halkına kimi imparator görmek istediklerini sordurtmuştur. Bu durum I. Murad'ın bir yandan Bizans ile savaşırken bir yandan da Bizanslıların gönlünü kazanmaya çalıştığının, diplomasi artık en az Bizanslılar kadar ustalaştığının işaretidir. İstanbul halkından gelen cevap V. Ioannes ve Manuel yönetiminin tercih edildiğini bildirmektedir. I. Murad'ın kararı da V. Ioannes'in yönetime geçmesi yönündedir ancak bu kararı Bizanslıların tercihiine saygı duymak için almamıştır. V. Ioannes tahta kendisinin geçirilmesi halinde öncekilerden çok daha fazla haraç ödemeyi ve asker göndermeyi kabul etmiştir. Her yıl haracını ödemek için bizzat I. Murad'ın huzuruna gidecektir. Ayrıca Anadolu'daki son Bizans toprağı olan Alaşehir (Philadelphia) Osmanlılara devredilecektir.⁵⁰⁸ Böylece Bizanslıların vasallığı tamamen formüle edilirken V. Ioannes ihtiyacı olan desteğı bulmuştur. Ayrıca Venedikliler de onun imparatorluğunu yeğlemektedirler. Nitekim Venediklilerin gemi, Türklerin asker desteğı ile 1 Temmuz 1379'da V. Ioannes ve oğlu II. Manuel Kharisios Kapısı'ndan (Edirnekapı) İstanbul'a girmeyi başarmıştır.⁵⁰⁹

Ancak Bizans iç savaşlarından alışık olduğumuz üzere bu savaş da hemen burada bitmemiştir. V. Ioannes'i Türkler ve Venedikliler desteklerken Andronikos'u da Cenevizliler desteklemektedir. Ne Bizans tahtının cazibesinden Andronikos'un çabucak vazgeçeceğini ne de Cenevizlilerin İstanbul'un kontrolünü rakiplerine kolayca bırakacağını beklememek gerekir. Andronikos, Türkler tarafından desteklenen babasının baskınına dayanamamıştır ancak teslim de olmamıştır. Tekrar tahta sahip olabilmek için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmış ve Galata'ya sığınmıştır. Üstelik bu sefer yanında annesi İmparatoriçe Eleni, iki teyzesi ve artık iyice yaşlanmış olan büyük babası, eski imparator Ioannes Kantakuzenos'u da rehine olarak götürmüştür. İstanbul'a dönüşünün garantisi olarak gördüğü rehineler neredeyse iki yıl boyunca ağır esaret koşulları altında tutulacaktır.⁵¹⁰

⁵⁰⁷ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 7-19, s. 61-62. Dukas Üsküdar'a geçtiklerini söyleyen tek kaynaktır ancak sonrasında I. Murad'a sığındıklarından bahsetmez. Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 38.

⁵⁰⁸ Chalkokondyles. The Histories, Vol. I, ss. 100-101.

⁵⁰⁹ Barker, Manuel II Palaeologus, s.35.

⁵¹⁰ Manuel Palaiologos, Funeral Oration, ss. 110-111; George. T. Dennis, **The Reign of Manuel II Palaeologus in Thessalonica (1382-1387)**, Pontificum Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1960. s. 41.

Baba-oğul arasında bitmek bilmeyen iç savaşı ve savaşın Bizans üzerindeki yıkıcı tesirini en iyi tarif eden XIV. yüzyıl yazarlarından hatip Theodore Potamianos olmuştur. Potamianos Demetrios Kydones'e yazdığı bir mektubunda Bizans'ın makûs talihini kısa ama net bir şekilde ifade eder.

Roma devleti 'ne karşı değişmez bir nefret besleyen bu şeytani ve kindar ruh, her şeyi alt üst etmek için çabılıyor ve bizi bir tür ağır, kara kötülük bulutuyla sarıyor. Düşmanlığı, ırkımızın gerçekten küçük ve çok da değerli olmayan kalıntılarını tamamen yok etmeyi neredeyse başardı. Bize saldırmak için kötülük ordularını sıraya dizdi ve sonuç olarak dostların birbirlerine yazmaları engellendi. Tüm bunlar elbette bizi üzdü, ancak isteyerek değil, talihin zorlamasıyla buna katlanmak zorunda kaldık. İki imparator şimdi Romalıların en büyük zararına birbirlerine karşı ayaklandılar ve her şeyi karışıklık ve düzensizlik selleriyle doldurdular. Romalıların topraklarını dehşet kapladı ve bir alev gibi iç çekişmeleri yeniden alevlendirdi. Halkın refahı için hiçbir endişe duyulmadığı gibi, bu dehşeti ortadan kaldırmak için de hiçbir adım atılmadı. Aksine, imparatorların her biri sadece zevk, utanç verici onur ve kendisi için kirli servet peşindeydi. Romalıların ülkesini bu felaket noktasına kadar sürüklediler.⁵¹¹

Potamianos'un baba-oğul arasındaki iç savaşı tanımlarken "ırkımızın küçük ve çok da değerli olmayan kalıntılarını neredeyse tamamen yok etmeyi başardı" ifadesi oldukça dikkat çekicidir. Potamianos nazarında devletin içine düştüğü durumun müsebbipleri ağır şartlara rağmen kılıcı elden bırakmayan ve birbirine başkaldıran V. Ioannes ile oğlu IV. Andronikos'dur. Devlet her ne kadar küçülmüş ve yok olmaya yüz tutmuş olsa da tarafların egemenlik hırsı bu durumdan hiç etkilenmemişe benzemektedir.

Gerçekten de her iki tarafın da hemen pes etmeye niyeti yoktur ancak kontrol kesinlikle Andronikos veya babası V. Ioannes'in elinde değildir. Verilen savaş bu ikili üzerinden Bizans ticaretine ve topraklarına hâkim olma savaşıdır. Venedikliler V. Ioannes'e yardım için bir filo göndermiştir. Venedik gemileri denizden Osmanlı askerleri karadan Galata'yı kuşatırlar. Uzun ve yorucu bir kuşatma altındaki Galata'da kıtlık ve veba baş göstermiştir.⁵¹² Yaklaşık iki yıldır devam eden savaş sonunda ateşkes ilan edilmiştir.

⁵¹¹ Theodore Potamianos, "Letters", **Byzantium and the Franks 1350–1420**, (Ed. G. Dennis), London 1982, 21, ss. 32–33, No: 12.

⁵¹² Kydones 1392 yılında V. Ioannes'in eşi Eleni'ye yazdığı mektupta esaret şartlarının ağırlığından bahseder. Kydones, Correspondance, II, s. 107, No: 222.

5.1. BİZANS BARIŞI VE PALAIOLOGOSLAR EGEMENLİĞİ

Cenevizlilerle nihai bir anlaşmaya varılmamış olsa da savaşı Palaiologoslar kendi arasında bir anlaşmaya varmışlardır. Müzakere süreci hakkında bilgilerimizin eksik olduğu anlaşma Patriklik sinodu tarafından da onaylanmıştır.⁵¹³ IV. Andronikos'un rehinelere işe yaradığı kesindir. Zira aile üyeleri arasındaki mirasın ve karşılıklı sorumlulukların belirlendiği ve taraflarca 4 Mayıs 1381'de onaylanan anlaşmada IV. Andronikos imparatorluk yönetimi dışında bırakılamamıştır. Anlamaya göre Andronikos bir daha babasına karşı savaş açmayacaktır. Buna karşılık V. İoannes onu ve torunu VII. İoannes'i (IV. Andronikos'un oğlu) varisi olarak ilan etmiştir. Andronikos'a merkezi Silivri olmak üzere Trakya kıyısı boyunca uzanan bir arazi verilecektir. Bu yönüyle anlaşma, IV. Andronikos için bir zafer olarak değerlendirilebilir.⁵¹⁴

Varılan anlaşma sonrasında V. İoannes daha önce zindandan çıkarmaya çalıştığı oğlu Theodoros'u Mora despotu olarak atamıştır. Otuz yılı aşkın süredir Mora VI. İoannes Kantakuzenos'un oğlu Manuel Kantakuzenos tarafından yönetilmekteydi. Ancak Manuel 7 Nisan 1380'de ardında bir veliahtı olmadan ölmüştür. Onun yerine despotluğu bir süre Mathaios idare etmiştir. Theodoros babası güvenli bir şekilde tahta çıkana ve Galata'daki esirler serbest bırakılana kadar İstanbul'dan ayrılmamıştır. Mistra'ya varışı Eylül 1382'yi bulmuştur.⁵¹⁵

Galata'daki esirler arasında en dikkat çekici isimlerden biri Keşiş İoasaph olarak anılmaya başlanan eski imparator İoannes Kantakuzenos'tur. Kantakuzenos 1354 yılından sonra siyasetten elini çekmiştir. Kendi anlatısı da oğlu Mathaios'un isyanlarını ve sorunun çözümünü anlattığı bölümlerde sona ermektedir. Daha sonraki dönemlerde imparatorluğun dini meselelerinde hâlâ sözünün geçtiğine şahit oluyoruz. Eski destekçisi Patrik Philotheos'un tekrar göreve getirilmesi onun etkisi olarak

⁵¹³ 1379 yılında tahtına tekrar kavuşan V. İoannes'in ilk işlerin biri IV. Andronikos'un destekçisi Patrik Makarios'u görevden uzaklaştırıp yerine Neilos'u getirerek Patrikhane karşısında kendini güvenceye almak istemiştir. Dolayısıyla 1381 yılında kabul edilen anlaşmanın Patrik Neilos'un başkanlığında toplanan sinod ile onaylandığına söyleyebiliriz. Barker, Manuel II Palaeologus, s. 36.

⁵¹⁴ F. Dölger, 1341-1453, s. 67, No: 3171; Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 38; Dennis, The Reign of Manuel II Palaeologus, ss. 43-45.

⁵¹⁵ Manuel Palaiologos, Funeral Oration, ss. 110-11.

görülebılır. Papalık ile İstanbul’da yapılan union müzakerelerinde imparatorluğun temsilciliğini üstlenmesi de buna bir işarettir. Ocak 1375 yılında Papa XI. Gregorius’un Kantakuzenos’a gönderdiği mektupta Kiliselerin birleşmesi hususunda yardım istemesi ve onu Roma’ya davet etmesi imparatorluk üzerindeki hem dini hem de siyasal etkisinin devam ettiğini göstermektedir.⁵¹⁶ 1371 yılından sonra V. Ioannes’in Batı yanlısı siyasetinin işe yaramadığını görmesinde ve politika değiştirmesinde diğer tüm etkenlerin yanı sıra Kantakuzenos’un da görüşlerinin etkisi olduğu varsayılabilir. Kantakuzenos’un Bizans içinde de hâlâ önemsenen biri olduğunu görüyoruz. Zira rehine olarak Galata’ya götürülenler arasında olması önemine işaret etmektedir.⁵¹⁷

Yaşlı Ioannes Kantakuzenos esaretten kurtulmasından sonra Mora’ya gitmiş ve 15 Haziran 1383’te ölümüne kadar burada yaşamıştır. Kantakuzenos ailesinin yönetimde hak iddia eden son cılız talepleri de Mora’da yaşanmıştır. Kantakuzenos’un torunlarından biri Mora’yı aile mirası olarak gördüğünden iki yıl boyunca Türklerden ve bölgedeki Latinlerden sürekli yardım talep etmiştir. Theodoros’ ancak 1383 yılında Mora’da otoritesini sağlayabilmiştir.⁵¹⁸

Eğer V. Ioannes’in oğulları arasında bir kıyaslama yapacak olursak babasının yerine geçmeyi en çok hak edenin Manuel olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Babasını kurtarmak için Venedik’e gitmiş ve orada rehin kalmıştır. 1373 yılında ortak imparator olarak taçlandırılmış ve babasıyla birlikte tutsak edilmiş, beraber mücadele etmiştir. V. Ioannes’in hangi oğlunu tercih ettiği bellidir ancak Bizans’ın kaderini tayin etme gücü Bizanslıların elinden çikalı çok olmuştur. Zira anlaşmada Manuel’in bir rolünün olmadığı ve ona bir rol biçilmediği bellidir. Hatta Manuel’in anlaşmadan ne zaman haberdar olduğu ve anlaşmaya ne tepki gösterdiği de bilinmemektedir. Anlaşma yapıldığında Manuel I. Murad ile seferdedir.⁵¹⁹ Osmanlılar, Venedikliler ve Cenevizliler ile yapılan görüşmelerde ortak imparator olmasına rağmen herhangi bir söz hakkı olduğuna dair bir kanıt yoktur. Bu durumda onun babasının kararlarını takip

⁵¹⁶ Barker, Manuel II Palaeologus, ss. 37-38.

⁵¹⁷ Kydones, ileri bir tarihte Eleni’ye yazdığı mektupta Galata’daki ağır esaret şartlarından bahsederken esaretlerinin sebebi olarak 1379 yılında kocası V. Ioannes ve çocuklarının zindandan kurtulmasında kendisinin ve babası Kantakuzenos’un yardımı olduğuna dair şüphelerin etkili olduğundan bahseder. Kydones, Correspondance, II, ss. 106-107, No: 222.

⁵¹⁸ Manuel Palaiologos, Funeral Oration, ss. 110-119; Barker, Manuel II Palaeologus, ss. 39-40.

⁵¹⁹ Dennis, The Reign of Manuel II Palaeologus, ss. 47-49.

eden ikinci bir rolde olduğu söylenebilir. Keza Andronikos rakip olarak Manuel'i değil babası V. Ioannes'i görmüştür.⁵²⁰

5.1.1. V. Ioannes'in Ortodoksluğa Dönüşü

Venedik ve Ceneviz arasında uzun süredir devam eden savaşın son aşaması Bozcaada hakimiyeti üzerinde yaşanmıştı. Ancak uzun savaş koşullarından yorgun düşen taraflar 1381 yılında Savoy'lu Amedeo'nun arabuluculuğunda Torino'da imzalanan anlaşma ile aralarındaki savaşı bitirmişlerdir. Dört yıl boyunca savaşan taraflar neredeyse hiçbir kazanç sağlayamadan başladıkları noktaya dönmüşlerdir. Venediklilerin Bozcaada'ya yaptığı surlar yıkılacak ve ada Kont Amedeo garantörlüğünde tarafsız bir statüde kalacaktır. Bu anlaşmadan Bizans'ın payına düşen hiçbir maddi kazanım yoktur ancak Latinlerin çıkarları doğrultusunda haklarında gıyaben kararlar alınmıştır. Venedikliler Andronikos'un ortak imparatorluğunu kabul ederken Cenevizliler de V. Ioannes'i imparator olarak kabul edeceklerdir. Ayrıca her iki devlet Papalığa iyi niyetlerini göstermek için V. Ioannes ve halkının Katolik inancı benimsemesi için ellerinden gelen yapacaklardır. Görünüşe göre Latinler on yıl önce V. Ioannes'in Katolikliği kabul etmiş olmasına rağmen sonrasında yaşanan gelişmeler ile onun dinden saptığını ve tekrar Katolik olması gerektiğini düşünmektedirler.⁵²¹

Latinlerin düşüncesinde V. Ioannes'in 1380'lerin başında Bizans Ortodoks Kilisesi ile vardığı uzlaşısı etkili olmuştur. XIV. yüzyılın ikinci yarısında Bizans siyasi gücünün ve etkinlik alanının daralmasıyla birlikte daha önce siyasi erk vasıtası ile kurulan Ortodoks dünya ile bağlar kopmuş ancak kontrolü kaybedilen topraklardaki Ortodokslar ile Bizans Kilisesi'nin bağları büyük oranda devam etmiştir. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde Ortodoks coğrafyası üzerinde Bizans Kilisesi'nin etkinliği Bizans siyasi iradesinin tam tersi şekilde ilerleme kaydetmiştir. İmparatorluğun siyasi gerileyişi Bizans Kilisesi'nin önünü açan bir unsur olmuştur. Bizans Kilisesi ve İstanbul Patriği'nin etkinliğini ve kabul edilirliliğini arttıran bir diğer unsur V. Ioannes Palaiologos'un union siyasetidir. Bizans Kilisesi ve Ortodoks tebaa V. Ioannes'in kabul ettiği union'a her zaman güçlü bir şekilde karşı durmuştur. Union'un herhangi

⁵²⁰ Siren Çelik, **Manuel II Palaiologos (1350–1425)**, Cambridge University Press, 2021. s. 74.

⁵²¹ Dennis, *The Reign of Manuel II Palaeologus*, ss. 46-47.

bir siyasi veya askeri karşılığının olmaması Ortodoks görüşün elini daha da güçlendirmiştir. Union siyasetinin Katoliklerden beklenen yardımı getirmemesi ve Ortodoks Kilisesi'nin giderek etki alanını genişletmesi V. Ioannes'in Batı yanlısı siyasetten ve Katolik inançtan vazgeçmesine neden olacaktır. Umduğu yardımlara erişemeyen V. Ioannes Bizans Kilise ile artık mücadele etmekten değil uzlaşmaktan ve Kilise üzerinde tekrar otoritesini tesis etmekten yana tavır almıştır. Zira güçlenen Bizans Kilisesi halkın da desteği ile V. Ioannes'i iktidardan edebilecek bir girişimde bile bulunabilirdi.

V. Ioannes Palaiologos bu kaygılar ile 1382 yılında Ortodoks Kilisesi ile karşılıklı yetki ve sorumluluklarını belirleyen dokuz maddelik bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma ekseriyetle V. Ioannes'e Kilise üzerinde tasarruf yetkisi veren ve bu yetkileri korunmasına sağlayacak maddeler içermektedir. Kilise'de yüksek makamlara yapılacak atamalar bundan sonra imparatorun onayı ile olacaktır. Her piskopos atanırken imparatora bağlılık yemini edecektir. İmparatorluğun hiçbir üst düzey görevlisi imparatorun onayı olmadan aforoz edilemeyecektir.⁵²²

Yayınlanan metin V. Ioannes'in baskısı ile düzenlenmiştir ve Kilise üzerinde tekrar otoritesini tesis ettiğinin göstergesidir. Bizans İmparatorunun Kilise'nin başı olması ve Kilise üzerindeki takdir yetkisi ilk kez somut bir şekilde yazıya dökülmüştür.⁵²³ V. Ioannes bu hamlesi ile Bizans içinden kendine yöneltilen tepkileri bertaraf edip içeride birlik olma yoluna gitmiştir. Halkının veya din adamlarının saygısına mazhar olamasa da en azından Kilise'nin önayak olacağı muhtemel bir isyanı engellemiştir. Ayrıca imparator Bizans Kilisesi'ni kontrol ederek Ortodoks dünyası üzerinde bir miktar söz sahibi olabilme ihtimalini gözetmiştir.⁵²⁴ Anlaşma V. Ioannes'i bağlamakla birlikte imparatorun Kilise üzerindeki hak ve yetkilerini belirlediğinden imparatorluk makamı ile Kilise arasında imzalandığını söylemek daha doğru olacaktır. Bu yönüyle V. Ioannes'ten sonraki imparatorlar içinde bağlayıcıdır.

Görüldüğü üzere V. Ioannes dini meselelerde her zaman politik faydayı gözetmiştir. Birbirine zıt iki görüşün de farklı dönemlerde uygulayıcısı olmuştur.

⁵²² Vitalien Laurent, "Les droits de l'empereur en matière ecclésiastique. L'accord de 1380/82." **Revue des études byzantines**, Vol. 13.1, 1955, ss. 14-20.

⁵²³ Les droits de l'empereur, s. 12.

⁵²⁴ Steven Runciman, **The Byzantine Theocracy: The Weil Lectures**, Cincinatti by Runciman, Cambridge University Press, 1977, s. 159.

Katolik Kilisesi ile birleşme söz konusu olduğunda daha önce hiçbir Bizans İmparatoru'nun cesaret edemediği kadar ileriye gidip, bizzat Papa'nın huzurunda Katolikliği kabul etmiştir. Zaman ilerledikçe Papalıktan menfaat göremediğini anladığında ise Ortodoks Bizans Kilisesi ile tekrar uzlaşmıştır.

5.1.2. Venedik, Ceneviz ve Bizans Uzlaşısı

Venedik ile Ceneviz arasında varılan anlaşmanın Bizans'ı bağlayan maddelerini müzakere etmek ve hayata geçirebilmek için iki Ceneviz elçisi 1982 yazında İstanbul'a gelmiştir. Aynı yılın Kasım ayında taraflar arasında resmî anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, V. Ioannes, Andronikos'a ve onun oğlu VII. Ioannes'e karşı savaşmayı bırakacak, onların Trakya'daki haklarına saygı gösterecektir. İçlerinden herhangi biri anlaşmayı bozacak olursa diğerleri ona karşı savaşacaktır. Andronikos'un V. Ioannes'e saldırması halinde Cenevizliler de imparatorun yanında yer alacaklardır. Ancak bu anlaşmanın en dikkat çekici maddeleri dışarıdan gelecek saldırılara karşı alınacak önlemlerdir. I. Murad dışında her kim IV. Andronikos'a saldırırsa V. Ioannes yardıma gelecektir. Aynı şekilde I. Murad haricinde her kim V. Ioannes'a saldırırsa diğerleri ona yardıma gelecektir.⁵²⁵ Görüldüğü üzere her iki taraf da I. Murad'ı anlaşma kapsamı dışında tutmuşlardır çünkü her ikisi de I. Murad'a bağlılık andı içmişlerdir. Cenevizliler de bu durumu onaylamak zorunda kalmıştır.

Tıpkı 1381 yılında varılan anlaşma gibi bu anlaşmaya da Manuel'in dahil olmadığını görüyoruz. Üstelik onun hakkında da hiçbir hüküm verilmemiş ve güç dağılımına ortak edilmemiştir. Manuel'in bu esnada İstanbul'da olduğunu söyleyebiliriz. Zira Cenaze Söylev'inde kardeşi Theodoros'un Mora'ya gitmek üzere başkentten ayrılışında ona veda etmenin ne kadar zor olduğundan bahseder.⁵²⁶ Ancak Manuel bu sefer yaşananlara sessiz kalmayacaktır. Daha fazla kaderine boyun eğmek niyetinde değildir. Nitekim 1382 sonbaharında İstanbul'dan gizlice ayrılarak daha önce daha önce yönetici olarak atandığı Selanik'e gelmiştir. Ancak bu sefer babasının sözünden çıkmayan bir varis olarak değil bağımsızlığı uğrunda savaşan bir lider olarak geri dönmüştür. Manuel'in bağımsız hareketi zaten bir araya gelemeyen aile üyeleri

⁵²⁵ F. Dölger, 1341-1453, ss. 68-69, No: 3177.

⁵²⁶ Manuel Palaiologos, Funeral Oration, ss. 112-113.

arasında derin bir çatlak daha yaratmıştır. Selanik'te babasının ve kardeşinin aksine Türklerin vasalı olarak hareket etmeyi değil onlarla mücadele etmeyi seçmiştir. Selanik'i üs edinen II. Manuel burada beş yıl boyunca Türklere karşı direnecektir.⁵²⁷

5.1.1. Bizans Barışı Sırasında Rumeli'de Osmanlı Faaliyetleri

1383 yılında Bizans toprakları IV. Andronikos ve oğlu VII. Ioannes kontrolündeki Trakya'nın küçük bir bölümü, Manuel'in kontrolündeki Selanik, despot unvanı ile Theodoros'un kontrolündeki Mora ve imparator V. Ioannes'in bulunduğu başkentten ibarettir. İmparatorluk vasfını çoktan yitirmiştir. Yine de topraklarının hepsi Palaiologos ailesinin yönetimindedir. Kantakuzenos'un aktif siyasette olduğu dönemlerle karşılaştırıldığında tek bir ailenin yönetimde olması bir gücün ve otoritenin işareti olarak görülebilir fakat hepsi birbirinden bağımsız hareket etme eğilimindedir. Birbirinden bağımsız hareket etmek isteseler de başta imparator V. Ioannes Palaiologos olmak üzere yöneticilerin hiçbiri Türklerden bağımsız hareket etme kabiliyetine sahip değildir. 1382 yılında Cenevizliler ile Bizanslılar arasında imzalanan anlaşma Çirmen Savaşı'ndan sonra Balkanların en büyük gücü haline gelen Osmanlıların otoritesini bir kez daha teyit eder niteliktedir. Üstelik bu sefer sadece Bizanslılar değil Cenevizliler de durumu kabullenmiş gözükmektedir.

I. Murad'ın ilk dönemleri Anadolu'daki otoritesini tesis etmek için verdiği mücadeleler ile geçmiştir. Anadolu'daki durumunu sağlamlaştırdıkça Balkanlar'daki fetihlere yönelmiştir. Andronikos'un 1376'da Bizans tahtına geçmesiyle birlikte hız kazanan I. Murad'ın Rumeli fetihleri taraflar arasındaki iç savaş sırasında da devam etmiştir. I. Murad bu dönemde sadece fetihlerle yetinmeyip önemli reformlar da gerçekleştirmiştir. Rumeli'de görevlendirdiği Timurtaş Paşa yerli Hristiyan askerlere Osmanlılara hizmet şartıyla tımar vererek onların bağlılığını sağlamıştır. Ayrıca ölen Tımar sahiplerinin tımarının bir başkasına verilmesi uygulamasından vazgeçilerek

⁵²⁷ Kydones, Selanik'te bulunan Manuel'e yazdığı mektuplarından birinde İstanbul'dan gizlice kaçışından ve Manuel'in bilgeliğinden başkentte övgü ile bahsedildiğini yazar. Kydones'in aynı mektupta yazdıklarına bakılacak olursa Manuel otoritesini kısa sürede tesis etmiş ve kendini Selanik halkına kabul ettirmiştir. Selanik'teki varıl kesim dahil herkes onu desteklemektedir. Bu dönemde Selanik'in ekonomik durumu başkent ahalisini kışkandıracak kadar iyi durumdadır. Kydones nazarında başkentte özlenen tabloyu Manuel Selanik'te yaratmıştır. Hepsinden önemlisi Türklerle başarılı bir şekilde mücadele etmektedir. Kydones, Correspondance, II; ss. 150-151; No: 247.

ölen tımar sahibinin oğullarına devredilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle Balkanlar'daki askeri grupların direnci kırılırken Osmanlı ordusu Müslüman ve Hristiyanlardan müteşekkil bir Balkan ordusu halini almıştır. I. Murad'ın ordudaki reformları sadece bunlardan da ibaret değildir. İslam ülkelerinden gelip Sultanın hizmetine girenler sarayda sipahi bölüklerine alınmıştır. Ayrıca Sırbistan, Bulgaristan ve Bizans'tan gerektiğinde emrine girecek büyük bir vasal ordusu vardır. Bu sayede Sultan Anadolu'daki rakiplerine karşı büyük bir üstünlük sağlıyordu. Askeri ve idari reformlar Balkanlardaki uygun siyasal ortam ile birleştiğinde peşi sıra fetihler kaçınılmaz olmuştur. Bu durumda Balkanlardaki birçok şehir I. Murad'a direnip yağmalanmaktansa ona teslim olmayı tercih etmiştir.

I. Murad'ın orduları Balkanların çeşitli bölgelerine dağılarak Sırbistan ve Bulgaristan'daki fetihlerine devam etmiştir. 1383'te Serez, 1385'te Sofya, 1386'da Niş ve tüm Athos Dağı manastırları I. Murad'a boyun eğmişlerdir. Bu fetihler sırasında V. Ioannes hiçbir varlık gösterememiştir. Sadece yeri geldikçe I. Murad'ın direktiflerine uyan bir kukladan ibarettir. Onun ve Bizans başkentinin Türklerle ilişkisini en güzel ifade eden kişi Demetrios Kydones olmuştur. 1385 yılında Selanik'teki II. Manuel'e yazdığı bir mektupta Bizanslılar ile Türklerin ilişkisini köle-efendi ilişkisi olarak tasvir etmektedir.

Yine de günlük mücadele belasına talihsizlik diyebilirim; ama geri kalanımıza gelince, bunun kölelerin kaderinden ne farkı olduğunu bilmiyorum. Çünkü hâlâ hayatta olduğumuz, nefes aldığımız ve mütevazı bir geçim kaynağımız henüz tükenmediği için durumumuzun onlarınkinden daha iyi olduğunu düşünüyorsak, onlar da (köleler) yaşıyor, her gün karınlarını doyuruyor ve arada bir efendileri bakmadığında pekâlâ eğlenebiliyorlar. Ama aynı zamanda eşekleri sürmek, yük taşımak, çift sürmek, hayvanları otlatmak ve kendilerine zahmet veren ama efendilerinin evine kazanç getiren her şeye katlanmak zorundalar. Ama tembellik ederlerse efendileri bunu yanlarına bırakmaz, onları iyice döver, zincire vurur ve hapse atar. Bununla birlikte gerekirse satılır ve başkalarına hizmet etmek zorunda kalırlar ve böylece kendileri için değil sadece efendileri için yaşarlar. Dolayısıyla, aklı başında hiç kimse kölelerin huzurlu yaşamını özgürlerin zorlu yaşamına tercih etmez. Çünkü başkalarının emirlerine göre yaşamak zorunda olan bir insandan daha mutsuz bir şey yoktur, özellikle bu insanlar kendisinden çok aşağıdaysa ve emrettikleri şeylerle astlarını mahvediyorsa. Ama bizim durumumuz şu anda onlarınkine benziyor. Çünkü düşmanlar efendi rolünü oynarken, biz köle rolünü oynuyoruz. Ama onlar bizden talep ettiklerinden daha fazlasını alıyorlar, ama bize bizim için en zararlı ama kendileri için en yararlı olan şeyi yapmamızı emrediyorlar. İtaat etmeye o kadar alışmışız ki, biri özgürlükten söz ettiğinde insanlar buna gülüyor. Ancak en saygın kişiler bile köleliği istiyor ve bunun tebaa için yasalarımızdan daha yararlı olduğunu iddia ediyor. Ancak henüz prangaya vurulmamış, dövülmemiş ve akrabalarımızdan

*uzakta köle olarak satılmamış olsak bile, birincisi, çoğumuz bundan daha kötüsünü yaşadık ve ikincisi, benzer şeyleri yaşamamızı ne engelleyebilir?*⁵²⁸

Bu dönemde V. Ioannes'in uğraşmak zorunda kaldığı tek sorun I. Murad'ın baskıları değildir. Daha önce de vurgulandığı gibi oğulları II. Manuel ve IV. Andronikos'da babasının varlığını tanımayarak bağımsız hareket etme eğilimlerini sürdürmektedirler. Özellikle Manuel'in Selanik'teki hareketleri V. Ioannes'i vasallık yükümlülükleri ile bağlı olduğu I. Murad'a karşı zor duruma düşürmektedir. Diğer yandan 1381 yılında varılan anlaşmada payına düşenlerle yetinmeyen IV. Andronikos anlaşmaları çiğneyerek kendi bölgesi dışında kalan başkent yakınlarındaki bir kalenin kontrolünü I. Murad'dan talep etmiştir. Sultan'dan olumlu cevap alamayan IV. Andronikos 1385 baharında kaleyi işgal etme yoluna gitmiştir. IV. Andronikos'un hamlesini iktidarı için tehlike olarak gören V. Ioannes'in hamlesi ile tekrar Silivri'ye çekilmek zorunda kalmıştır.⁵²⁹ Bu durum V. Ioannes'in olduğu kadar I. Murad'ın da iradesini yok saymaktır. Şüphesiz Sultanın bu işgal girişimini cevapsız bırakması beklenmezdi ancak onun müdahalesine gerek kalmadan IV. Andronikos 28 Haziran 1385'te vefat etmiştir.⁵³⁰

5.2. SELANİK'İN FETHİ

Bu sırada I. Murad'a itaat etmeyenlerden biri de Selanik hâkimi II. Manuel'dir. Daha önce babasına ve I. Murad'a karşı uyguladığı itaatkâr tavırları bir kenara bırakmıştır. Selanik'i kurtarılmış bir bölge olarak görmektedir ve burada Türklere karşı sonuna kadar direnmeye karardır.⁵³¹ Ancak Manuel'in Selanik'teki başarıları çok uzun sürmeyecektir. Selanik'e gelişinden yaklaşık bir yıl sonra işler tersine dönmeye başlamıştır. Şüphesiz I. Murad Manuel'in uzlaşmaz tavrının farkındadır. Diğer bölgelerde de olduğu gibi Selanik'in fethinde oldukça sistemli ilerlemiştir. Önce

⁵²⁸ Kydones, Correspondance, II, s.226-227, No: 306.

⁵²⁹ Kydones Manuel'e yazdığı mektubunda baba-oğul (IV. Andronikos-V. Ioannes) arasındaki savaşın son perdesi hakkında Manuel'i bilgilendirir. V. Ioannes'in içine düştüğü durumu "oğluna karşı hayatını savunmak zorunda kaldı" sözleriyle ifade eder. Kydones, Correspondance, II; s. 230, No: 308.

⁵³⁰ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 7-20, s. 62; Barker, Manuel II Palaeologus, ss. 50-52.

⁵³¹ Kydones 1382 yılı sonlarında Manuel'e yazdığı mektubunda açıkça Bizans'ın içine düştüğü durumdan hatalı kararlar alanları ve aptalca hareket edenleri sorumlu tutar. İsim belirtmez fakat "kendilerini gönüllü olarak uçurumdan atanlar" olarak tarif eder. Kydones'in burada kastettiği kişi taht mücadelesine tutuşan IV. Andronikos ve özellikle V. Ioannes olmalıdır. Kydones, Correspondance, II; ss. 146-147, No: 243.

Selanik yolu üzerindeki Manuel'in kontrolünde olan Serez fethedilmiştir. Ardından Çandarlı Hayrettin Paşa tarafından Selanik kuşatmaya alınmıştır. 1383 sonbaharında Hayreddin Paşa Manuel'e bir ihtar çekerek şehri teslim etmesini istemiştir. Aksi takdirde şehre zorla girileceğini, malların yağma edileceğini ve insanların esir alınacağını bildirmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun başkentten sonraki en büyük şehri konumundaki Selanik, karadan tüm bağlantılarının kesilmiş olmasına rağmen denize kıyısı olmasından dolayı buradan iaşesini sağlayabilmektedir. Deniz bağlantısı gerektiğinde dışardan yardım almasına da imkân verebilirdi. Diğer taraftan I. Murad'ın Selanik'i denizden abluka altına alabilecek donanması yoktur. Bu nedenlerle Manuel 1387 yılına kadar direnmeyi başarabilmiştir.

Kydones, kuşatma altındaki Manuel'e gönderdiği mektupta tarihten örnekler vererek uzun süren birçok kuşatmadan direnenlerin nasıl zaferle ayrıldığını örneklendirmiş ve Manuel'e destek olmaya çalışmıştır.⁵³² Hayrettin Paşa'nın ihtarından sonra Selanikliler içinde talep edilen haracı ödemeyi ve hatta şehri Türklere teslim etmeyi düşünenlerin olması Manuel'i ünlü konuşması Selaniklilere Tavsiye Söylevi'ni yapmaya itmiştir.⁵³³ Manuel söyleviyle halkı Türklere karşı savaşılmaya ve direnişi sürdürmeye ikna etmeye çalışmıştır. Ancak uzun süren kuşatma şartlarındaki Selanik halkı Manuel ve Kydones ile artık aynı fikirde değildir. İçlerinden birçoğu teslim olmaktan yanadır.⁵³⁴ Üstelik Selanik'in ağır şartları hiçbir Latin Devleti'nin de dikkatini çekmemiştir. Daha doğrusu hiçbir yardım gönderme girişimde bulunmamıştır. Selanik'te yolun sonuna gelindiğini düşünen Manuel 6 Nisan 1387'de gemiyle kentten ayrılmıştır. Ona göre, kentten ayrılmasındaki tüm suç uzun yıllar direniş için örgütlediği Selanik halkıdır. Zira direnmekten vazgeçerek Manuel'i yalnız bırakmışlardır. Manuel de şehirden ayrılarak onları kaderleriyle baş başa bırakmıştır. Manuel'in ayrılmasının hemen ardından Selanik halkı kapılarını Türklere açmıştır. Böylelikle başlarına gelecek olan yağma ve kıyımdan kurtulmuşlardır.⁵³⁵

Manuel'in ilk uğrak yeri Gattilusioların kontrolündeki Midilli olacaktır. Ancak burada Manuel'i hiç sıcak karşılamamışlardır. Manuel oradan Bozcaada'ya geçmiştir

⁵³² Kydones, Correspondance, II; ss. 216-218. No: 229.

⁵³³ Siren Çelik, "II. Manuel Palaiologos' un Selaniklilere Tavsiye Söylevi: 1383-1387 Osmanlı Selanik Kuşatmasına Dair Bir Metin", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* Cilt:4, Sayı:2, 2021, ss. 177-189.

⁵³⁴ Kydones Türklerin egemenliğine razı olanları Manuel'e yazdığı mektubunda ağır bir dille eleştirmektedir. Kydones, Correspondance, II; ss. 249-250, No: 320.

⁵³⁵ Barker, Manuel II Palaeologus, ss. 59-60.

ancak gittiği hiçbir yerde dostça bir muamele görmemiştir. Muhtemelen uğradığı yerlerdeki herkes I. Murad ile ters düşmekten korktuklarından Manuel'e kapı açmaya yanaşmamaktadır. Önünde hiçbir seçenek kalmayan Manuel çaresizlik içerisinde I. Murad'ın davetini kabul ederek Bursa'ya gitmiştir. Böylelikle Manuel beş yıllık direnişinin ardından yenilgiyi kabul ederek babasının teslimiyet çizgisine geri dönmüştür. I. Murad onu gayet sıcak bir şekilde karşılamış ve daha önce yaşananlar için ondan intikam almayı düşünmemiştir. Aksine ona babasının yanına başkente dönmesini tavsiye etmiştir. Manuel zaten yenilgiyi kabul ettiğinden V. Ioannes için de İstanbul'a dönmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim Manuel I. Murad'ın buyruğuna uyarak başkente babasının yanına gitmiştir.⁵³⁶ Ancak Kydones'in mektupların anladığımız kadarıyla V. Ioannes oğluna oldukça tepkilidir. Aralarında bir uzlaşmaya varmaları biraz zaman alacaktır. V. Ioannes, oğlu II. Manuel'a karşı şüphelerini giderememiş olacak ki onu Limni (Lemnos) Adası'na sürgüne göndermiştir.⁵³⁷ Manuel'in sürgüne itiraz edebilecek gücü yoktur. Dolayısıyla babasının uyguladığı cezaya boyun eğmek durumunda kalmıştır.⁵³⁸

5.3. KOSOVA SAVAŞI

1386 yılında Niş'in fethedilmesinden sonra Osmanlıların Balkanlarındaki fetihlerinde bir duraksama olmuştur. I. Murad Sırp seferinden Edirne'ye döndüğünde Karamanoğlu Alaeddin Bey'in hak iddia ettiği Göller bölgesini işgal ettiğini öğrenmiştir. Bunun üzerine I. Murad Bursa'ya geçip savaş hazırlıklarına başlamıştır. 1386 yılı baharında Karamanoğulları üzerine sefere çıkmıştır. Seferine vasallık görevini yerine getirmek üzere Sırp kuvvetleri de katılmıştır. Düzenli Osmanlı orduları karşısında aşiret örgütlenmesine sahip Karamanoğlu kuvvetlerinin hiç şansı yoktur. Nitekim kısa sürede Konya'ya çekilmek zorunda kalmışlardır.

⁵³⁶ Chalkokondyles, The Histories Vol. I, ss. 74-77; Kydones, Correspondance, II; s. 317, No: 370.

⁵³⁷ Kydones İstanbul'da Manuel ile görüşürken oldukça ihtiyatlı davranmıştır. Bu dönemde V. Ioannes'in gözünden düştüğünü söyleyebiliriz. Bu durumun Manuel'e vereceği zarardan çekindiğini mektuplarında açıkça ifade etmektedir. Aynı şekilde Manuel ile görüştüğünün öğrenilmesi imparator nazarında itibarını bitirebilirdi. Bunun tereddüdünü yaşadığını da söyleyebiliriz. Kydones, Correspondance, II; No: 370,372,373.374.

⁵³⁸ Barker, Manuel II Palaeologus, ss. 61-66.

I. Murad'ın Anadolu'ya geçmek zorunda kalması Balkanlarda Hristiyan kuvvetleri için bir fırsat olarak görülmüştür. Ancak bu fırsatı değerlendirmeye cesaret edebilen tek kişi Sırp lideri Lazar olmuştur. 1381-1383 yılları arasında Sırp liderleri arasında bir birlik yoktur. Lazar henüz diğer Sırp beyleri üzerinde kontrolünü kuramamıştır. Lazar'ın I. Murad'a karşı aldığı en büyük önlem Macar Kralı Layoş ile anlaşmasıdır. Ancak Layoş 1382 yılında ölmüştür. Böylelikle Osmanlılar Balkanlardaki en büyük rakibinden kurtulmuştur. Balkanlardaki bu durum 1386 yılına kadar devam etmiştir. Çirmen Savaşı'ndan sonra Sırp'ların bir daha bir araya gelip Türklere karşı duracağı beklenen bir şey değildir. Ancak I. Murad'ın Anadolu'da olması Sırp Lideri Lazar'a birlik oluşturabilmek için bir fırsat sağlamıştır. Türklere başkaldıran Lazar'a kısa süre içinde damadı Kosova bölgesinin lideri Vuk Brankoviç, Bosna hükümdarı Tvrtko ve Bulgaristan Kralı Şisman'da katılmıştır. Artık Lazar kendisinin I. Murad'a meydan okuyacak kadar güçlü düşünmektedir. Vasallığı reddederek mektuplarında I. Murad'a "kardeşim" diye hitap etmeye başlamıştır. Böylelikle Lazar'ın ülkesi Türklerden kaçanların sığındığı bir yer haline gelmiştir.⁵³⁹

1386 ve 1388'de Sırp'lar Bosna'ya girmek isteyen Türk kuvvetlerini püskürtmeyi başarmışlardır. Türklere karşı alınan zaferler daha kapsamlı bir ayaklanmanın çıkmasına sebep olabilirdi. Bundan dolayı I. Murad kesin bir sonuç elde etmek için büyük bir ordu ile harekete geçmiştir. İlk hedefi Lazar'dan cesaret alıp Sultan'a başkaldıran ve ödemekle yükümlü olduğu haracı vermeyen Bulgar Çarı Şişman olmuştur. 1389 yılının başlarında Tırnova ve Niğbolu tekrar fethedilmiştir. Bulgar Çarı tekrar I. Murad'a boyun eğip vasallığı kabul etmek zorunda kalmıştır. Ardından I. Murad yönünü Sırbistan'a çevirmiştir.⁵⁴⁰

Türkler önce Lazar'dan I. Murad'ın hükümdarlığını tekrar kabul edip haraç ödemesini istemiştir. Ancak Lazar ve beraberindeki Sırp prensler Türklerle anlaşmaktan yana değildirler. Bosna'da Türk kuvvetlerine karşı kazandıkları iki zafer onları cesaretlendirmiştir.⁵⁴¹ I. Murad, Sırp'lara karşı savaşmak için bizzat ordularının başına geçmiştir. Geçtiği bölgelerdeki Hristiyan yöneticilerden Sırp'lara karşı savaşa destek vermeleri için destek istemiştir. Kosova'ya doğru yürüyen I. Murad, 15 Haziran 1389'da ağırlığını Sırp'ların oluşturduğu Bosna, Arnavut, Hırvat, Bulgar, Macar ve

⁵³⁹ Halil İnalcık, I. Murad, ss. 6-7.

⁵⁴⁰ Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 503.

⁵⁴¹ Fine, The late Medieval Balkans, s. 409.

Çek askerlerinden oluşan Haçlı birlikleriyle Kosova Ovası'nda karşı karşıya gelmiştir. I. Murad'ın ordusunda Osmanlı kuvvetlerinin yanı sıra vasal hale gelmiş Anadolu Beyliklerinden birlikler, Makedonya'dan Kral Marko, Köstendil hâkimi Kostantin Dejanovic'in askerleri de bulunmaktadır. Özellikle Sırp kaynakları Osmanlı ordusundaki asker sayısını abartılı olarak verir. Muhtemelen tarafların asker sayıları birbirine denkti ve karşılıklı olarak 30.000'i biraz geçmektedir. Osmanlı ordusunun merkezini I. Murad ve yeniçeriler oluşturmaktadır. Sağ kolda Şehzade Bayezid, sol kolda Şehzade Yakup ve Anadolu beylikleri askerleri bulunmaktadır. Karşı tarafta merkezde Lazar bulunurken, sağ kol damadı Vuk Branković'e, sol kol ise Bosna Kralı Tvrtko'ya emanet edilmiştir.⁵⁴²

Savaşın cereyanı genel olarak üç safhada gerçekleşmiştir: Sırların ilk saldırıya balaşması ve dağılması, Vuk Branković'in ve Bosna Kralı Tvrtko'nun çekilmesi ve I. Murad ile Lazar'ın öldürülmesi. Sırp kaynakları Savaşın kaybindan birinci derece Vuk Branković'i sorumlu tutarlar. Osmanlı kaynaklarının hemen hepsi I. Murad'ın ölümüne odaklanmaktadır. Genel olarak I. Murad'ın suikasta uğradığı ve ardından Lazar'ın öldürüldüğü belirtilir. Branković'in sahayı terk etmesi de muhtemelen Lazar'ın ölümünden sonra gerçekleşmiştir. Osmanlı kaynaklarına göre I. Murad savaşın sonuna doğru yanında çok az askerle sahada dolaşırken yerde yatan yaralılarından biri bir isteği olduğunu belirterek yaklaşmış ve göğsünde sakladığı hançeri çıkartarak Murad'a saldırmış ve ölümüne sebep olmuştur.⁵⁴³ Osmanlı kaynakları içinde I. Murad'ın ölümünü farklı anlatan tek kaynak Enverî'dir. Enverî, daha önceden Murad ile tanış olan Miloş isimli bir Sırp beyin savaşının sonunda Lazar ile yakalanıp I. Murad'a getirildiğini, Miloş'un bundan sonra kendisine itaat edeceğini bildirdiğini ve elini öpmek istediğini aktarır. Murad'ın elini öpmek için yaklaştığı sırada yeninde gizlediği hançerini çıkartarak ansızın I. Murad'a saplamıştır.⁵⁴⁴ Dukas'ın anlatımına göre ise Miloş, Türk askerlerini onların saflarına katıldığına inandırmıştır. Ardından savaşın gidişatını etkileyecek tasarılarının olduğunu ancak

⁵⁴² Feridun Emecen, "Kosova Savaşları", **TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Cilt: 26, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2022, s. 221.

⁵⁴³ Mehmed Neşrî, **Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi)**, Cilt I, Çev. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, TTK, Ankara, 1949, s. 305; Aşıkpaşaoğlu, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, çev. Nihal Atsız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 65.

⁵⁴⁴ Enverî, **Düstûrnâme-i Enverî**, Çev. Necdet Öztürk, [19-22. kitaplar: Osmanlı tarihi (1299-1465)] Çamlıca, İstanbul 2012. s. 29.

bunları sadece I. Murad ile paylaşmak istediğini belirtmiştir. Huzura geldiği anda ölümcül bir darbe ile Sultan'ı yaralamıştır.⁵⁴⁵ Olayın gerçekleşme şeklini farklı aksettirseler de bütün kaynaklar I. Murad'ın Kosova Savaşı esnasında öldüğü ve onu öldürenin de Miloş isimli biri olduğu konusunda hem fikirdirler. I. Murad'ın ölümü dolayısıyla Sırp'ların zafer kazandığına dair savaşın hemen ertesinde yanlış bir algı oluşmuştur. Bazı Sırp kaynakları bu savaşı Sırp zaferi olarak nitelendirir. Ancak I. Murad'ın ölümü hiçbir şeyi değiştirmemiştir. Zira hemen Kosova'da oğlu Bayezid derhal komutayı eline almıştır.

5.3.1. VII. İoannes'in İsyanı ve Bayezid'in Bizans Tasarrufu

Kosova Savaşı'ndan sonra Bizans cephesinde değişen hiçbir şey yoktur. Osmanlı tahtına çıkan Bayezid Bizans üzerindeki baskıyı babasına kıyasla daha da arttırmıştır. Bizanslılar etraflarını çevreleyen Türklerin isteğinden gayri hareket edemez durumdadırlar. XIV. yüzyıl Bizans siyasi tarihinin ayrılmaz bir parçası haline gelen taht kavgaları da sona ermemiştir. IV. Andronikos'un 1385 yılında ölümü Bizans içindeki savaşı kısa süreliğine durdursa da babasına layık bir evlat olan VII. İoannes bayrağı devralmakta gecikmemiştir. VII. İoannes'e daha önce babasıyla birlikte hukuka uygun bir şekilde taç giydirilmiş ve ortak imparator ilan edilmiştir. Bunu dayanarak Bizans tahtında hak iddiasına girmiş ve dedesine karşı isyan bayrağını açmıştır. Kosova Savaşı olduğu sırada kendisine taht yoluna açacak yardım talebi için Cenova'dadır. Çok geçmeden İstanbul'a geri dönecektir. Zira Bizans tahtına kimin geçeceği hususunda karar artık Latin Cumhuriyetlerinden ziyade Bayezid'in tasarrufundadır. VII. İoannes bizzat Osmanlı Sultanı Bayezid'den yardım istemiştir. Neyse ki VII. İoannes'in talebi Bayezid'in politikasıyla da örtüşmektedir. Bayezid, I. Murad'ın hanedan üyelerini birbiriyle çarpıştırarak Bizans üzerinde Türk hakimiyetini pekiştirmek üzerine kurulu politikasını daha sert bir şekilde uygulamaya devam etmiştir. Bayezid'in emrine verdiği askerle başkente girmeyi başaran VII. İoannes 14 Nisan 1390'da Bizans tahtını oturmaya muvaffak olmuştur. Bu esnada İstanbul'da bulunan Rus hacı Smolensk'li Ignatius İstanbul halkının kapıları VII. İoannes için açtığından ve onu coşkuyla karşıladığından bahsetmektedir. Ancak bunun sebebi

⁵⁴⁵ Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 5.

halkın gerçekten VII. Ioannes'in yönetimini yeğlemeleri değildir. Zira Ignatius şehrin içinde dolaşan askerlerin Andronikos'un oğlu için "çok yaşa" diye nağralar atarken ellerindeki silahları kendilerine eşlik etmeyenlere çevirerek büyük bir baskı kurduğunu ifade etmektedir.⁵⁴⁶ Ancak babasının yolundan giden yeni imparatorun hükümdarlığı fazla uzun sürmeyecektir.⁵⁴⁷

5.4. V. IOANNES'İN BİZANS TAHTINA SON ÇIKIŞI VE ÖLÜMÜ

VII. Ioannes tahtı ele geçirmiştir fakat mutlak bir zafer kazandığını söyleyemeyiz. İkinci kez tahtından edilen dedesi V. Ioannes kent surlarının Altın Kapı burcuna sığınarak buradan mücadele devam etmiştir. Bu vakitten sonra kaybedecek bir şeyinin kalmamış olması onda Bayezid'in kararını karşı gelebilecek cesareti yaratmaktadır. Dede-torun bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde Bayezid'in İstanbul'un fethi arzusunu hizmet etmektedirler. İkilinin Bayezid'in arzusunun farkında olup olmadıkları veya farkında olsalar da geri adım atıp atmayacakları şüphelidir. Ancak Venediklilerin Bayezid'in İstanbul'u almasını çok yakın bir ihtimal olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Zira Venedik Senatosu Francesco Foscolo başkanlığında İstanbul'a gönderilen elçilik heyetine başkentte karşılarına VII. Ioannes, V. Ioannes veya Bayezid'in çıkma ihtimali olduğunu belirterek her ihtimal için ayrı ayrı talimatlar vermiştir. Heyet, eğer İstanbul'da Bayezid ile karşılaşılırsa taleplerini daha yumuşak bir şekilde dile getirilmeleri hususunda uyarılmışlardır. Venedik elçisi Foscolo İstanbul'a VII. Ioannes'in kısa imparatorluğu zamanında varmıştır. Venedikliler VII. Ioannes'in babası IV. Andronikos'u Cenevizlilerin desteklediği bir gaspçı olarak görmekteydiler. VII. Ioannes'in de Venedik nazarında babasından bir farkı yoktur. Ancak mevcut durumda İstanbul'daki kolonilerinin statüsünü resmiyete kavuşturmanın en hızlı yolu VII. Ioannes'i tanıyarak onunla anlaşma imzalamaktan geçmektedir. VII. Ioannes'in de tahtını koruyabilmek için müttefiklere ihtiyacı vardır. Dolayısıyla Venediklilerin isteklerini yerine getirme hususunda tereddüt etmez. 2

⁵⁴⁶ George P. Majeska, **Russian travelers to Constantinople in the fourteenth and fifteenth centuries**, Dumbarton Oaks, 1984; s. 102.

⁵⁴⁷ Elizabeth A. Zachariadou, "John VII (Alias Andronicus) Palaeologus." **Dumbarton Oaks Papers**, 31, 1977, ss. 339-342.

Haziran 1390'da Venedik kolonisinin durumunu ve imparatorluğun Venedik'e olan borçlarını düzenleyen bir anlaşma imzalanmıştır.⁵⁴⁸

Ancak V. Ioannes iktidarının son perdesi henüz oynanmamıştır. Limni'de iki yıl sürgünde kaldıktan sonra 1389 sonbaharında İstanbul'a dönen sadık oğlu Manuel bir kez daha tam ihtiyaç olunan anda babasının yanında olacaktır. Manuel'in geri dönüşüne vesile olan şey büyük ihtimal V. Ioannes'in ağır şekilde hastalanmasıdır. Babasının ölmesi durumunda yeğeni VII. Ioannes'in başkente girme ihtimaline karşı tedbir amaçlı başkenttedir. V. Ioannes hayati tehlikeyi atlatmıştır ancak Manuel'in VII. Ioannes'e karşı önlem almakta ne kadar haklı olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır.⁵⁴⁹ Kendi iktidarı için başkente dönen Manuel kısa bir süre daha babasının varlığı için mücadele edecektir.⁵⁵⁰

VII. Ioannes ise Venediklilerden durumu müdahale etmelerini, en azından dedesi V. Ioannes ile arasında arabuluculuk yapmalarını istemiştir.⁵⁵¹ Venedikliler VII. Ioannes'ten istediklerini aldıklarından taht çekişmesine taraf olmaya niyetli değillerdir.⁵⁵² VII. Ioannes dedesinin tekrar şehre girişini engellemek için oldukça çabalamıştır. Ancak dışarıdan herhangi bir destek bulmadığından direnişi pek etkili olamamıştır.

Diğer taraftan Manuel yardım bulabilmek için İstanbul'dan ayrılarak Rodos'a gitmiştir.⁵⁵³ Manuel bir kısmını Rodos Şövalyeleri'nden temin ettiği gemilerden

⁵⁴⁸ Nicol, Bizans ve Venedik, ss. 315-316; anlaşma metni için bakınız: Dölger, 1341-1453, ss. 72-73; No: 3192.

⁵⁴⁹ Stephen W. Reinert, "The Palaiologoi, Yıldırım Bayezid and Constantinople: June 1389-March 1391" **Late Byzantine and early Ottoman studies** (ed. Stephen W. Reinert) Farnham, 2014, ss. 303-308.

⁵⁵⁰ Manuel iyileşmesi vesilesiyle babası için bir methiye (Panegyric) konuşması gerçekleştirmiştir. Methiye, V. Ioannes için yapılmıştır fakat sınırlı bir şekilde V. Ioannes övgüsü içermektedir. Babasının iyileşmesini ilahi bir mucize olarak tasvir eder. V. Ioannes'in imparatorluğu ve halkı için katlanmak zorunda kaldığı mücadelelerden bahsederken ekseriyetle manuel'in de dahil olduğu Budin ziyareti ve Roma yolculuğu gibi meselelerde yoğunlaşır. Bir yerden sonra tavsiye konuşmasına dönüşür. İmparatorluğun içinde bulunduğu zor durumdan nasıl kurtulur sorunun cevabı olarak devam eder. Manuel'in methiyedeki asıl amacı tekrar babasının güvenini kazanıp tahtın varisi olabilmektir. Manuel Palaiologos, "Λόγος πανηγυρικός περί της του βασιλέως υγείας", **Anecdota Nova**, Vol. 6, (ed. J. Boissonade), Paris, 1844 repr. Hildesheim, 1962, ss. 222-238.

⁵⁵¹ Dölger, 1341-1453, s. 73, No: 3192a.

⁵⁵² Gecikmeli olarak verdikleri cevapta sanki daha önce hiç örneği yaşanmamış gibi yabancı halkların iç çekişmelerine müdahale etme alışkanlıklarının olmadığını dile getirmişlerdir. Freddy Thiriet, **Regestes des deliberations du Sénat de Venise concernant la Romanie: 14-1430**. Vol. 1. Mouton, 1958, s. 188, No: 780.

⁵⁵³ VII. Andronikos'un isyanı sırasında İstanbul'da bulunan Rus hacı Smolensk'li Ignatius Manuel'in İstanbul'dan mallarıyla birlikte kaçtığını söyler. Doğruluk payı vardır zira Rodos Şövalyeleri'ne yardımları karşılığında borç teminatı olarak yanında çeşitli mücevherler ve değerli ayin eşyaları

oluşan küçük filo ile İstanbul'a gelmiştir. Yaklaşık üç hafta uğraştıktan sonra baba-oğul 17 Eylül 1390'da şehre girmeyi başarmışlardır.⁵⁵⁴ Bu dönemde Bayezid'in VII. Ioannes'e destek olduğuna dair veya rakiplerine bir ültimatoluk çektiğine dair bir bilgi yoktur. Muhtemelen İstanbul'daki iç savaşın sonucunu beklemeyi tercih etmiştir. Her halükârda Bizans tahtına sahip olan kişi Bayezid'e bağımlı olacaktır. Dolayısıyla Bayezid'in izni olmadan yapılan taht değişikliği Bayezid'in Bizans üzerindeki baskıyı arttırması için bir vesiledir.⁵⁵⁵ Dedesi ve amcasına karşı savaşı kaybeden VII. Ioannes dört aylık hükümdarlığının sonunda beklendiği gibi Bayezid'e sığınmıştır. Bayezid şimdilik ona eski bölgesi Silivri'ye dönmesi emrini vermiştir.

V. Ioannes, Manuel'in gayretleriyle üçüncü kez Bizans tahtına oturmaya muvaffak olmuştur. Baba-oğul arasındaki uzlaşmanın belli şartlara bağlanıp bağlanmadığını bilmiyoruz fakat Manuel'in babasının güvenini tekrar kazandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha önce de vurgulandığı gibi V. Ioannes'in Manuel'in desteği ile tahtı geri alması Bayezid'in izni dahilinde olmamıştır. Bunun bedelini taht çekişmesine katılan taraflar ağır şekilde ödeyecektir. V. Ioannes henüz tahta çıkmışken Bayezid'den emirler gelemeye başlamıştır. Bizanslıların yıllık haracını derhal ödemesini talep etmektedir. Ayrıca Manuel'in Anadolu'daki fetihlerine yardımcı kuvvetler olarak katılacak askerlerle birlikte yanına gelmesini buyurmaktadır. Manuel, Bayezid'in yanına vardığı sırada VII. Ioannes onunla aynı çağrılar almıştır. Derhal yanında askerlerle birlikte Bayezid'in sahalarına katılması emredilmektedir. Böylelikle uzun süredir savaş halinde olan amca-yeğen Bayezid'in ordusunda aynı safta savaşa tutuşacaklardır.

V. Ioannes ve Manuel daha önce de vasallık görevlerini yerine getirmek için Osmanlı ordusuna katılmışlardır.⁵⁵⁶ Ancak bu seferki biraz daha farklıdır. Fethe gidilen yer Anadolu'da Türkler arasında kalan ve hiçbir kara bağlantısı kalmamasına rağmen Bizans'a bağlılıklarını sürdüren Alaşehir (Philadelphia) idi. Kent XIV. yüzyıl

götürmüştür. Majeska, *Russian Travelers to Constantinople* s. 100; Manuel Rodos'ta rehin bıraktığı eşyalardan 1396 tarihli bir mektubunda bahseder. Reinert ilgili mektubun çevirisini vermektedir. Reinert, *The Palaiologoi, Yıldırım Bayezid and Constantinople*, s. 317-318.

⁵⁵⁴ Kılıç, *Bizans Kısa Kronikleri*, Kr. 7-21-22, s. 32-63.

⁵⁵⁵ Barker, *Manuel II Palaeologus*, ss. 76-78.

⁵⁵⁶ II. Manuel babasının ardından Bizans imparatoru olarak taçlandırıldıktan sonra da Anadolu'da Bayezid'in ordularına katılmak zorunda kalmıştır. II. Manuel'in Bayezid'in emrinde Anadolu'da geçirdiği zaman mektuplarında sıkça konu olmuştur. Murat Keçiş, "II. Manuel Palaiologos'un Mektuplarında Sultan Yıldırım Bayezid ve Osmanlılar." *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6.3, 2013, ss. 316-318.

boyunca Bizans'ın diğer bölgelerine nazaran ayakta kalmayı başarmıştır. Daha önce V. Ioannes ve oğlu Manuel 1379 yılında varılan anlaşma ile resmî olarak şehri teslim etmiştir ancak şehrin sakinleri Türklere teslim olmayı reddetmişlerdir. Direnişlerini büyük oranda Batı Anadolu beylikleri arasındaki yerine ve ticaret gelirlerine borçludurlar. Anadolu ile Akdeniz arasında yapılan ticarete aracılık etmişlerdir.⁵⁵⁷ Bayezid dönemiyle birlikte diğer diğer birçok bölge gibi Anadolu'da Türklere direnen son kent Alaşehir de Bayezid'in hakimiyet sahasına dahil olmuştur.⁵⁵⁸ Khalkokondyles, yarı alaycı anlatımında Asya'da kalmış son Bizans kenti fethedilirken Bizans'ın iki imparatorunun surlara tırmanıp ilk içeri girenlerden olduklarını ifade etmektedir.⁵⁵⁹

5.4.1 V. Ioannes'in Ölümü

V. Ioannes oğlunun ve torunun gördüğü muameleden ayrı bir şey görmemiştir. Torunu VII. Ioannes'ten tahtını geri almayı başarmıştır fakat çok daha büyük endişeleri vardır. Bayezid için sıra İstanbul'a gelmiştir. Durumun farkında olan V. Ioannes, Bayezid'in saldırısından çekinerek Altın Kapı yanındaki hisarı tahkim ettirmiştir. Üzerinden çok geçmeden Bayezid V. Ioannes'e çok sert bir ultiatom çekmiştir. Altın Kapı'daki hisar derhal yıkılacaktır. Eğer dediği yapılmazsa hâlâ yanında bulunan oğlu Manuel'in gözleri dağlanacak ve kör olarak geri gönderilecektir. V. Ioannes çaresizce Bayezid'in isteğine boyun eğmiştir. Berkittiği hisarları yıktırır ve emrinin yerine getirildiğine dair Bayezid'i bilgilendirir.⁵⁶⁰

V. Ioannes daha önce de başkalarının boyunduruğuna girmiştir. En başta Katolik olmayı kabul ederek bizzat Papa'nın huzuruna çıkıp bağlılığını bildirmiştir. Sonrasında birçok kez Latin Cumhuriyetlerin veya Türklerin yardımına muhtaç

⁵⁵⁷ Helene Ahrweiler, "La région de Philadelphie, au XIVe siècle (1290-1390)", *Dernier bastionnel 'Hell'enismeen Asie Mineure'*, **Comptes Rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres**, Vol. XXVII, I, 1983, ss. 195-196.

⁵⁵⁸ Donald M. Nicol, **Philadelphia and the Tagaris Family**, Center for Neo-Hellenic Studies, 1970. s. 9.

⁵⁵⁹ Chalkokondyles şehrin resmî olarak Türklere teslim edilmesinin kabul edildiği tarih ile fiilen fethedilmesini birbirine karıştırır. Anlatısında şehrin teslim edilmesinin hemen ardından fethedildiği şeklinde yanlış bir algı oluşturmaktadır. Bir başka yanlış ise 1380 gibi erken bir tarihte Osmanlı tahtında Bayezid'i Bizans tahtında ise Bayezid'in tasarrufu ile II. Manuel'i göstermesidir. Chalkokondyles, *The Histories* Vol. I, ss. 100-103.

⁵⁶⁰ Doukas, *Anadolu ve Rumeli*, ss. 39-40; Majeska, *Russian travelers to Constantinople* ss. 12-104; Barker, *Manuel II Palaeologus*, ss. 467-468.

duruma düşmüştür. Çirmen Savaşı'ndan sonra I. Murad'ın vasalı olarak emrine girmiştir. Ancak hiçbirisi Bayezid dönemindeki kadar aşağılayıcı olmamıştır. Giderek ağırlaşan koşullar muhtemelen bir süre sonra çekilmez hale gelmiştir. Çareyi kendini saraya kapatmakta bulmuştur. Ancak kendini kapatmasında Bayezid'in aşağılamalarının, devletin içine düştüğü içler acısı durumun yarattığı tükenmişlik hissiyatının ne derece etkili olduğu şüphelidir. Zira V. Ioannes için başka bir gücün boyunduruğu altına girmek yeni bir şey değildir. Papalık ile müzakereleri başlattığı günden beri bu yönde tavizler vermiştir. Onun temel hedefi her zaman tahtını koruyabilmektir. Verilen tavizleri de bunun bir aracı olarak görmüştür. Dolayısıyla V. Ioannes ağır esaret koşullarına, vasallık yükümlülüklerine ve aşağılanmaya birçok kez maruz kalmıştır. Kendini kapatmasını ve ölüm sebebini sadece psikolojik unsurlarda aramaktansa başka noktalara eğilmek gerekir. Burada Dukas'ın aktardıklarını dikkate almakta fayda vardır. Dukas'ın belirttiğine göre V. Ioannes ağır şekilde gut hastasıdır. Hastalığı yüzünden yatağa düşmüştür. Yaşam tarzının düzensizliği, aşırı alkol tüketimi ve yemeğe düşkünlüğü de hastalıklarının ilerlemesine vesile olmuştur.⁵⁶¹ Dolayısıyla onu ölüm döşeğine çekilmesinde psikolojik unsurların yanı sıra hastalıkları ve sağlıksız yaşam tarzı da oldukça etkili olmuştur. Saraya kapanmasının üzerinden çok geçmeden 16 Şubat 1391'de burada vefat etmiştir.⁵⁶²

Manuel babasının ölüm haberini aldığı anda Bursa'dadır. Haberi alır almaz Bursa'dan ayrılarak İstanbul'a gelip bilinen hiçbir direnişle karşılaşmadan şehre girmiştir. Dukas'ın anlatımına göre İstanbul'a gelişi Bayezid'den habersizdir. Bursa'dan gizlice ayrılmıştır ve bundan dolayı Bayezid oldukça öfkelenmiştir.⁵⁶³ Smolensk'li Ignatius, II. Manuel'i Türklerin serbest bıraktığını ve böylelikle imparator olduğunu yazmaktadır.⁵⁶⁴

Bayezid, Bizans tahtına daha önce de olduğu gibi VII. Ioannes'e geçirmeyi istemiş olabilirdi. Ancak bu sırada VII. Ioannes'in nerede olduğu şüphelidir. Dedesinin ölümü sonrası Manuel'den önce İstanbul'a girmek için girişimde bulunduğu dair bir kaydın olmaması Manuel'in Bayezid'in izni dahilinde tahta geçtiği fikrini güçlendirmektedir. Manuel'in Bursa'daki durumu da bu konuda bir ipucu verebilir.

⁵⁶¹ Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 41.

⁵⁶² Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 7-23, s. 63.

⁵⁶³ Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 41.

⁵⁶⁴ Majeska, Russian travelers to Constantinople ss. 12-104.

Onun Bursa'da ağır esaret şartları altında olmadığını söyleyebiliriz. Zira böyle olmuş olsaydı muhtemelen babasının ölüm haberini çok daha geç öğrenirdi ve esaretten kurtulma şansı bulamayabilirdi. En azından Bayezid, VII. Ioannes'in tahta geçmesi için girişimlerine çoktan başlamış olurdu. Ayrıca Galata'daki Cenevizlilerin Manuel'in İstanbul'a geçişine yardım ettiklerini biliyoruz. Bayezid'in karşısına alacak şekilde Manuel'e yardım etmiş olmaları oldukça zayıf ihtimal olarak gözükmektedir.⁵⁶⁵ Tüm bunlar değerlendirildiğinde Manuel'in Bayezid'in onayı dahilinde İstanbul'a geçmiş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu söyleyebiliriz.

Manuel İstanbul'a vardığında babasının cenazesi çoktan defnedilmiştir. Doukas şehre geldikten sonra II. Manuel'in babası için adet olan yas yükümlülüklerini yerine getirdiğini aktarmaktadır.⁵⁶⁶

V. Ioannes Palaiologos Hodegon Manastırı'na defnedilmiştir.⁵⁶⁷ Hodegon Manastırı'na gömülmeyi büyük ihtimalle V. Ioannes'in kendisi talep etmiştir. Babası III. Andronikos'un burada gömülü olması bu kararda etkili olmuş olmalıdır.⁵⁶⁸ Aile ve hanedan ideolojisini güçlendirmek ve sürekliliğe vurgu yapmak temel amaç gibi gözükmektedir. V. Ioannes'in imparatorluğu süresince yaptığı en büyük icraatın Palaiologos egemenliğini yeniden tesis etmek olduğunu düşündüğümüzde defin yerinin bilinci bir karar olduğu fikri akla daha da yatkın gelmektedir.⁵⁶⁹

XV. yüzyılın hemen başında İstanbul'u ziyaret eden İspanyol seyyah Ruy González de Clavijo'nun şehir hakkında verdiği bilgilerde Hodegon Manastırı'na rastlıyoruz. Clavijo, Manastır'ın canlı bir tasvirini sunar ancak burada bulunan mezarın IV. Andronikos'a ait olduğunu ifade eder.⁵⁷⁰ Clavijo'nun yanlış bilgilendirildiğini veya aktarılanı yanlış anladığını söyleyebiliriz. Zira Kısa Kroniklerde IV. Andronikos'un naaşının Pantokrator Kilisesi'ne defnedildiği ifade edilmektedir.⁵⁷¹ Ayrıca isyancı olarak görelen aile üyeleri ile saygı duyulan imparator

⁵⁶⁵ Reinert, "The Palaiologoi, Yıldırım Bayezid and Constantinople, ss. 332-333.

⁵⁶⁶ Doukas, Anadolu ve Rumeli, s. 41.

⁵⁶⁷ Schreiner, Kleinchroniken II, s. 345; III. Andronikos'un ölümünden sonra eşi İmparatoriçe Savoy'lu Anna üç gün Hodegon Manastırı'nda kalarak yas tutmuştur. Kantakuzenos II, s. 14-15.

⁵⁶⁸ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 8-32, s. 71.

⁵⁶⁹ Nicholas Melvani, "The tombs of the Palaiologan emperors" **Byzantine and Modern Greek Studies** Vol: 42.2, 2018, s. 243.

⁵⁷⁰ Ruy González de Clavijo, **Timur Devrinde Kadis' ten Semerkand'a Seyahat**, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 2007, ss. 57-58. Clavijo anlatısının devamında V. Ioannes döneminde Palaiologos ailesindeki taht çekişmelerini özetler.

⁵⁷¹ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 7-20, s. 62, Kr. 10-5, s. 84,84.

naaşlarının aynı manastıra gömülmesi tercih edilen bir şey değildir. Ancak V. Ioannes'in mezarı ve mezarının bulunduğu yer hakkında söyleyebileceklerimiz kaynakların bize aktardıklarıyla sınırlıdır. Günümüzde V. Ioannes'in ebedi istirahatgahı olan Hodegon Manastırı'ndan geriye hiçbir şey kalmamıştır.

5.5. V. IOANNES'İN ARDINDAN AİLESİ

Eleni Kantakuzenos eşi V. Ioannes Palaiologos öldüğünde hâlâ hayattadır. Eşinin ölümünden bir süre sonra Ipomone ismini alarak annesi Irene ve kız kardeşi Maria'nın da çekildiği İstanbul'daki Kyra Martha kadınlar manastırına çekilmiştir.⁵⁷² Bu manastırda 1396 yılının sonlarında ölmüştür.⁵⁷³

V. Ioannes Palaiologos ve Eleni çiftinin dört erkek evladı olmuştur.⁵⁷⁴ En büyük oğulları 1348 yılında doğan IV. Andronikos, V. Ioannes döneminin önemli ve en ihtirash karakterlerinden biridir. Sıkça vurgulandığı gibi babasıyla birlikte ortak imparator ilan edilmiştir ancak hiçbir zaman babasına sadık bir evlat olmamıştır. Bizans iç savaşının XIV. yüzyılın ikinci yarısındaki temsilcisidir. 1376 yılında I. Murad'ın yardımıyla babasını tahttan indirmeyi başarmış ve yaklaşık üç yıl Bizans İmparatoru olarak hüküm sürmüştür. 1379 yılında tahttan uzaklaştırılsa da olağanüstü mücadeleler ile kendini ortak imparator ilan ettirmeyi başarmıştır. IV. Andronikos babasından önce 1385 yılında vefat etmiştir. V. Ioannes'in ikinci oğlu II. Manuel 1350 yılında dünyaya gelmiştir. V. Ioannes'in en sadık oğludur ve bu yönüyle abisi IV. Andronikos'un tam tersi bir görüntü çizdiğini söyleyebiliriz. Venedik'te ve yeğeni VII. Ioannes'in isyanında olduğu gibi birçok defa tam olması gerektiği zamanda babasının yardımına koşmuştur. Bir dönem başına buyruk hareket edip gözden düşmüş olsa da babasının son yıllarında yine onun yanında yer almıştır. II. Manuel babasından sonra gerçekten hakkettiği Bizans tahtına Palaiologosların yedinci temsilcisi olarak oturmayı başarmıştır. V. Ioannes'in üçüncü ve dördüncü erkek evladı Mikail ile

⁵⁷² Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 22-22, s.93.

⁵⁷³ Chalkokondyles Trabzon Rum İmparatoru III. Aleksios'un kızı Eudokia'nın V. Ioannes ile evlendiğinden bahsederek onu ikinci karısı olarak gösterir. Ancak böyle bir evliliğin var olmadığı Loenertz'in makalesinde net olarak ifade edilir. R. J. Loenertz, "Une erreur singulière de Laonic Chalcocandyle: le prétendu second mariage de Jean V Paléologue" *Revue des études byzantines* Vol: 15.1, 1957, ss. 176-184.

⁵⁷⁴ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 22-13, s. 92.

Theodoros'un tam doğum tarihleri bilinmemekle birlikte her ikisi de 1351 yılından sonra dünyaya gelmiştir. Theodoros'u 1376 yılında babası V. Ioannes ve abisi Manuel ile Anemas zindanlarında yaklaşık üç yıl esarette tutulduğunu biliyoruz. Esaretten kurtulmalarından sonra Mora despotu olarak atanmıştır. Babası ve abisi II. Manuel'in aksine Osmanlılara boyun eğmeyi reddetmiş ve uzun süre başarılı bir şekilde mücadele etmiştir. Theodoros, 1407 yılındaki ölümüne dek Mora'da kalmıştır. V. Ioannes'in diğer oğlu Mikail İmparatorluk içindeki taht kavgalarına karışmamış ve başkentte uzun süre bulunmamıştır. Bundan dolayı hakkında bilinenler kardeşlerine nazaran çok daha azdır. Onun ismine ilk defa babası V. Ioannes'in 1366 yılındaki Macaristan ziyareti vesilesiyle rastlıyoruz. Abisi Manuel ile beraber Macaristan yolculuğunda babasına eşlik etmiş ve güvence olarak bir süre Buda'da bırakılmıştır. Bir Bulgar asilzadesi olan Dobrotitsa'nın kızıyla evlendirilmiş ve despot unvanı verilmiştir.⁵⁷⁵ 1371 yılında Karadeniz kıyısındaki Mesembria kentine vali olarak atanmıştır. Demetrios Kydones despot Mikail'e yazdığı, tarihi net olmayan bir mektubunda ondan övgü dolu sözlerle bahsederek yönetici olarak kendini kanıtladığını ifade etmektedir.⁵⁷⁶ 1373 yılında Trabzon Rum İmparatoru III. Aleksios'u tahttan indirmek için başarısız bir girişimde bulunmuştur. Hakkında bildiklerimiz bunlardan ibaret olan Mikhaile 1376/1377 yılında hayata gözlerini yummuştur.⁵⁷⁷

V. Ioannes'in erkek çocuklarından Mikhaile hariç hepsi hakkında ayrıntılı bilgiye sahibiz. Zira hepsi İstanbul merkezli siyasi gelişmelerin içinde oldukça fazla yer almış ve dolayısıyla kayıtlarda isimleri sıkça zikredilmiştir. Ancak kızları hakkında bildiklerimiz oldukça kısıtlıdır. Kızlarından sadece Irene hakkında kesin bilgiye sahibiz ancak tartışmalı olmakla birlikte en az iki tane daha ve muhtemelen daha fazla kızı vardır. Kızlarından ilki Irene 1349 yılında doğmuştur.⁵⁷⁸ Orhan'ın oğlu Şehzade Halil'in Foçalı korsanların elinden kurtarılması karşılığında Halil ile nişanlanmıştır. V. Ioannes aynı zamanda Halil'in veliaht olması sözünü de almıştır ancak Şehzade Halil kardeşi I. Murad'ın 1362 yılında tahta çıkmasıyla birlikte boğdurtulmuştur. Bu vakitten sonra Irene'nin ne yaptığına dair net bilgiler yoktur. V.

⁵⁷⁵ Rodolphe Guiland, "Recherches sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin: Le despote, δεσπότης" *Revue des études byzantines* Vol. 17.1, 1959, s.64.

⁵⁷⁶ Kydones, Correspondance, II, ss. 18-19, No: 148.

⁵⁷⁷ Kılıç, Bizans Kısa Kronikleri, Kr. 22-19, s. 92, Kr. 22-20, s. 92; Kr. 29-2, s. 98.

⁵⁷⁸ P. Schreiner, "La chronique breve de 1352: Texte, traduction et commentaire" *OCP*, Vol: 31, 1965, s. 373.

Ioannes'in ismi bilinen diğ er bir kızı Maria'dır. Maria'nın I. Murad ile ismi bilinmeyen diğ er iki kızının da onun oğulları Yakup  elebi ve Bayezid ile evlendirildiğı iddia edilmektedir. İsmi bilinmeyen bir baş a kızının II. Francesco Gattilusio ile evlendiğıne dair işaretler vardır.⁵⁷⁹ Bunların haricinde V. Ioannes'in gayrimeşru bir kızı da vardır. Zampia (Isabella) ismiyle anılan V. Ioannes'in üvey kızı 1392 yılında daha sonra Mesazonluk görevine getirilecek olan Ceneviz kökenli Hilario Doria ile evlenmiştir. Yaşadığı süre boyunca abisi II. Manuel tarafından desteklenmiştir. Manuel ile olan ilişkisi onun V. Ioannes'in çocuklarından biri olarak kabul edildiğıne işaret olarak gösterilebilir.⁵⁸⁰

⁵⁷⁹ Anthony Luttrell, "John V's daughters: a Palaiologan puzzle", **Dumbarton Oaks Papers**, Vol: 40, 1986, ss. 103-112.

⁵⁸⁰ Thierry Ganchou, "Ilario Doria, le gambros génois de Manuel II Palaiologos: beau-frère ou gendre?", **Revue des études byzantines**, Vol: 66.1, 2008, ss. 71-94.

SONUÇ

İmparator V. Ioannes Palaiologos'un 1341 yılında çocuk yaşta ve vesayet altında da olsa Bizans İmparatoru unvanını aldığı tarihi esas alırsak, yaklaşık elli yıl tahtta kaldığı görülür. Bu durum onu Bizans tarihinin en uzun süre tahtta kalan imparatoru yapmaktadır. Uzun hükümdarlığı Bizans İmparatorluğu'nun çöküşünün durdurulamaz hale geldiği dönem olması bakımından farklı bir özellik taşır. Çözülme ve yıkılış Bizans İmparatorluğu'nun tüm kurum ve kuruluşlarında kendini göstermiştir. Askeri, siyasi, ekonomik-mali her alanda çöküşün en olumsuz etkilerini İmparator V. Ioannes göğüslemek zorunda kalmıştır. İktidarı süresince onu tahtından etmek isteyen hanedan içinden veya dışından birçok teşebbüs olmuştur. Ancak hepsini bertaraf etmeyi başarmıştır. İktidarda kalma becerisi belki de onun hanesine yazılacak tek büyük başarıdır.

V. Ioannes Palaiologos'un uzun iktidarına rağmen hakkında edindiğimiz bilgiler oldukça azdır. Onun iktidar dönemini kayda alacak çağdaşı hiçbir Bizans tarihçisi var olmamıştır. Bu dönemde her ne kadar kendilerini hâlâ Roma İmparatorluğu olarak adlandırsalar da artık itibar ve saygınlıklarını kaybetmişlerdir. Bu durum Bizans tarih yazım geleneğine de tesir etmiştir. Devrin yazarları bu dönemi yazmaya gerek görmemiştir. Hakkında edindiğimiz bilgiler geç dönem Bizans tarih yazarlarından, bazı resmî belgelerden, Latin ve Türk kaynaklarından sağlanmaktadır. Bununla birlikte Demetrios Kydones ve Manuel Palaiologos'un mektupları başta olmak üzere yazınsal mirasları V. Ioannes dönemini anlamamıza ve çeşitli değerlendirmeler yapmamıza imkân vermektedir.

V. Ioannes Palaiologos'un 1354'ten sonra iktidara tek başına sahip olduğu birkaç yıl şahsi olarak en güçlü olduğu zamandır. Zira tahta Bizans tarihinin gelmiş geçmiş en güçlü karakterlerinden biri olan ve 1321 yılından beri Bizans siyasetine yön veren Ioannes Kantakuzenos'u saf dışı bırakarak çıkmıştır. Fakat Kantakuzenos-Palaiologos iç savaşı başta Osmanlı Türkleri olmak üzere dış güçlere Bizans iç siyasetine müdahale etme fırsatı hatta bu dış güçlere Bizans iktidarını belirleme imkânını vermiştir. Bunun neticesinde de Bizans İmparatorluğu hem iç hem dış siyaset bakımından güçsüz ve bağımlı bir hale gelmiştir.

İmparator V. Ioannes Palaiologos askeri ve mali bakımdan güçsüz ve iflas etmiş bir yönetim devralmıştır. Trakya'da ilerleyen Osmanlı Türkleri başta olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nun topraklarını almak isteyen komşularına karşı kullanabileceği ne kara ne de deniz gücü bulunmaktadır. V. Ioannes'in, en önemli tehdit olan Osmanlılara karşı siyasi-diplomatik bir mücadeleye girmekten başka bir seçeneği de yoktur. V. Ioannes de bu seçeneğe yönelerek, union karşılığında Batı Hristiyan dünyasından Türklere karşı askeri yardım bulmanın yollarını aramaya başlamıştır. Bu maksatla Roma mirasının varisi olmanın itibarını bir tarafa bırakarak, Macaristan'a gidip askeri yardım talebinde bulunmuştur. Büyük çaba sarf etmesine rağmen Kont Amedeo'nun 1366 yılında yaptığı küçük yardım dışında Katolik güçleri Türklere karşı büyük bir Haçlı Seferi düzenlemeye ikna edememiştir.

V. Ioannes Palaiologos döneminde Bizans'ın itibar ve saygınlığını kaybettiğinin göstergelerinden biri de temel diplomatik gereçlerden biri olan evlilik siyasetinin etkinliğini yitirmiş olmasıdır. Palaiologos Hanedanı'nın önceki temsilcilerinin iktidar devirlerinde İlhanlılar, Altın Orda, Macar Krallığı, Savoy Hanedanlığı gibi dönemin önemli siyasi güçleri ile evlilik bağları kurulmuştur. Bu durum Asya'dan Avrupa'nın içlerine kadar uzanan geniş bir coğrafyada Bizans tesirinin, Bizans'ın saygınlığının devam ettiğinin bir işaretidir. Ancak V. Ioannes Palaiologos dönemine gelindiğinde aktif bir şekilde kullanılmaya devam edilmekle birlikte evlilik siyasetinin etki alanı oldukça daralmıştır. V. Ioannes'in kendisi Kantakuzenos'un kızı ile evlenirken çocukları üzerinden Bulgarlar, Sırp, Atina Dükalığı ve Osmanlılar ile evlilik bağları kurmuştur. V. Ioannes'in güttüğü evlilik diplomasisi bir hak iddia etmekten ziyade kendi kısıtlı dünyasında varlığını idame ettirmenin aracı olmuştur. Tamamen savunmaya yöneliktir. Bu durum Bizans etki alanının V. Ioannes döneminde kısıtlandığının bir diğer göstergesidir.

İmparator V. Ioannes Palaiologos, diplomasi ve siyasi müzakerelerle Türklere karşı askeri destek bulabilmek uğruna, Bizans halkı ve Kilisesi'nin vereceği tepkileri göze alarak, Katolik inancını ve Papa'nın otoritesini benimsediğini ilan etmiştir. 1369 yılında bizzat Roma'ya giderek Katolik inanca geçtiğini belgelemiş ve Papa'nın huzuruna çıkarak bağlılık yemini etmiştir. Din değiştirmesinin inançsal hiçbir temelini olmadığını belirtmek gerekir. Union'u sadece Osmanlılara karşı yardım bulmanın bir vasıtası ve elini güçlendiren bir pazarlık unsuru olarak görmüştür. Ancak

verdiği kararın ağırlığını kendi iç dünyasında hafifletecek unsurlar da vardır. Babasını henüz dokuz yaşındayken kaybetmiştir ve sadık bir Katolik olan annesi Savoy’lu Anna tarafından yetiştirilmiştir. Ayrıca yakın çevresinde eniştesi Francesco Gattilusio gibi Katolikler ve Demetrios Kydones gibi sonradan Katolik olup Batı yanlısı siyaseti destekleyen isimler vardır. V. Ioannes Palaiologos bu sefer oldukça ümitlidir. Daha önce hiçbir union yanlısı Bizans İmparatoru’nun cesaret edemediği kadar ileri gitmiştir. Ancak İtalya’da geçirdiği uzun zaman sonunda oldukça güç duruma düşmüş ve ancak oğlu Manuel’in yardımı ile İstanbul’a dönebilmiştir. Anlaşılan o ki, bu süreçte çabasının beyhude olduğunun o da farkına varmıştır. Dolayısıyla bizzat Roma’ya gidip Papa’ya biat etmesi aynı zamanda Batı yanlısı siyasetinin de çöküşü olmuştur.

Bizans’ın union’u diplomatik bir araç olarak kullanarak, Türklere karşı Batı Katolik dünyasına Haçlı Seferi düzenlettirme siyasetinin başarısızlığa uğramasında; Osmanlı Türklerinin kullandığı karşı diplomasi ve uyguladıkları siyaset son derece etkili olmuştur. Öncelikle Türklerin tarihi geleneği olan gayri Müslimlere yönelik “istimalet” siyasetine Osmanlılar kuruluşlarından itibaren her daim sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Hâkimiyetleri altına aldıkları Bizanslı Hristiyan halka can ve mal güvencesinin yanında dini hürriyet de tanıdıkları, Bizanslı Ortodoks halkın Osmanlı yönetimine en başından itibaren sadık kalmaları sonucunu doğurmuştur. Batıların Katolikliği dayatmaları karşısında, Bizans’ın iç bünyesinde özellikle de başkent İstanbul’da kurtuluş için tek çareyi union’u kabul etmekte görenlerin olduğu Batı yanlısı bir grup teşekkül ederken, Ortodoks kalmalarına izin veren Osmanlıların hâkimiyetini tercih eden Türk yanlısı bir grup da oluşmuştur. Her ne kadar doğrudan çatışmaya girmemiş olsalar da V. Ioannes döneminden itibaren Bizans’ta bu iki grup arasındaki fikri-siyasi mücadele kamuoyunda olanca canlılığıyla yaşanmıştır. Bu mücadelede en nihayetinde son sözü Türk yanlısı grubun adeta sloganı olan “İstanbul’da Latin külahı görmektense Türk sarığı görmeyi tercih ederim” diyen Notaras söyleyecektir.

Osmanlı’nın Bizans’ın iç kamuoyuna yönelik izlediği bu siyasetin yanında Batılı büyük güçlerin birleşmesini önlemek için tedbirler aldığı ve sonuç veren diplomatik-siyasi hamleler yaptığı da görülmektedir. Osmanlı Devleti hem Orhan Bey hem de I. Murad dönemlerinde, iki büyük denizci Batılı güç olan Venediklilerin ve

Cenevizlilerin kesinlikle ikisini birden karşısına almama siyaseti izlemiştir. Bizans'taki gelişmelere de bağlı olarak Osmanlı hükümdarları bazen Venedik'le ama çoğunlukla da Ceneviz'le anlaşmalar yaparak, ortak siyaset üretmişler ve bu iki Denizci Cumhuriyetin birlikte Türk karşıtı bir Haçlı koalisyonuna girmelerine engel olmuşlardır.

Bizans İmparatoru Roma'dan yardım dilendikten sonra başkent İstanbul'a döndüğü zaman devletler arası gelişmelerde çok farklı şartların oluştuğuna tanık olacaktır. Roma'da ve Venedik'te yaşadıklarından sonra en azından kısa sürede Katolik dünyadan kendisine bir yardım gelmeyeceğini anlamıştır. Batı'dan ümitlerin kesilmesi ve I. Murad'ın tutarlı politikaları V. Ioannes'in 1371 yılından sonraki siyasetini bambaşka bir yöne çevirecektir. O daha başkente varmamışken I. Murad Çirmen Zaferi ile Sırp'ları ve Bulgar'ları vasal devletler haline getirmiştir. Çok geçmeden aynı kadere İmparator V. Ioannes de teslim olmuştur. V. Ioannes'in vasallığı ölümüne kadar devam etmiş ve yükümlülükleri günbegün ağırlaşmıştır. 1371 yılından sonra özgür bir irade sergileme yetisini kaybettiğini; bir daha bağımsız bir dış politika izleyemediğini söyleyebiliriz.

Osmanlı'nın Bizans İmparatorluğu dâhil Balkanlı Hristiyan güçleri vasallığa yani kendi hegemonyasına bağlı kılma siyasetine Bizans, diplomaside güçlü olmasına rağmen beklenenin aksine başarılı bir şekilde karşı koyamamıştır. Özellikle Orhan Bey döneminde Bizans ile kurulan ittifak Bizans üzerindeki Osmanlı siyasetini meşru hale getirmiş ve bu meşru yol uzun süre takip edilmiştir. Bundan dolayı Bizans'ın vasallığa sürüklenmesinde ve bu hususa dair meşruiyeti sağlamada Kantakuzenos'un da tesiri vardır. Zira onun Türkler ile müttefiklik ilişkileri ve evlilik yolu kurduğu bağlar vasallığın meşruluğunu sağlayan unsurlardandır. Bizans'ı vasal statüsüne düşürmede I. Murad da meşruluk yolunu takip etmiştir. Doğrudan çatışmaya girmeden askeri başarıları ile Bizans'ı çevreleyerek vasallığı kabul ettirmiştir.

V. Ioannes Palaiologos'un en talihsiz günleri Kosova Savaşı'ndan sonra Bayezid gibi güçlü bir sultanın Osmanlıların liderliğini üstlenmesiyle başlamıştır. Bayezid, I. Murad'ın aksine Bizans'ı hukuken devletine entegre etmek yerine doğrudan askeri yöntemler kullanarak kendine bağlamayı tercih etmiştir. Bu doğrultuda Bizans'a ve diğer vasallarına karşı meşruiyetten ayrılarak sert bir politika izlemiştir. Bayezid, Osmanlı Sultanları içinde İstanbul'u fethetmeyi düşünen ilk

hükümdar olmuştur ve bu konuda oldukça kararlıdır. V. Ioannes'in son zamanları Bayezid'in emrinde İstanbul surlarının içinde geçmiştir. 16 Şubat 1391'de ebedi istirahate çekildiğinde devleti kent surları içine hapsedilmiş ve Osmanlılar tarafından çepeçevre sarılmıştır. Dış dünya ile bağlantı kurabilmek için deniz yolundan başka seçenekleri kalmamıştır. Ancak deniz bağlantısını da Osmanlıların ve Latin Cumhuriyetlerinin izin verdiği oranda kullanabilmektedirler. V. Ioannes, iktidara geldiği ilk günden beri kendi gücüyle birlikte imparatorluğunu da zayıflatmıştır. Öldüğünde devleti yıkımın eşiğindedir ve devletin yok olması sadece zaman meselesi olarak görülmektedir. Onun ölümüyle birlikte Bizans tahtını tüm sorunlarıyla birlikte sadık oğlu Manuel almıştır.

KAYNAKÇA

Ahrweiler, Helene. "La région de Philadelphie, au XIVe siècle (1290-1390", Dernier bastion de l'hellénisme en Asie Mineure", **Comptes Rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres**, Vol.Cilt.: XXVII, I, 1983, ss.175-197.

Akropolites, Georgios. **Vekayiname**, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008,

Alexander, Kazhdan. "John XIV Kalekas", **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Vol: 2, Oxford University Press, New York 1991. ss. 155-156.

Anonim Tevârîh-i Âl-i Osman, (F. Giese Neşri), (Der.Haz.) Nihat Azamat), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1992.

Aşıkpaşaoğlu, **Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, Çev. Nihal Atsız, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

Âşıkpaşazâde, **Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]**, Çev. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay. İstanbul, 2013.

Augustin Theiner, F. Miklosich, **Monumenta spectantia ad unionem ecclesiarum graeca et romana**, Vienna, 1872.

Ayönü, Yusuf. "Batı Anadolu'daki Türk Yayıllışına Karşı Bizans İmparatorluğu'nun Kuman-Alan Topluluklarını Balkanlardan Anadolu'ya Nakletmesi." **Bellekten**, 76.276, 2012, ss. 403-418.

Ayönü, Yusuf. "Umur Bey Döneminde Aydınoğulları-Bizans İttifakı", **Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I Aydınoğulları Tarihi**, (ed.Ed. M Ersan, M. Şeker ve C. Kanat), TTK, Ankara, 2013.

Ayönü, Yusuf. **Selçuklular ve Bizans**, Türk Tarih KurumuTTK, Ankara, 2014.

Barker, John W. **Manuel II Palaeologus (1391–1425) A Study in Late Byzantine Statesmanship**. Rutgers University Press, 1969.

Başar, Fahamettin. "Çirmen Savaşı'nın Balkan tarihindeki yeri", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi** Sayı: 12, 1998, ss. 51-55.

Başkan, Yahya. "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzeneos'un Kızı Theodora ile Evliliği", **Tarih Dergisi**, Sayı: 66, 2017, ss. 47-61.

Bosch, Ursula V. **Kaiser Andronikos III Palaiologos. Versuch einer Darstellung der byzantinischen Geschichte in den Jahren 1321-1341**, A. M. Hakkert, Amsterdam, 1965,

Brian, Steven M. **An Annotated Translation of John Kantakouzenos Histories Book III, Chapters 1-30**, Royal Holloway, University of London, 2017.

Chalkokondyles, Laonikos. **The Histories**, VolCilt. :I, Çev. Anthony Kaldellis, Harvard University Press Cambridge, Massachusetts, London, 2014.

Charanis, Peter. "The strife among the Palaeologi and the Ottoman Turks, 1370-1402", **Byzantion**, Vol, :16.1, 1942, sspp. 286-314.

Cheyne, Jean Claude, – Jean-François Vannier, "Les Premiers Paleologues", **Etudes Prosopographiques**, Publications de la Sorbonne, Paris 1986., s. 133.

Chrysostomides, Julian. "John V Palaiologos in Venice (1370-1371) and the chronicle of Caroldo: a reinterpretation" **OCP**, vol. 31, 1965, ss. 76-84.

Çaylı, Murat. "Pierre Thomas (1305-1366) Ve Vita Sancti Petri Thomae'da Türklere Dair Kayıtlar", **Ortaçağ Araştırmaları Dergisi** Cilt: 2, Sayı: 1, 2019, ss. 36-55.

Çelik, Siren, **Manuel II Palaiologos (1350–1425)**, Cambridge University Press, 2021.

Çelik, Siren. "II. Manuel Palaiologos' un Selaniklilere Tavsiye Söylevi: 1383-1387 Osmanlı Selanik Kuşatmasına Dair Bir Metin", **Ortaçağ Araştırmaları Dergisi** Cilt:4, Sayı:2, 2021, ss. 177-189.

Daş, Mustafa. "Selçuklularda Kullanılan Batılı Bir Unvan: Kondistabl", **Selçuklu Medeniyeti araştırmaları Dergisi**, sayı. 6, 2021, ss. 126-132.

Daş, Mustafa. **Bizans'ın düşüşü**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006.

de Clavijo, Ruy González. **Timur Devrinde Kadis' ten Semerkand'a Seyahat**, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 2007.

De Vries-van der Velden, EvaEva, Van der Velde.n. **L'élite byzantine devant l'avance turque à l'époque de la guerre civile de 1341 à 1354**, Brill, Leiden, 1989.

Demotz, Bernard. "La politique internationale du Comté de Savoie durant deux siècles d'expansion (début xiii -début xve siècles", **Cahiers d'Histoire**, no 19, 1974, ss. 29-64.

Dennis George. T. "The short Chronicle of Lesbos (1355-1428)", **Λεσβιακά** Vol:5, 1965, sspp. 3-24.

Dennis, George T. **Byzantium and the Franks, 1350-1420**, London, 1982.

Dennis, George. T. **The Reign of Manuel II Palaeologus in Thessalonica (1382-1387)**, Pontificum Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1960.

Doukas, Michael. **Tarih: Anadolu ve Rumeli 1326-1462**, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.

Dölger, Franz. **Regesten der Kaiserurkunden des ostroemischen Reiches von 565-1453**. Vol:V, Regesten von 1341-1453, Verlag C. H. Beck, 1965.

Dunbabin, Jean. **Charles I of Anjou: power, kingship and state-making in thirteenth-century Europe**, Routledge, 2014.

Elam, Nilgün. "Babalar ve Oğullar: IV. Andronikos Palaiologos ve Savcı Çelebi'nin İsyanı (1373)", **Tarih Araştırmaları Dergisi** Cilt. 30.49, 2011, ss. 29-74.

Emecen, Feridun M. "Gelibolu", **Türkiye Diyanet VakfıTDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt: 14, İstanbul, 2000, ss. 1-6.

Emecen, Feridun M. "Rumeli Fâtîhi Süleyman Paşa'ya Dair Bazı Meseleler ve Notlar", **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, 2017, ss. 1-8.

Emecen, Feridun M. "Kosova Savaşları", **Türkiye Diyanet VakfıTDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Cilt: 26, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2022, ss. 221-224.

Emecen, Feridun M. **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021.

Emecen, Feridun M. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

Enverî. **Düstûrnâme-i Enverî**, Çev. Necdet Öztürk, [19-22. kitaplar: Osmanlı tarihi (1299-1465)]. Çamlıca, İstanbul 2012.

Fine, John Van Antwerp. **The late medieval Balkans: A critical survey from the late twelfth century to the Ottoman conquest**, University of Michigan press, 1994.

Freddy Thiriet, **Regestes des deliberations du Sénat de Venise concernant la Roumanie: 14-1430.**, Vol. 1. Mouton, 1958.

G. Spiridonakis, Basile. **Greks, Occidentaux et Turcs de 1054 à 1453 Quatre Siècles d' Histoire de Relations Internationales**, Institute for Balkan Studies, Thessalonica, 1990.

Ganchou, Thierry. "Ilario Doria, le gambros génois de Manuel II Palaiologos: beau-frère ou gendre?." **Revue des études byzantines**, 66.1, 2008, ss. 71-94.

Geanakoplos, Deno John. "Byzantium and the Crusades, 1261-1354", **A History of the Crusades, Volume III: The Fourteenth and Fifteenth Centuries**, (ed.Ed. Kenneth M. Setton, Harry W. Hazard), 1975.

Geanakoplos, Deno John. Deno John. **Emperor Michael Palaeologus and the West, 1258-128**, Harvard University Press, 1959.

Gill, Joseph. "John V Palaeologus at the court of Louis I of Hungary (1366).", **Byzantinoslavica** Vol. 38.1,1977, ss. 31-38.

Gregoras, Nikephoros. **Historia**, Vol. I, (Der. L. Schopen), Corpus Scriptorum Historia Byzantina,CSHB, Bonn, 1829.

Gregoras, Nikephoros. **Historia**, Vol. II, (Der. L. Schopen), CSHBCorpus Scriptorum Historia Byzantina, Bonn, 1830.

Gregoras, Nikephoros. **Historia**, Vol. III, (Der. I. Bekker), CSHBCorpus Scriptorum Historia Byzantina, Bonn, 1855.

Grill, Joseph. **Byzantium and the Papacy, 1198-1400**, Rutgers University Press, 1979.

Guilland, Rodolphe. "Recherches sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin: Le despote, δεσπότης." **Revue des études byzantines**, Vol. 17.1, (1959,): ss. 51-89.

Güneş, Cüneyt., Cüneyt., **Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları (IX. Ve XI. Yüzyıllar)**, Selenge, İstanbul, 2021.

Halecki, Oskar. **Un Empereur de Byzance a Rome**, Varşova, 1930.

Hoca Sadeddin. **Tâcü'ttevârih, I**, (Der.) İsmet Parmaksızoğlu, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979.

Housley, Norman. "King Louis the Great of Hungary and the Crusades, 1342-1382.", **The Slavonic and East European Review** 62.2 (1984): 192-208.

İnalcık, Halil, **Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları**, İsam Yayınları, İstanbul, 2022.
İnalcık, Halil. "I. Murad", **Türkiye Diyanet VakfıTDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Cilt: 31, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 2006, ss. 31-44.

İnalcık, Halil. "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar", **Türk Denizcilik Tarihi**, Cilt: 1. (Ed. İdris Bostan, Salih Özbaran) Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 31-48.

İnalcık, Halil. **Fatih'e Kadar Çanakkale Boğazı, Gelibolu Osmanlı Üssü ve Osmanlı-Venedik Karşılaşması**, Çanakkale Tarihi, Cilt: I, 2008.

İnalcık, Halil. **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ. 1300-1600**, Çev. Ruşen Sezer, YKY, İstanbul, 2009.

İnalcık, Halil. **Osmanlılar ve Haçlılar**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2014.

Kantakuzenos, Ioannes. **Historia**, (Der. L. Schopen), Vol. I, CSHBCorpus Scriptorum Historia Byzantina, Bonn, 1828.

Kantakuzenos, Ioannes. **Historia**, (Der. L. Schopen), Vol. II, CSHB,Corpus Scriptorum Historia Byzantina, Bonn, 1831.

Kantakuzenos, Ioannes. **Historia**, (Der. L. Schopen), Vol. III CSHB, , Corpus Scriptorum Historia Byzantina, Bonn, 1832.

Kazhdan, Alexander. "L'Histoire de Cantacuzène en tant qu'oeuvre littéraire", **Byzantion**, Vol:50-1, 1980, sspp. 279-335.

Kazhdan, Alexander. "Palaiologos", **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Vol: 3, s. 1557.

Keçiş, Murat. "II. Manuel Palaiologos'un Mektuplarında Sultan Yıldırım Bayezid ve Osmanlılar." **The Journal of Academic Social Science Studies** 6.3, 2013, ss. 301-320.

Keçiş, Murat. Murat Keçiş, **Aydınoğulları Beyliğı-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003. **Aydınoğulları Beyliğı-Bizans Devleti İlişkileri (1308-1390)**, (basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Keçiş, Murat. Sera Bodur, "Orta Çağ'da Kara Veba: Bir Son mu, Yeni Bir Başlangıç mı?", **Tarihsel Süreçte Anadolu'da Veba**, (Ed. Eren Akçiçek, Fevzi Çakmak, şükran Köse, Ahmet Çağrı Büke) Gece Kitaplığı, Ankara, 2021. ss. 25-58.

Kılıç, şahin. **Bizans Kısa Kronikleri (Chronica Byzantina Breviora): Osmanlı Tarihinin Bizanslı Tanıkları**, İstanbul: İthaki Yayınları, İstanbul, 2013.

Kinnamos, Ioannes. "**Ioannes Kinnamos' un Historia'sı (1118-1176)**", Çev. Işın Demirkent, TTK yay., Ankara, 2001.

Kydones, Demetrios. "Occisorum Thessalonicae Monodia", **Patrologiae cursus completes, series Graeca**, (Der.) Jean-Paul Migne), Vvol. 109, Paris, 1857-1866, ss. 639-652.

Kydones, Demetrios. "Oratio ad suos de admittendo contra Turcas Latinorum subsidio" **Patrologiae cursus completes, series Graeca**, (Der.) Jean-Paul Migne), Vvol. 154, Paris, 1857-1866, ss. 961-1008.

Kydones, Demetrios. "Oratio deliberativa de non reddenda Callipoli petente sultano Amurate", **Patrologiae cursus completes, series Graeca**, (Der.) Jean-Paul Migne), Vvol. 154, Paris, 1857-1866, ss. 1009-1036.

Kydones, Demetrios. **Correspondaence**, Vol.Cilt.: I-II, (Der.) R. J. Loenertz, Vatikan, 1960.

L. Cox, Eugene. **The Green Count of Savoy: Amedeus VI and Transalpine Savoy in the Fourteenth-Century**, Princeton University Press, 2015.

Laiou, Angeliki. Cecile, Morrisson. **Bizans Dünyası 3, Bizans İmparatorluğu ve Komşuları (1204-1453)**, çev. Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2023.

Laurent, Vitalien. "La généalogie des premiers Paléologues", **Byzantion**, 8.1, 1933.

Laurent, Vitalien. "Les droits de l'empereur en matière ecclésiastique. L'accord de 1380/82.", **Revue des études byzantines**, Vol. 13.1, 1955, ss. 5-20.

Lock, Peter. 'Achaiaé', **The Crusades: An Encyclopedia**, (Ed.Alan Murray) Vol.Cilt :I, ABC-CLIO, California, 2006.

Luttrell, Anthony. "John V's daughters: a Palaiologan puzzle." **Dumbarton Oaks Papers**, 40, 1986, ss. 103-112.

M. José. La ; M. José, **La Maison de Savoie. Les Origines Le Comte Vert-Le Comte Rouge**, Albin Michel, Paris, 1952.

Makrembolites, Alexios. **Logos historikos: Ἀλεξίου Μακρεμβολίτου λόγος ἱστορικός**. In: **Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας**, (Der.) A. Papadopoulos-Kerameus, S. Peterburg, 1891.

Malamut, Elisabeth. "Jeanne-Anne, princesse de Savoie et impératrice de Byzance", **Impératrices, princesses, aristocrates et saintes souveraines : De l'Orient chrétien et musulman au Moyen Âge et au début des temps modernes**, Aix-en-Provence, (ed.Ed. Elisabeth Malamut et Andreas Nicolaïdes), Presses universitaires de Provence, 2014, ss. 85-118.

Melichar, Petra. **Empresses of Late Byzantium: Foreign Brides, Mediators and Pious Women**, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Berlin, 2019.

Melvani, Nicholas. "The tombs of the Palaiologan emperors" **Byzantine and Modern Greek Studies** Vol: 42.2, 2018, ss. 237-260.

Menos, Hudry. "La Maison de Savoie, Ses Origines et Sa Politiques", **Revue des Deux Mondes**, c. 66, 1866. ss. 355-395.

Miller, William, **Trebizond: the last Greek empire. Society for promoting Christian knowledge**, Adolf M. Hakkert Publisher, 1968.

Moravcsik, Gyula. "Buda'da Bizans İmparatorları ve Elçileri", çev. Vural Yıldırım, **BELLETEN**, Cilt: 73.268, 2009, ss. 755-774.

Neşrî, Mehmed. **Kitab-ı Cihan-Nüma (Neşri Tarihi)**, Cilt I, Çev.(Der.) Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, TTK Yayınları, Ankara, 1949.

Nicol, Donald M. **Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine** Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.

Nicol, Donald M. **Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453** çev. Bilge Umar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2016.

Nicol, Donald M. **Church and society in the last centuries of Byzantium**, Cambridge University Press, 1977.

Nicol, Donald M. **Philadelphia and the Tagaris Family**, Center for Neo-Hellenic Studies, 1970.

Nicol, Donald M. **The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca.1100- 1460**, Dumbarton Oaks Studies Harvard University, Washington, 1968.

Nicol, Donald M. **The Despotate of Epiros 1267-1479: A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages**,. Cambridge University Press, 1984.

Nicol, Donald M. **Bizans' in Ssoylu Kkadınları: Oon Pportre, 1250-1500**, çev. Özden Arıkan, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 2001.

Nicol, Donald M; Simon Bendall. "Anna of Savoy in Thessalonica: the numismatic evidence." **Revue numismatique** Vol: 6.19, 1977, ss. 87-102.

Nicol, Donald, M. **The Reluctant Emperor: A Biography of John Cantacuzene, Byzantine Emperor and Monk, c. 1295-1383**, Cambridge University Press, 2002.

Norwich, John Julius. **Bizans III Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2012.

Oikonomidès, Nicolas. **Hommes d'affaires grecs et latins à Constantinople (XIIIe-XVe siècles)**, 1979.

Omont, Henri. "Projet de réunion des Eglises grecque et latine sous Charles le Bel en 1327", **BEC**, 53, 1892, ss. 254-257.

Ostrogorski, Georges. "Türk İmparatorluğu'na vergi veren devlet Bizans", çev. Mustafa Daş, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, Mart 2022, ss. 209-221.

Ostrogorsky, Georg. **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 2011.
P. Schreiner, "La chronique breve de 1352: Texte, traduction et commentaire" **OCP**, Vol: 31, 1965, ss. 336-372.

Palaiologos, Manuel. "Λόγος πανηγυρικός περί της του βασιλέως υγείας", **Anecdota Nova**, Vol. 6, (Ed. J. Boissonade), Paris, 1844 repr. Hildesheim, 1962, ss. 222-238.

Palaiologos, Manuel. **Funeral Oration to His Brother Theodore**, çev. Julian Chrysostomides, Association for Byzantine Research, Selanik, 1985.

Potamianos, Theodore. "Letters", **Byzantium and the Franks 1350–1420**, (Ed. G. Dennis), London 1982.

Pseudo-Luciano, "**Timarione: Testo critico, introduzione, traduzione commentario e lessico**", çev. Roberto Romano, Cattedra di Filologia Bizantina, Università di Napoli - Università degli studi - Napoli, Byzantina et Neo-Hellenica Neapolitana II, Napoli, 1974.

R. J. Loenertz, R. J. "Une erreur singulière de Laonic Chalcocandyle: le prétendu second mariage de Jean V Paléologue", **Revue des études byzantines** Vol. 15.1, 1957, ss. 176-184.

Radić, Radivoj. **Crno stoleće: vreme Jovana V Paleologa (1332-1391)**, Zavod za Udžbenike i Nastavna Sredstva, 2013.

Runciman, Steven. **Haçlı Seferleri Tarihi**, Ccilt. III 3, çev. Prof. Dr. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 2018.

Runcimen, Steven. **The Byzantine Theocracy**, Cambridge University Press, 1977.

Ryder, Judith R. **The Career and Writings of Demetrius Kydones: A Study of Fourteenth-Century Byzantine Politics, Religion and Society**, Brill, LeidenBoston, 2010.

Sayar, Irène Melikoff. **Le Destan d'Umur Pacha (Düstürname-i Enveri) Texte, Traduction et Notes**, Presses Universitaires De France, Paris, 1354.

Schreiner, Peter. **Die Byzantinischen Kleinchroniken**, Vol.Cilt: II, (CFHB, XII), Wien, 1977.

Setton, Kenneth M. **The Papacy and the Levant, 1204-1571**, American Philosophical Society, 1976.

Smet, Joachim. O. Carm. **The Life of Saint Peter Thomas by Philippe de Mézières**, Institutum Carmelitanum, Rome, 1954.

Christos, Soulis, George Christos. **The Serbs and Byzantium during the reign of Tsar Stephen Dušan (1331-1355) and his successors**, Dumbarton Oaks, 1984.

Treadgold, W. "Byzantium, the Reluctant Warrior" **Noble Ideals and Bloody Realities. Warface in the Middle Ages**, (Ed. N. Christie-M. Yazigi), BRILL, Leiden, 2006, ss. 209-233.

Tunay, Mehmet. "Byzantine Archaeological Findings in Istanbul during the Last Decade", **Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life 400-1453**, (ed. Nevra Necipoğlu), Brill, Leiden, 2001.

Verpeaux, Jean. (Ed.), **Pseudo-Kodinos, Traité des Offices Introduction, Texte et Traduction**, Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1966.

Walter, G. **La ruine de Byzance**, Albin Michel, 1958.

WERNER, Ernst. **Ioannes Kantakuzenos, Umur Paşa ve Orhan**, çev. Derya Koray DÜŞÜNCELİ, Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi 1.2, 2020, ss. 670-673. (orijinal metnin künyesi: E. Werner, "Johannes Kantakuzenos, Umur Pasha und Orchan", Byzantinoslavica, XXVI, Prague 1955, ss. 255-276.

YILMAZ, Murat. "Demetrios Kydones ve Türkler Hakkındaki Görüşleri." **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 56, 2022, ss. 50-61.

Zachariadou, Elizabeth A. **Trade and crusade: Venetian Crete and the emirates of Monteshe and Aydin (1300–1415)**, Venice, 1983.

EKLER

EK 1: Sikke Örneği - 1

ÖY: III. Andronikos tasviri, AY: V. Ioannes Palaiologos'un ve Annesi Savoy'lu Anna'nın birlikte tasviri. Altın sikke öğrneği/Hyperpyron. 1341-1347.

Kaynak: <https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2010.57/view>

EK 2: Sikke Örneği - 2

ÖY: V. Ioannes Palaiologos, AY: Savoy'lu Anna. V. Ioannes Palaiologos'un annesi Savoy'lu Anna'nın tasvirini de içeren bakır sikke örneği/ Follis. 1359-1369.

Kaynak: <https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/bzc-2009.013/view>

EK 3: Sikke Örneği - 3

ÖY: Mesih, AY: V. Ioannes Palaiologos ve VI. Ioannes Kantakuzenos. V. Ioannes Palaiologos'un VI. Ioannes Kantakuzenos ile birlikte tasvir edildiği gümüş sikke örneği.

Kaynak: <https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2001.26/view>

EK 4: Sikke Örneği - 4

Merkezde duran İsa, solda V. İoannes Palaiologos'u ve sağda VI. İoannes Kantakuzenos'un diz çökmüş figürlerini kutsuyor. V. İoannes Palaiologos'un VI. İoannes Kantakuzenos ile birlikte tasvir edildiği altın sikke örneği.

Kaynak: <https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2006.46/view>

EK 5: Sikke Örneği - 5

ÖY: At sırtında Aziz Demetrios. AY: V. Ioannes Palaiologos. V. Ioannes Palaiologos'un aziz Demetrius tasvirli 1/2 gümüş sikke örneği/Stavron.

Kaynak: <https://coins.labarum.info/en/catalog/1206?cid=7694>

EK 6: Sikke Örneği - 6

ÖY: Aziz Demetrios. AY: V. Ioannes Palaiologos. 1354-1365. V. Ioannes Palaiologos'un aziz Demetrius tasvirli bakır sikke örneği.

Kaynak: <https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/BZC.2006.18/view>

EK 7: III. Andronikos ve Savoy’lu Anna Minyatürleri⁵⁸¹

Kaynak: Zygomalas, Theodosius, Mitteilungen aus Konstantinopel, Cod.hist.fol.601, ff. 2r ve 4r, Württembergische Landesbibliothek, Stuttgart.

⁵⁸¹ III. Andronikos ve eşi Savoy’lu Anna’yı temsil eden minyatürler İstanbul Patrikhanesi baş noteri Theodosius Zygomalas (1544-1607) tarafından Alman Tarihçi Martin Crusius’a (1524-1607) 7 Nisan 1581 tarihli bir mektupla gönderilmiştir. Minyatürler başka bir yerden kesilip mektuba eklenmiştir. Spatharakīs, Iōánnīs. The portrait in Byzantine illuminated manuscripts. Vol. 6. Brill Archive, 1976, ss. 237-240.

EK 8: Ayasofya Doğu Kemerindeki V. Ioannes Mozaïği⁵⁸²

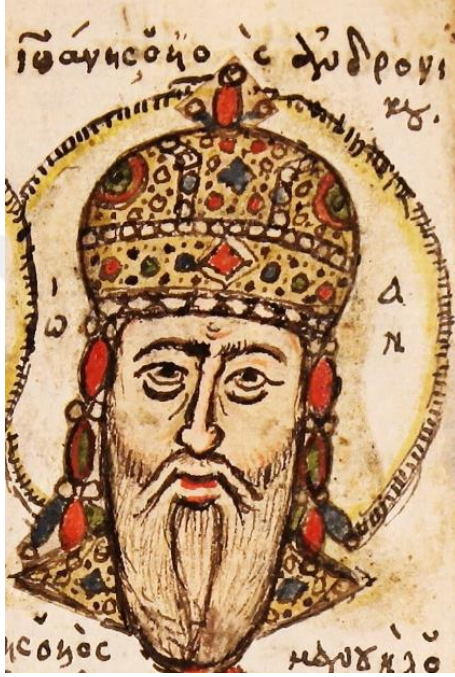

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/byzants/50637983233>

⁵⁸² 1346 yılında Ayasofya’da meydana gelen çökmeden sonra 1354 yılında başlayan restorasyon ile V. Ioannes Palaiologos’u tasvir eden mozaikler eklenmiştir. Mozaik 1989 yılında kubbeden sızan su nedeniyle üzerini kaplayan sıvanın bir kısmının düşmesiyle tesadüfen gün yüzüne çıkmıştır. Mehmet I. Tunay, “Byzantine Archaeological Findings in Istanbul during the Last Decade”, **Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life 400-1453**, (ed. Nevra Necipoğlu), Brill, Leiden, 2001, s. 226.

Ek 9: V. Ioannes Palaiologos'un Portresi

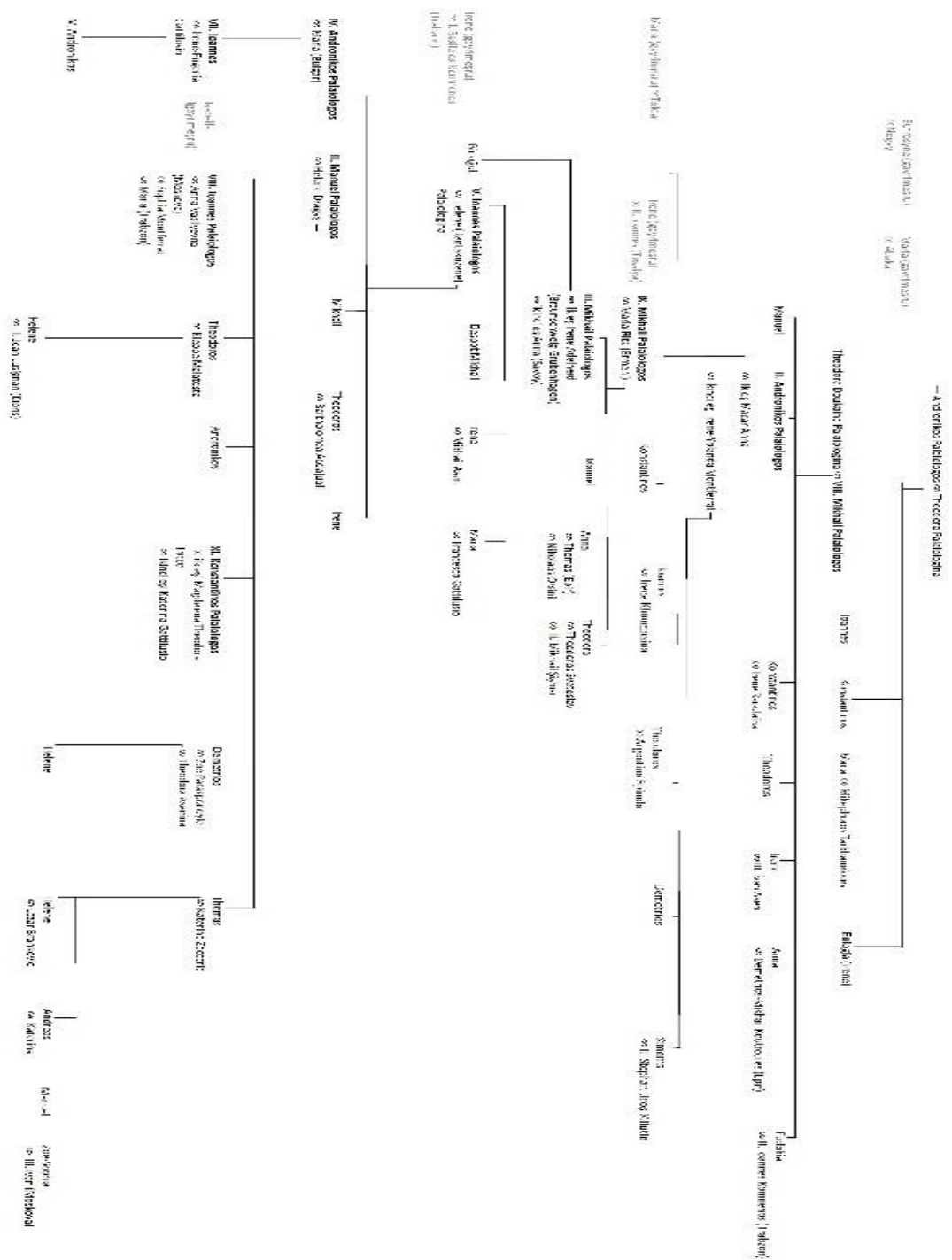
Sırasıyla III. Andronikos Palaiologos, VI. Ioannes Kantakuzenos, V. Ioannes Palaiologos, IV. Andronikos Palaiologos, VII. Ioannes Palaiologos, II. Manuel Palaiologos, VIII. Ioannes Palaiologos ve XI. Konstantin Palaiologos'un portreleri.⁵⁸³

Kaynak:[https://www.wikiwand.com/en/Mutinensis_gr_122#Media/File:Zonaras_3_\(Mutine nsis - color\).png](https://www.wikiwand.com/en/Mutinensis_gr_122#Media/File:Zonaras_3_(Mutine%20nsis_-_color).png)

⁵⁸³ Codex Mutinensis graecus 122, f. 294v, Biblioteca Estense, Modena. Portreler Ioannes Zonaras'ın eseri Tarihlerin Özeti'nin kopyası ve bu kopyaya XIV. ve XV. yüzyıllarda yapılan eklerle oluşturulan kodeks içinde bulunmaktadır. Kodeksin en dikkat çekici özelliği M.Ö. 27 yılından başlayarak 1453 yılına kadarki hemen hemen tüm Roma ve Bizans imparatorlarının portrelerinin eklenmiş olmasıdır. Zonaras'ın anlatısını bitirdiği II. Ioannes Komnenos'un tahta çıktığı döneme kadar ki Bizans imparatorlarının portreleri el yazmasındaki kenar boşluklarına eklenmiştir. II. Ioannes Komnenos ve sonraki Bizans imparatorları ise toplu olarak resmedilmiştir (293v, 294vr 294v.). Spatharákīs, Iōánnīs. The portrait in Byzantine illuminated manuscripts. Vol. 6. Brill Archive, 1976, ss. 172-183.

ek. s. 10

EK 11: 1341 Yılı Bizans Haritası

■ Sırbistan Krallığı	■ Bizans İmparatorluğu
■ Bulgar Krallığı	■ Osmanlı Sultanlığı

EK 12: 1354: Yılı Bizans Haritası

■ Sırbistan Krallığı	■ Bizans İmparatorluğu
■ Bulgar Krallığı	■ Osmanlı Sultanlığı

EK 13: 1391 Yılı Bizans Haritası

■ Sırbistan Krallığı	■ Bizans İmparatorluğu
■ Bulgar Krallığı	■ Osmanlı Sultanlığı